

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2022
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ & ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ – ΣΕΡΒΙΑΣ

Επιμέλεια: Αντώνιος Κατεπόδης, Γενικός Σύμβουλος ΟΕΥ Β΄
Σύνταξη: Όλγα Μπάρμπα, Γραμματέας ΟΕΥ Γ΄

Αύγουστος 2023

ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

Πίνακας περιεχομένων

1	Οικονομία της Σερβίας	4
1.1	Επισκόπηση της σερβικής οικονομίας	4
1.1.1	Η Δομή της Οικονομίας	6
	A. Γεωργία	6
	B. Βιομηχανία	8
	B.1. Μεταποιητικός Τομέας	9
	B.2 Μεταλλευτική Βιομηχανία	10
	Γ. Τομέας Πληροφορικής & Καινοτομίας	12
	Δ. Ενεργειακός Τομέας - Περιβάλλον	15
	E. Υπηρεσίες	22
	E.1. Τραπεζικό Σύστημα	22
	E.2. Τουριστικός κλάδος	24
	E.3. Τομέας Μεταφορών & Υποδομών	25
	E.4. Κλάδος Τηλεπικοινωνιών	31
1.1.2	Βασικά οικονομικά μεγέθη	33
1.1.3	Οικονομικές Συνέπειες Πανδημίας, Πολέμου στην Ουκρανία και Ενεργειακής Κρίσης	40
1.1.4	Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας	43
	1.1.4.1 Εμπόριο αγαθών	43
	1.4.1.2 Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας	46
1.1.5	Επενδύσεις	47
	1.1.5.1 Τουρκική Οικονομική παρουσία στη Σερβία	49
	1.1.5.2 Λοιπές επενδυτικές «δυνάμεις»	51
1.2	Οικονομικές προβλέψεις	55
1.3	Οικονομικές Σχέσεις Σερβίας – Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς	57
1.3.1	Σερβία – ΠΟΕ (World Trade Organisation – WTO)	57
1.3.2	Σερβία - Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)	57
	α. Διαπραγματεύσεις Σερβίας –ΕΕ	57
	β. Μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας (IPA) και λοιπή χρηματοδότηση ΕΕ	58
	γ. Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων (WBIF) & Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια	62
	δ. Το Επενδυτικό Φόρουμ Δυτικών Βαλκανίων (Western Balkans 6 Chamber Investment Forum - WB6 CIF)	63
1.3.3	Σερβία - Διεθνές Νομισματικό Ταμείο-ΔΝΤ (International Monetary Fund – IMF)	63
1.3.4	Συμμετοχή σε περιφερειακές οικονομικές/τελωνειακές Ενώσεις	64
1.3.5	Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς, “Φόρα” και ομάδες χωρών	65
	Παγκόσμια Τράπεζα-ΠΤ (World Bank – WB)	65
	Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ)	66

Λοιποί Διεθνείς, Εξειδικευμένοι και Περιφερειακοί Οργανισμοί	66
1.3.6 Λοιπές χώρες-εταίροι οικονομικής και αναπτυξιακής συνεργασίας.....	68
Σερβία - ΗΠΑ	68
Σερβία-Κίνα.....	68
Σερβία - Γαλλία	69
Σερβία - Ισραήλ.....	69
Σερβία - ΗΑΕ.....	69
2. Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας – Σερβίας.....	71
2.1 Διμερές εμπόριο.....	71
2.1.1 Διμερείς Εμπορικές Ροές – Εμπόριο Αγαθών	71
2.1.2 Εμπόριο Υπηρεσιών - Τουριστικές Ροές.....	73
2.2 Ελληνικές επενδύσεις στη Σερβία	75
2.3 Θεσμικό Πλαίσιο Οικονομικής Συνεργασίας - Διμερής Συνεργασία σε επιμέρους Τομείς.....	76
Ενέργεια.....	76
Τουρισμός.....	77
Μεταφορές.....	77
Περιβάλλον.....	77
Υγεία.....	78
Τηλεπικοινωνίες.....	78
Εμπόριο και Οικονομία	78
3η Σύνοδος του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ)	78
Συνεργασία Ελλάδας-Σερβίας εντός πολυμερούς πλαισίου	79
Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος	79
2.4 Δράσεις οικονομικής διπλωματίας (2022).....	100
3. Συμπεράσματα – Προτάσεις	104
3.1. Προοπτική ενίσχυσης Ελληνικής Επιχειρηματικής Παρουσίας & Διμερούς Εμπορίου....	104
Επιχειρηματικές Ευκαιρίες	104
Εμπόδια & Προβλήματα.....	107
3.2. Προτάσεις δράσεων ενίσχυσης εξωστρέφειας	111
4. Παράρτημα.....	112
4.1. Αναλυτικά στατιστικά στοιχεία 2022	112
4.2. Χρήσιμες Διευθύνσεις	136
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ	142

1 Οικονομία της Σερβίας

1.1 Επισκόπηση της σερβικής οικονομίας

Η Δημοκρατία της Σερβίας βρίσκεται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, με συνολική **γεωγραφική** έκταση περίπου 88 χιλ. τ.χλμ. και είναι η τρίτη μεγαλύτερη χώρα σε πληθυσμό στη Βαλκανική Χερσόνησο, μετά τη Ρουμανία και την Ελλάδα. Η Σερβία είναι περικλειστή χώρα, και ένα από τα κράτη που προέκυψαν από την διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας, ο **πληθυσμός** της χώρας είναι 6,7 εκατομμύρια κάτοικοι. Περίπου το 20% του πληθυσμού ζει στην πρωτεύουσα, το Βελιγράδι. Η Σερβία έχει **εργατικό δυναμικό περίπου** 3 εκατομμυρίων ατόμων. Οι Σέρβοι αντιπροσωπεύουν το 83,32% του πληθυσμού, ενώ οι σημαντικότερες **εθνικές μειονότητες** είναι οι Ούγγροι (3,53%), οι Ρομά (2,05%), οι Βόσνιοι (2,02%), οι Κροάτες (0,81%) και οι Σλοβάκοι (0,73%).

Η Σερβία διαθέτει σημαντικό **ορυκτό πλούτο**, όπως αξιοσημείωτες ποσότητες άνθρακα, μόλυβδου, ψευδαργύρου, χαλκού, χρυσού και, εκτιμάται, λιθίου. Όμως η έλλειψη επενδύσεων, η οποία επηρέασε τον **μεταλλευτικό τομέα** επί αρκετά χρόνια, εμποδίζει την οικονομία της χώρας να επωφεληθεί επαρκώς από αυτόν τον πλούτο.

Οι **μεγαλύτερες πόλεις** είναι η πρωτεύουσα Βελιγράδι (πληθυσμός 1,7 εκατ.), το Νόβι Σαντ (350,000 κάτοικοι), η Νις (258,000 κάτοικοι) και το Κραγκιούγιεβατς (179,000 κάτοικοι).

Πολίτευμα	<i>Κοινοβουλευτική Δημοκρατία</i>	Πληθυσμός	<i>6,7 εκατ.</i>
Αρχηγός του Κράτους	<i>Πρόεδρος της Δημοκρατίας</i>	Πρωτεύουσα	<i>Βελιγράδι</i>

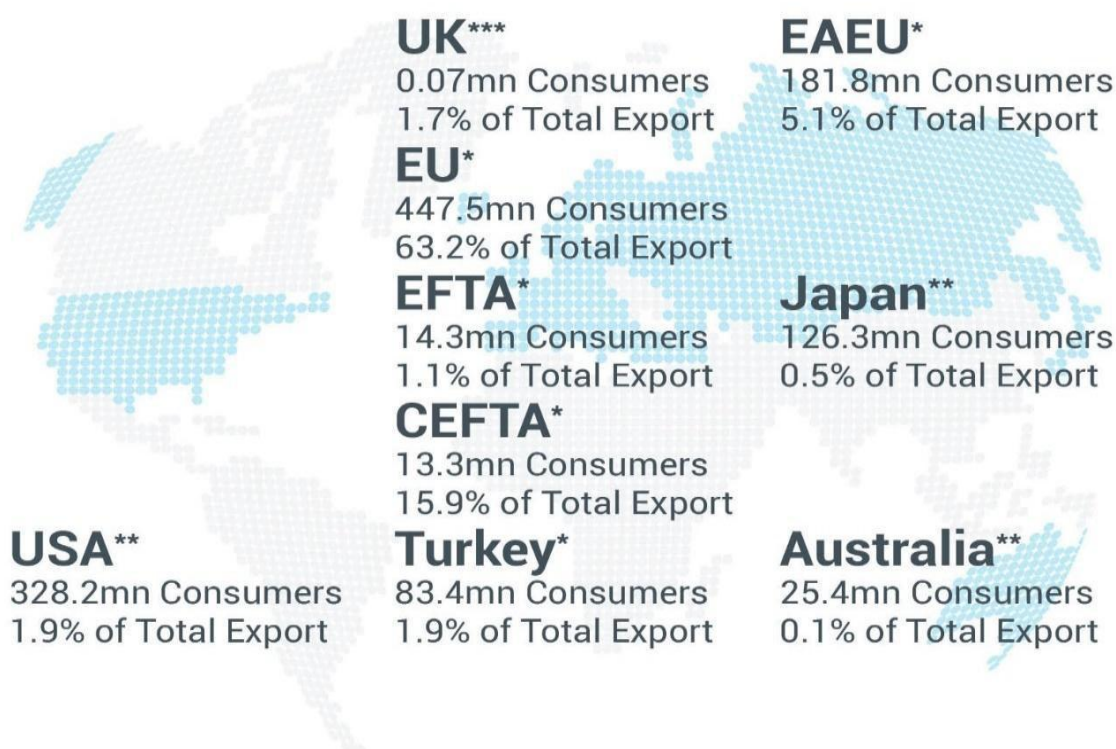
Η **Σερβική εθνοσυνέλευση** αποτελείται από 250 μέλη με τετραετή θητεία. Οι τελευταίες βουλευτικές εκλογές διεξήχθησαν τον Απρίλιο του 2022. Το κυβερνών Προοδευτικό Κόμμα και το Σοσιαλιστικό Κόμμα, μαζί, κατέχουν τη πλειοψηφία στην σερβική Εθνοσυνέλευση. Ο Πρόεδρος της Σερβίας Αλεξάνταρ Βούτσιτς επανεξελέγη, με ποσοστό 58%, ενώ ο σημαντικότερος αντίπαλός του Ζντράβκο Πόνος συγκέντρωσε μόλις 18%. Ωστόσο, το Σερβικό Προοδευτικό Κόμμα (SNS), του οποίου ηγείται ο κ. Βούτσιτς, έχασε την απόλυτη πλειοψηφία τόσο στην Εθνοσυνέλευση της Σερβίας όσο και στην πρωτεύουσα Βελιγράδι στις δημοτικές εκλογές. Ο Πρόεδρος Βούτσιτς, που εξελέγη για πρώτη φορά το 2014 και συνηθίζει να σχηματίζει κυβερνητικούς συνασπισμούς με το Σοσιαλιστικό Κόμμα Σερβίας ακόμη και όταν το SNS διαθέτει αυτοδυναμία (πχ 2016, 2020), ήταν κοινός υποψήφιος πρόεδρος κατά τις πρόσφατες εκλογές του συνασπισμού του SNS, του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Σερβίας (SPS) και της Συμμαχίας των Ούγγρων της Βοϊβοντίνια (VMSZ). Το γεγονός αυτό συνέβαλε στην εκλογική νίκη του με περίπου 2,2 εκ. ψήφους, επί συνολικής συμμετοχής περίπου 3,8 εκατομμυρίων.

Η Σερβία απέκτησε το **καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας στην ΕΕ** με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την 1η Μαρτίου 2012. Το Σεπτέμβριο του 2013 τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της Σερβίας.

Στις 21 Ιανουαρίου 2014, πραγματοποιήθηκε η 1η Διακυβερνητική Διάσκεψη, σηματοδοτώντας την επίσημη έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης της χώρας στην ΕΕ. Η Σερβία έχει, επίσης, υπογράψει **αρκετές εμπορικές συμφωνίες** όπως η Ευρωπαϊκή Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) και η Κεντροευρωπαϊκή Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (CEFTA), καθώς και συμφωνίες με την Τουρκία, τη Λευκορωσία, το Καζακστάν και τη Ρωσία, κ.ά. Το εμπόριο με τις ΗΠΑ διεξάγεται στο πλαίσιο του συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων (ΣΓΠ ή GSP). Το ΣΓΠ των ΗΠΑ παρέχει προτιμησιακό δασμολογικό καθεστώς για περισσότερα από 4.650 σερβικά προϊόντα. Η Σερβία είναι, επίσης, μέλος της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ). Οι περισσότερες σερβικές εξαγωγές απευθύνονται στις αγορές της Ε.Ε. και της CEFTA.

Κατωτέρω παρατίθενται συνοπτικά οι κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της Σερβίας, με τους οποίους έχουν υπογραφεί εμπορικές συμφωνίες.

Total: 1.3bn Consumers

*FTA - Free Trade Agreements

**GSP - Generalized System of Preferences

*** Partnership, Trade and Cooperation Agreement

Source: Statistical Office of the Republic of Serbia, 2020; World Bank

*Πηγή : Σερβική Υπηρεσία Ανάπτυξης - RAS

1.1.1 Η Δομή της Οικονομίας

A. Γεωργία

Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της Σερβίας παραμένει υψηλή παρά την **υποχώρησή του κατά τα τελευταία 15 έτη**. Από το 2001 και έπειτα η συμβολή αυτή κυμαίνεται, περίπου, μεταξύ 6% και 7% **του ΑΕΠ** της χώρας, απασχολώντας σχεδόν το 16% του εργατικού δυναμικού. Η Σερβία έχει πολύ ευνοϊκές φυσικές συνθήκες (γη και κλίμα) για **ποικίλη γεωργική παραγωγή**. Το ηπειρωτικό κλίμα με κρύους χειμώνες και ζεστά υγρά καλοκαίρια είναι ιδανικό για **εντατική παραγωγή φρούτων**.

Η χώρα διαθέτει περίπου 5 εκ. εκτάρια γεωργικής γης (0,7 εκτάρια κατά κεφαλήν), εκ των οποίων περίπου 3,3 εκ. εκτάρια είναι αρόσιμη γη (0,45 εκτάρια κατά κεφαλή). Η γεωργική παραγωγή είναι πιο σημαντική **στη Βοϊβοντίνα (Βόρεια Σερβία)**, η οποία αντιπροσωπεύει το 84% της συνολικής καλλιεργήσιμης γης. Άλλες **γεωργικές περιοχές** περιλαμβάνουν τις Macva, Pomoravlje, Tamnava, Rasina και Jablanica.

Η **δομή του πρωτογενούς τομέα** αποτελείται κατά 70% από την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και κατά 30% κτηνοτροφικών. Περίπου το 90% της αρόσιμης γης είναι ιδιόκτητο και το 10% ανήκει στο κράτος. Σύμφωνα με την προ δεκαετίας απογραφή της Σερβικής Γεωργίας (2012), το 99,6% των γεωργικών οντοτήτων ήταν οικογενειακά νοικοκυριά και το 0,4% νομικά πρόσωπα. Το μέσο μέγεθος της οικογενειακής εκμετάλλευσης ανέρχεται σε 4,5 εκτάρια και το μέσο μέγεθος των εμπορικών εγγεγραμμένων εκμεταλλεύσεων εκτιμάται σε 10,6 εκτάρια.

Οι **γεωργικές εξαγωγές** αποτελούν περισσότερο από το ένα πέμπτο όλων των πωλήσεων της χώρας στην παγκόσμια αγορά. Η Σερβία είναι ένας από τους μεγαλύτερους **προμηθευτές φρούτων, ιδίως κατεψυγμένων, της ΕΕ**, αντικατροπτίζοντας περίπου το ένα τρίτο των ευρωπαϊκών εισαγωγών, σύμφωνα με τη Eurostat.³⁶ Η Γερμανία και η Γαλλία αποτελούν τις σημαντικότερες χώρες πελάτες της. Η καπνοβιομηχανία της κατατάσσεται επίσης σε υψηλή θέση (4η) ακολουθώντας την Πολωνία, τη Γερμανία και τη Ρουμανία. Η σερβική παραγωγή ηλιέλαιου είναι τέταρτη στην ΕΕ, μετά τη Βουλγαρία, την Ουγγαρία και τη Ρουμανία.

Η Σερβία είναι ο **τρίτος, μεγαλύτερος παραγωγός δαμάσκηνων στον κόσμο** (περ. 600 χιλ. τόνους ετησίως), ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός σμέουρων (περίπου 100 χιλ. τόνους), σημαντικός παραγωγός αραβοσίτου (7 εκατ. τόνους ή 32η στον κόσμο) και σίτου (2 εκατ. τόνους ή 35^η παγκοσμίως). Σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία, το 2022 η Σερβία κατέλαβε την τρίτη θέση παγκοσμίως όσον αφορά την παραγωγή βατόμουρων, ακολουθώντας τη Ρωσία και το Μεξικό.

Η παραγωγή **φρούτων** αποτελείται κυρίως από μήλα, σταφύλια, δαμάσκηνα, ροδάκινα, αχλάδια, βερίκοκα, κεράσια και μούρα. Όσον αφορά την καλλιέργεια αυτών, τις μεγαλύτερες εκτάσεις καταλαμβάνουν τα δαμάσκηνα, ενώ ακολουθούν τα μήλα και τα βύσσινα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2021, τις μεγαλύτερες αποδόσεις ανά στρέμμα απέδωσαν τα μήλα, ενώ ακολούθησαν τα δαμάσκηνα, τα αχλάδια, τα βερίκοκα, τα κεράσια και τα ροδάκινα. Στη Σερβία χρησιμοποιείται ευρέως η επεξεργασία φρούτων για δημιουργία τελικών προϊόντων όπως το μπράντι, οι μαρμελάδες, οι χυμοί και οι κομπόστες.

Άλλα σημαντικά σερβικά γεωργικά προϊόντα είναι τα εξής: ηλίανθος, ζαχαρότευτλα, σόγια, πατάτες, μήλα, χοιρινό κρέας, βόειο κρέας, πουλερικά και γαλακτοκομικά προϊόντα. Οι κύριες **καλλιέργειες** είναι ο αραβόσιτος και το σιτάρι, μαζί με το κριθάρι, τη βρώμη και τη σίκαλη. Τα **ζωικά προϊόντα** που εξάγονται περιλαμβάνουν χοιρινό κρέας, γαλακτοκομικά προϊόντα, πουλερικά και βόειο κρέας.

Σε ανακοίνωση της, η Σερβική Στατιστική Υπηρεσία (RZS) ανέφερε ότι, το 2022, η καλοκαιρινή παραγωγή σιταριού ανήλθε σε περίπου 3 χιλ. τόνους, μειωμένη κατά 9,6% σε σχέση με το 2021. Αντίθετα, σε σύγκριση με το 2021, η παραγωγή ηλίανθου ήταν αυξημένη κατά περίπου 6%, ενώ η παραγωγή ζαχαρότευτλων επίσης μειώθηκε κατά περίπου 20% και της σόγιας κατά 25%. Η παραγωγή σμέουρων και βύσσινου αυξήθηκε κατά 4,0% και 6,0% αντίστοιχα. Η παραγωγή καλαμποκιού υπολογίσθηκε σε περίπου 4.5 χιλιάδες τόνους, κατά 25% μειωμένη σε σχέση με το 2021. Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της δεκαετίας (2012-2021), η παραγωγή σιταριού αυξήθηκε κατά 16% και ηλίανθου κατά 13%. Μείωση σημείωσε η παραγωγή σόγιας (κατά 25,4%), αραβοσίτου κατά 27,5% και ζαχαρότευτλων κατά 36,3%. Τέλος, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, αυξημένη ήταν η παραγωγή δαμάσκηνων (κατά περ. 15%) και μείωση υπήρξε στην παραγωγή μήλων (κατά 2,1%). Σε σχέση με τον μέσο όρο της δεκαετίας, η παραγωγή δαμάσκηνων αυξήθηκε κατά περίπου 6% ενώ των μήλων κατά 16%.

Στη Σερβία υπάρχουν 56.000 εκτάρια **αμπελώνων**, που παράγουν περίπου 230 εκατ. λίτρα κρασί ετησίως. Οι πιο διάσημες περιοχές αμπελουργίας βρίσκονται στη Βοϊβοδτίνα και τη Σουμαντίγια (Βόρεια και Βορειοδυτική Σερβία). Σημειώνεται ότι, στο πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδίου της Σερβίας 2020-2025, κονδύλια ύψους 300 εκ. ευρώ προορίζονται για τη γεωργία, και ειδικότερα για την άρδευση, την αυτοματοποίηση, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών και την υποκατάσταση μέρους των εισαγωγών. Όσον αφορά τον τομέα των σταφυλιών και του κρασιού, η Κυβέρνηση της Σερβίας σε συνεργασία με την Ένωση Οινοποιών και Αμπελουργών της Σερβίας (SVVS), υιοθέτησε το 2020 μια στρατηγική ανάπτυξης του αμπελο-οινικού τομέα, η οποία αφορά τον εκσυγχρονισμό της εγχώριας οινοποίησης και αμπελουργίας έως το 2030. Σημειώνεται ότι ο εν λόγω τομέας προστατεύεται, ακόμη, μέσω συστήματος ποσοστώσεων ως προς τις εισαγωγές οίνου από την ΕΕ και τρίτες χώρες.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας, μία από τις κορυφαίες προτεραιότητες της Κυβέρνησης είναι τα κίνητρα για τις **βιολογικές καλλιέργειες**. Κατά το Σερβικό Υπουργείο Γεωργίας, Δασών και Διαχείρισης Υδάτων, παρά την κρίση της πανδημίας COVID-19, η καλλιέργεια βιολογικών τροφίμων στη Σερβία από το 2021 ξεπερνά, πλέον, τα 21.000 εκτάρια. Η Σερβία διαθέτει περίπου 7.000 παραγωγούς βιολογικών τροφίμων και ο τομέας των βιολογικών τροφίμων αναπτύσσεται συνεχώς.

Η χώρα δέχεται σημαντικές ενισχύσεις από την Ε.Ε. χάρις στο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας για την Αγροτική Ανάπτυξη (IPARD). Στις 9 Μαρτίου 2022 εγκρίθηκε το πρόγραμμα **IPARD III, περιόδου 2021-2027, ύψους 288 εκ. ευρώ.** Οι επενδύσεις που πρόκειται να υποστηριχθούν από το νέο πρόγραμμα αφορούν την προμήθεια εξοπλισμού, μηχανημάτων και την κατασκευή ή ανακατασκευή εγκαταστάσεων, με στόχο την επίτευξη των προτύπων της ΕΕ. Οι τομείς που θα επωφεληθούν είναι αυτοί της υγιεινής, ασφάλειας τροφίμων, καλής μεταχείρισης των ζώων, προστασίας του περιβάλλοντος, ενίσχυσης των παραγωγών για την τοποθέτησή των γεωργικών προϊόντων τους στην αγορά της ΕΕ, την αξιοποίηση διαθέσιμων κονδυλίων της ΕΕ προς τους τοπικούς παραγωγούς και μεταποιητές γεωργικών προϊόντων κατά την ένταξη στην ΕΕ κλπ.

Αναφορικά με τα προγράμματα IPARD II & III, οι εκπρόσωποι της ΕΕ τονίζουν την ανάγκη να επιταχυνθεί η υλοποίηση και ολοκλήρωσή του IPARD II, ώστε να μην απωλεσθούν περαιτέρω “κονδύλια” και να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή απορρόφησή τους. Κατά την σερβική πλευρά, τα σχετικά προβλήματα που προέκυψαν στην υλοποίηση του προγράμματος, οφείλονται στην πανδημία, όπως και την στασιμότητα που υπήρξε λόγω έλλειψης προσωπικού και ύπαρξης πολλών μεν αλλά χαμηλής ποιότητας αιτήσεων. Ωστόσο, η σερβική πλευρά δεσμεύτηκε για την εντατικοποίηση των εργασιών ώστε να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Σημαντικές ξένες επενδύσεις πραγματοποιούνται κατά την τελευταία δεκαετία στον σερβικό γεωργικό τομέα. Από τις πιο σημαντικές φαίνεται να είναι δύο επενδύσεις προερχόμενες από τα Η.Α.Ε.

Τον Μάρτιο του 2013, υπεγράφη συμφωνία με την εμιρατινή **Al Dahra Agricultural Company**, που αφορά την εκμετάλλευση 9.000 εκταρίων καλλιεργήσιμης γης στη Βοϊβοδίνη, και την παραγωγή κρέατος και γαλακτοκομικών προϊόντων. Η αξία της συμφωνίας ανέρχεται σε περίπου 400 εκατ. δολ. Τα συμφωνία περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό του δικτύου αρδευτικών καναλιών της Σερβίας, καθώς και επενδύσεις σε “logistics” για την εξαγωγή των εμπορευμάτων. Σύμφωνα με επίσημη ανακοίνωση της Al Dahra, κατά το 2022, η εταιρεία θα διενεργήσει επενδύσεις αξίας 25 εκατ. ευρώ για την ανάπτυξη των παραγωγικών ικανοτήτων της εταιρείας. Ειδικότερα, από τη σχεδιαζόμενη επένδυση, τα 9 εκατ. ευρώ προορίζονται για τον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού που σχετίζεται με τις καλλιέργειες, ενώ το υπόλοιπο ποσό αφορά το ανακοινωθέν τετραετές σχέδιο της εταιρείας - συνολικού κόστους 80 εκατ. ευρώ - για την ανάπτυξη του δικτύου άρδευσης και αποστράγγισης του εδάφους. Όπως ανακοίνωσε ο διευθύνων σύμβουλος της AL Dahra Serbia, κ. Dusan Radicevic, η εταιρεία έχει ήδη προβεί σε επενδύσεις ύψους 60 εκατ. ευρώ - ποσό διπλάσιο από αυτό που είχε προβλεφθεί στη σύμβαση εξαγοράς. Σημειώνεται ότι το έργο χρηματοδοτείται από δάνειο του Ταμείου Ανάπτυξης του Αμπού Ντάμπι, στο πλαίσιο του οποίου, προετοιμάζονται επίσης νέα έργα για τη δεύτερη φάση του έργου τα οποία θα καλύψουν περίπου 55.000 εκτάρια.

Αντίστοιχη συμφωνία είχε υπογραφεί το 2014, με την εμιρατινή εταιρεία παραγωγής σιτηρών, **Elite Agro LLC**, η οποία είναι ο μοναδικός ιδιοκτήτης της σερβικής Yugo Elite Agro. Η Elite Agro LLC απέκτησε και την κυριότητα της Al Rawafed Holding, καθιστώντας την ιδιοκτήτη 12.000 εκταρίων αρόσιμης γης στη Σερβία και έναν από τους μεγαλύτερους γαιοκτήμονες της χώρας. Η Al Rawafed δραστηριοποιούνταν στην καλλιέργεια σιταριού, αραβόσιτου, ηλίανθου και σόγιας σε περίπου 10.400 εκτάρια γης ενώ η Yugo Elite Agro κατείχε 1.600 εκτάρια γης στη Zobnatica.

B. Βιομηχανία

Ο βιομηχανικός τομέας χρήζει εκσυγχρονισμού και ξένων επενδύσεων. Κατά τα τελευταία χρόνια η Σερβική βιομηχανία συνεισφέρει περί το 25,5%, τουλάχιστον, του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της χώρας και απασχολεί το 25,1% του εργατικού δυναμικού.

B.1. Μεταποιητικός Τομέας

Ο σερβικός δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από τους τομείς της επεξεργασίας τροφίμων, αυτοκινητοβιομηχανίας, εξορύξεων βασικών μετάλλων, μη σιδηρούχων μετάλλων, φαρμακοβιομηχανίας, κλωστοϋφαντουργικών, χημικών, ελαστικών, μηχανημάτων, ηλεκτρονικών, ζάχαρης, επίπλων κ.ά. Η Σερβία διαθέτει **15 ελεύθερες εμπορικές ζώνες (E.Z.)**, και). Το 2020 εγκρίθηκε η περαιτέρω επέκταση δύο ζωνών, αυτής στο Krusevac και της "Sumadija" στο Kragujevac ¹.

Η βιομηχανία ήταν **ο τομέας που επλήγη περισσότερο**, τόσο από τις κυρώσεις του ΟΗΕ ή το διεθνές εμπορικό εμπάργκο και τους βομβαρδισμούς του NATO κατά τη δεκαετία του 1990, όσο και από την προσπάθεια μετάβασης στην οικονομία της αγοράς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000. Κατά την περίοδο αυτή η βιομηχανική παραγωγή σημείωσε δραματική συρρίκνωση. Το 2013 η ανωτέρω παραγωγή ανερχόταν περίπου στο ήμισυ αυτής του 1989. Ωστόσο, από το 2017 ο τομέας αναπτύσσεται σταθερά ενώ προσελκύει επίσης πολλές άμεσες ξένες επενδύσεις (βλ. Κεφ. "Επενδύσεις")

Η **αυτοκινητοβιομηχανία** της Σερβίας αποτελεί σημαντικό μέρος της οικονομίας της χώρας και κυριαρχείται από γερμανικών συμφερόντων παραγωγικές μονάδες. Ο εν λόγω κλάδος αντιπροσωπεύει το 10% των εξαγωγών της Σερβίας καθώς και το 14% των ξένων επενδύσεων και απασχολεί περισσότερα από 40.000 άτομα. Η Fiat Chrysler Automobile είναι ο μεγαλύτερος "κλαδικός" επενδυτής στη Σερβία. Η εταιρεία παράγει τουλάχιστον 100.000 οχήματα ετησίως, τα οποία εξάγονται στις ΗΠΑ, στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, στη Ρωσία, καθώς και στις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ρωσία εισάγει το 31% των αυτοκινήτων που παράγονται στη Σερβία. Οι παραγωγικές μονάδες του κλάδου εντοπίζονται, κυρίως, στο σύμπλεγμα που βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή της πόλης Kragujevac, ενώ οι εξαγωγές του υπερβαίνουν τα δύο δισ. δολάρια.

Η **βιομηχανία τροφίμων** διακρίνεται τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Μερικά από τα διεθνή εμπορικά "σήματα" του κλάδου τροφίμων και ποτών είναι εγκατεστημένα στη Σερβία όπως οι PepsiCo, Nestlé, Coca-Cola (Βελιγράδι), Heineken (Νόβι Σαντ), Carlsberg (Backa Palanka) και Nordzucker (βιομηχανία ζάχαρης).

Η **βιομηχανία ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών** της Σερβίας βρέθηκε στην κορύφωσή της τη δεκαετία του 1980, αλλά σήμερα έχει συρρικνωθεί στο ένα τρίτο του τότε μεγέθους της. Την τελευταία δεκαετία αναζωογονήθηκε μέσω επενδύσεων εταιρειών όπως της Siemens (ανεμογεννήτριες) στη Subotica και της Panasonic (συσκευές φωτισμού) στο Svilajnac και στο Valjevo. Η Σερβία κατασκευάζει, επίσης, Intel smartphones με την ονομασία Tesla smartphones.

Η **φαρμακευτική βιομηχανία** στη Σερβία περιλαμβάνει δώδεκα κατασκευαστές γενόσημων φαρμάκων, εκ των οποίων η Hemofarm στη Vrsac και η Galenika στο Βελιγράδι, αντιπροσωπεύουν το 80% του όγκου παραγωγής. Η εγχώρια παραγωγή καλύπτει πάνω από το 60% της τοπικής ζήτησης.

Τέλος, η Σερβία διαθέτει, επίσης, αξιόλογη **εξοπλιστική βιομηχανία**. Η Σερβία αποτελεί έναν από τους **μεγαλύτερους παραγωγούς όπλων στην Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη**, μία παράδοση που χρονολογείται από την εποχή της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας. Η χώρα παράγει και εξάγει, από πιστόλια και νάρκες, έως συστήματα πυροβολικού, ραντάρ, ηλεκτρονικό εξοπλισμό, τεθωρακισμένα και πολεμικά

¹ 40 κατά 16 εκτάρια και 84 άρια και κατά 6 εκτάρια και 10 άρια, αντίστοιχα

αεροσκάφη. Το σερβικό υπουργείο Άμυνας υπολογίζει την αξία των εξαγωγών όπλων για το 2020 στα 600 εκατομμύρια δολάρια, δηλαδή το 3% των συνολικών εξαγωγών της Σερβίας, χωρίς ωστόσο, να θεωρούνται απολύτως αξιόπιστα τα εν λόγω στατιστικά στοιχεία. Κυριότεροι αγοραστές σερβικών όπλων και οπλικών συστημάτων είναι τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Κύπρος, οι ΗΠΑ, η Βουλγαρία και η Σαουδική Αραβία.

Σύμφωνα με σχετική μελέτη, το 2021, η σερβική κυβέρνηση εξέδωσε 371 άδειες για την εξαγωγή όπλων και στρατιωτικού εξοπλισμού, συνολικής αξίας 1,23 δις. δολαρίων. Σε σύγκριση με το 2020, ο συνολικός αριθμός των εκδοθείσων αδειών αυξήθηκε κατά 20% (63 επιπλέον άδειες) και η συνολική αξία τους αυξήθηκε κατά 47% - ή 393 εκατ. δολ. Οι αγοράστριες χώρες αυξήθηκαν σε 62 από 59 το 2020. Σύμφωνα με τον αριθμό των αδειών που εκδόθηκαν, οι ακόλουθες χώρες είναι οι μεγαλύτεροι αγοραστές σερβικών όπλων: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (39), Βοσνία-Ερζεγοβίνη (31), Βουλγαρία (29), Τσεχία (19), Ισραήλ (15), Κύπρος (14), Βόρεια Μακεδονία (13), Τουρκία (12), Πολωνία (11), Μαυροβούνιο (11), Σεντ Κιτς και Νέβις (10) και Ρουμανία (10). Οι χώρες αυτές αντιπροσωπεύουν το 50% των συνολικών αδειών. Κατά αξία, οι σημαντικότεροι εξαγωγικοί προορισμοί για το 2021 ήταν οι ΗΠΑ (634,19 εκατ. δολάρια, ή 52% των συνολικών εξαγωγών), η Σαουδική Αραβία (142,65 εκατ. δολάρια ή 12%), η Κύπρος (87,58 εκατ. δολάρια ή 7%), η Ιορδανία (48 εκατ. δολάρια ή 4%) και η Βουλγαρία (31,76 εκατ. δολάρια ή 3%).

B.2 Μεταλλευτική Βιομηχανία

Εκτιμάται ότι η Σερβία διαθέτει **ορυκτούς πόρους** αξίας τουλάχιστον 263 δις. δολαρίων. Η χώρα είναι πλούσια σε άνθρακα, χαλκό και χρυσό. Συνεπώς η **εξορυκτική βιομηχανία** της Σερβίας είναι συγκριτικά ισχυρή. Ωστόσο, η αξία των εξορύξεων περιορίζεται, προς το παρόν, στο ποσό των 3,7 δις. δολαρίων ΗΠΑ.

Για τον λόγο αυτό και δεδομένου ότι ο εξορυκτικός τομέας αποτελεί μια επιχείρηση έντασης κεφαλαίου, η χώρα έχει "ανοίξει τις πόρτες της" σε **ξένους επενδυτές**. Πολλές αλλοδαπές εταιρείες που ασχολούνται με την εξόρυξη προέρχονται από τον Καναδά και τις ΗΠΑ. Υπάρχουν, επίσης, άνω των 100 πεδίων γεωλογικής εξερεύνησης στη Σερβία ενώ ξένες εταιρείες επενδύουν 10-100 εκατ. δολ. κάθε χρόνο στο χώρο αυτό.

Η Σερβία είναι πολύ μεγάλος παραγωγός **άνθρακα** στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (7ος στην Ευρώπη) και 18ος διεθνώς. Οι εξορύξεις πραγματοποιούνται στις περιοχές Kolubara και Kostolac. Η χώρα αποτελεί, επίσης, τον 23ο μεγαλύτερο παραγωγό **χαλκού** στον κόσμο (3ο στην Ευρώπη). Η εξόρυξή του γίνεται από την Zijin Bor Copper, σημαντική εξορυκτική εταιρεία που εξαγοράστηκε (63% των μετοχών) από την κινεζική Zijin Mining το 2018. Τα ορυχεία εξόρυξης **χρυσού** βρίσκονται στην ανατολική Σερβία σε περιοχές όπως Bor, Raska, Majdanpek, Negotin, Zajecar ή Medvedja. Σημαντική εξόρυξη **χρυσού** λαμβάνει χώρα στη περιοχή του Majdanpek.

Την 1η Μαρτίου 2023 η Zijin Serbia εγκαινίασε τη νέα επένδυση επέκτασης της του Μεταλλουργείου Χαλκού στο Bor, οι εργασίες της οποίας διήρκησαν δυόμιση χρόνια. Η αξία της ανακατασκευής του μεταλλουργείου ανήλθε σε 320 εκατ. δολ., εκ των οποίων τα 100 εκ. επενδύθηκαν σε μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος. Ο Διευθύνων Σύμβουλος της Zijin Serbia ανακοίνωσε ότι μετά την αναμένει ότι το ορυχείο θα παράγει μεταξύ 180.000 και 200.000 τόνων χαλκού υψηλής καθαρότητας και 3 τόνους χρυσού ετησίως, ενώ ο ετήσιος κύκλος παραγωγής θα ξεπεράσει τα 2 δις. δολ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Συμβουλίου Χρυσού, η Σερβία έχει τα μεγαλύτερα **αποθέματα χρυσού μεταξύ των χωρών της περιοχής**. Μόνο κατά το α' εξάμηνο 2022, η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας αγόρασε 852 κιλά χρυσού, αποκλειστικά από την κινεζική εταιρεία Zijin, η οποία κατέχει το μοναδικό εργοστάσιο παραγωγής χρυσού στη Σερβία. Η **Zijin Copper Serbia** έχει πουλήσει περισσότερους από 6,5 τόνους χρυσού στην Εθνική Τράπεζα της Σερβίας τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Το σύνολο της ποσότητας χρυσού που παράγεται, σύμφωνα με τη σερβική νομοθεσία, πρέπει πρώτα να προσφερθεί στην Εθνική Τράπεζα της Σερβίας και μόνο αν αυτή αρνηθεί να το αγοράσει στην τιμή της αγοράς τότε μπορεί να ζητηθεί άδεια εξαγωγής. Αυτό δεν έχει συμβεί μέχρι στιγμής, πράγμα που σημαίνει ότι ο χρυσός που παράγεται από την εταιρεία αυτή παραμένει στη Σερβία. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις τελευταίες πληροφορίες, με 38,1 τόνους ράβδων χρυσού η Σερβία είναι η πρώτη χώρα στην περιοχή και 54η στον κόσμο όσον αφορά την ποσότητα χρυσού που έχει διαθέτει στο θησαυροφυλάκιο της η κεντρική τράπεζα. Η Βόρεια Μακεδονία είναι δεύτερη στα Βαλκάνια με 6,9 τόνους, ακολουθούμενη από τη Σλοβενία με 3,2 τόνους και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη με 3 τόνους. Το Μαυροβούνιο είναι τελευταίο με 1,09 τόνους.

Οι πλούσιοι ορυκτοί πόροι συνέβαλαν στη ανάδειξη της χώρας σε κορυφαίο παραγωγό **χάλυβα**. Η ετήσια παραγωγή, περίπου, 2 εκ. τόνων ακατέργαστου χάλυβα, προέρχεται εξ ολοκλήρου από τη χαλυβουργία του Smederevo, συμφερόντων του κινεζικού ομίλου Hesteel. Μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία (Φεβρ.2022) η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να αυξήσει την ποσόστωση εισαγωγής χάλυβα από τη Σερβία**. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακατένειμε τις μέχρι τότε ποσοστώσεις εισαγωγής χάλυβα που αφορούσαν τις εισαγωγές από τη Ρωσία και τη Λευκορωσία, προς όφελος της Σερβίας.

Ιδιαίτερα σημαντικό αλλά και αμφιλεγόμενο είναι το έργο εξόρυξης **λιθίου και βορίου**, στο Jadar, κοντά στη Λοζνίτσα, που είχε αναλάβει ο όμιλος Rio Tinto. Η εταιρεία ανακοίνωσε ότι ενέκρινε επένδυση ύψους 200 εκατ. δολαρίων ΗΠΑ για την περαιτέρω ανάπτυξη του έργου ενώ οι μέχρι τώρα επενδύσεις της υπερέβησαν τα 250 εκατ. δολάρια. Μετά από έντονες λαϊκές αντιδράσεις, η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι η υλοποίηση της επένδυσης διακόπηκε.

Στις 16 Μαρτίου 2023, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε ένα νέο προσχέδιο νόμου **περί κρίσιμων πρώτων υλών**, οι οποίες περιλαμβάνουν σπάνια μέταλλα που είναι απαραίτητα για σύγχρονες πράσινες τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένου του λιθίου, που επί του παρόντος αποτελεί αναντικατάστατο παράγοντα για την παραγωγή μπαταριών για ηλεκτρικά αυτοκίνητα, ηλιακά πάρκα και σχεδόν όλες τις φορητές ηλεκτρονικές συσκευές. Η συγκεκριμένη πράξη έχει ενδεχομένως ιδιαίτερη σημασία για τη Σερβία, καθώς τα μεγαλύτερα εκτιμώμενα κοιτάσματα λιθίου στην Ευρώπη βρίσκονται στη Γερμανία, την Τσεχία και τη Σερβία. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα κοιτάσματα στη Γερμανία βρίσκονται επί του παρόντος σε μεγάλο βάθος και απαιτούν νέες τεχνολογίες εξόρυξης, τα μόνα εκμεταλλεύσιμα, προς το παρόν, φαίνεται να είναι αυτά στη Σερβία και ειδικότερα στην κοιλάδα Jadar και στην Τσεχία. Αν και η νέα πράξη ή τα συνοδευτικά έγγραφα δεν αναφέρουν πουθενά τη Σερβία, περιλαμβάνουν τη δυνατότητα αυξημένης συνεργασίας με στρατηγικούς εταίρους. Σύμφωνα με ειδικούς, η υιοθέτηση του νόμου αναμένεται να οδηγήσει σε αυξημένη πίεση για την εξόρυξη λιθίου στη Σερβία.

Γ. Τομέας Πληροφορικής & Καινοτομίας

Ως γνωστόν, η **βιομηχανία Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)** γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη διεθνώς. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στη Σερβία όπου οι Αρχές της έχουν θέσει την **ψηφιοποίηση ως βασική προτεραιότητα**. Ωστόσο, το περιβάλλον της βιομηχανίας ΤΠΕ στη Σερβία, που αφορά κυρίως το κανονιστικό, πολιτικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο, έχει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας (2022), το διαδίκτυο χρησιμοποιείται στη Σερβία για σκοπούς επιχειρηματικής δραστηριότητας, από το 100% των εταιρειών, εκ των οποίων το 84,9% κατέχει διαδικτυακό ιστότοπο ενώ κατά το 2021, το 28,0% των εταιρειών διενήργησε διαδικτυακές πωλήσεις. Όσον αφορά τα νοικοκυριά, το 83,2% έχει σύνδεση στο διαδίκτυο, σημειώνοντας αύξηση 1,7% σε σχέση με πέρυσι, με την παρουσία ηλεκτρονικών υπολογιστών στα νοικοκυριά να φθάνει πλέον το 77,0%, σημειώνοντας αύξηση 0,3%. Όσον αφορά τον τύπο σύνδεσης στο Διαδίκτυο, το 90,9% των χρηστών του Διαδικτύου χρησιμοποιεί σταθερή ευρυζωνική σύνδεση, ενώ το 74,4% ευρυζωνική σύνδεση κινητής τηλεφωνίας. Συνολικά το 83,2% των νοικοκυριών διαθέτει ευρυζωνική σύνδεση. Ωστόσο, οι σερβικές επιχειρήσεις αποδείχθηκαν αργές στην **ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας**. Η χρήση τεχνολογιών "cloud" εξακολουθεί να είναι χαμηλή (υπολογίζεται στο 40%) για εταιρείες με περισσότερους από 250 υπαλλήλους. Η δε έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων αυξάνεται αργά.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με μελέτη της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, **ο σερβικός κλάδος ΤΠΕ**, από ελλειμματικός το 2008, υπερέβη σε αξία ως προς τις **εξαγωγές** τα 2,69 δισ. το 2022, σημειώνοντας ετήσια αύξηση περίπου 45%. Οι αντίστοιχες εισαγωγές ανήλθαν σε περίπου 732 εκατ. και κατά συνέπεια το πλεόνασμα ανήλθε σε περίπου 2 δισ., σημειώνοντας αύξηση περίπου 49 % σε σύγκριση με το 2021. Κατά την Πρωθυπουργό της Σερβίας, κα Ana Brnabic (Ιούλιος 2022), ο τομέας Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνιών αποτελεί, πλέον, τον **μεγαλύτερο εξαγωγικό τομέα** και κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο στο **ΑΕΠ (10%)**. Η βιομηχανία ΤΠΕ συγκαταλέγεται μεταξύ των τεσσάρων κορυφαίων εξαγωγικών τομέων, μαζί με τον χάλυβα, την αυτοβιομηχανία και τη γεωργία. Κατά τον Υπουργό Πληροφοριών και Τηλεπικοινωνιών της Σερβίας, κ. Mihailo Jovanovic, στον τομέα της Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνιών, απασχολούνται 95.500 εργαζόμενοι, ενώ το 2016 ο αριθμός αυτός ανερχόταν σε μόλις 55.000, ενώ οι εγγραφές στις σχετικές τεχνικές σχολές έχουν αυξηθεί κατά 20%.

Στα τέλη Ιουνίου 2023, η ΠΘ της Σερβίας, ανακοίνωσε οι εξαγωγές υπηρεσιών Τ.Π.Ε. ανήλθαν το α' τρίμηνο σε 786 εκατ. ευρώ, 44% αυξημένες σε σχέση με το 2022, και ότι εκτιμάται να ανέλθουν σε 4 δισ. ευρώ το 2023. Δήλωσε επίσης, κατά το α' τρίμηνο του 2023, ο αριθμός των εργαζομένων στον τομέα των ΤΠΕ στη Σερβία αυξήθηκε κατά 3.435 άτομα, ενώ σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2022 παρουσίασε συνολική αύξηση κατά 17.000 άτομα.

Σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε από την διαδικτυακή πλατφόρμα HelloWorld.rs στα μέσα του 2022, ο **μέσος μισθός στον τομέα IT** στη Σερβία ανερχόταν σε περίπου 1.600 ευρώ, τη στιγμή που ο μέσος καθαρός μισθός της χώρας κυμαινόταν σε περίπου 600 ευρώ. Η έρευνα αναφέρει επίσης, ότι περίπου το 10% των Σέρβων ειδικών πληροφορικής "κερδίζει" μηνιαίως περισσότερα από 3.000 ευρώ, ενώ κατά την γενικότερη τάση οι μισθοί θα συνεχίζουν να αυξάνονται.

Οι σημαντικότεροι εργοδότες σε αυτόν τον τομέα περιλαμβάνουν μεγάλες **εταιρείες** των ΗΠΑ ή θυγατρικές τους. Οι δε σερβικές εταιρείες τεχνολογίας παράγουν λογισμικό για τομείς που κυμαίνονται από τη γεωργία έως την ιατρική, ενώ διαχειρίζονται, επίσης, τηλεφωνικά κέντρα και γραμμές βοήθειας πελατών, από χαμηλής ειδίκευσης έως και πολύ υψηλής τεχνολογίας. Η **ζήτηση για επαγγελματίες πληροφορικής** παρουσιάζει σταθερά ανοδική τάση καθώς σε διάστημα μόλις ενός έτους κατέγραψε αύξηση μεγαλύτερη του 30%. Ο **πόλεμος στην Ουκρανία** διεύρυνε περαιτέρω το χώρο, τόσο για απασχόληση όσο και για κέρδη. Αντί για τις προγραμματισμένες 120.000 θέσεις εργασίας, ο αριθμός των ειδικών πληροφορικής στη Σερβία εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 160.000 έως το τέλος του 2025. Η άφιξη Ουκρανών και Ρώσων καλύπτει εν μέρει τις ανάγκες του τεχνολογικού τομέα της Σερβίας αφού αυτός αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται περισσότερο από 20% ετησίως, με συνέπεια ο αριθμός των ειδικευμένων μηχανικών (κλπ) να μην επαρκεί. Η χώρα χρειάζεται τουλάχιστον 15.000 περισσότερους μηχανικούς πληροφορικής για να καλύψει την αυξανόμενη ζήτηση. Προς αντιμετώπιση του προβλήματος, η κυβέρνηση διέθεσε 65 εκατ. ευρώ για επιστημονικά και τεχνολογικά κέντρα και 70 εκατ. ευρώ σε νέους υπολογιστές ή βελτιωμένες συνδέσεις στο διαδίκτυο στα σχολεία. Επίσης, τα μαθήματα προγραμματισμού-λογισμικού είναι πλέον υποχρεωτικά ακόμη και στα δημοτικά σχολεία.

Ο χώρος των **startup** κερδίζει επίσης την προσοχή, με πολλές σερβικές εταιρείες να μετεγκαθίστανται επιτυχώς στη Δυτική Ευρώπη ή να εξαγοράζονται από ξένες εταιρείες. Μεταξύ των πιο επιτυχημένων είναι η **Nordeus**, κατασκευαστής του παιχνιδιού «Top Eleven Football Manager» με έδρα το Βελιγράδι, η σερβική **Strawberry Energy**, μια startup που παράγει "έξυπνους" πάγκους που λειτουργούν με ηλιακή ενέργεια, παρέχοντας πρόσβαση Wi-Fi, εγκαταστάσεις φόρτισης κινητών τηλεφώνων και υπηρεσίες πληροφόρησης σε δημόσιους χώρους κ.ά. Η Σερβία είναι ελκυστική στον τεχνολογικό χώρο λόγω του χαμηλού κόστους, καταρτισμένου, εργατικού δυναμικού της, με δεξιότητες στην αγγλική γλώσσα και τεχνολογία, καθώς και των επενδυτικών κινήτρων που παρέχει (πχ επιδότηση ύψους 10.000 ευρώ ανά εργαζόμενο). Μεγάλες εταιρείες όπως οι **Microsoft, IBM, Intel, NCR, Seven Bridges, Cisco, Continental, GoDady, Schneider**, καθώς και αρκετές νέες, αλλά ιδιαίτερα επιτυχημένες όπως οι Epic Games, Rivian, Polygon κ.ά., είτε έχουν ιδρύσει κέντρα ανάπτυξης και πανεπιστημιούπολεις στη Σερβία είτε έχουν αναθέσει εργασία σε τοπικές εταιρείες, προσφέροντας μισθούς τρεις φορές υψηλότερους από τον μέσο μηνιαίο μισθό της χώρας, αλλά, ακόμα, χαμηλότερους από αυτούς που προσφέρονται στις χώρες της ΕΕ.

Η σερβική κυβέρνηση υιοθέτησε, επίσης, σε συνεργασία με τον φορέα "**Digital Serbia Initiative**", μια **στρατηγική ανάπτυξης οικοσυστημάτων startup έως το 2025**, η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη περίπου 800-1.200 startups, κατά το διάστημα αυτό. Η ομάδα εργασίας που προετοίμασε τη στρατηγική, απαρτίζεται από μέλη του σερβικού οικοσυστήματος startup και εκπροσώπους κρατικών αρχών. Επιπροσθέτως, υιοθετήθηκαν **φορολογικά κίνητρα** για τις νεοφυείς επιχειρήσεις τεχνολογίας. Ο φορολογικός συντελεστής είναι μόνο 3% (το μισό του κανονικού εταιρικού φόρου). Σημειώνεται, τέλος, ότι στην Έκθεση Startup Genome των ΗΠΑ για το 2020, **το Βελιγράδι και το Νόβι Σαντ** κατατάχθηκαν στις **10 πρώτες θέσεις του Αναδυόμενου Οικοσυστήματος** ενώ η Σερβία περιελήφθηκε στην πρώτη πεντάδα στον κόσμο για **προγραμματιστές blockchain**.

Η σερβική κυβέρνηση προβαίνει στις **απαραίτητες επενδύσεις για την ανάπτυξη των ψηφιακών υποδομών και την ψηφιοποίηση** κάθε τομέα της χώρας. Το 2017, ιδρύθηκε το **Γραφείο Πληροφορικής και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης** για να συγκεντρώσει τους διοικητικούς φορείς και υποδομές σε μια ψηφιακή δομή. Το Γραφείο συντονίζει, επίσης, τις εργασίες του Εθνικού Κέντρου για την Ασφάλεια Συστημάτων ΤΠΕ (εθνικό **CERT**). Τον Δεκέμβριο του 2018, το “Office for IT and eGov” δημιούργησε την Εθνική Πύλη Ανοικτών Δεδομένων, ήτοι μια κεντρική πύλη για κυβερνητικά δεδομένα/πληροφορίες διαθέσιμες στο κοινό, που συνδέεται απευθείας με την Πύλη Ανοικτών Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το έργο υλοποιείται σε συνεργασία με το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών στη Σερβία (UNDP), την Παγκόσμια Τράπεζα, το Ταμείο Χρηστής Διακυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου (GGF) και τη Σουηδική Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (SIDA).

Η δε Εθνική Ένωση Τοπικών Αρχών προωθεί την **ανάπτυξη έξυπνων πόλεων και υποδομών**. Στο Βελιγράδι, όπως και σε ορισμένες άλλες μεγάλες πόλεις, ενσωματώθηκαν ψηφιακές υπηρεσίες, όπως πληρωμή μέσω κινητού για στάθμευση, πληροφορίες λεωφορείων μέσω συστημάτων GPS, Wi-Fi στα δημόσια μέσα μεταφοράς του Βελιγραδίου κλπ. Επιπλέον, η κυβέρνηση της Σερβίας συγκρότησε **ομάδα εργασίας για την επεξεργασία της στρατηγικής** της και την ανάπτυξη της **τεχνητής νοημοσύνης** για την περίοδο **2020-2025, και ειδικότερα για τη δημιουργία** μιας “πλατφόρμας ηλεκτρονικής διακυβέρνησης” τεχνητής νοημοσύνης που θα συμβάλει στην αποτελεσματικότερη ανάπτυξη των **έξυπνων πόλεων και δήμων**. Για το σκοπό αυτό, η σερβική Κυβέρνηση έχει δημιουργήσει επίσης το κρατικό **κέντρο δεδομένων στο Kragujevac** (επεξεργασία και ανάλυση μεγάλου όγκου δεδομένων) και την ενσωμάτωσή του, με άλλα κρατικά δίκτυα συλλογής, στο πλαίσιο των έξυπνων πόλεων και δήμων.

Από το 2020 ξεκίνησε επίσης το σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της **τεχνητής νοημοσύνης (AI)**, το οποίο, προβλέπει, μεταξύ άλλων, την ίδρυση του Ινστιτούτου Τεχνητής Νοημοσύνης το οποίο θα χρηματοδοτείται, κυρίως, από τον κρατικό προϋπολογισμό, αλλά επίσης από ιδιωτικές εταιρείες ή και διεθνείς οργανισμούς.

Το ίδιο έτος ολοκληρώθηκε επίσης και η κατασκευή του **Science -Technology Park Nis (STP Nis)**, επένδυση αξίας 12,5 εκατ. ευρώ. Μαζί με την επένδυση στο STP Nis, και την κατασκευή της Πολυχρηστικής Εργαστηριακής Μονάδας της Σχολής Ηλεκτρονικών Μηχανικών, η συνολική επένδυση υπερβαίνει τα 20 εκατ. ευρώ. Τα κεφάλαια διατέθηκαν από το δάνειο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

Τον Σεπτέμβριο του 2021 εγκαινιάσθηκε το **Περιφερειακό Κέντρο Έξυπνης Καινοτομίας στην Βρενιάτσκα Μπάνια**, στο οποίο η κυβέρνηση της Σερβίας επένδυσε 36 εκατ. RSD (περίπου 320.000 ευρώ). Επίσης τον Σεπτέμβριο του 2021, διεξήχθη η πρώτη σύνοδος του **Συμβουλίου για την ενθάρρυνση της ανάπτυξης της ψηφιακής οικονομίας**, της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας υψηλής τεχνολογίας και της ψηφιοποίησης. Το νέο όργανο, και στόχος του, θα είναι η χρηματοδότηση για καινοτόμες εταιρείες, η ανάπτυξη ψηφιακών υποδομών, οι επενδύσεις **στην έρευνα και ανάπτυξη μέσω 35 έργων, αξίας 177,6 εκατ. Ευρώ**.

Τέλος, Απρίλιο του 2023 εγκαινιάσθηκε το **νέο ινστιτούτο ανάπτυξης και καινοτομίας στον τομέα της ψηφιακής γεωργίας, «BioSense»** στο Νόβι Σαντ, το οποίο αποτελεί ένα έργο αξίας 30 εκατ. ευρώ, από τα οποία τα 15 έχουν παρασχεθεί από την ΕΕ υπό την μορφή επιχορηγήσεων.

Δ. Ενεργειακός Τομέας - Περιβάλλον

Ο τομέας της ενέργειας είναι ένας από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους τομείς για την οικονομία της Σερβίας αφού διαθέτει σε αφθονία **άνθρακα**, και μη αμελητέα αποθέματα **πετρελαίου** και **φυσικού αερίου**. Υπάρχουν, επίσης, μεγάλες δυνατότητες παραγωγής, όσον αφορά **τη βιομάζα, την αιολική, την ηλιακή, την υδροθερμική (αποθηκευμένη θερμότητα σε ύδωρ) και γεωθερμική ενέργεια** κλπ.

Η Σερβία είναι παραδοσιακά **καθαρός εξαγωγέας ηλεκτρικής ενέργειας** και **εισαγωγέας βασικών καυσίμων** (όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο). Το μεγαλύτερο μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται προέρχεται από θερμοηλεκτρικούς σταθμούς (72,7% του συνόλου της ηλεκτρικής ενέργειας) και σε μικρότερο βαθμό από υδροηλεκτρικούς σταθμούς (27,3%). Υπάρχουν **6 σταθμοί που λειτουργούν με λιγνίτη**, με εγκατεστημένη ισχύ 3.936 MW (πχ στο Obrenovac, οι 1.502 MW-Nikola Tesla 1 και 1.160 MW-Nikola Tesla 2). Η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των **9 υδροηλεκτρικών σταθμών** είναι 2.831 MW, εκ των οποίων η μεγαλύτερη είναι του **Djerdap 1** με ισχύ 1.026 MW. Εκτός αυτών, υπάρχουν μονάδες θερμικής ενέργειας που λειτουργούν με αέριο, συνολικής εγκατεστημένης ισχύος 353 MW.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας συγκεντρώνεται στην Επιχείρηση Ηλεκτρισμού της Σερβίας - **Elektroprivreda Srbije (EPS)**, τη δημόσια εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας και η διανομή στον Διαχειριστή Συστήματος Διανομής «EPS Distribucija».

Η **κατάρρευση του θερμοηλεκτρικού σταθμού Nikola Tesla (TENT)** στα τέλη του 2021, κατά την οποία διακόπηκε η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος εν μέσω κακοκαιρίας σε αρκετές περιοχές της Σερβίας καθώς και η παγκόσμια ενεργειακή κρίση είχαν ως αποτέλεσμα να έρθουν στην επιφάνεια τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της EPS. Τα προβλήματα αυτά συμπεριλαμβάνουν την ισχυρή πολιτική επιρροή, την επιβάρυνση με υπερβολικό αριθμό εργαζομένων και την κακή διάρθρωση των αρμοδιοτήτων τους, τους πολύ υψηλούς μισθούς για θέσεις εργασίας με γενικά προσόντα, προβλήματα στις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων, την εξαιρετικά χαμηλή τιμή ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά (κάτω από το κόστος παραγωγής), τη μεγάλη περιβαλλοντική ρύπανση και την καθυστέρηση στην ενεργειακή μετάβαση.

Η Σερβία αναγκάστηκε να προβεί σε σημαντικές εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας από τα τέλη του 2021 και καθόλη τη διάρκεια του 2022 με αποτέλεσμα τη συσσώρευση ζημιών για την εταιρεία, μεγάλο ποσό των οποίων επιδοτήθηκε από το κράτος ενώ το υπόλοιπο καλυφθηκε μέσω δανεισμού. **Στα τέλη του 2022, η Κυβέρνηση παρουσίασε το σχέδιο εξυγίανσης της EPS**, το οποίο συντάχθηκε με την παροχή τεχνικής βοήθειας Νορβηγών εταιρών και του οποίου το πρώτο βήμα ήταν η μετατροπή της EPS από δημόσια επιχείρηση σε ανώνυμη εταιρεία, 100% ιδιοκτησίας της Δημοκρατίας της Σερβίας. Σημειώνεται ότι η μεταρρύθμιση της EPS αποτελεί και μια από τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στη Stand-by Agreement που υπέγραψε πρόσφατα η Σερβία με το IMF. Μεταξύ των υπολοίπων μεταρρυθμίσεων που ανακοινώθηκαν ήταν η καλυψη αρκετών θέσεων του Εκτελεστικού Συμβουλίου από ανεξάρτητους κατάλληλα καταρτισμένους επαγγελματίες, τον εξορθολογισμό του προσωπικού, τη διενέργεια επενδύσεων αλλά και την αύξηση των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας σε βιώσιμα για την εταιρεία επίπεδα.

Μετά από αρκετούς μήνες ασταθούς πορείας της EPS, οι οποίοι συνοδεύτηκαν από σημαντικές εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας, στις αρχές του 2023 η οικονομική της κατάσταση φαίνεται να ομαλοποιήθηκε. Ειδικότερα σύμφωνα με ανακοίνωσή της, η EPS, πραγματοποίησε το πρώτο τρίμηνο του 2023 καθαρά κέρδη ύψους 34,5 δισ. RSD (περίπου

294 εκατ. ευρώ). Την ίδια περίοδο το περασμένο έτος είχε καταγράψει ζημία σχεδόν 30 δισ. RSD (περ. 256 εκατ. ευρώ). Η ανακοίνωση αναφέρει επίσης, ότι η επιχειρηματική αυτή επιτυχία οφείλεται στην αύξηση της παραγωγής, της μείωσης του κόστους, αλλά και των κερδών από τις εξαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας. Σημειώνεται ότι τα εν λόγω κέρδη αποτελούν το καλύτερο αποτέλεσμα της τελευταίας πενταετίας.

Αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις αναμένεται να ακολουθήσουν και για τη Δημόσια Επιχείριση Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (EMS).

Όσον αφορά τον κομμάτι της μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, το σημαντικότερο έργο που εκτελείται αυτή τη στιγμή σε εν λόγω τομέα είναι ο **διαβαλκανικός διάδρομος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη Σερβία**, ο οποίος αποτελεί μέρος της διασύνδεσης μεταξύ Σερβίας, Μαυροβουνίου και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Ρουμανίας και Ιταλίας. Το έργο υποστηρίζεται από την ΕΕ, το Επενδυτικό Πλαίσιο των Δυτ. Βαλκανίων (WBIF), αλλά και τη Γερμανία μέσω της αναπτυξιακής της τράπεζας (KfW), με δωρεές και ευνοϊκά δάνεια, ενώ αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία το 2027. **Το σερβικό τμήμα έχει μήκος 321 χλμ και διαθέτει τέσσερις γραμμές μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Δύο έχουν ολοκληρωθεί, από τα ρουμανικά σύνορα μέχρι το Πάντσεβο και το Κραγκούγεβατς-Κράλιεβο. Η τρίτη και η τέταρτη γραμμή, από τις πόλεις Μπάγινα Μπάστα και Ομπρένοβατς προς τα σύνορα με τη Β&Ε και το Μαυροβούνιο, βρίσκονται υπό προετοιμασία. Στις αρχές του 2021** υπεγράφη ανάμεσα στη Σερβική Κυβέρνηση και τη Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (KfW) συμφωνία για τη χορήγηση 12,5 εκατ. ευρώ ως επενδυτικά κεφάλαια για την Τρίτη γραμμή (από το Obrenovac στην Bajina Basta), ενώ στις αρχές του 2023, υπεγράφη συμφωνία δωρεάς ύψους 8,5 εκατ. Ευρώ, για την υλοποίηση του τέταρτου τμήματος, μεταξύ της Κυβέρνησης της Σερβίας και της Δημόσιας Επιχείρησης Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας της Σερβίας (Elektromreze Srbije - EMS). Σύμφωνα με τη γενική διευθύντρια, κα Jelena Matejic, η EMS, από το 2011, έχει προβεί σε επενδύσεις ύψους 380 εκατ. ευρώ, ενώ τα επόμενα 10 χρόνια, σχεδιάζει επιπλέον επενδύσεις στο σύστημα μεταφοράς ενέργειας, ύψους 900 εκατ. Ευρώ. Στη συνέχεια της ολοκλήρωσης του δεύτερου τμήματος, ανακοινώθηκε ότι η υλοποίηση του τρίτου τμήματος θα ξεκινήσει το πρώτο τρίμηνο του 2024.

Η Σερβία διαθέτει αφθονία **άνθρακα**, όπως και μη αμελητέα αποθέματα **πετρελαίου** αλλά και **φυσικού αερίου**. Τα αποδεδειγμένα αποθέματα της Σερβίας ύψους 5,5 δισ. τόνων **λιγνίτη**, είναι τα πέμπτα μεγαλύτερα παγκοσμίως (δεύτερα στην Ευρώπη, μετά τη Γερμανία). Ο άνθρακας βρίσκεται σε δύο μεγάλες γεωλογικές αποθέσεις: Kolubara (4 δισ. τόνοι) και Kostolac (1,5 δισ. τόνοι). Οι πόροι **πετρελαίου και φυσικού αερίου** της Σερβίας δεν συγκρίνονται, φυσικά, με τα μεγάλα διεθνή κοιτάσματα. Όμως εξαιρουμένων αυτών της Ρουμανίας, πρόκειται για τους σημαντικότερους πόρους στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, καθώς και στα Βαλκάνια (77,4 εκατ. τόνοι ισοδύναμου πετρελαίου και 48,1 δισ. κυβικά μέτρα δυσικού αερίου αντίστοιχα). Σχεδόν το 90% του ανακαλυφθέντος πετρελαίου και φυσικού αερίου βρίσκεται στο Banat (Βορειοανατολική Σερβία) και στη λεκάνη Pannonian (Περιοχή Βοϊβόντινα).

Η τρέχουσα παραγωγή πετρελαίου στη Σερβία ανέρχεται σε πάνω από 1,1 εκατ. τόνους ισοδύναμου πετρελαίου και ικανοποιεί περίπου το 20% των αναγκών της χώρας, ενώ το υπόλοιπο εισάγεται. Προμηθεύεται περίπου το 50% του πετρελαίου από την Ρωσία και το υπόλοιπο από άλλους προμηθευτές, Μετά την ρωσική εισβολή στην Ουκρανία η ενεργειακή διαφοροποίηση συγκαταλέγεται στις προτεραιότητες της σερβικής εξωτερικής πολιτικής.

Η εθνική εταιρεία καυσίμων, Naftna Industrija Srbije (NIS), εξαγοράστηκε το 2008 από την Gazprom Neft. Το **διυλιστήριο της εταιρείας στο Pancevo** (χωρητικότητα 4,8 εκατ. τόνων) είναι ένα από τα πιο σύγχρονα διυλιστήρια πετρελαίου στην Ευρώπη. Διαχειρίζεται επίσης δίκτυο 334 πρατηρίων καυσίμων στη Σερβία (74% της εγχώριας αγοράς) και επιπλέον 36 πρατηρίων στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 31 στη Βουλγαρία και 28 στη Ρουμανία. Υπάρχουν 155 χιλιόμετρα αγωγών αργού πετρελαίου που συνδέουν τα διυλιστήρια Pancevo και Novi Sad **ως μέρος του διακρατικού αγωγού πετρελαίου Adria (Κροατία – Βοσνία και Ερζεγοβίνη – Σερβία, με διακλαδώσεις σε Σλοβενία και Ουγγαρία).**

Τον Ιούνιο του 2023, η Σερβία υπέγραψε με την Ουγγαρία συμφωνία για την κατασκευή ενός αγωγού πετρελαίου για την μεταφορά που ρωσικού πετρελαίου μέσω του ουγγρικού σκέλους του πετρελαιαγωγού Druzhba προς τους Σέρβους καταναλωτές. Ο προγραμματισμένος αγωγός πετρελαίου θα διέρχεται από το Νόβι Σαντ της Σερβίας, θα έχει μήκος 128 χλμ και το εκτιμώμενο κόστος ανέρχεται σε περίπου 100 εκατ. ευρώ. Η κατασκευή θα εκτελεστεί από την Ουγγρική MOL και τη Σερβική Transnafta, και αναμένεται να ολοκληρωθεί σε 18 έως 24 μήνες.

Σημειώνεται ότι η Υπουργός Ορυχείων και Ενέργειας της Σερβίας, κα Dubravka Djedonic ανακοίνωσε επίσης ότι ενδέχεται να υπογραφεί μια ακόμη συμφωνία, η οποία θα αφορά τη σύσταση κοινής επιχείρησης για το εμπόριο ενέργειας μεταξύ της Srbijagas και της Ουγγρικής MVM. Η Υπουργός ανέφερε ότι η Σερβία έχει ήδη επεκτείνει τη σύμβαση αποθήκευσης φυσικού αερίου με την Ουγγαρία, ενώ συζητά επίσης και την αύξηση της χωρητικότητας για αποθήκευση στην Ουγγαρία. Σημείωσε επίσης ότι η αξία του εμπορίου ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των δύο χωρών ανήλθε πέρυσι σε 77 εκατ. ευρώ και ότι οι δύο χώρες σχεδιάζουν την περαιτέρω σύνδεση τους στον τομέα της ενέργειας.

Η Σερβία αποτελεί μια από τις ελάχιστες ευρωπαϊκές **χώρες με μη αναπτυγμένο δίκτυο φυσικού αερίου**. Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, το ποσοστό των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων που συνδέονται στο δίκτυο φυσικού αερίου υπολογίζεται σε 10-15%, με ετήσια κατανάλωση περίπου 2,5 δισ. κ.μ. Η Σερβία **εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από ξένες πηγές φυσικού αερίου**. Μόνο το 17% φυσικού αερίου προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή (άνω των 491 εκατ. κυβικών μέτρων) ενώ το υπόλοιπο – περίπου 90% εισάγεται, κυρίως από τη Ρωσία (μέσω αγωγών φυσικού αερίου που, τουλάχιστον έως τον Φεβρ. 2022, διέρχονταν από την Ουκρανία και την Ουγγαρία). Η **δημόσια εταιρεία φυσικού αερίου Srbijagas**, λειτουργεί το σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου που περιλαμβάνει 3.177 χιλιόμετρα αγωγών φυσικού αερίου και 450 εκατ. κυβικά μέτρα υπόγειου χώρου αποθήκευσης φυσικού αερίου στο Banatski Dvor.

Το έτος 2019, οι ηγέτες της Ρωσίας, της Τουρκίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας **εγκαινίασαν τον αγωγό TurkStream** που σχεδιάστηκε να μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο στην Ευρώπη μέσω της Μαύρης Θάλασσας. Ο αγωγός TurkStream εκτείνεται σε 930 χλμ. για μεταφορά περίπου 3 δισ. κυβικών μέτρων φυσικού αερίου (Gazprom), ετησίως, στη Βουλγαρία. Ο αγωγός αντικαθιστά την προηγούμενη διαδρομή μέσω της Ουκρανίας και της Ρουμανίας, ενώ εκτείνεται από τη Βουλγαρία, στη Σερβία και την Ουγγαρία. Την 1η Ιανουαρίου 2021, εγκαινιάστηκε το σερβικό τμήμα **του αγωγού επ' ονόματι «Balkan Stream»**, μήκους 403χλμ από το Zajecar (σύνορα με τη Βουλγαρία) έως το Horgoš (σύνορα με Ουγγαρία). Η Σερβία θα χρεώνει φόρο διαμετακόμισης και τα έσοδα θα συμβάλλουν στην κάλυψη των εξόδων της κατασκευής του αγωγού. Σημειώνεται ότι πριν την αποπεράτωση του έργου αυτού, η Σερβία λάμβανε ρωσικό φυσικό αέριο μόνο μέσω της Ουκρανίας.

Επιπλέον, το 2021, οι εταιρείες Srbijagas και Gas-Res υπέγραψαν **Συμφωνία για την κατασκευή διασυνδετήριου αγωγού φυσικού αερίου μεταξύ της Σερβίας και της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας, ο οποίος αποτελεί επέκταση του Balkan Stream**. Ο αγωγός θα εκτείνεται σε 90 χιλιόμετρα στη Σερβία και 320 χιλιόμετρα στη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας, ενώ η προγραμματισμένη χωρητικότητα ανέρχεται σε 1,2 δισ. κυβικά μέτρα φ.α. ετησίως.

Από τα σημαντικότερα έργα την περίοδο αυτή είναι αυτό του **διασυνδετήριου αγωγού φυσικού αερίου με τη Βουλγαρία (IBS)**, ο οποίος αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία το δ' τρίμηνο 2023. Η προβλεπόμενη χωρητικότητα του αγωγού ανέρχεται σε 1,8 δισ. κυβικά μέτρα ετησίως και το συνολικό μήκος του στο έδαφος της Σερβίας είναι 109 χιλιόμετρα. Η κατασκευή του αποτελεί το πρώτο βήμα προς τη **διαφοροποίηση**, όχι μόνο των διαδρομών φυσικού αερίου, αλλά και της δυνατότητας προμήθειας **φυσικού αερίου από άλλες πηγές**, όπως το Αζερμπαϊτζάν, **αλλά και τον τερματικό σταθμό ΥΦΑ (LNG) στην Αλεξανδρούπολη, και τους μελλοντικούς αγωγό φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου ή/και τερματικούς σταθμούς στη χώρα μας**. Μετά την έναρξη του ουκρανο- ρωσικού πολέμου (Φεβρ. 2022), ο ανωτέρω αγωγός απέκτησε ιδιαίτερη στρατηγική αξία. Η συνολική αξία του έργου, εκτιμάται σε 85,5 εκ. ευρώ, εκ των οποίων η ΕΤΕπ κατέβαλε τα 25 εκατ. υπό μορφή δανείου, 49,6 εκατ. προέρχονται από επιχορηγήσεις μέσω του ευρωπαϊκού προγράμματος IPA, ενώ το υπόλοιπο ποσό θα καλυφθεί από τον προϋπολογισμό της Σερβίας, καθώς και από ίδια κεφάλαια της Δημόσιας Επιχείρησης Srbijagas. Τον Μάρτιο του 2023 ο Διευθύνων Σύμβουλος της Srbijagas, κ. Ντούσαν Μπαγιατόβιτς, ανακοίνωνε ότι η Σερβία έχει ήδη δεσμεύσει 300 εκατ. κυβικά μέτρα φυσικού αερίου στον τερματικό σταθμό LNG στο ελληνικό λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Σύμφωνα με τον ίδιο η Σερβία χρειάζεται, εκτός από τα δύο δισ. κυβικά μέτρα φυσικού αερίου που αγόρασε από τη Ρωσία, άλλα δύο δισ. . Τέλος, σύμφωνα με τη διαδικτυακή ενημερωτική πύλη Demostat, το Υπουργείο Ενέργειας επιβεβαίωσε ότι βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις για την προμήθεια φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν, μέσω το διασυνδετήριου αγωγού φ.α. Σερβίας – Βουλγαρίας.

Στα σχέδια είναι και η **κατασκευή αγωγού μεταξύ Σερβίας και Βόρειας Μακεδονίας**, ο οποίος είναι πολύ πιθανό να χρηματοδοτηθεί από την ΕΕ. Μέσω αυτού, η Σερβία θα συνδεθεί με τον αγωγό φυσικού αερίου Βόρειας Μακεδονίας- Ελλάδας, αποκτώντας τη δυνατότητα να προμηθεύεται φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν αλλά και τον τερματικό σταθμό υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) στην Ελλάδα.

Σε ό,τι αφορά τις **ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ)**, υπενθυμίζεται, οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων στη σύνοδο κορυφής της Σόφιας τον Νοέμβριο του 2020, στο πλαίσιο της "Διαδικασίας του Βερολίνου", υποχρεώθηκαν να ακολουθήσουν το ευρωπαϊκό σχέδιο για απαλλαγή από τον άνθρακα έως το 2050. Δηλαδή οφείλουν να εφαρμόζουν, αρχικά, πληρωμές για τις εκπομπές άνθρακα βάσει του Συστήματος Εμπορίας Εκπομπών και στη συνέχεια, να καταργήσουν σταδιακά τις επιδοτήσεις άνθρακα. Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Σόφιας σχετικά με την Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια, για ανάληψη σειράς ενεργειών προς την κατεύθυνση αυτή. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το 2020, το **μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ)** στη συνολική παραγωγή ενέργειας στη Σερβία, ανήλθε στο 26,3%, που είναι πολύ κοντά στον στόχο του 27%. Το μερίδιο των ΑΠΕ στην κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ήταν σχεδόν το ένα τρίτο – 30,7%, ενώ το μερίδιο αυτό το 2019 ανήλθε σε 28,7% και προέρχεται κυρίως από ανανεώσιμες πηγές από υδροηλεκτρικούς σταθμούς, ακολουθούμενο από τις αιολικές εγκαταστάσεις.

Σημειώνεται ότι στόχος της Σερβίας είναι να παράγει τουλάχιστον το 40% από ΑΠΕ έως το 2040, για την επίτευξη του οποίου οι ειδικοί εκτιμούν ότι θα πρέπει να κατασκευασθούν σταθμοί ισχύος τουλάχιστον 5 GW από ΑΠΕ. Σύμφωνα με επιχειρηματίες, επί του παρόντος, όσον αφορά τα ηλιακά, η εγκατεστημένη ισχύς υπολογίζεται σε περίπου 80-90 MW. Σημειώνεται ότι οι μεγάλοι υδροηλεκτρικοί σταθμοί στη Σερβία παρέχουν περίπου το 30% της ενέργειας, ενώ οι λοιπές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική και η ηλιακή ενέργεια, αποτελούν λιγότερο από το 3% της παραγωγής. Το 2021 αποτέλεσε σημείο καμπής στην ενεργειακή πολιτική της Σερβίας ως προς **τα αιολικά και ηλιακά ενεργειακά έργα**, μετά την υπογραφή της Διακήρυξης της Σόφιας και την έγκριση των σχετικών νομοθετημάτων. Όσον αφορά τη νομοθεσία, το σερβικό Κοινοβούλιο υπερψήφισε στις 19 Μαρτίου 2021 τον Νόμο για την Κλιματική Αλλαγή, ενώ τον Απρίλιο 2021 υπερψήφισε τέσσερα νομοσχέδια σχετικά με την ενέργεια και τις ΑΠΕ τα οποία μεταξύ άλλων καθορίζουν και το μοντέλο για τις δημοπρασίες ανανεώσιμης ενέργειας, τα οποία αναμένεται να “ξεκλειδώσουν” περισσότερα από 2 δισ. ευρώ σε επενδύσεις σε αιολικά και ηλιακά πάρκα. Τελικά μετά από κάποια προβλήματα που προέκυψαν σχετικά με την εφαρμογή του Νόμου, η σερβική εθνοσυνέλευση υπερψήφισε τις απαραίτητες τροπολογίες, και στη συνέχεια ανακοινώθηκε το πρώτο σχέδιο δημοπρασιών για την περίοδο 2023-2025, ενώ τον Ιούνιο 2023 προκηρύχθηκαν και οι πρώτες δημοπρασίες. Σύμφωνα με το υπό επεξεργασία σχέδιο Στρατηγικής του Υπουργείου Ενέργειας οι επενδύσεις σε ΑΠΕ έως το 2030 θα ανέλθουν σε περίπου 27 δισ. ευρώ.

Πρόσφατα ανακοινώθηκε και η **θέση σε λειτουργία του μεγαλύτερου, μέχρι στιγμής, ηλιακού πάρκου** στην περιοχή Λάποβο της κεντρικής Σερβίας, στο οποίο επενδύθηκαν 8,9 εκ. ευρώ από τις εταιρείες Delasol και MT-Komex. Το πάρκο έκτασης 12,5 εκταρίων περιλαμβάνει 17.980 ηλιακούς συλλέκτες τελευταίας γενιάς. Η ισχύς του σταθμού ηλεκτροπαραγωγής ανέρχεται σε 11,7 MW και η ισχύς της σύνδεσης με το δίκτυο διανομής σε 9,9 MW, το οποίο θα καλύπτει τις ανάγκες 2.100 κατοικιών της περιοχής.

Σύμφωνα με ανακοίνωση της EPS, το Δεκέμβριο 2022, εγκρίθηκαν επιχορηγήσεις ύψους 49,02 εκατ. ευρώ, προς αυτή, στο πλαίσιο της 28ης Πρόσκλησης για τεχνική βοήθεια από το Επενδυτικό Πλαίσιο της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF). Η χρηματοδότηση αφορά τέσσερα έργα: Την **αποκατάσταση του Υδροηλεκτρικού Σταθμού «Vlasinske»** - ύψους 16,1 εκατ. ευρώ, την **κατασκευή του αιολικού πάρκου «Kostolac»** - ύψους 31,2 εκατ. ευρώ και την προετοιμασία των επενδυτικών και τεχνικών εγγράφων για την ανάπτυξη **των ηλιακών σταθμών «Morava» και «Kolubara A»** - ύψους 860.000 ευρώ έκαστο. Επίσης στις αρχές του 2023, η εταιρεία ανακοίνωσε ότι βάσει του σχεδίου της Go Green Road σκοπεύει να κλείσει δέκα μονάδες παραγωγής, στους θερμοηλεκτρικούς της σταθμούς από το 2025 έως το 2035, συνολικής ισχύος 1.094 MW. (από 5.171 MW σε 4.077 MW), οι οποίοι παράγουν τα δύο τρίτα της εγχώριας ηλεκτρικής ενέργειας, Το Σχέδιο προβλέπει επενδύσεις 8,5 δισ. ευρώ, εκ των οποίων 2,2 δισ. ευρώ θα διοχετευθούν για την **ανακατασκευή των θερμοηλεκτρικών σταθμών** ώστε να αυξηθεί η παραγωγική τους ικανότητα, 5,8 δισ. ευρώ για την κατασκευή **νέων εγκαταστάσεων** και 500 εκατ. ευρώ για την **προστασία του περιβάλλοντος**. Η EPS σχεδιάζει επίσης να επενδύσει **4,8 δισ. ευρώ σε ΑΠΕ**, έχοντας ήδη ξεκινήσει την προετοιμασία έργων για την κατασκευή των ηλιακών πάρκων στις τοποθεσίες των θερμοηλεκτρικών σταθμών Morava και Kolubara A. Τέλος, εξετάζεται επίσης το ενδεχόμενο, ο θερμοηλεκτρικός σταθμός Morava να αρχίσει να χρησιμοποιεί αποκλειστικά φυσικό αέριο .

Σύμφωνα με την Υπουργό Ενέργειας, κα Τζέντοβιτς, οι συνολικές επενδύσεις προτεραιότητας στον τομέα της ενέργειας, θα ανέλθουν σε περισσότερα από 15 δισ. ευρώ. Από αυτά πάνω από 10 δισ. ευρώ θα επενδυθούν στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων και ότι τα υπόλοιπα προορίζονται για το δίκτυο μεταφοράς και το σύστημα

διανομής. Όπως τόνισε, θα γίνουν περισσότερες επενδύσεις στον τομέα της ηλιακής ενέργειας, και ειδικότερα στην κατασκευή αυτοεξισορροπούμενων σταθμών, με ισχύ έως 1 GW. Πέρα από τα προαναφερθέντα έργα (**Kostolac, Vlasina, Morava, Kolubara**), θα κατασκευαστεί επίσης ο **αναστρέψιμος υδροηλεκτρικός σταθμός «Bistrica»** ενώ θα εξετασθεί επίσης η οικονομική και τεχνική βιωσιμότητα της κατασκευής του υδροηλεκτρικού σταθμού **Djerdap 3**. Στο σχέδιο περιλαμβάνεται τέλος, και η κατασκευή - ανακατασκευή των υφιστάμενων υδροηλεκτρικών σταθμών.

Εκτός των ηλιακών και των αιολικών μονάδων, η Σερβία αναπτύσσει έργα αξιοποίησης της **υδροηλεκτρικής ενέργειας**, της **βιομάζας**, του **υδρογόνου** κ.ά. Για παράδειγμα, το 2020 υπεγράφη Κοινή Δήλωση Σερβίας - Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας σχετικά με την υλοποίηση του έργου Gornja Drina, αξίας περίπου 520 εκατ. Ευρώ, το οποίο περιλαμβάνει την κατασκευή τριών εγκαταστάσεων υδροηλεκτρικής ενέργειας στο ανώτερο τμήμα του ποταμού Drina.

Πρόσφατα, η Βιομηχανία Πετρελαίου της Σερβίας (NIS) δημοσίευσε διαγωνισμό για την προετοιμασία τεχνικής τεκμηρίωσης για την κατασκευή εγκαταστάσεων παραγωγής υδρογόνου. Ειδικότερα, σχεδιάζεται η κατασκευή εγκατάστασης για την παραγωγή μπλε και πράσινου υδρογόνου (συν το οξυγόνο ως δευτερεύον προϊόν), κοντά στο διυλιστήριο φυσικού αερίου Elemir (RGE), με το οποίο και θα συνδεθεί. Σκοπός του έργου, σύμφωνα με το έγγραφο, είναι η πώληση ή/και η χρήση υδρογόνου ως πηγή ενέργειας για τις εγκαταστάσεις της NIS.

Τέλος, ένας ανερχόμενος τομέας παραγωγής ενέργειας στη Σερβία είναι **αυτός της χρήσης βιομάζας και του βιοαερίου**. Η βιομάζα παρουσιάζει τεράστιο ενεργειακό δυναμικό, λαμβάνοντας υπόψη ότι πχ το 2020, μετά την ολοκλήρωση γεωργικών εργασιών σε 3,47 εκατ. εκτάρια στη Σερβία, περισσότεροι από 12,5 εκατ. τόνοι βιομάζας παρέμειναν αχρησιμοποίητοι. Το 2020 ξεκίνησε η διαδικασία κατασκευής σταθμού παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος με χρήση βιοαερίου, με εγκατεστημένη ισχύ 999 kW στο δήμο Secanj στη Βοϊβοντίνια. Επιπλέον, δώδεκα πόλεις (Priboj, Mionica, Despotovac, Loznica, Osecina, Svilajnac, Nova Varos, Arilje, Lebane, Kosjeric, Kladovo και Surdulica) σχεδιάζεται να στραφούν στην αξιοποίηση της βιομάζας, η οποία έχει το μεγαλύτερο δυναμικό στη Σερβία.

Στο πλαίσιο της μετάβασης από τα ορυκτά καύσιμα στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η Σερβία, μεταξύ άλλων, απλοποίησε τη διαδικασία εγκατάστασης ηλιακών συλλεκτών και προώθησε τον θεσμό του παραγωγού-καταναλωτή (prosumer). Τους τελευταίους μήνες νοικοκυριά και εταιρείες έχουν εγκαταστήσει περίπου 360 φωτοβολταϊκούς σταθμούς οροφής, συνολικής ισχύος 5,7 MW και σύμφωνα με τις ανακοινώσεις του Υπουργείου Μεταλλείων και Ενέργειας βρίσκονται σε εξέλιξη σταθμοί συνολικής ισχύος 100 MW.

Περιβαλλοντικά Έργα -Εξοικονόμηση Ενέργειας

Σύμφωνα με μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για την **ατμοσφαιρική ρύπανση στο Βελιγράδι** και τη γύρω περιοχή, οι κύριες πηγές ατμοσφαιρικών ρύπων είναι η θέρμανση, οι οδικές μεταφορές και οι σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής με άνθρακα. Οι εκπομπές PM2.5 ανέρχονται σε 27,4 μικρογραμμάρια, με τον ΠΟΥ να συνιστά να διατηρούνται σε επίπεδα κάτω των 10 μικρογραμμάρια. Το Βελιγράδι είναι η μόνη πόλη στην Ευρώπη που δεν διαθέτει **σύστημα επεξεργασίας λυμάτων**, ενώ κάθε χρόνο, 190 εκατ. κυβικά μέτρα αποβλήτων χύνονται στους ποταμούς Σάβα και Δούναβη, όγκος που αντιστοιχεί σε 60 χιλιάδες ολυμπιακές πισίνες. Σημειώνεται ότι, μόνο το 10% περίπου των λυμάτων στη Σερβία υφίσταται επεξεργασία, ενώ το 46% περίπου των νοικοκυριών συνδέεται με την αποχέτευση.

Η Σερβία σχεδιάζει να διαθέσει μέσω του **επενδυτικού σχεδίου Σερβία 2025**, περίπου ένα δισ. ευρώ στη μονάδα επεξεργασίας λυμάτων στο Βελιγράδι, στο Βέλικο Σέλο. Επιπλέον, στις αρχές του 2020, η Κυβέρνηση της Σερβίας υπέγραψε με τον Διευθυντή του Γραφείου Αντιπροσωπείας της Μηχανικών της Κίνας (CMEC) στη Σερβία, και τον Διευθυντή του PUC "Water Supply and Sewerage", συμφωνία συνεργασίας για το σχέδιο συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων στο κεντρικό αποχετευτικό δίκτυο του Δήμου Βελιγραδίου. Σύμφωνα με τις σχετικές ανακοινώσεις, θα κατασκευαστούν συνολικά πέντε εργοστάσια επεξεργασίας λυμάτων στο Βελιγράδι και το αμέσως επόμενο, είναι η εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων στην Batajnica, της οποίας η κατασκευή θα ξεκινήσει μετά το έργο στο Veliko Selo.

Επιπλέον, στα μέσα του 2020, το Υπουργείο Προστασίας Περιβάλλοντος ανακοίνωσε ότι, από κοινού με τις τοπικές αυτοδιοικήσεις, προετοιμάζονται τα έργα για την κατασκευή **29 εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων και 11 για την κατασκευή δημοτικών εγκαταστάσεων επεξεργασίας αποβλήτων**. Για τα έργα αυτά έχει διασφαλιστεί η οικονομική υποστήριξη ύψους 500 εκατ. ευρώ της Τράπεζας Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τον Φεβρουάριο του 2021, η Σερβία υπέγραψε συμφωνία ύψους 3,2 δισ. ευρώ με το CRBC (ChinaRoad and BridgeCorporation) της Κίνας για δεκάδες τοπικά έργα επεξεργασίας λυμάτων και χώρους υγειονομικής ταφής. Πρόκειται για την μεγαλύτερη προγραμματισμένη επένδυση στη χώρα και μέρος του σχεδίου Σερβίας 2020-2025. Ο δήμος της Subotica σε συνεργασία με την ETAA, ολοκλήρωσε επίσης πρόσφατα ένα έργο αναβάθμισης του συστήματος επεξεργασίας λυμάτων, το οποίο υλοποιήθηκε με την οικονομική υποστήριξη της ΕΕ και του Επενδυτικού Πλαισίου για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF).

Τον Απρίλιο 2021, η Κυβέρνηση της Σερβίας ενέκρινε το Σχέδιο Δράσης 2022-2024 για την εφαρμογή **του Προγράμματος Διαχείρισης Αποβλήτων**. Το Πρόγραμμα προβλέπει περαιτέρω βελτιώσεις στο σύστημα διαχείρισης αστικών απορριμμάτων, μέσω της αύξησης της ανακύκλωσης, της μείωσης της απόρριψης βιοδιασπώμενων απορριμμάτων σε χώρους υγειονομικής ταφής, καθώς επίσης και την εφαρμογή ενός συστήματος βιώσιμης διαχείρισης επικίνδυνων και βιομηχανικών αποβλήτων. Το Σχέδιο Δράσης προωθεί, επίσης, «την ανάπτυξη των ικανοτήτων των φορέων όσον αφορά τον τομέα διαχείρισης αποβλήτων και την εναρμόνιση της εγχώριας νομοθεσίας με το κεκτημένο της ΕΕ». Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την ένταξη στην ΕΕ, μέσω του Κεφαλαίου 27, η χώρα ξεκίνησε τη διαδικασία θέσπισης συστήματος διαχείρισης απορριμμάτων και εναρμόνισής του με τους στόχους και το κεκτημένο της Ε.Ε.

Επίσης, πρόσφατα υπεγράφη, συμφωνία οικονομικής βοήθειας της ΕΕ για τη Σερβία ύψους 200 εκατ. ευρώ. Το «πακέτο» βοήθειας περιλαμβάνει επιχορηγήσεις ύψους 162 εκατ. ευρώ και η πλειονότητα των κονδυλίων προορίζεται για την υλοποίηση της πράσινης ατζέντας, και ιδίως το την κατασκευή υποδομών επεξεργασίας λυμάτων και αποχέτευσης. **Τα πρώτα έργα που αναμένεται να χρηματοδοτηθούν και να προκηρυχθούν έως το τέλος του 2023 είναι η δημιουργία αποχετευτικού συστήματος στις περιοχές Ζλάτιμπορ και Μοραβίτσα.**

Ως προς τα θέματα ενεργειακής απόδοσης ανακοινώθηκε ένα πρόγραμμα επιδοτήσεων για την **ενεργειακή αναβάθμιση των κτηρίων**, ύψους 4-5 δισ. ευρώ. Σύμφωνα με την Υπουργό Ενέργειας, αυτή τη στιγμή η Σερβία δαπανά περίπου τέσσερις φορές περισσότερη ενέργεια από τις γειτονικές χώρες και έξι φορές περισσότερη από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με εκτιμήσεις περίπου 300.000 κτίρια, στη Σερβία δεν έχουν επαρκή μόνωση και

περίπου 1,5 εκατ. χρειάζονται επισκευές. Στις αρχές Απριλίου 2023 η Κυβέρνηση της Σερβίας ενέκρινε νέο διάταγμα για τη θέσπιση του προγράμματος χρηματοδότησης έργων ενεργειακής απόδοσης για το 2023, ύψους περίπου 70 εκατ. ευρώ, τα οποία θα διατεθούν ως επιχορηγήσεις σε περίπου 80.000 νοικοκυριά. Το εν λόγω πρόγραμμα περιλαμβάνει μέτρα βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης όπως, μεταξύ άλλων, η εξωτερική θερμομόνωση, η αντικατάσταση συστημάτων θέρμανσης με αποδοτικότερα συστήματα, και η εγκατάσταση ηλιακών συλλεκτών.

E. Υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες αποτελούν τον κύριο τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων και αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 50% του ΑΕΠ της Σερβίας, απασχολώντας παράλληλα το 58% του εργατικού δυναμικού. Ο τραπεζικός και χρηματο-οικονομικός τομέας, ο τουριστικός κλάδος, οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες κλπ, αποτελούν τους μεγαλύτερους και ανερχόμενους τομείς υπηρεσιών της σερβικής οικονομίας.

E.1. Τραπεζικό Σύστημα

Στη Δημοκρατία της Σερβίας, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μέσω των τραπεζικών χορηγήσεων, αποτελούν την κύρια πηγή άντλησης κεφαλαίων των επιχειρήσεων όλων των κλάδων της οικονομίας, τόσο για ικανοποίηση της ρευστότητάς τους, όσο και για χρηματοδότηση καινοτόμων επενδυτικών σχεδίων. Αντίθετα, η εξασφάλιση άμεσων κεφαλαίων μέσω χρηματοπιστωτικών αγορών, όπως αυτές των ομολόγων και μετοχών, είναι σπάνια και περιορισμένη.

i) Η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS).

Η Κεντρική Τράπεζα της χώρας (Narodna Banka Srbije – NBS), υπόκειται στον έλεγχο της Εθνοσυνέλευσης. Η NBS, είναι λειτουργικά ανεξάρτητη, αποτελεί τον συντονιστή των εγχώριων τραπεζών σε ότι αφορά την γενική πολιτική τους και εποπτεύει τις εμπορικές τράπεζες. Στις κύριες αρμοδιότητές της περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η παρακολούθηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, η διαχείριση κρατικών και συναλλαγματικών αποθεμάτων, η έκδοση, διαχείριση και ο έλεγχος των χαρτονομισμάτων και κερμάτων σε κυκλοφορία. Στόχοι της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, όπως κάθε κεντρικής τράπεζας, είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

ii) Οι Εμπορικές Τράπεζες (E.T.)

Οι Τράπεζες στη Σερβία αποτελούν επιχειρήσεις, οι οποίες διαθέτουν τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας, δανειοδοτούνται ως προς την λειτουργία τους από την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (ETS) και εγγράφονται σε ειδικό μητρώο. Οι E.T. ασκούν τις δραστηριότητές τους με σκοπό την κερδοφορία, διασφαλίζοντας την επάρκεια ρευστότητας.

Πιο συγκεκριμένα, στο **μετοχικό κεφάλαιο** μια εμπορικής τράπεζας δύνανται όπως συμμετέχουν γηγενείς ή ξένοι επενδυτές εφόσον η κεφαλαιακή συμμετοχή τους ανέρχεται τουλάχιστον σε € 10.000.000, ισοδύναμο σε RSD.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, λειτουργούν σήμερα στην χώρα είκοσι μία (21) εμπορικές τράπεζες, εννέα εκ των οποίων είναι συστημικές. Κατά τα τελευταία έτη καταγράφεται σειρά συγχωνεύσεων στον τραπεζικό τομέα της Σερβίας, οι οποίες υποδηλώνουν μια γενικότερη ανάγκη-τάση συγκέντρωσης του σερβικού τραπεζικού συστήματος. Σύμφωνα με εγχώριους αναλυτές, οι ενοποιήσεις στην τραπεζική

αγορά, δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμα και αναμένεται να συνεχιστούν κατά την ερχόμενη περίοδο καθώς εκτιμάται ότι η εγχώρια αγορά δεν μπορεί μακροπρόθεσμα να συντηρήσει περισσότερες από 8 με 10 Τράπεζες.

Ο τραπεζικός τομέας στη Σερβία χαρακτηρίζεται από **υψηλά επιτόκια** εξαιτίας των σημαντικών κινδύνων επιχειρηματικής δραστηριότητας, του πληθωρισμού, του περιορισμού της νομισματικής πολιτικής, του ελλιπούς ανταγωνισμού κ.ά., καθώς και από τις αυξανόμενες εγγραφές επισφαλειών λόγω της υπερχρέωσης και της παγκόσμιας κρίσης.

Μετά τον τελευταίο πόλεμο στη Σερβία, οι **μεγάλες ελληνικές τράπεζες** εγκαταστάθηκαν μέσω θυγατρικών τους στη χώρα. Το συνολικό ύψος των επενδύσεων χαρτοφυλακίου υπερέβαινε τα δύο δισ. ευρώ. Όμως κατά την οικονομική κρίση που γνώρισε η ελληνική οικονομία, από το έτος 2010, αποφασίστηκε η πώληση των περισσότερων, συνήθως κερδοφόρων, θυγατρικών των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό. Στη Σερβία παρέμεινε μόνο η **Eurobank** (<https://www.eurobank.rs/pocetna.1.html>) με 97 υποκαταστήματα κατά το έτος 2022, και μετά την συγχώνευσή της το 2021 με την Direktna Bank (συμπεριλαμβάνει και θυγατρική της πρώην Πειραιώς). Τελικά στις αρχές του 2022, ανακοινώθηκε η συμφωνία εξαγοράς της –τελευταίας ελληνικών συμφερόντων τράπεζας – Eurobank Direktna από τη Σερβική AIK Banka, του Ομίλου MK Group. Με την εξαγορά η AIK Banka, ανεβαίνει στην κορυφή του σερβικού τραπεζικού τομέα με μερίδιο αγοράς άνω του 13% και γίνεται μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες με τοπική ιδιοκτησία.

Το οικονομικό περιοδικό "Global Finance" ανακήρυξε την **Banca Intesa** ως "την καλύτερη τράπεζα της Σερβίας" για το 2022. Η Banca Intesa, μέλος του ομίλου Intesa Sanpaolo, κατέχει ηγετική θέση στη σερβική αγορά ενώ δραστηριοποιείται με 1,37 εκατομμύρια πελάτες στα τμήματα των λιανικών πελατών, των μικρών επιχειρήσεων, των ΜΜΕ, των πολυεθνικών και των μεγάλων εταιρειών.

Στα τέλη του 2020 ολοκληρώθηκε η διαδικασία εξαγοράς της κρατικής Komercijalna Banka από τη Σλοβενική Nova Ljubljanska Banka (NLB). Σημειώνεται ότι η ιδιωτικοποίηση της Komercijalna Banka αφορούσε μέρος της συμφωνίας με το ΔΝΤ, η οποία έληγε στο τέλος του έτους 2020. Στη συνέχεια η NLB εκδήλωσε ενδιαφέρον εξαγοράς περαιτέρω μεριδίου μετοχών (16,77%) της Komercijalna Banka AD., ώστε να καταστεί ο μοναδικός ιδιοκτήτης της.

Η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS) δημοσίευσε στις 30 Ιουνίου 2023, τον αναθεωρημένο κατάλογο των σερβικών συστημικών² τραπεζών, στην οποία περιλαμβάνονται οι εννέα πιο σημαντικές τράπεζες στη Σερβία, μαζί με τα επιτόκια κεφαλαιακού αποθέματος για την καθεμία. Σημειώνεται ότι στον κατάλογο προστέθηκε, εκ νέου, το 2022 η Eurobank Direktna. Το επιτόκιο κεφαλαιακού αποθέματος εφαρμόζεται από τα μέσα του 2017 και η NBS το επανεξετάζει τουλάχιστον μία φορά το χρόνο.

Κατωτέρω ακολουθεί ο **κατάλογος των συστημικά σημαντικών τραπεζών** στη Δημοκρατία της Σερβίας και των **κεφαλαιακών ρυθμιστικών επιτοκίων** τους, σύμφωνα με την απόφαση των Σερβικών Αρχών της 30ης Ιουνίου 2023:

² Μια συστημικά σημαντική τράπεζα είναι μια τράπεζα της οποίας η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης ή η αποτυχία, θα είχε σοβαρές, αρνητικές επιπτώσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το αποθεματικό κεφαλαίων για μια συστημικά σημαντική τράπεζα είναι ένα μακρο-προληπτικό μέσο που επιβάλλει υποχρέωση σε τράπεζες -που αναγνωρίζονται ως συστημικά σημαντικές για μια δεδομένη χώρα- να διατηρούν πρόσθετο κεφάλαιο κοινών μετοχών (ή "κατηγορίας 1"), στο επίπεδο του 0% έως 2% των σταθμισμένων περιουσιακών στοιχείων της τράπεζας.

Πίνακας 1.1 - Συστημικά σημαντικές Τράπεζες στη Δημοκρατία της Σερβίας

Συστημικά σημαντικές Τράπεζες στη Σερβία	Επιτόκιο αποθεμ. κεφαλαίου
BANCA INTESA AKCIONARSKO DRUŠTVO BEOGRAD (NOVI BEOGRAD)	2%
OTP BANKA SRBIJA AKCIONARSKO DRUŠTVO NOVI SAD	2%
RAIFFEISEN BANKA AD BEOGRAD	2%
UNICREDIT BANK SRBIJA A.D., BEOGRAD (STARI GRAD)	2%
NLB KOMERCIJALNA BANKA AD, BEOGRAD	1%
BANKA POŠTANSKA ŠTEDIONICA AKCIONARSKO DRUŠTVO, BEOGRAD (PALILULA)	1%
AGROINDUSTRIJSKO KOMERCIJALNA BANKA AIK BANKA AKCIONARSKO DRUŠTVO, BEOGRAD	1%
ERSTE BANK AKCIONARSKO DRUŠTVO, NOVI SAD	1%
EUROBANK DIREKTNA AKCIONARSKO DRUŠTVO BEOGRAD	1%

Πηγή: https://nbs.rs/en/ciljevi-i-funkcije/finansijska-stabilnost/zastitni_slojevi_kapitala/sistemski-znacajne-banke/

E.2. Τουριστικός κλάδος

Η Σερβία δεν είναι προορισμός μαζικού τουρισμού, ωστόσο διαθέτει μια **ποικιλία από τουριστικά προϊόντα**. Ο τουρισμός επικεντρώνεται στα **βουνά και τα ιαματικά λουτρά** της χώρας, τα οποία επισκέπτονται κυρίως εγχώριοι τουρίστες, το Βελιγράδι και σε μικρότερο βαθμό, το Νόβι Σαντ. Αυτές οι δύο πόλεις είναι οι προτιμώμενες επιλογές των δύο τρίτων των ξένων τουριστών. Τα πιο διάσημα **ορεινά θέρετρα** είναι το Κοραονικ, το Stara Planina και το Zlatibor. Υπάρχουν επίσης πολλά **ιαματικά λουτρά-spa**, τα μεγαλύτερα από τα οποία είναι η Vrnjacka Banja, η Soko Banja και η Banja Koviljaca. Ο τουρισμός διακοπών πόλης ή συνεδρίων, αναπτύσσεται στο Βελιγράδι και στο Νόβι Σαντ. Άλλα τουριστικά προϊόντα που προσφέρει η Σερβία είναι μερικά “φυσικά θαύματα”, όπως το Djavolja varos, το προσκύνημα σε πολλά ορθόδοξα μοναστήρια και ο Δούναβης. Υπάρχουν πολλά, διεθνώς δημοφιλή, μουσικά φεστιβάλ στη Σερβία, όπως το “EXIT”, με 25-30.000 ξένους επισκέπτες που προέρχονται από 60 διαφορετικές χώρες και το φεστιβάλ τρομπέτας “Guca”. Ο τουρισμός στην Σερβία, από το 2014 και έπειτα – και με εξαίρεση τα έτη της πανδημίας σημειώνει συνεχή αύξηση.

Πίνακας 1.2 Αφίξεις ανά έτος

Έτος	Αφίξεις στη Σερβία	Εσωτερικές	Εξωτερικές
2018	3,430,522	1,720,008	1,710,514
2019	3,689,983	1,843,432	1,846,551
2020	1,820,000	1,374,000	445.000
2021	2,591,293	1,720,054	871,239
2022	3,869,235	2,096,472	1,772,763

Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Το 2022, ο συνολικός αριθμός των τουριστών εκτιμάται σε 3,9 εκατ. άτομα, με τους εγχώριους τουρίστες να ανέρχονται σε περίπου 2,1 εκατομμύρια. Οι δε ξένοι τουρίστες υπολογίζονται σε περίπου 1,8 εκατ. άτομα, σημειώνοντας αύξηση 85,5%.

Η πλειοψηφία των ξένων τουριστών προήλθε από χώρες της περιοχής, και ειδικότερα από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Τουρκία, τη Βουλγαρία τη Βόρεια Μακεδονία, αλλά και από Ρωσία, Γερμανία κλπ. Συνολικά, οι Σέρβοι τουρίστες ξεπερνούν τους ξένους επισκέπτες, ενώ στους κυριότερους προορισμούς περιλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις "spa" (κυρίως Vrnjacka Banja και Sokobanja) και τα ορεινά θέρετρα (κυρίως Zlatibor και Koraoznik).

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Οργανισμού Τουρισμού του Βελιγραδίου, τους πρώτους τρεις μήνες του 2023, το Βελιγράδι κατέγραψε 46% περισσότερες αφίξεις ξένων τουριστών σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι. Ειδικότερα, από τον Ιανουάριο έως τον Μάρτιο, επισκέφτηκαν τη σερβική πρωτεύουσα 237.965 τουρίστες οι οποίοι πραγματοποίησαν 513.252 διανυκτερεύσεις. Ανά χώρα προέλευσης, η μεγαλύτερη αύξηση αφορά την Ελλάδα, με 212% ενώ ακολουθεί η Βουλγαρία με 132%. Σε απόλυτους αριθμούς, οι περισσότεροι τουρίστες προήλθαν από τη Ρωσία, - 28.009 (αύξηση 74%), οι οποίοι πραγματοποίησαν 114.648 διανυκτερεύσεις (αύξηση 94%). Η δεύτερη θέση ανήκει στην Τουρκία - 13.426, σημειώνοντας αύξηση 64%. Ακολουθούν η Κροατία (56% αύξηση), το Μαυροβούνιο (46%), η Ελλάδα (212%), η Βοσνία-Ερζεγοβίνη (13%), η Βόρεια Μακεδονία (71%), η Γερμανία (40%), η Κίνα και το Χονγκ Κονγκ (91%) και η Σλοβενία (28%).

Τέλος, αξίζει να σημειωθούν οι παγκόσμιες διακρίσεις της Σερβίας, όπως η ανακήρυξη της Μόκρα Γκόρα ως ενός από τα καλύτερα τουριστικά χωριά στον κόσμο, η συμπερίληψη της Σερβίας στις 22 καλύτερες χώρες παγκοσμίως που μπορεί κάποιος να επισκεφτεί καθώς και η συμπερίληψη 14 εστιατορίων του Βελιγραδίου στον οδηγό Michelin 2021. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του τελικού τουρνουά της Ευρωλίγκας (2022), οι επισκέπτες στο Βελιγράδι ανήλθαν σε 20.000, από τους οποίους περίπου 15.000 υπολογίζονται να προήλθαν από την Ελλάδα, ενώ τα έσοδα για την πόλη έφτασαν τα 30 εκατ. ευρώ.

Ε.3. Τομέας Μεταφορών & Υποδομών

Η Σερβία αποτελεί **στρατηγικό μεταφορικό κόμβο**, καθώς η "ραχοκοκαλιά" της χώρας, η πεδιάδα Μοράβα, αποτελεί την "πρακτικότερη" διαδρομή χερσαίων ταξιδιών από την ηπειρωτική Ευρώπη προς τη Μικρά Ασία και την Εγγύς Ανατολή.

Το **οδικό δίκτυο** της Σερβίας καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των μεταφορών της χώρας. Το συνολικό μήκος των οδών ξεπερνά τις 40.000 χλμ από τα οποία, περισσότερα από 1.000 χλμ, είναι «κρατικοί δρόμοι κατηγορίας-IA» (δηλαδή αυτοκινητόδρομοι). Περίπου 4.517 χλμ αποτελούν «κρατικούς δρόμους κατηγορίας-IB» (ή εθνικούς δρόμους). Οι περιφερειακοί δρόμοι ανέρχονται σε 10.941 χλμ. και αποκαλούνται "κρατικοί δρόμοι κατηγορίας II". Οι "δημοτικοί δρόμοι" καλύπτουν 23.780 χλμ. Το οδικό δίκτυο, εκτός από τους περισσότερους δρόμους κατηγορίας IA, είναι συγκριτικά χαμηλότερης ποιότητας από τα πρότυπα της Δυτικής Ευρώπης, λόγω ελλειπούς συντήρησης κατά τα τελευταία 20 χρόνια. Περισσότερα από 300 χιλιόμετρα νέων αυτοκινητόδρομων έχουν ολοκληρωθεί την τελευταία δεκαετία, ενώ πολλά ακόμη βρίσκονται υπό κατασκευή.

Ως προς τις μεταφορές, ιδιαίτερα εκτεταμένη είναι η μεταφορά με λεωφορεία. Σχεδόν κάθε σημείο της χώρας συνδέεται με λεωφορείο, από τις μεγαλύτερες πόλεις προς τα χωριά και αντίστροφα. Επιπλέον υπάρχουν διεθνείς διαδρομές, κυρίως προς χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπου διαμένει σημαντική σερβική διασπορά. Εσωτερικοί όσο και διεθνείς προορισμοί, εξυπηρετούνται από εκατοντάδες εταιρείες που παρέχουν υπηρεσίες υπεραστικών λεωφορείων, οι μεγαλύτερες από τις οποίες είναι οι Lasta και Nis-Ekspres. Από το 2018, κυκλοφορούν 1.999.771 εγγεγραμμένα επιβατικά αυτοκίνητα ή 1 επιβατικό αυτοκίνητο ανά 3,5 κατοίκους. Περί τους 55,8 εκατ. επιβάτες και 13 εκατ. αγαθών μεταφέρονται ετησίως μέσω του οδικού δικτύου της Σερβίας.

Τα τελευταία χρόνια η αναβάθμιση των **υποδομών για μεταφορές** αποτελεί βασική πτυχή της οικονομικής πολιτικής, με σημαντικά οδικά έργα εν εξελίξει. Τα περισσότερα από αυτά υλοποιούνται βάσει του **προγράμματος "SERBIA 2025"**, ύψους 14 δισ. ευρώ, εκ των οποίων 5 δισ. περίπου, προορίζονται για οδικές υποδομές. Το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια προβλέπει ποσό 9 δισ. ευρώ για έργα στους τομείς των μεταφορών, ενέργειας, ψηφιακής συνδεσιμότητας κ.ά. Η δε Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έχει επενδύσει πάνω από 2,3 δισ. ευρώ για τις μεταφορές στη Σερβία.

Όσον αφορά τα οδικά έργα, μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής, το 2019, του **Διαδρόμου 10 από βορρά προς νότο**, τα σημαντικότερα οδικά έργα υπό κατασκευή είναι αυτά του αυτοκινητόδρομου A2 «Μίλος Βελικι» (Διάδρομος 11), ο οποίος θα συνδέει τη Σερβία με το Μαυροβούνιο, καθώς και του A5-«Διάδρομος Μοράβα», ο οποίος θα συνδέει τους αυτοκινητόδρομους A1(Διάδρομος 10) και A2 και αναμένεται να αποπερατωθεί το 2025. Σημειώνεται ότι, η αμερικανό-τουρκική κοινοπραξία Bechtel-Enka υπήρξε ο μοναδικός υποψήφιος για το έργο κατασκευής του «Διαδρόμου Μοράβα», η σύμβαση του οποίου υπεγράφη το 2019 και ανήλθε σε 745 εκατ. ευρώ. Η Κυβέρνηση θέσπισε νόμο, ο οποίος ορίζει το **ειδικό δημόσιο συμφέρον** και τις απαιτούμενες διαδικασίες για την κατασκευή του αυτοκινητόδρομου E-761, αναφέροντας ότι ο νόμος αυτός ψηφίστηκε για λόγους επιτάχυνσης των απαλλοτριώσεων. Το πρώτο τμήμα του διαδρόμου Morava, από το Rojate έως το Makresane, μήκους 16,8 km, δόθηκε στην κυκλοφορία στις αρχές του 2023.

Στις 20 Μαρτίου 2022, ξεκίνησε η κατασκευή του τμήματος **Pozega - Duga Poljana** (κοντά στη Sjenica), μήκους 75 χιλιομέτρων, του **αυτοκινητόδρομου A2 - Μίλος Βελικι**. Το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί σε τέσσερα έτη και κύριος ανάδοχος είναι η κινεζική CRBC. Η συνολική αξία του έργου υπολογίζεται σε 1,7 δισ. ευρώ. Επιπλέον, το υπό κατασκευή τμήμα Preljina - Pozega, το οποίο έχει αναλάβει η επίσης κινεζική CCCC, μετά από αρκετές καθυστερήσεις αναμένεται να αποπερατωθεί στα τέλη του έτους 2023. Όταν ο αυτοκινητόδρομος ολοκληρωθεί, η μετάβαση **από το Βελιγράδι στα σύνορα με το Μαυροβούνιο** θα πραγματοποιείται σε μόλις 2 ώρες και 15 λεπτά ενώ θα διευκολύνει και την πρόσβαση της χώρας στο λιμάνι του Μπαρ.

Υπό κατασκευή, από την τουρκική Tasyari, βρίσκεται και το τμήμα Kuzmin-Sremska Rača του αυτοκινητόδρομου **Βελιγραδίου-Σαράγεβο**. Η κυβέρνηση της Σερβίας ολοκλήρωσε το 2020 σχέδιο νόμου για τη συμφωνία με τη Βοσνία σχετικά την υλοποίηση του έργου. Το Ινστιτούτο Μεταφορών CIP ετοίμασε την τεκμηρίωση του έργου για δύο τμήματα της εθνικής οδού Βελιγραδίου-Σεράγεβο (δηλαδή την Kuzmin-Sremska Raca, και Pozega-Kotroman, 61 χιλιομέτρων).

Στα τέλη Φεβρουαρίου 2022, ξεκίνησε η κατασκευή του αυτοκινητόδρομου Sabac-Loznica, η αποπεράτωση του οποίου έχει ορισθεί για τα τέλη Σεπτεμβρίου 2023. Με την ολοκλήρωσή του, η διαδρομή Βελιγραδίου - Sabac θα διαρκεί 45 λεπτά, ενώ από το Βελιγράδι στη Λόζνιτσα (σύνορα με Βοσνία-Ερζεγοβίνη) η διάρκεια διέλευσης θα ανέρχεται σε περίπου μία ώρα και δέκα λεπτά. Η συμφωνία για τη μελέτη και την εκτέλεση των έργων στον αυτοκινητόδρομο Ruma- Sabac -Loznica, υπεγράφη στις 19 Νοεμβρίου 2019, με την εταιρεία Azvirt του Αζερμπαϊτζάν, και η συνολική συμβατική αξία των έργων από τη Ruma έως τη Loznica ανέρχεται σε 467,5 εκατ. ευρώ, ενώ του τμήματος Sabac - Loznica είναι ύψους 247,5 εκατ. ευρώ.

Το 2020 υπεγράφησαν δύο συμφωνίες δανειοδότησης με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ) για τη χρηματοδότηση του λεγόμενου «**Αυτοκινητόδρομου Ειρήνης**» από τη Nis στο Merdare (σύνορα με Κόσοβο). Η πρώτη “φάση” του αυτοκινητόδρομου E-80, από τη Nis έως το Beloljin, μήκους 37,4 χλμ., θα χρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ) και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ). Το δάνειο της ΕΤΑΑ ανέρχεται σε 85 εκατ. ευρώ, το δάνειο της ΕΤΕπ σε 100 εκατ. ευρώ, ενώ η επιχορήγηση της ΕΤΕπ (μέσω του WBIF) είναι ύψους 40,6 εκατ. ευρώ. Η κατασκευή του πρώτου τμήματος του αυτοκινητόδρομου Νις-Μερντάρε ανατέθηκε, μετά από διαγωνισμό, στην εταιρεία Strabag (Strabag AG Austria & Strabag d.o.o. Belgrade) και αφορά τα πρώτα 5,5 χιλιόμετρα της διαδρομής από τη Merosina έως τη Beloljina. Η συνολική αξία της σύμβασης (χωρίς ΦΠΑ) είναι περίπου 22,5 εκατ. EUR (2.655.565.908 RSD).

Επιπλέον, το 2020 πραγματοποιήθηκε η έναρξη κατασκευής του αυτοκινητοδρόμου **Sombor- Kikinda, ο οποίος θα συνδέει τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και τη Σερβία**. Ταυτόχρονα ξεκίνησε στα τέλη του 2020 η διαδικασία διαγωνισμού για την εθνική οδό Vozd Karadjordje που θα συνδέει το Βελιγράδι με την ανατολική Σερβία.

Στις αρχές του 2023 ανακοινώθηκε η κατασκευή του αυτοκινητόδρομου από το Κράλιεβο στο Νόβι Παζάρ, για την οποία η Δημόσια Επιχείρηση Roads of Serbia έχει ήδη επιλέξει μελετητή. Η κατασκευή αναμένεται να ξεκινήσει το 2024, και το συνολικό μήκος μήκος της διαδρομής θα είναι 83,4 χιλιόμετρα. Μετά την ολοκλήρωσή του θα χρειάζονται λιγότερο από δύομισι ώρες για να ταξιδέψει κανείς από το Νόβι Παζάρ στο Βελιγράδι, το οποίο θα συμβάλλει στην ανάπτυξη και την προσέλκυση επενδύσεων στις πόλεις του Νόβι Παζάρ, της Ράσκα και του Κράλιεβο.

Τέλος, υπεγράφη συμφωνία με την κινεζική CRBC, για την κατασκευή του διαδρόμου **Fruska Gora**, η συνολική αξία του οποίου ανέρχεται σε 606 εκατ. ευρώ και χρηματοδοτείται από την κινεζική Exim Bank. Ο διάδρομος Fruska Gora θα συνδέσει τον διάδρομο 10 και τον διάδρομο 4, δημιουργώντας τον συντομότερο σύνδεσμο μεταξύ Βοσνίας και Ρουμανίας. Κατά τη διάρκεια του 2021, σηματοδοτήθηκε η έναρξη των έργων του διαδρόμου Fruska Gora.

Η Σερβία διαθέτει 3.800 χιλιόμετρα **σιδηροδρομικών γραμμών**, εκ των οποίων 1.500 είναι ηλεκτρικές και 280 χλμ αποτελούν γραμμές δύο διαδρομών. Η χώρα διαθέτει ένα εκτεταμένο -πλην απαρχαιωμένο-**σιδηροδρομικό δίκτυο**, με εσωτερικές συνδέσεις αλλά και διεθνείς με τις γειτονικές χώρες. Αν και εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό τρόπο μεταφοράς εμπορευμάτων, οι σιδηρόδρομοι αντιμετωπίζουν αυξανόμενα προβλήματα με τη συντήρηση των υποδομών τους και την αναπόφευκτα μειωμένες ταχύτητες. Ο κύριος σιδηροδρομικός κόμβος είναι το Βελιγράδι (και σε μικρότερο βαθμό η Νις), ενώ οι σημαντικότερες σιδηροδρομικές συνδέσεις είναι οι ακόλουθες: Βελιγράδι – Μπαρ. (Μαυροβούνιο), Βελιγράδι – Σιντ - Ζάγκρεμπ (Κροατία) / Βελιγράδι – Νις – Σόφια (Βουλγαρία-μέρος του Pan-European Corridor X), Βελιγράδι – Subotica – Βουδαπέστη (Ουγγαρία) και Nis Θεσσαλονίκη. Οι σιδηροδρομικές υπηρεσίες εκτελούνται από τη Srbija Voz (μεταφορά επιβατών) και τη Srbija Kargo (εμπορευματικές μεταφορές). Υπολογίζεται ότι μέσω του σιδηροδρομικού δικτύου της Σερβίας, μεταφέρονται ετησίως περίπου 5,1 εκατ. επιβάτες και 12,323 εκατ. τόννοι αγαθών.

Από το πρόγραμμα «Serbia 2025», **3,5 δισ. ευρώ** προορίζονται για σιδηροδρομικές υποδομές. Σύμφωνα με την Πρωθυπουργό, κα Άνα Μπέρναμπιτς, ο στόχος της Σερβίας είναι να εκσυγχρονίσει πλήρως το σιδηροδρομικό δίκτυο και να συνδεθεί με όλες τις χώρες της περιοχής και την ΕΕ, ενώ προγραμματίζονται σιδηροδρομικά έργα αξίας άνω των 6 δισ. εκατομμυρίων ευρώ.

Τα σιδηροδρομικά έργα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τον εκσυγχρονισμό της γραμμής **Βελιγράδι-Μπαρ (Μαυροβούνιο)**, του οποίου η μελέτη υλοποιείται από τη ρωσική RZD International. Η ίδια εταιρεία έχει αναλάβει και την κατασκευή ενός ολοκληρωμένου κέντρου ελέγχου της κυκλοφορίας των σερβικών σιδηροδρόμων. Οι εργασίες αυτές χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό καθώς και ρωσικό δάνειο.

Οι διαδικασίες αναβάθμισης του σιδηροδρομικού Διαδρόμου 10 μεταξύ **Βελιγραδίου, Νις και Dimitrovgrad (σύνορα με Βουλγαρία)/Prešeno (σύνορα με Βόρεια Μακεδονία)** έχουν επίσης ξεκινήσει. Το έργο αναμένεται να κοστίσει στη χώρα 1,2 δισ. ευρώ, ενώ η ΕΕ θα χρηματοδοτήσει επιπλέον 35-50% του συνολικού έργου.

Τον Οκτώβριο του 2022 ανακοινώθηκε ότι η βουλγαρική κατασκευαστική εταιρεία Trace Group Hold, σε κοινοπραξία με την επίσης βουλγαρική Start Engineering και την ιταλική Armatori Ferroviari, θα αναλάβει την ανακατασκευή και τον εκσυγχρονισμό της σιδηροδρομικής γραμμής **Nis-Dimitrovgrad**, τμήμα Prosek-Sicevo-Dimitrovgrad). Η αξία της σύμβασης ανέρχεται σε 169,68 εκατ. ευρώ και η προθεσμία ολοκλήρωσης των εργασιών είναι περίπου 3,5 χρόνια. Κύριος χρηματοδότης του έργου είναι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ).

Στις 28 Φεβρουαρίου 2023 υπεγράφη, μεταξύ Σερβίας και ΕΕ, η συμφωνία για την πρώτη δόση της επιχορήγησης για την κατασκευή της γραμμής Βελιγραδίου-Νις, ύψους 598 εκατ. ευρώ και ειδικότερα του τμήματος Stalac-Djunis, μήκους 17,7 χλμ - το τρίτο τμήμα του μελλοντικού σιδηροδρόμου. Η συνολική αξία του έργου ανέρχεται σε περίπου 2, 775 δισ. ευρώ, εκ των οποίων το δάνειο της ΕΤΕπ είναι 1,1 δισ. ευρώ, το δάνειο της ΕΤΑΑ είναι 550 εκατ. ευρώ, η επιχορήγηση της ΕΕ είναι 610 εκατ. ευρώ, και το υπόλοιπο ποσό των 552 εκατ. ευρώ θα χρηματοδοτηθεί από τη Σερβία. Τέλος, σημειώνεται ότι η σιδηροδρομική γραμμή θα έχει μήκος 230 χλμ και η κατασκευή θα γίνει σε τρία στάδια: Βελιγράδι-Βελίκα Πλάνα, Βελίκα Πλάνα-Παρατσίν και Παρατσίν-Νις.

Η αναβάθμιση της γραμμής από το **Novi Sad προς Ουγγαρία** βρίσκεται σε εξέλιξη, από κινεζικές εταιρείες και όπως προαναφέρθηκε, χρηματοδότηση από την Exim Bank of China. Ο σιδηρόδρομος Novi Sad-Subotica, μήκους 108 χιλιομέτρων, αποτελεί το τρίτο τμήμα του σιδηροδρόμου υψηλής ταχύτητας Βελιγραδίου-Βουδαπέστης. Η αξία της συμφωνίας ανέρχεται σε περίπου 1,16 δισ. δολάρια. Ο ανάδοχος του έργου είναι η κοινοπραξία της «China Railway International» και της «China Communications Construction Company» ενώ η χρηματοδοτική συμφωνία υπεγράφη με την κινεζική Exim Bank.

Στις 19 Μαρτίου 2022 ξεκίνησε η λειτουργία του τμήματος **Βελιγράδι - Νόβι Σαντ**. Σημειώνεται ότι το κόστος κατασκευής ανήλθε σε περίπου 935 εκατομμύρια δολάρια. Το τμήμα Βελιγράδι - Στάρα Πάζοβα, μήκους 34,5 χλμ, χρηματοδοτήθηκε με δανεισμό από την κινεζική Exim Bank, ύψους 350,1 εκατ. δολαρίων και τα έργα ανέλαβε η κοινοπραξία China Railway International - China Communications Construction Company. Την κατασκευή του τμήματος Στάρα Πάζοβα - Νόβι Σαντ, μήκους 40,4 χλμ, ανέλαβε η ρωσική εταιρεία RZD International και το κόστος, ύψους 585,5 εκατ. δολ. καλύφθηκε από ρωσικό δάνειο.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου 2022, τέθηκαν σε λειτουργία οι πρώτες εμπορευματικές μεταφορές στη νέα σιδηροδρομική γραμμή Βελιγραδίου-Νόβι Σαντ. Ειδικότερα, η δημόσια επιχείρηση Serbian Railways Infrastructure εγκαινίασε τη λειτουργία επτά εμπορευματικών τρένων -πέντε από το Βελιγράδι και δύο από το Νόβι Σαντ. Τα τρένα εκτελούν τη διαδρομή κάθε βράδυ από τις 11 μ.μ. έως τις 5 π.μ., ακολουθώντας τη διαδρομή Stara Pazova - Novi Sad - Novi Sad Ranzirna και Indjija - Novi Sad - Novi Sad Ranzirna.

Η κατασκευή του τρίτου και τελευταίου τμήματος στη Σερβία, από το **Νοβι Σάντ έως την Κελέμπγια (σύνορα με Ουγγαρία)**, μήκους 108,2 χλμ, ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2021, χρηματοδοτείται επίσης από κινεζικό δάνειο και αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2024. Το κόστος του τμήματος αυτού υπολογίζεται σε 1,2 δισ. δολάρια.

Τέλος, υπενθυμίζεται ότι η σιδηροδρομική **γραμμή Σερβίας - Ουγγαρίας** αποτελεί ένα από τα πρώτα έργα στο πλαίσιο της παγκόσμιας πρωτοβουλίας της Κίνας «**Belt and Road**», και συμφωνήθηκε ως κοινό έργο μεταξύ της **Κίνας, της Σερβίας και της Ουγγαρίας**.

Παρά το γεγονός ότι τα σχέδια των έργων, οι πιστώσεις, αλλά και η τεχνική τεκμηρίωση ετοιμάστηκαν από την **Ευρωπαϊκή Ένωση** για τον εκσυγχρονισμό περίπου 400 χιλιομέτρων των σερβικών σιδηροδρόμων, τα έργα αυτά είχαν παραχωρηθεί ως επί το πλείστον στην **Κίνα**, αλλά και την **Ρωσία**. Μετά από αντιδράσεις της Ε.Ε., τουλάχιστον το έργο του σιδηροδρόμου μεταξύ Βελιγραδίου και Νις, του οποίου το συνολικό μήκος είναι 240 χιλιόμετρα, αναγνωρίζεται ως μέρος του σχεδίου οικονομικής επένδυσης της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια.

Στη Σερβία υπάρχουν μόνο **τρία αεροδρόμια** με τακτική κίνηση επιβατών. Το σημαντικότερο είναι το Αεροδρόμιο **Nikola Tesla του Βελιγραδίου**. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, ότι το 2022, εξυπηρέτησε 5.610.000 επιβάτες, σημειώνοντας αύξηση κατά 71% σε σχέση με το 2021, αλλά μείωση 8,9% σε σχέση με το 2019. Στη σχετική ανακοίνωση προστίθεται επίσης ότι, το 2022, στο αεροδρόμιο του Βελιγραδίου καταγράφηκαν συνολικά 65.644 εμπορικές πτήσεις, σημειώνοντας αύξηση 34% σε σχέση με το 2021, αλλά και πτώση 6,7% σε σχέση με το 2019. Η αναβάθμιση και διαχείριση του αερολιμένα Νικόλα Τέσλα έχει παραχωρηθεί στη γαλλική εταιρεία Vinci Airports. Σημειώνεται ότι η Terna S.A, θυγατρική του ελληνικού ομίλου GEK Terna, συνεργάζεται με την Vinci Airports, ως υπεργολάβος. Τα έργα περιλαμβάνουν την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων επιβατικών τερματικών σταθμών συνολικής επιφάνειας 42.000 m² και την ανακαίνιση υφιστάμενων τερματικών σταθμών συνολικής επιφάνειας 15.000 m². Ο συνολικός προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται σε 262 εκατ. ευρώ και η περίοδος κατασκευής είναι πέντε έτη. Το δε **αεροδρόμιο Nis-Constantine the Great**, εξυπηρετεί, κυρίως, αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους. Το αεροδρόμιο της Niš χρησιμοποιείται από περισσότερους από 350.000 επιβάτες (στοιχεία έτους 2018). Τον Ιούνιο του 2019, ο **αερολιμένας Morava**, κοντά στο Kraljevo, εγκαινίασε τις μη στρατιωτικές αερομεταφορές ως τρίτο διεθνές αεροδρόμιο στη Σερβία.

Σύμφωνα με το Χωροταξικό Σχέδιο της Σερβίας 2021-2035 του Υπουργείου Κατασκευών, Μεταφορών και Υποδομών, η χώρα θα αποκτήσει **δύο νέα διεθνή αεροδρόμια**, ένα κοντά στο **Dobanovci** - 10 χλμ δυτικά από το Nikola Tesla - και το δεύτερο κοντά στο **Νόβι Σαντ**. Ταυτόχρονα συνεχίζεται η αναβάθμιση των εγκαταστάσεων για τα προαναφερθέντα αεροδρόμια Nikola Tesla, Nis και Morava. Ειδικότερα, επενδύθηκαν 20 εκατ. ευρώ στο αεροδρόμιο της Νις «Constantine the Great» κατά την περίοδο 2021-2022⁶ ενώ στόχος του είναι η εξυπηρέτηση 1,5 εκατομμυρίου επιβατών ετησίως. Σύμφωνα με το Υπουργείο Υποδομών, το 2019, πριν από την πανδημία, ο αριθμός αυτός είχε ξεπεράσει τις 400.000. Το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Μάρτιο του 2024.

Μετά από δύο δύσκολα χρόνια, ο **εθνικός αερομεταφορέας της Σερβίας - Air Serbia**, σημείωσε σημαντική πρόοδο. Το 2022, η Air Serbia μετέφερε συνολικά 2,76 εκατ. επιβάτες σε τακτικές και τσάρτερ πτήσεις, σημειώνοντας αύξηση 73% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Πραγματοποίησε συνολικά 31.420 πτήσεις από Βελιγράδι- αύξηση κατά 60% σε σύγκριση με το 2021, ενώ επέκτεινε το δίκτυό της με 15 νέους προορισμούς και ενίσχυσε τον στόλο της με επτά νέα αεροσκάφη. Σύμφωνα με την εταιρεία, αναμένει να υπερβεί τον αριθμό των τρεισήμισι εκατομμυρίων επιβατών το 2023. Σημειώνεται ότι τον Δεκέμβριο του 2020, η **Etihad Airways, η οποία αποτελούσε μέτοχο της Air Serbia** με ποσοστό 49%, διέκοψε τις πτήσεις της προς Βελιγράδι. Εν συνεχεία, η σερβική κυβέρνηση

προχώρησε σε ανακεφαλαιοποίηση του εθνικού αερομεταφορέα, με το μερίδιο πλέον της Σερβίας να ανέρχεται σε 82% και της Etihad σε 18%.

Η Σερβία έχει αναπτύξει εσωτερικές **πλωτές μεταφορές** μήκους 1.716 χιλιομέτρων (1.043 χιλιόμετρα πλωτών ποταμών και 673 χιλιόμετρα πλωτών καναλιών). Τα ανωτέρω βρίσκονται, σχεδόν όλα, στο βόρειο τμήμα της χώρας. Η σημαντικότερη εσωτερική πλωτή οδός είναι ο **Δούναβης** που αποτελεί μέρος του πανευρωπαϊκού διαδρόμου VII. Άλλες πλωτές οδοί περιλαμβάνουν τους ποταμούς **Sava, Tisza, Begej και Timiș**. Οι ποταμοί αυτοί συνδέουν τη Σερβία με τη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη μέσω του καναλιού Ρήνου-Μάιν-Δούναβη. Η σύνδεση προς την Βόρεια Θάλασσα, στην Ανατολική Ευρώπη, πραγματοποιείται από τις διαδρομές Tisza, Begej και Δούναβη, ενώ στη Νότια Ευρώπη μέσω του ποταμού Sava. Περισσότεροι από 12 εκατ. τόνοι φορτίου μεταφέρονται από Σερβικούς ποταμούς και κανάλια. Τα μεγαλύτερα "ποταμίσια" λιμάνια είναι τα Νόβι Σαντ, Βελιγράδι, Πάντσεβο, Σμεντέρεβο, Πράχοβο και Σάμπατς. Ο Εμιρατινός Όμιλος DP World, διαχειριστής του λιμένα του Νόβι Σάντ, ανέλαβε την ανακατασκευή του διεθνούς τερματικού σταθμού επιβατών και αναπτυξιακών έργων αξίας 35 εκατ. ευρώ στο ανωτέρω λιμάνι. Η Παγκόσμια Τράπεζα ανακοίνωσε τον Αύγουστο 2020, ότι ενέκρινε 123,2 εκατ. ευρώ για τη Σερβία, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και το Μαυροβούνιο για τη δημιουργία ενός **Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ανάπτυξης Υδάτινου Διάδρομου** για τους ποταμούς Sava και Drina, μέσω του οποίου θα ενισχυθεί η διασυνοριακή συνεργασία.

Από το πρόγραμμα «Serbia 2025», προβλέπεται επίσης, δαπάνη ύψους 1,37 δισ. ευρώ **για το μετρό του Βελιγραδίου**. Στα μέσα Μαΐου 2020, οι κυβερνήσεις της Σερβίας και της Γαλλίας υπέγραψαν συμφωνία σχετικά με δωρεά 8,3 εκατ. ευρώ για την υλοποίηση και χρηματοδότηση του έργου του μετρό του Βελιγραδίου. Τον Νοέμβριο 2021 ακολούθησε δεύτερη συμφωνία για την υλοποίηση έργων υποδομής, αξίας 581 εκατ. ευρώ, από τα οποία 454 εκατ. ευρώ αφορούν την κατασκευή του μετρό. Στις 22 Ιανουαρίου 2021 συνάφθηκε μνημόνιο για την κατασκευή του μετρό του Βελιγραδίου, μεταξύ του Υπουργού Οικονομικών της Σερβίας, του Δήμου Βελιγραδίου, της κινεζικής εταιρείας Power China και των γαλλικών εταιρειών Alstom και EgisRail. Η EgisRail ανέλαβε τον σχεδιασμό και τη μελέτη σκοπιμότητας του έργου. Κατά τον Πρόεδρο της Σερβίας, κ. Aleksandar Vucic, η κατασκευή των δύο πρώτων γραμμών του μετρό αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί έως το 2030, ενώ σχεδιάζεται και η κατασκευή μιας τρίτης γραμμής.

Τέλος, το Νοέμβριο του 2020 ξεκίνησε, επίσης, η κατασκευή του **πρώτου χερσαίου διατοπικού τερματικού σταθμού** στην Batajnica, με κοινοτική χρηματοδότηση από το IPA 2015.

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας η κυκλοφορία επιβατών και εμπορευμάτων μειώθηκε σημαντικά κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020. Οι μεγάλες καθυστερήσεις στα συνοριακά σημεία ελέγχου αποτέλεσαν ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα. Ωστόσο, η εγκαινίαση της πρωτοβουλίας από την Κοινότητα των Μεταφορών και τη CEFTA, των **"Πράσινων Διαδρόμων-Green Corridors"**, στα μέσα Απριλίου 2020, φαίνεται ότι επέτρεψε την ταχύτερη ροή εμπορευμάτων στην πιο κρίσιμη φάση της πανδημίας του κορονοϊού. Η κύρια ιδέα της πρωτοβουλίας ήταν να δίνεται προτεραιότητα στη μεταφορά ζωτικών προμηθειών μέσω των πράσινων διαδρόμων και τη χρήση καινοτόμων συστημάτων και διαδικασιών, έναντι όλων των άλλων αγαθών, ώστε να διασφαλισθεί η απρόσκοπτη ροή εμπορευμάτων υψηλής ζωτικής σημασίας. Η επέκταση των πράσινων λωρίδων στα σύνορα μεταξύ των πέντε χωρών των Δ.Βαλκανίων και των Κ-Μ της ΕΕ, αποτελεί πρωτοβουλία της Κοινότητας Μεταφορών και της CEFTA, υποστηριζόμενη από την ΕΕ. Η Ελλάδα έχει αναλάβει ενεργό ρόλο για την υλοποίηση της, δεδομένου ηγετικού ρόλου της στην ενίσχυση της συνδεσιμότητας ΕΕ-Δ. Βαλκανίων.

Όσον αφορά μερικά άλλα, σημαντικά **μεγάλα έργα υποδομών**: βλ. Έρευνα Αγοράς για “Δομικά Υλικά, Μεγάλα Έργα και Ακίνητα (2022), Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου , 72 σελ.- <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/80137> ή τα έργα **διαχείρισης αποβλήτων**, βλ. Έρευνα Αγοράς για “Διαχείριση Αποβλήτων στη Σερβία-2022” Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου, 45 σελ. (<https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/79361>)

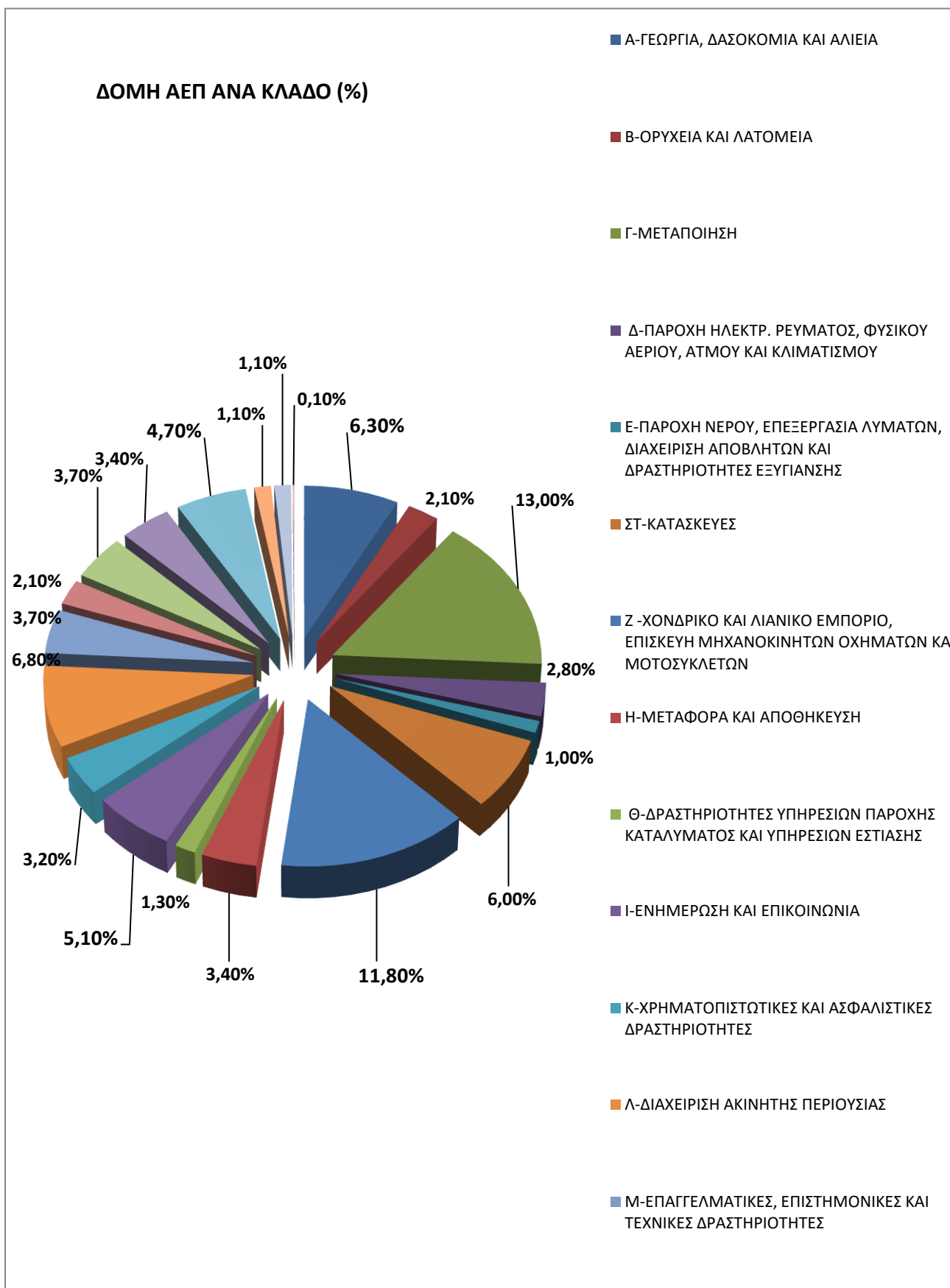
Ο τομέας των **κατασκευών**, μετά από μια συνεχή ανάπτυξη ετών, σημείωσε κάμψη για πρώτη φορά το 2022, η οποία υπολογίζεται σε 10%. Διαχρονικά ο εν λόγω τομέας αντιπροσωπεύει το 6% του σερβικού ΑΕΠ. Το ένα τρίτο των εργαζομένων στον κλάδο είναι ξένοι υπήκοοι. Εκτιμάται ότι οι τροποποιήσεις του νόμου για την απασχόληση αλλοδαπών, οι οποίες αναμένεται να ψηφισθούν εντός του 2023, θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της έλλειψης εργατικού δυναμικού στον κλάδο. Η σερβική κατασκευαστική βιομηχανία, η οποία αποτελείται από περίπου 60.000 εταιρείες με περισσότερους από 200.000 εργαζομένους συνολικά, είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης για ακόμη 22 τομείς της σερβικής οικονομίας.

E.4. Κλάδος Τηλεπικοινωνιών

Τα τελευταία χρόνια, σταθερές τηλεφωνικές γραμμές συνδέουν το 81% των νοικοκυριών στη Σερβία με περίπου 9,1 εκατομμύρια χρήστες ενώ ο αριθμός των κινητών τηλεφώνων ξεπερνά τον συνολικό πληθυσμό κατά 28%. Ο μεγαλύτερος πάροχος κινητής τηλεφωνίας είναι η Telekom Srbija με 4,2 τουλάχιστον εκατομμύρια συνδρομητές, ακολουθούμενη από την Telenor με 2,8 εκατομμύρια χρήστες και τη Vip mobile με άλλα 2 εκατομμύρια περίπου. Το 58% των νοικοκυριών διαθέτουν ευρυζωνική σύνδεση στο διαδίκτυο σταθερής γραμμής (μη κινητή), ενώ το 67% παρέχεται με υπηρεσίες συνδρομητικής τηλεόρασης (δηλαδή 38% καλωδιακή τηλεόραση, 17% IPTV και 10% δορυφορική). Η μετάβαση στην ψηφιακή τηλεόραση ολοκληρώθηκε το 2015 με πρότυπο DVB-T2 για μετάδοση σήματος.

Η κατανομή του ΑΕΠ της Σερβίας ανα τομέα της οικονομίας καταγράφεται στο κατωτέρω διάγραμμα:

Διάγραμμα 1.2: Συμμετοχή κλάδων στο ΑΕΠ της Σερβίας

1.1.2 Βασικά οικονομικά μεγέθη

Τα βασικά οικονομικά μεγέθη της χώρας, κατά τα τελευταία χρόνια, κρίνονται ως αρκετά ικανοποιητικά από τους διεθνείς αναλυτές, Ωστόσο, μετά από μια επιτυχημένη πορεία της οικονομίας επι σειρά ετών (η αύξηση του **ΑΕΠ** κατά το 2021 ανήλθε σε 7,4% και ο μέσος **πληθωρισμός** σε 4,1%) το 2022 «έκλεισε» με «φτωχά» αποτελέσματα. Σύμφωνα με την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS), ο ρυθμός ανάπτυξης περιορίστηκε το 2022 σε 2,3% και ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός το 2022 ήταν 11,9%, ποσοστό που οφείλεται σε παράγοντες από την πλευρά της προσφοράς.

Σύμφωνα με τη Σερβική Στατιστική Υπηρεσία και την NBS (βλ. πιν. 1.2), το **κατά κεφαλήν ΑΕΠ** ανέρχεται σε περίπου 9000 ευρώ και ο **μέσος καθαρός μισθός** σε περίπου 700 ευρώ (Δεκέμβριος 2022). Ο **κρατικός προϋπολογισμός** παρουσίασε έλλειμμα για το 2022 της τάξεως 3,3% του ΑΕΠ, ενώ το **δημόσιο χρέος ανήλθε σε 55,1%** του ΑΕΠ. Η **ανεργία** σημειώνει σταθερά διαχρονική μείωση. Κατά το έτος 2022, κυμάνθηκε στο 9.4%.

Πίνακας 1.3: Βασικά Οικονομικά Μεγέθη έτους 2022 (σε \$)

Ονομαστικό ΑΕΠ	70.9 δισ. \$	Ανεργία	9,4 %	Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	55 %
Μεταβολή ΑΕΠ	2,3 %	Πληθωρισμός (μ.ο. έτους)	12 %	Εξαγωγές ¹	29,1 δισ. \$
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (τρεχ.τιμές)	10.850 \$	Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-3 %	Εισαγωγές ¹	41,2 δισ. \$

Πηγή: IMF, ¹Statistical Office of the Republic of Serbia

Ιδιαίτερα από το 2014, παρατηρείται μακροοικονομική σταθερότητα και σταδιακή βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Κατά την περίοδο 2007-2018, η Σερβία προσέλυσε πάνω από 26 δισ. ευρώ **Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ)**, ενώ κατά την τελευταία πενταετία (2018-2022) περίπου 18,6 δισ. ευρώ, από τις οποίες πάνω από 10,0 δισ. ευρώ έχουν κατευθυνθεί σε εμπορεύσιμους τομείς, και ιδίως στον τομέα της μεταποίησης (περίπου 6,0 δισ.). Οι εισροές ΑΞΕ για το 2022 υπολογίζονται σε 4,4 δισ. ευρώ³.

Τα θετικά αποτελέσματα αποτυπώνονται στις ετήσιες βελτιωμένες **αξιολογήσεις των οίκων πιστοληπτικής ικανότητας**. Το 2019, οι οίκοι Standard & Poor's' (S&P) και Fitch αναβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της Σερβίας σε BB+. Τον Μάρτιο του 2021 ο οίκος Moody's την βελτίωσε περαιτέρω σε Ba2 από Ba3 με εκ νέου σταθερές προοπτικές. Στις αρχές του 2023 οι S&P και Fitch επιβεβαίωσαν αμφότεροι την πιστοληπτική ικανότητα της Σερβίας, στη βαθμίδα BB + με σταθερές προοπτικές επαναξιολόγησης, μία βαθμίδα κάτω από την επενδυτική βαθμίδα. Σημειώνεται, ότι η Σερβία αποτελεί μία από τις λίγες χώρες όπου δεν σημειώθηκε μείωση της πιστοληπτικής ικανότητάς τους κατά την χρονιά των lockdown λόγω της πανδημίας (2020). Η ανθεκτικότητα της οικονομίας, οι δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις, η συγκράτηση του Δημοσίου Χρέους, η αξιόπιστη νομισματική πολιτική της NBS, η σταθερότητα του τραπεζικού τομέα, εξηγούν τις ανωτέρω αποφάσεις των οίκων πιστοληπτικής ικανότητας⁴.

³ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/finansijska-stabilnost/presentation_invest.pdf

⁴ Πηγή: https://nbs.rs/en/finansijsko_trziste/informacije-za-investitore-i-analiticare/rejting_RS/

Ο κατωτέρω πίνακας αποτυπώνει τις αξιολογήσεις πιστολιπτικής ικανότητας της χώρας από τους τρεις οίκους:

	Rating	Date	Action
Standard and Poor's	BB+ / stable outlook	10 April 2023	Rating affirmed
Fitch Ratings	BB+ / stable outlook	17 February 2023	Rating affirmed
Moody's Investors Service	Ba2 / stable outlook	12 March 2021	Rating upgraded

Source: Standard and Poor's, Fitch Ratings and Moody's Investors Service

Η Σερβία κατά το 2019 κατέλαβε την 48^η θέση και το 2020 την 44^η της κατάταξης της Παγκόσμιας Τράπεζας σε ότι αφορά την **ευκολία ως προς το Επιχειρείν-Ease of Doing Business** (η χώρα μας κατατάχθηκε μόλις στην 72^η και 79^η θέση αντίστοιχα). Όμως, όσον αφορά τον **δείκτη ανταγωνιστικότητας** μεταξύ των 140 χωρών του Παγκοσμίου Οικονομικού Φόρουμ (2018-2019), η Σερβία κατέλαβε την 65^η θέση, ενώ η Ελλάδα την 57^η.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Fraser του Καναδά, η Σερβία για το 2022, βρίσκεται στην 84^η θέση (από 165 χώρες) του **Δείκτη Οικονομικών Ελευθεριών**, από την 72^η το 2021. Τα αρνητικά σημεία της Σερβίας, σύμφωνα με το Ινστιτούτο, αφορούν τις αδυναμίες του κράτους δικαίου, της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, του σεβασμού των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, καθώς και της εκτέλεσης συμβάσεων λόγω των αργών και δαπανηρών δικαστικών διαδικασιών. Προβλήματα παρατηρούνται, επίσης, λόγω φαινομένων διαφθοράς, μεροληπτικής πολιτικής πίεσης ή εταιρικής νομοθεσίας και παρεμβατικών ρυθμίσεων επί της αγοράς, σε βάρος του αθέμιτου ανταγωνισμού, υπέρ ομάδων "κοντά στην Εξουσία". Ένα ακόμη θέμα είναι η ελλιπής εφαρμογή του νόμου, μέσω αντιφατικών και ασαφών κανόνων.

Ακόμη και σε τομείς όπου η Σερβία έχει σχετικά υψηλή κατάταξη, όπως το ελεύθερο εμπόριο, εξακολουθούν να υπάρχουν αδυναμίες, καθώς η χώρα βρίσκεται εκτός του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου - η μόνη χώρα στην Ευρώπη μαζί με τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τη Λευκορωσία. Σύμφωνα με το ανωτέρω Ινστιτούτο, ο Δείκτης Οικονομικών Ελευθεριών υποδηλώνει ότι η χώρα πρέπει να εφαρμόσει σε βάθος μεταρρυθμίσεις, όπως πχ στους τομείς της δικαιοσύνης, της κρατικής διοίκησης και των επιχειρηματικών ρυθμίσεων.

Η χώρα διακρίνεται, επίσης, στο **δείκτη καινοτομίας**, όπου κατέλαβε την 55^η θέση το 2022 ανάμεσα σε 131 χώρες. Σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «European Innovation Scoreboard», η Σερβία σημείωσε κατά την τριετία 2019-2021, σημαντική ανάπτυξη, σχεδόν 30%, στον τομέα της καινοτομίας. Η έκθεση, η οποία βασίζεται σε δείκτες που σχετίζονται με το ανθρώπινο κεφάλαιο, τη ψηφιοποίηση, τις καινοτόμες οικονομίες κ.λπ., δείχνει ότι η ανάπτυξη του τομέα καινοτομίας της Σερβίας είναι διπλάσια από εκείνη των κρατών μελών της ΕΕ. Η Σερβία καλύπτει το 66,2% του μέσου όρου της ΕΕ (από 58% 2018), ενώ σε ορισμένους υποτομείς υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο αυτής. Ειδικότερα, όσον αφορά την καινοτομία στις ΜμΕ, η χώρα βρίσκεται κατά 65,8% άνω του μέσου όρου της ΕΕ και αντίστοιχα άνω του 46% στην κατηγορία απασχόληση σε καινοτόμες εταιρείες. Σημειώνεται, τέλος ότι ο αριθμός των εργαζομένων στον κλάδο της πληροφορικής έχει διπλασιαστεί σε λιγότερο από τέσσερα χρόνια, απαριθμώντας περισσότερα από 40.000 άτομα το 2021. Ο τομέας της καινοτομίας τείνει να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη της σερβικής οικονομίας, η οποία δεν στηρίζεται πλέον μόνο στον κατασκευαστικό κλάδο ή την αγροτο- βιομηχανία

Όπως προαναφέρθηκε, όλοι οι διεθνείς οικονομικοί δείκτες, ακόμη και με μερικές διαφοροποιήσεις, επιβεβαιώνουν ότι τα τελευταία οκτώ χρόνια, η Σερβία είναι μια **σταθερά αναπτυσσόμενη οικονομία** με βελτίωση των βασικών οικονομικών δεικτών της. Μάλιστα, παρά την παγκόσμια επιβράδυνση, κατά το έτος 2020, το ΑΕΠ σημείωσε μια από τις μικρότερες πτώσεις στην ΕΕ, αλλά και παγκοσμίως, ενώ ανέκαμψε πλήρως κατά το 2021.

Σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας, η αύξηση του **πραγματικού ΑΕΠ** το α' τρίμηνο του 2022, ανήλθε σε 4,4%, το β' σε 4%, το γ' σε 1,1% ενώ το δ' σε 0,4%. Η, σε ετήσια βάση, αύξηση για το 2022 ανήλθε σε 2,3%.

Η **βιομηχανική παραγωγή** αυξήθηκε κατά 1,7% το 2022, με κύρια συμβολή αυτή των τομέων εξόρυξης (22,6%) και της μεταποίησης (1,4%), ενώ η σημαντικότερη μείωση παρατηρήθηκε στον ενεργειακό τομέα (-7,1%). Στον τομέα της μεταποίησης, ανάπτυξη κατέγραψαν 15 από τους 24 κλάδους και η μεγαλύτερη συμβολή προήλθε από την παραγωγή πετρελαιοειδών και μηχανημάτων και εξοπλισμού. Ο κύκλος εργασιών του **λιανικού εμπορίου** αυξήθηκε κατά 5,9% το 2022. Το 2022, ο αριθμός των αφίξεων **τουριστών** και οι διανυκτερεύσεις αυξήθηκαν κατά 51,8% και 35,6% σε ετήσια βάση, αντίστοιχα. Όσον αφορά το **εξωτερικό εμπόριο** αγαθών, για το 2022, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 26,3% και 34,8% σε ετήσια βάση, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Υπουργείου Οικονομικών της Σερβίας, το **δημοσιονομικό έλλειμμα για το 2022 ανήλθε στο 3,3% του ΑΕΠ** (235,2 δισ. δηνάρια - περίπου 2 δισ. Ευρώ), χαμηλότερο κατά 0,6% του ΑΕΠ (43,9 δισ. δηνάρια - περίπου 370 εκ. ευρώ) από ότι είχε προβλεφθεί στις εκτιμήσεις του Οκτωβρίου. Τα δημόσια έσοδα ανήλθαν σε 1.680,3 δισ. δηνάρια (περίπου 14 δισ. ευρώ) και οι δημόσιες δαπάνες σε 1.915,5 δισ. δηνάρια (16 δισ. Ευρώ). Σύμφωνα με ανάλυση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Nona Ekonomija, φαίνεται ότι τα έσοδα του προϋπολογισμού αυξήθηκαν όχι λόγω της τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά λόγω της αύξησης του πληθωρισμού. Περίπου το ήμισυ των εσόδων προήλθε από τις εισπράξεις ΦΠΑ, οι οποίες ήταν αυξημένες κατά 18,3% σε σύγκριση με το 2021.

Στις 9 Δεκεμβρίου τα μέλη της Εθνοσυνέλευσης της Σερβίας υπερψήφισαν επί της αρχής την **πρόταση προϋπολογισμού για το 2023**. Ο προϋπολογισμός είναι κατά περίπου 8% υψηλότερος σε σχέση με το 2022, με προβλεπόμενο έλλειμμα - σε συνέχεια συμφωνίας με το ΔΝΤ - 3,3% του ΑΕΠ. Τα συνολικά προγραμματισμένα έσοδα ανέρχονται σε 1.843,4 δισ. RSD (15,70 δισ. ευρώ περίπου), ενώ οι δαπάνες έχουν προγραμματιστεί στα 2.107,4 δισ. RSD (17,97 δισ. ευρώ περίπου).

Σύμφωνα με το σχέδιο νόμου για τον προϋπολογισμό του 2023, οι προγραμματισμένες επενδύσεις **σε υποδομές ανέρχονται σε 200 δισ. RSD** (περίπου 1,7 δισ. ευρώ) ενώ για όλα **τα κεφαλαιουχικά έργα σε περίπου 427 δισ. RSD** (περίπου 3,7 δισ. ευρώ). Περίπου το ένα τέταρτο των χρημάτων για υποδομές - 50,6 δισ. RSD-, θα διατεθούν για την κατασκευή του τμήματος **Pojate-Preljina του διαδρόμου Morava**. Το δεύτερο σε αξία σχέδιο του υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών αφορά την ανακατασκευή της **σιδηροδρομικής γραμμής Ουγγαρίας-Σερβίας**, ύψους, 25 δισ. RSD ενώ ακολουθεί ο αυτοκινητόδρομος **προς Μαυροβούνιο («Milos Veliki»)** - **το τμήμα Preljina-Pozega με προϋπολογισμό περίπου 19,3 δισ. RSD**. Για την κατασκευή του αυτοκινητόδρομου **Sabac-Loznica**, οι αρχές διέθεσαν 13,3 δισ. RSD, ενώ περίπου το ίδιο ποσό θα αφορά τα έργα **υποδομών αποχέτευσης και απόρριψης στερεών αστικών απορριμμάτων** στη Σερβία. Ακολουθούν ο **περιφερειακός Βελιγραδίου**, από τη γέφυρα στο Sava κοντά στην Ostruznica έως το Bubanji Potok (τομείς 4, 5 και 6, με κόστος 11,2 δισ. RSD), ο αυτοκινητόδρομος **Νόβι Σαντ-Ρούμα**, με 10,6 δισ. RSD, ο αυτοκινητόδρομος **Pozarevac – Golubac**, με 9,3 δισ. RSD, τμήμα του αυτοκινητόδρομου Βελιγραδίου-Σαράγεβο, με 9 δισ., ο αυτοκινητόδρομος **Iverak – Lajkovac**, με 5,4 δισ. RSD, η

κατασκευή της **νέας γέφυρας στο Sava** στο Βελιγράδι, με 4,4 δισ. RSD και τέλος ο εκσυγχρονισμός της **σιδηροδρομικής γραμμής Nis-Dimitrovgrad** με περίπου 4 δισ.

Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας, το ποσοστό **ανεργίας** μειώθηκε το 2022 σε 9,4% και **ο μέσος καθαρός μισθός Δεκεμβρίου 2022 ανήλθε σε 84.227 δηνάρια (περίπου 717 ευρώ)**. Η διάμεσος υπολογίστηκε σε 60.413 δηνάρια (515 ευρώ), που σημαίνει ότι το 50% των εργαζομένων έλαβε μισθούς μέχρι το αναφερόμενο ποσό. Παρόλο που, σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2021, η ονομαστική αύξηση ανέρχεται σε 12,9%, σε πραγματικούς όρους επήλθε πραγματική μείωση κατά 1,9%. Όσον αφορά τους ακαθάριστους μισθούς, σημειώθηκε αύξηση σε ονομαστικούς όρους κατά 13,8% και μόλις 1,7% σε πραγματικούς. Το Δεκέμβριο του 2022, ο μέσος ακαθάριστος μισθός υπολογίστηκε σε 115.315 δηνάρια (περίπου 982 ευρώ). Η Σερβική Κυβέρνηση ενέκρινε, στις 15 Σεπτεμβρίου 2022, απόφαση αύξησης του ελάχιστου ωρομισθίου, κατά 14,3% - από 201,22 σε 230 δηνάρια (περίπου 2 ευρώ). Συνεπώς, από την 1η Ιανουαρίου 2023, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός ανέρχεται σε 40.020 δηνάρια (περίπου 340 ευρώ).

Τα **ακαθάριστα αποθεματικά της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας** ανήλθαν σε 19,416 δισ. ευρώ στα τέλη Δεκεμβρίου 2022, τα οποία περιλαμβάνουν την πρώτη δόση (985,6 εκατ. ευρώ) δανείου στο πλαίσιο του Stand-By Arrangement με το ΔΝΤ, που εγκρίθηκε στις 19 Δεκεμβρίου 2022.

Το ποσό αυτό αποτέλεσε ρεκόρ (από το 2000), ενώ κάλυψε το 158% της προσφοράς χρήματος (M1) και την αξία εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών της χώρας, σχεδόν 5,5 μηνών, που είναι σχεδόν διπλάσιο από το επίπεδο που προδιαγράφεται από το πρότυπα επάρκειας. Η ακαθάριστη αύξηση για το 2022 ανήλθε σε 2,96 δισ. ευρώ, ενώ η καθαρή σε 1,72 δισ. ευρώ. Η αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων τον Δεκέμβριο ωστόσο αντανακλά την καθαρή εισροή και από άλλα δάνεια, όπως τα κεφάλαια δανεισμού σε δολάρια από το Ταμείο Ανάπτυξης του Άμπου Ντάμπι αξίας 1 δισ. USD (945,8 εκατ. ευρώ). Σημαντική εισροή προήλθε επίσης από παρεμβάσεις της NBS στην τοπική αγορά συναλλάγματος – μια αγορά αξίας 340,0 εκατ. ευρώ καθαρά, καθώς και από διαχείριση αποθεματικών συναλλάγματος, δωρεές και άλλες πηγές – 170,5 εκατ. ευρώ.

Στα τέλη **Μαρτίου 2023**, η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας ανακοίνωσε ότι τα ακαθάριστα συναλλαγματικά αποθέματά της αυξήθηκαν κατά 184,4 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 21,380 δισ., καταγράφοντας νέο υψηλότερο μηνιαίο επίπεδο από το 2000. Τα καθαρά αποθεματικά σε συνάλλαγμα ανήλθαν επίσης στο ιστορικό υψηλό ρεκόρ των 17,293 δισ., ευρώ ,σημειώνοντας μηνιαία αύξηση 0,5 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με το σχετικό δελτίο τύπου, για να διατηρήσει τη σχετική σταθερότητα του δηναρίου έναντι του ευρώ, η NBS αγόρασε 300 εκατ. ευρώ στην τοπική αγορά συναλλάγματος τον Μάρτιο, ενώ από την αρχή του έτους, έχει αγοράσει περίπου 465 εκατ. ευρώ . Η εν λόγω αύξηση οφείλεται επίσης, εν μέρει, στην έκδοση δύο ευρωομολόγων στα τέλη Ιανουαρίου 2023, ύψους 1,75 δισ. δολ. Ειδικότερα η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας - NBS, ανακοίνωσε στις 19 Ιανουαρίου την έκδοση δύο ευρωομολόγων σε δολάριο, ενός πενταετούς με επιτόκιο 6,25%, ύψους 750 εκ. δολ. και ενός δεκαετούς με επιτόκιο 6%, ύψους 1 δισ. δολ. Κατά τη διάρκεια της ημέρας, η ζήτηση και για τα δύο ευρωομόλογα ξεπέρασε τα 11 δισ. δολάρια, δείχνοντας σύμφωνα με την NBS, ότι οι διεθνείς επενδυτές έχουν εμπιστοσύνη για την οικονομική πορεία και τους μακροπρόθεσμους οικονομικούς δείκτες της χώρας.

Πίνακας 1.4: Μακροοικονομικά στοιχεία 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
ΑΕΠ (εκατ. ευρώ)	42.892	46.005	46.815	53.329	60.371
Αύξηση	4,5	4,3	-0,9	7,5	2,3
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ	6.143	6.6109	6.783	7.697	8.917
Πληθωρισμός (%)	2,0	1,9	1,3	7,9	15,1
Συναλλ.Αποθέματα NBS(εκ.ευρώ)	11.262	13.378	13.492	16.455	19.416
Εξαγωγές (σε εκατ. Ευρώ)	21.166	23.349	22.271	28.818	38.000
Ετήσια αύξηση εξαγωγών (%)	9,6	10,3	-4,6	29,4	31,9
Εισαγωγές (σε εκατ. Ευρώ)	25.257	27.960	26.370	33.439	45.037
Ετήσια αύξηση εισαγωγών (%)	13,0	10,7	-5,7	26,8	34,7
Ισοζύγιο πληρωμών (σε εκατ. ευρώ)	-2.076	-3.161	-1.929	-2.266	-4.139
ως % του ΑΕΠ	-4,8	-6,9	-4,1	-4,2	-6,9
Ανεργία (%)	13,7	11,2	9,7	11,0	9,4
Μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός(σε ευρώ)	419,8	466,0	510,9	560,2	717
Ισοζύγιο	0,6	0,2	-8,3	-4,6	-3,3
Χρέος γενικής κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	53,6	51,9	57,0	56,5	55,1
Ισοτιμία	118,27	117,85	117,58	117,57	117,46
Βασικό Επιτόκιο(%)	3	2,25	1	1	5

Πηγή: NBS-Εθνική Τράπεζα Σερβίας¹⁶, Στατιστική Υπηρεσία Σερβίας⁵

⁵ <https://nbs.rs/en/scripts/showcontent/index.html?id=17706>

Όπως στις περισσότερες χώρες, ο **πληθωρισμός** συνέχισε την ανοδική του πορεία καθ'όλη τη διάρκεια του 2022, και στο τέλος του έτους ανήλθε σε 15,1%, με περίπου τα δύο τρίτα να εξακολουθούν να προέρχονται από τις μεταβολές στις τιμές των τροφίμων και της ενέργειας. Ωστόσο, τους τελευταίους μήνες του έτους, η συμβολή των τιμών ενέργειας μειώθηκε ενώ αυτή των τροφίμων συνέχισε να αυξάνεται. Έως τα μέσα του 2022, ο βασικός πληθωρισμός (συνολικός πληθωρισμός εξαιρουμένων των τιμών των τροφίμων, της ενέργειας, του αλκοόλ και των τσιγάρων), παρουσίασε αναπόφευκτη αύξηση, αντανακλώνοντας την ανοδική πορεία του εισαγόμενου πληθωρισμού, αλλά παραμένοντας σε σχετικά χαμηλά επίπεδα.

Η NBS εκτιμά ότι ο πληθωρισμός φαίνεται να δείχνει σημάδια σταθεροποίησης το α' εξάμηνο του 2023 και οι πληθωριστικές πιέσεις αναμένεται να υποχωρήσουν κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2023.

Το βασικό επιτόκιο της Σερβίας παρέμεινε από το 2020 μέχρι και τις αρχές του 2022 στο 1%. Στις αρχές Απριλίου 2022, η Εθνική Τράπεζα της Σερβίας (NBS) αποφάσισε να αυξήσει το βασικό επιτόκιο πολιτικής κατά 50 μονάδες, ήτοι στο 1,5%, λόγω των ισχυρών πληθωριστικών πιέσεων. Το ίδιο έπραξε η NBS, επίσης, όσον αφορά τα επιτόκια των καταθέσεων (0,5%) και δανείων (2,5%) αντίστοιχα. Στις 13 Μαΐου 2022, μόλις ένα μήνα αργότερα, προέβη σε δεύτερη αύξηση του βασικού επιτοκίου από 1,5 σε 2%, καθώς και στην αύξηση των επιτοκίων καταθέσεων (1%) και διευκολύνσεων δανεισμού (3%) κατά 50 μονάδες βάσης το καθένα. **Συνολικά εντός του 2022**, η NBS πρέβη σε εννέα διαδοχικές αυξήσεις του βασικού επιτοκίου, με τη συνολική αύξηση να ανέρχεται σε 400 μ.β. Η τελευταία του έτους ήταν αυτή της 9^{ης} Δεκεμβρίου, όταν ανακοίνωσε την αύξηση του βασικού επιτοκίου **στο 5%, καθώς και την αύξηση των επιτοκίων καταθέσεων - στο 4%, και δανεισμού - στο 6%**. Σύμφωνα τις σχετικές ανακοινώσεις η Τράπεζα έλαβε υπόψη τη συνέχιση της κρίσης στην Ουκρανία που οδήγησε αφενός στην εμβάθυνση της ενεργειακής κρίσης παγκοσμίως και αφετέρου σε περαιτέρω άνοδο στις τιμές των πρωτογενών γεωργικών αγαθών και βιομηχανικών πρώτων υλών.

Έως τον Απρίλιο του 2023, ακολούθησαν ακόμη τέσσερις διαδοχικές αυξήσεις, 500 μ.β συνολικά από τον Απρίλιο του 2022. Κατά την τέταρτη συνεδρίαση της 6ης Απριλίου, η Εκτελεστική Επιτροπή της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας αποφάσισε την (13^η κατά σειρά) αύξηση του **βασικού επιτοκίου** κατά 25 μονάδες βάσης, **στο 6%**. **Τα επιτόκια καταθέσεων και δανεισμού** αυξήθηκαν επίσης - **στο 4,75% και στο 7,25%**, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τις σχετικές ανακοινώσεις, και παρά τη σχετική σταθεροποίηση του πληθωρισμού, η Εκτελεστική Επιτροπή θεωρεί ότι είναι απαραίτητο να συνεχισθεί μια μέτρια περιοριστική νομισματική πολιτική, προκειμένου να μην αυξηθούν οι πληθωριστικές προσδοκίες, και να διασφαλιστεί ότι ο πληθωρισμός θα επανέλθει σε καθοδική πορεία το επόμενο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, η ανακοίνωση αναφέρει ότι η περαιτέρω πτώση των τιμών στον ενεργειακό τομέα, η επίλυση των προβλημάτων στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού και η μείωση του μεταφορικού κόστους έχουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην παγκόσμια εξασθένηση των πιέσεων από πλευράς κόστους, η οποία αναμένεται να έχει αντίστοιχη επίδραση στην πορεία του εγχώριου πληθωρισμού.

Στα κατωτέρω διαγράμματα καταγράφεται η πορεία των εξαγωγών και εισαγωγών (Chart 7) και της βιομηχανικής παραγωγής (Chart 8) το διάστημα Νοέμβριος 2020 – Νοέμβριος 2022, η πορεία ποσοστιαίας αύξησης του ΑΕΠ και η εκτίμηση αυτής (Chart 10) για την περίοδο β' Τρίμηνο 2020 – γ' τρίμηνο 2023 και πορεία του πληθωρισμού και η εκτίμηση αυτής (Chart 11) για την περίοδο Σεπτέμβριος 2021 – Σεπτέμβριος 2024.

Chart 7
Exports and imports
(2008=100)

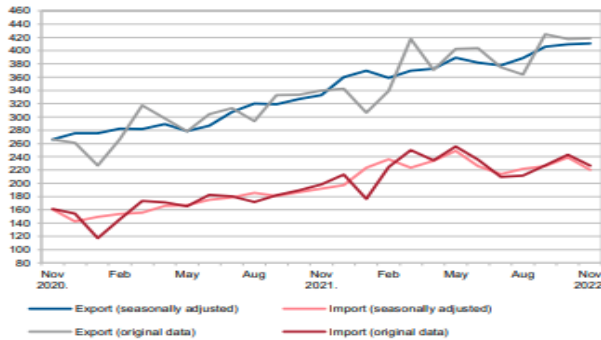

Chart 10
GDP projection
(y-o-y rates, in %)

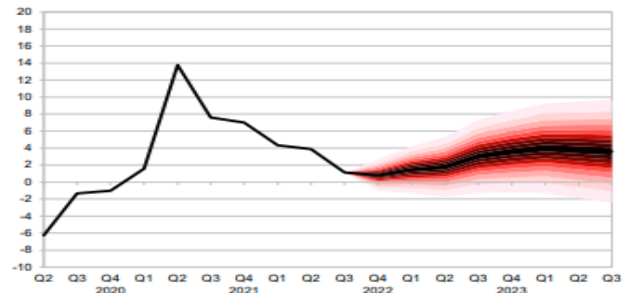
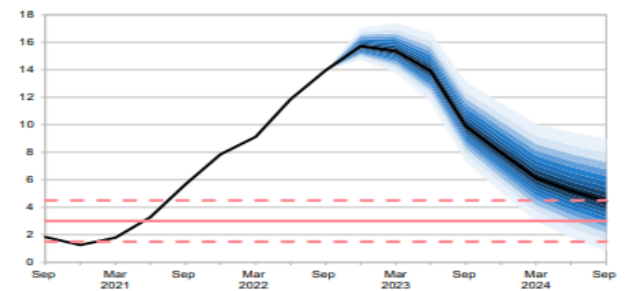

Chart 8
Industrial production
(average 2021 = 100)

Chart 11
Inflation projection
(y-o-y rates, in %)

Πηγή: NBS

Γενικά, στα **θετικά χαρακτηριστικά της Σερβικής Οικονομίας** περιλαμβάνονται κατά τα **τελευταία 10 χρόνια**: οι **άμεσες ξένες επενδύσεις που έχουν ραγδαία αυξηθεί**, ως συνέπεια του χαμηλού **εργασιακού κόστους, εμπορικών συμφωνιών, εγγύτητας** σε διάφορες σημαντικές αγορές, της **μακροοικονομικής σταθερότητας** και της σταθερής **συναλλαγματικής ισοτιμίας**.

Τέλος, ως **αρνητικά χαρακτηριστικά της Σερβικής Οικονομίας**, ξένοι αναλυτές ⁶ αναφέρουν την **έλλειψη υποδομών** ως προς τις μεταφορές σε μια **περίκλειστη χώρα**, το μεγάλο και **αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα**, τη **χαμηλή παραγωγικότητα**, την άτυπη ευρεία **χρήση του ευρώ (67%)**, την περιορισμένη ανάπτυξη των **πιστώσεων (46%)**, την ακόμη σημαντική αλλά μειούμενη **παραοικονομία (24% του ΑΕΠ και 20% ως προς την εργασία)** και τη **μετανάστευση** του πλέον εξειδικευμένου και νεαρού εργατικού δυναμικού. Μεταξύ των θεμάτων που πρέπει να επιλυθούν στο επιχειρηματικό περιβάλλον της Σερβίας είναι τα θέματα **διαφθοράς και αδιαφάνειας, αναποτελεσματικότητας του δικαστικού σώματος** και δημόσιας διοίκησης, της ανάγκης δημιουργίας ενός σύγχρονου νομικού συστήματος-κράτους δικαίου, καθώς και **έλλειψης εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς**. Τέλος, άλλο ένα σημαντικό πρόβλημα που ενίοτε αναφέρεται είναι η **στάση του κράτους απέναντι στις επιχειρήσεις**, χωρίς τις επενδύσεις των οποίων, δεν θα υπήρχαν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της τάξεως του 6- 7%.

Σύμφωνα με την μελέτη «Shadow Economy in Serbia 2022» του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου, η παραοικονομία στη Σερβία βρίσκεται μεν σε παρακμή, με τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων που συνδέεται με σχετικές δραστηριότητες, να εκτιμάται σε 11,7% από 14,9% του ΑΕΠ, την τελευταία πενταετία, ωστόσο υπολογίζεται ότι περίπου κάθε τέταρτη επιχείρηση εξακολουθεί να «παρανομεί». Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα, οι σερβικές εταιρείες «κερδίζουν» ετησίως περίπου 6,5 δισ. ευρώ, μέσω δραστηριοτήτων όπως η απασχόληση ανασφάλιστων εργαζομένων, η πληρωμή αυτών σε μετρητά και απόκρυψη των πραγματικών τους κερδών. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Πανεπιστημίου, οι κατασκευές είναι ο οικονομικός κλάδος που είναι πιο επιρρεπής σε ανάλογες δραστηριότητες, ενώ ακολουθεί ο τομέας της γεωργίας.

1.1.3 Οικονομικές Συνέπειες Πανδημίας, Πολέμου στην Ουκρανία και Ενεργειακής Κρίσης

Έως τα τέλη του 2020, οι προβλέψεις για την πορεία της σερβικής οικονομίας εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού ήταν δυσοίωνες. Ωστόσο, η Κυβέρνηση της Σερβίας αντέδρασε αποτελεσματικά, υιοθετώντας ένα γενναιόδωρο πρόγραμμα μέτρων οικονομικής στήριξης. Η συνολική βοήθεια του κράτους ανήλθε σε 953 δισ. RSD ή 8 δισ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας, σχεδόν, το 13% του ΑΕΠ.

Εν τέλει, το 2020 «έκλεισε» με πτώση μόλις 0,9% του ΑΕΠ, ενώ η ανάπτυξη το 2021 ανήλθε σε 7,4%. Συνεπώς η Σερβία δεν κατέγραψε μεγάλη πτώση στο ΑΕΠ, την απασχόληση και τους μισθούς, όπως άλλες χώρες στην Ευρώπη. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τα περισσότερα **έργα υποδομής** συνεχίστηκαν. Σημαντική ήταν και η **στήριξη της ΕΕ προς τη Σερβία** κατά τη διάρκεια της πανδημίας, είτε μέσω παροχής βοήθειας προς τα Δυτικά Βαλκάνια, είτε άμεσα-διμερώς- ή σε συνεργασία με άλλους φορείς. Αντίστοιχα κατά την ενεργειακή κρίση η ΕΕ έδωσε μέρος των κονδυλίων IPA (Σχέδιο Δράσης 2023) για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης (ενίσχυση των νοικοκυριών και της βιομηχανίας για μείωση του ύψους των λογαριασμών ενέργειας),

Καθώς οι επιπτώσεις της πανδημίας προοδευτικά εξασθένιζαν ενώ η αρχική ενεργειακή κρίση φαινόταν να οδεύει προς σταθεροποίηση (τέλη του 2021), η **γεωπολιτική ένταση στην Ουκρανία** κλιμακώθηκε με δραματικό τρόπο από τον Φεβρουάριο 2022, φέρνοντας μια νέα έξαρση οικονομικών κινδύνων.

Στα τέλη του 2021 ο **πληθωρισμός** ήταν ήδη υψηλός ενώ κατά το μεγαλύτερο ποσοστό του οφείλονταν στην αύξηση των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας. Σύμφωνα με τις τότε προβλέψεις της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας (NBS), ο πληθωρισμός θα έφτανε στο υψηλότερο επίπεδό του στο τέλος του 2021 ή και στις αρχές της επόμενης χρονιάς. Από το δεύτερο δε τρίμηνο του 2022, θα μειωνόταν σταδιακά, και στα μέσα του 2022, ο πληθωρισμός θα επέστρεφε στο όριο του $\pm 1,5\%/3\%$. Σημειωτέον ότι στα τέλη του 2021, η Σερβία κατέληξε σε συμφωνία με τη Ρωσία, για διατήρηση της τότε τρέχουσας τιμής του ρωσικού φυσικού αερίου που προμηθεύεται το Βελιγράδι. Ωστόσο, η κατάρρευση του θερμοηλεκτρικού σταθμού Nikola Tesla (TENT) στα τέλη του 2021, λόγω κακών χειρισμών από τη Επιχείρηση Ηλεκτρισμού της Σερβίας (EPS), κατά την οποία διακόπηκε η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος εν μέσω κακοκαιρίας σε αρκετές περιοχές της χώρας, είχε ως αποτέλεσμα η εταιρεία να εισάγει κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2021, 1,224 GWh ηλεκτρικής ενέργειας. Για την επιπρόσθετη αυτή αγορά, η EPS κατέβαλε 289,7 εκατ. ευρώ, ήτοι 278,7 εκατ. ευρώ περισσότερα από τον προβλεπόμενο σχεδιασμό. Σημειώνεται ότι

μετά από αρκετούς μήνες ασταθούς πορείας της EPS, οι οποίοι συνοδεύτηκαν από εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας, στις αρχές του 2023 η οικονομική της κατάσταση φαίνεται να επανήλθε στα προ του 2021 επίπεδα, ενώ το α' τρίμηνο 2023 έκλεισε με εξαγωγές ηλεκτρικού ρεύματος.

Όπως προαναφέρθηκε, η έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία έφερε νέα δεδομένα. Από τις αρχές του 2022, η κυβέρνηση της Σερβίας επέβαλε πάγωμα των **τιμών βασικών προϊόντων** όπως, ζάχαρης, αλευρόσιτου, ηλιέλαιου, χοιρινού κρέατος και γάλακτος για να αμβλύνει τις επιπτώσεις του πληθωρισμού. Στις αρχές Μαρτίου 2022, λίγο μετά την έναρξη της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, η σερβική κυβέρνηση απαγόρευσε τις εξαγωγές φυτικών ελαίων, αραβοσίτου, σιταριού, αλεύρων, ξυλείας (πέλλετ) κ.ά. Πριν από την απόφασή της να "υιοθετήσει" για το εξωτερικό της εμπόριο εξαγωγικές ποσοστώσεις, η Σερβία επέτρεψε περιορισμένες εξαγωγές βασικών τροφίμων προς την Αλβανία, το Μαυροβούνιο, τη Βόρεια Μακεδονία και την Ιταλία και ακολούθησε μερική άρση των περιορισμών. Στις 20 Απριλίου 2022, το Βελιγράδι υιοθέτησε ποσοστώσεις για τις εξαγωγές των βασικών τροφίμων, ενώ στη συνέχεια επέβαλε περιορισμό των τιμών μερικών βασικών προϊόντων: πχ κρυσταλλικής ζάχαρης, σιτάλευρου, βρώσιμου ηλιέλαιου, άρτου, γάλακτος, χοιρινού κρέατος κ.ά. με στόχο την περαιτέρω προστασία της αγοράς. Επίσης ενέκρινε διάταγμα για τον **περιορισμό των τιμών των πετρελαιοειδών**, μέσω των οποίων αύξησε τη μέση χονδρική τιμή των καυσίμων κίνησης. Από την άλλη πλευρά αποφασίσθηκε η προσωρινή μείωση του ποσού των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή κατά 15%, προκειμένου να μειωθεί το κόστος για τους καταναλωτές. Μετά από αρκετές τροποποιήσεις και παρατάσεις από το Φθινόπωρο του 2022 η κυβέρνηση ξεκίνησε την άρση ορισμένων από τους περιορισμούς. Οι περιορισμοί εξαγωγών και τιμών έχουν πλέον αρθεί, πλην αυτών που αφορούν τις τιμές των καυσίμων.

Όμως, μετά από συνεχείς διαμαρτυρίες των τοπικών παραγωγών γάλακτος, η κυβέρνηση της Σερβίας ενέκρινε στις 17 Φεβρουαρίου του 2023 απόφαση που αφορά την επιβολή δασμών (**τελών εισαγωγής**) 15 RSD (περίπου 13 λεπτά του ευρώ) ανά λίτρο **γάλακτος** και 30 RSD (περίπου 26 λεπτά του ευρώ) ανά κιλό επτά τύπων κίτρινων **τυριών**. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε με επιστολή προς την Π/Θ της Σερβίας, κα Άνα Μπέρναμπιτς, να αποσύρει το μέτρο ενώ τόνισε ότι η Σερβία δεν προέβη σε διαβουλεύσεις με την ΕΕ πριν την εφαρμογή του μέτρου, παραβιάζοντας τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης. Οι παραγωγοί, σύμφωνα με σχετικά δημοσιεύματα αντέδρασαν θετικά στην εφαρμογή των τελών εισαγωγής όσον αφορά το γάλα, ωστόσο συνέχισαν να ζητούν την εφαρμογή υψηλότερων δασμών στο Kashkaval και στα σκληρά τυριά καθώς επίσης και την αύξηση των πριμοδοτήσεων γάλακτος στα 20 RSD (περίπου 15 λεπτά του ευρώ), των επιδοτήσεων στην κτηνοτροφία σε 40.000 RSD (περίπου 340 ευρώ) ανά ζώο, και την επιβολή εγγυημένης τιμής για την αγορά γάλακτος. Σε απάντηση αυτών, η Κυβέρνηση αποφάσισε την επιβολή **επιπρόσθετων δασμών** (300RSD-περ 2,5 ευρώ ανά λίτρο/κιλό) στις **εισαγωγές γάλακτος** εβαπορέ καθώς και την **πλειονότητα των τυριών**, καθώς και στην αύξηση των επιδοτήσεων των παραγωγών.

Σημειώνεται ότι στα τέλη Μαΐου 2022, η σερβική κυβέρνηση συμφώνησε με τη Ρωσία για μια **αναθεωρημένη μακροπρόθεσμη σύμβαση φυσικού αερίου**, καθώς η προηγούμενη δεκαετής σύμβαση έληξε στις 31 Μαΐου 2022. Η τιμή, στο αναθεωρημένο τριετές συμβόλαιο, ανέρχεται σε περίπου 340-350 δολάρια ΗΠΑ ανά 1.000 κυβικά μέτρα. Πρόκειται για αύξηση σχεδόν 30% έναντι του προηγούμενου συμβολαίου, αλλά οι αντίστοιχες τιμές αγοράς στην Ευρώπη ανέρχονται σε περίπου 900 δολάρια ΗΠΑ (Μάιος 2022) ή πέντε φορές υψηλότερες από ότι πριν τον πόλεμο στην Ουκρανία. Ωστόσο η Σερβία θα πρέπει να αγοράσει επιπλέον 800 εκατ. κ.μ. μέτρα φυσικού αερίου σε τιμές αγοράς ώστε να ικανοποιήσει τις ανάγκες της.

Σύμφωνα με την κρατική ραδιοτηλεόραση, από την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία, περίπου 18.000 Ουκρανοί και περισσότεροι από 100.000 Ρώσοι έχουν εγκατασταθεί στη Σερβία, ενώ η **Σερβία κατέστη επίσης προορισμός για ουκρανικές και ρωσικές επιχειρήσεις**. Επιπλέον 600 μαθητές από τη Ρωσία και την Ουκρανία έχουν εγγραφεί σε σερβικά σχολεία, ενώ οι Ρώσοι και οι Ουκρανοί έχουν αλλάξει τη δημογραφική εικόνα της Σερβίας αλλά και τις αγορές εργασίας όπως και των ακινήτων, οι οποίες έχουν εκτοξευθεί. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του Euractiv, το Βελιγράδι κατέστη το 2022 η πιο ακριβή πόλη όσον αφορά το κόστος ζωής στην περιοχή, ακολουθούμενη από την Μπούντβα στο Μαυροβούνιο. Το κόστος ζωής στο Βελιγράδι ανέρχεται σε 42,5% του κόστους ζωής στη Νέα Υόρκη.

Ωστόσο, από τον Απρίλιο του 2023, φαίνεται πως η **αγορά ακινήτων** αρχίζει να σταθεροποιείται. Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας, μετά από αρκετά χρόνια συνεχούς ανάπτυξης, η σερβική αγορά ακινήτων κατέγραψε την πρώτη της πτώση, αν και μόνο κατά ένα μικρό ποσοστό. Σύμφωνα με αναλυτές, αυτό αποτελεί ένδειξη σταθεροποίησης και ανάσχεσης της τάσης αύξησης των τιμών, η οποίες είχαν εκτοξευθεί στα ύψη τα τελευταία τρία χρόνια, με αποκορύφωμα το τελευταίο έτος, μετά την έναρξη του πολέμου. Σύμφωνα με τα στοιχεία, οι τιμές των ακινήτων μειώθηκαν τον Απρίλιο σε αρκετές πόλεις και κωμοπόλεις, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων περιοχών του Βελιγραδίου και του Νόβι Σαντ.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Σερβική Γεωδαιτική Αρχή (RGA), κατά το α' τρίμηνο σημειώθηκε αύξηση 2,6% της συνολικής αξίας ακινήτων προς πώληση, σε ετήσια βάση, με μείωση ωστόσο των πραγματοποιηθεισών συναλλαγών. Το συνολικό χρηματικό ποσό που διατέθηκε για την αγορά ακινήτων ανήλθε σε 1,64 δισ. ευρώ, ενώ ο συνολικός αριθμός πωλήσεων και αγορών ήταν 29.275, σημειώνοντας μείωση 9,5% σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2022. Το συνολικό ποσό στο Βελιγράδι ανήλθε σε 828,4 εκ. ευρώ, έναντι 813 εκ. ευρώ το α' τρίμηνο του 2022. Ο Δήμος του Βελιγραδίου κατέγραψε επίσης τον μεγαλύτερο αριθμό αγοραπωλησιών - συνολικά 6.924 συμφωνίες. Με βάση τα στοιχεία, το 7% (έναντι 12% το 2022) των ακινήτων αγοράσθηκε με τη βοήθεια δανείου, και αφορά κυρίως την αγορά διαμερισμάτων. Ειδικότερα το 18% των διαμερισμάτων αγοράσθηκε με δάνειο, ποσοστό 10% λιγότερο σε σύγκριση με το α' τρίμηνο του 2022.

1.1.4 Εξωτερικό Εμπόριο Σερβίας

1.1.4.1 Εμπόριο αγαθών

Η Σερβία, όπως και άλλες οικονομίες σε μεταβατικό στάδιο από την “σοσιαλιστική” σε αυτή της “ελεύθερης αγοράς”, πραγματοποιεί περιορισμένες εξαγωγές ενώ παρουσιάζει μεγάλη **εξάρτηση από τις εισαγωγές**. Συνεπώς το εμπορικό της έλλειμμα δεν είναι αμελητέο. Η δε εξάρτηση από το εμπόριο, στο πλαίσιο των “παγκόσμιων αλυσίδων αξίας” (ΠΑΑ - GVC), είναι σημαντική.

Κατά την περίοδο της μη κανονικής λειτουργίας των κύριων αλυσίδων εφοδιασμού λόγω της πανδημίας “Covid-19” (2020-2021), έγιναν εμφανείς οι συνέπειες της υπερβολικής εξάρτησης της χώρας από τις εισαγωγές, είτε των τελικών προϊόντων είτε των προϊόντων εντός των «αλυσίδων αξίας». Αποδείχθηκε **ότι η Σερβία δεν παράγει μεγάλο αριθμό βασικών προϊόντων**, ούτε καν εκείνα για τα οποία έχει τις προϋποθέσεις, τις ικανότητες, την τεχνολογία, το εργατικό δυναμικό και τα οποία συνήθιζε να παράγει και εξάγει πριν η οικονομία της εισέλθει σε μεταβατικό στάδιο.

Πίνακας 1.5 - Στοιχεία Εξωτερικού Εμπορίου Σερβίας – Αξία

σε εκατ.ευρώ	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Όγκος		Ισοζύγιο	
Έτος	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Σύνολο	21.858	27.604,7	28935,3	39.008,7	50.793,3	66.613,4	-7.077,3	-11.404
Μεταβολή	26,80%	26,3%	24,60%	34,8%	25,6%	31,2%	-18,3	

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (RZS), το **εξωτερικό εμπόριο αγαθών της Σερβίας** ανήλθε συνολικά σε 66,61 δισ. ευρώ το 2022, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 31,2% σε ετήσια βάση. Οι **εξαγωγές** αυξήθηκαν κατά 26,3%, φθάνοντας τα 27,6 δισ. ευρώ, οι **εισαγωγές** ανήλθαν σε 39 δισ. ευρώ, ήτοι διευρύνθηκαν κατά 34,8%. Το έλλειμμα ανήλθε σε 11,4 δισ. ευρώ.

Πίνακας 1.6 - Στοιχεία Εξωτερικού Εμπορίου Σερβίας

Εξωτερικό εμπόριο Σερβίας	Εξαγωγές		Εισαγωγές		Μερίδιο επί των συν. Εξαγωγών %		Μερίδιο επί των συν. Εισαγωγών %		Ισοζύγιο	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
σε εκατ. Ευρώ										
Σύνολο	21.858.0	27.604.7	28.935.3	39.008.7	100.0	100.0	100.0	100.0	-7.077.3	-11.404.0
Ενέργεια	864.0	1.506.1	2.914.3	6.822.5	4.0	5.5	10.1	17.5	-2.050.3	-5.316.4
Ενδιάμεσα Αγαθά	9.265.1	12.095.4	10.864.1	13.547.1	42.4	43.8	37.5	34.7	-1.599.0	-1.451.7
Κεφαλαιουχικά Αγαθά	4.454.6	5.461.9	5.777.9	6.686.7	20.4	19.8	20.0	17.1	-1.323.3	-1.224.8
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	1.043.6	1.308.5	614.1	693.0	4.8	4.7	2.1	1.8	429.5	615.5
Μη διαρκή κατ. Αγαθά	4.611.5	5.672.7	4.676.6	5.825.1	21.1	20.5	16.2	14.9	-65.1	-152.4
Μη ταξινομημένα	1.619.2	1.560.1	4.088.3	5.434.4	7.4	5.7	14.1	13.9	-2.469.0	-3.874.3

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Το σερβικό εξωτερικό εμπόριο ήταν σημαντικότερο με χώρες με τις οποίες η Σερβία συνδέεται μέσω συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών. Διαχρονικά, όπως προαναφέρθηκε, οι χώρες μέλη της **Ευρωπαϊκής Ένωσης** αποτελούν τον κυριότερο εμπορικό εταίρο της Σερβίας αντιπροσωπεύοντας περίπου το 60% του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας. Ο δεύτερος μεγάλος εμπορικός εταίρος είναι οι χώρες **CEFTA** (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βόρεια Μακεδονία, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Σερβία και UNMIK-Κόσσοβο).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας - NBS και της Σερβικής Στατιστικής Αρχής, από το 2010 έως το 2021, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε όχι μόνο τον **μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο** της Σερβίας αλλά και το μεγαλύτερο **επενδυτή**, με περισσότερο από 63% του συνολικού αριθμού άμεσων ξένων επενδύσεων στη Σερβία να προέρχεται από εταιρείες που εδρεύουν στην ΕΕ. Επιπλέον, τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας για τις εμπορικές συναλλαγές με την ΕΕ δείχνουν ότι, από το 2010 έως το 2022, η Ένωση απετέλεσε τη ραχοκοκαλιά του σερβικού εξωτερικού εμπορίου. Έτσι, το συνολικό εμπόριο της Σερβίας με την ΕΕ το 2022 έφτασε τα 39,09 δισ. ευρώ, κατά 23% υψηλότερο σε σχέση με το 2021. Οι εξαγωγές της Σερβίας προς την ΕΕ κατά το 2022 σημείωσαν νέο ρεκόρ, καθώς ανήλθαν σε περίπου 14 δισ. ευρώ, ξεπερνώντας το προηγούμενο ρεκόρ εξαγωγών προς την ΕΕ, από το προ κρίσης έτος 2019, όταν είχαν ανέλθει στο ύψος των 11,4 δισ. ευρώ. Κατά το ίδιο έτος, σημαντική αύξηση καταγράφηκε στην κάλυψη των εισαγωγών, με το 85% των σερβικών εισαγωγών αγαθών από την ΕΕ να καλύπτεται από εξαγωγές. Μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ουγγαρία και η Ρουμανία ξεχωρίζουν ως οι σημαντικότεροι εμπορικοί εταίροι της Σερβίας. Η Σερβία εξάγει τα περισσότερα αγαθά της προς τις χώρες αυτές, ενώ η πλειονότητα των εισαγωγών προέρχεται από τη Γερμανία και την Ιταλία.

Πίνακας 1.6: Εμπόριο ΕΕ-Σερβίας 2021-2022

Εξωτερικό εμπόριο Σερβίας σε εκατ. Ευρώ	Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	2021	2022	2021	2022
Συν. Εμπόριο	21.858,0	27.604,7	28.935,3	39.008,7
Εμπόριο με ΕΕ	14.070,3	17.691,0	16.533,8	21.396,4
Μερίδιο επί του συνόλου %	64,4	64,1	57,1	54,9

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Κατά χώρα, οι **κύριοι εμπορικοί εταίροι της Σερβίας** κατά το έτος 2022, αλλά και τα αμέσως προηγούμενα χρόνια, είναι η Γερμανία, η Κίνα, η Ιταλία, η Ρωσία, η Ουγγαρία (κά). Η **Ελλάδα** κατατάσσεται πλέον στην τρίτη δεκάδα (24^η το 2022), σε αντίθεση με τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραμάτιζε κατά την δεκαετία του 2000¹⁰⁵

Πίνακας 1.6.1 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2022) βάσει αξίας

Χώρα	Εξαγωγές εκατ. Ευρώ	Χώρα	Εισαγωγές εκ. Ευρώ
Γερμανία	2743.3	Κίνα	3770.9
Βοσνία - Ερζεγοβίνη	1839.9	Γερμανία	3648.1
Ιταλία	1562.0	Ρωσία	2304.4
Ουγγαρία	1189.0	Ιταλία	1534.0
Ρουμανία	1088.9	Ουγγαρία	1442.1

Όσον αφορά το εμπόριο μεταξύ Σερβίας και λοιπών χωρών, πλεόνασμα υπέρ της Σερβίας καταγράφεται με τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο, τη Β. Μακεδονία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Τσεχία, τη Σλοβακία, την Κροατία, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Σουηδία, την Ολλανδία και τις ΗΠΑ.

Αντίθετα το **μεγαλύτερο έλλειμμα** καταγράφεται στο εμπόριο με την Κίνα, με τη Ρωσική Ομοσπονδία, με τη Γερμανία, με την Τουρκία, την Ιταλία, την Πολωνία, το Ιράκ, την Ουγγαρία, το Βέλγιο, την Ουκρανία, την Κορέα, την Αυστρία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και τη Κορέα, την Ισπανία, την Ελβετία, και την Ελλάδα.

Πίνακας 1.6.2 - Κύριοι εμπορικοί εταίροι Σερβίας (2022) βάσει του όγκου εμπορίου αγαθών

1. Γερμανία	11. Βουλγαρία
2. Κίνα	12. Γαλλία
3. Ιταλία	13. Αυστρία
4. Ρωσία	14. Σλοβενία
5. Ουγγαρία	15. Τσεχία
6. Βοσνία-Ερζεγοβίνη	16. Βόρεια Μακεδονία
7. Τουρκία	17. Μαυροβούνιο
8. Ρουμανία	18. Ισπανία
9. Πολωνία	19. ΗΠΑ
10. Κροατία	20. Ιράκ

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Σύμφωνα με τα πρότυπα Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου (SITC), για το 2022, οι πρώτες πέντε κατηγορίες εξαγωγόμενων προϊόντων αντιπροσώπευαν το 31,9% των συνολικών εξαγωγών. Οι αντίστοιχες πέντε πρώτες κατηγορίες κάλυπταν το 33,2% των συνολικών εισαγωγών. Οι εν λόγω κατηγορίες είναι οι ακόλουθες:

Πίνακας 1.7: Οι 5 πρώτες κατηγορίες προϊόντων σερβικών εξαγωγών-εισαγωγών 2022 κατά SITC (σε εκατ ευρώ)

Εξαγωγές		Εισαγωγές	
77 Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	3.140,6	99 Μη ταξινομημένα αγαθά	4.348,2
28 Μεταλλεύματα και θραύσματα μετάλλων (σκραπ)	1.918,1	33 Πετρέλαιο και Πετρελαιοειδή	3.000,0
71 Μηχανήματα & Εξοπλισμός Παραγωγής Ενέργειας	1.377,4	77 Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές	2.367,1
67 Σίδηρος & Χάλυβας	1.212,5	34 Φυσικό Αέριο	1.682,9
05 Λαχανικά και φρούτα	1.160,1	35 Ηλεκτρικό Ρεύμα	1.574,4
Μερίδιο 5 πρώτων εξαγ. κατηγοριών	31,9%	Μερίδιο 5 πρώτων εισαγ. κατηγοριών	33,2%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά το 2022, η αξία εισαγωγών φυσικού αερίου και ηλεκτρικού ρεύματος τριπλασιάστηκε, ενώ αυτή του πετρελαίου σχεδόν διπλασιάστηκε σε σχέση με το 2021.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέτεινε έως και το 2025, την Απόφαση για τα Αυτόνομα Εμπορικά Μέτρα. Σύμφωνα με αυτή, τα **σερβικά γεωργικά προϊόντα**, -πλην κάποιων εξαιρέσεων, απολαμβάνουν **αδασμολόγητης πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά**. Εκτός των μήλων, δαμάσκηνων κτλ, τα επόμενα πέντε χρόνια, τα προϊόντα που μπορούν να εξαχθούν χωρίς δασμούς στην ΕΕ, περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, πατάτες, κολοκυθάκια, μανιτάρια, σταφύλια, βερίκοκα, κεράσια, νεκταρίνια, ροδάκινα, φράουλες, ξηρούς καρπούς, πεπόνια και διάφορα εσπεριδοειδή. Επιπλέον, σύμφωνα με τα Αυτόνομα Εμπορικά Μέτρα, επεκτείνεται η δυνατότητα εξαγωγής επιπλέον 30.000 εκατολίτρων ετησίως για τους οινοπαραγωγούς από την περιοχή, αφού εξαντληθούν οι ποσοτώσεις που έχει εγκρίνει η ΕΕ για τις οικονομίες των Δυτικών Βαλκανίων ξεχωριστά.

Τέλος σημειώνεται ότι **η Σερβία θα φιλοξενήσει στο Βελιγράδι την παγκόσμια έκθεση EXPO 2027**, αφού η πρόταση της επεκράτησε των άλλων υποψηφίων χωρών, κατά τη σχετική ψηφορία που διεξήχθη τον Ιούνιο 2023, στο Διεθνές Γραφείο Εκθέσεων.

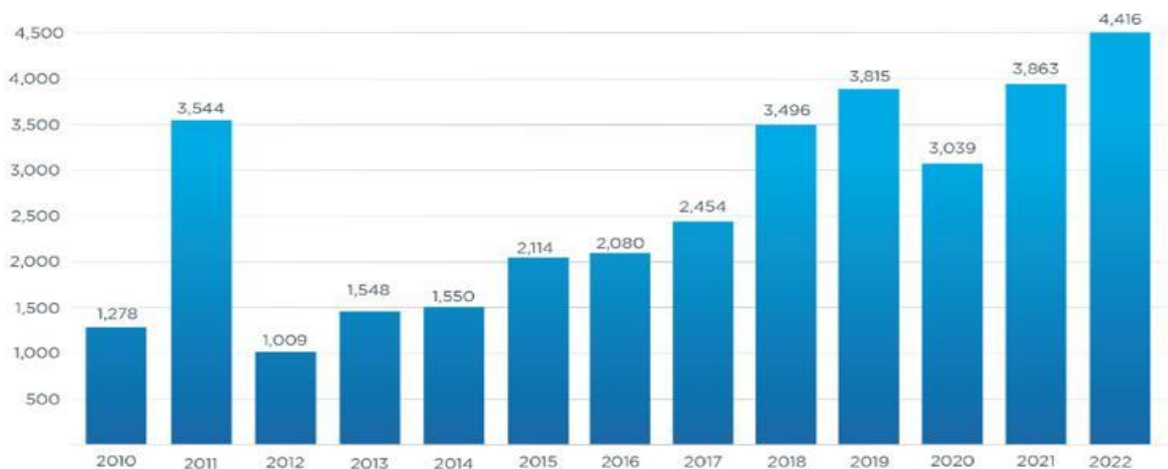
1.4.1.2 Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας

Το Θεσμικό & Κανονιστικό πλαίσιο εξωτερικού εμπορίου της Σερβίας συνίσταται, κυρίως, από το κοινοτικό κεκτημένο ("acquis communautaire")- βλ. Επιχειρηματικό Οδηγό Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου 2020-2021, σελ 23, διαθ. στο: <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76120>

1.1.5 Επενδύσεις

Οι Σερβικές Αρχές παρέχουν οικονομικά και φορολογικά κίνητρα σε εταιρείες που επιθυμούν να προβούν σε άμεσες ξένες επενδύσεις. Η μακροοικονομική σταθερότητα, κατά την τελευταία δεκαετία και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος συνέβαλαν σε υψηλές καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων. Η Σερβία χαρακτηρίζεται, από σχεδόν απρόσκοπτη αύξηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων τα τελευταία 7-8 χρόνια, με αυξημένες εισροές από το 2015 και έπειτα, σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας. Το 2020 οι εισροές επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων των επανεπενδυθέντων κερδών, ανήλθαν σε περίπου 3 δισ. ευρώ. Οι εισροές για το 2021 ανήλθαν στα 3,8 δισ. ευρώ και το 2022 τα 4,4 δισ. Σύμφωνα με την NBS, οι μεγαλύτερες επενδύσεις κατά την περίοδο αυτή, προήλθαν από την Ευρώπη, με το μερίδιο των χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι υποτυπώδες. Ακολουθούν επενδύσεις που προέρχονται από την Ασία, και κυρίως την Κίνα και το Χονγκ Κονγκ, ενώ ακολουθούν τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και ο Καναδάς. Σύμφωνα με ειδικούς, παρά τα κίνητρα, το μερίδιο των επενδύσεων από εγχώριες εταιρείες δεν έχει φθάσει τον στόχο του 25%. Τον Μάιο του 2023 η κυβέρνηση της Σερβίας τροποποίησε το διάταγμα για τον καθορισμό των κριτηρίων χορήγησης κινήτρων για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, αυξάνοντας το όριο για την απαιτούμενη ελάχιστη επένδυση στα 300.000 ευρώ αντί για 100.000 ευρώ που ήταν το προηγούμενο όριο. Περισσότερες πληροφορίες μπορούν να αντληθούν [ΕΔΩ](#).

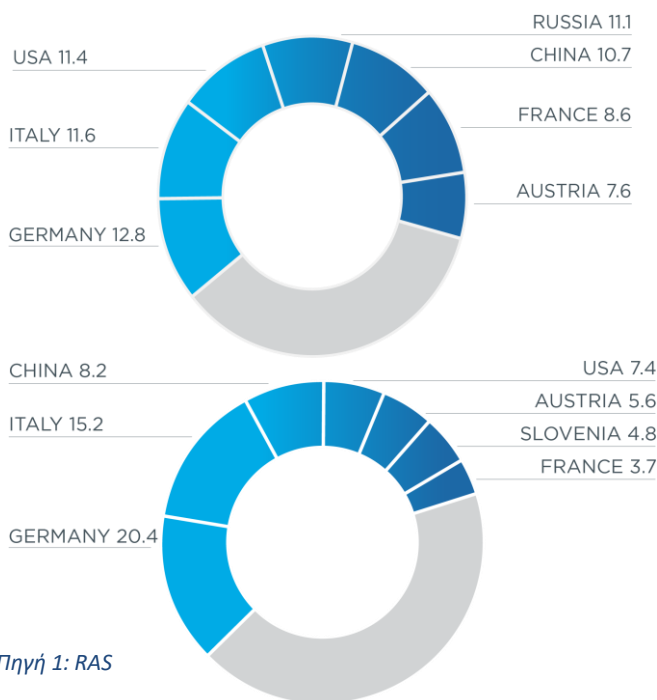
Διάγραμμα 3.1: Εισροές ΑΞΕ (σε εκ. ευρώ)

Πηγή: RAS,

Σύμφωνα με την Σερβική Αναπτυξιακή Υπηρεσία (RAS), η χώρα έχει, συνολικά από το 2007, προσελκύσει περισσότερα από 34 δισ. Ευρώ σε άμεσες ξένες επενδύσεις, έχοντας εξελιχθεί σε έναν από τους κορυφαίους προορισμούς επενδύσεων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η λίστα των κορυφαίων ξένων επενδυτών περιλαμβάνει πολυεθνικές εταιρείες όπως οι Bosch, Michelin, Siemens, ZF, Yazaki, Brose, Toyo Tires, Fiat Chrysler Automobiles, Microsoft, Panasonic, Cooper Tires, Tarkett, Ling Long, MTU, NCR, Magna, Continental, Aunde, Calzedonia, Eaton, Stada, Swarovski, Mei Ta, Gorenje, Schneider Electric, Geox, Adient, Minth, Johnson Controls, Johnson Electric, Leoni, Barry Callebaut κ.ά.

Διάγραμμα 3.2: Κυριότερες χώρες-Επενδυτές (ανά αξία (%) & αριθμό έργων (%)) αντίστοιχα

Πηγή 1: RAS

Η πλειοψηφία των επενδύσεων, περίπου 70%, προέρχεται από χώρες της ΕΕ, ιδίως από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία, και την Αυστρία, αλλά και την Κίνα, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Νορβηγία, την Ελλάδα, την Τουρκία κ.ά. Η πλειονότητα των ΑΞΕ κατευθύνεται σε τομείς όπως, αυτοκινητοβιομηχανία, βιομηχανία τροφίμων και ποτών, μηχανήματα, ορυχεία και μεταλλουργία, κατασκευές, χημικά, φαρμακευτικά, ελαστικά, υφάσματα, είδη ένδυσης, έπιπλα κ.ά. Οι εν λόγω τομείς συνθέτουν το μεγαλύτερο μέρος των σερβικών εξαγωγών.

Σύμφωνα με τον αριθμό αλλά και την αξία των έργων, ο μεγαλύτερος επενδυτής για το 2022 ήταν η **Γερμανία, με την αξία των συνολικών επενδύσεων να ξεπερνά τα 3 δισ. ευρώ**. Κατά το Γερμανο-σερβικό επιμελητήριο (ΑΗΚ), στη Σερβία δραστηριοποιούνται περίπου 700 γερμανικές εταιρείες, οι οποίες απασχολούν περισσότερα από 65.000 άτομα. Ο διμερής όγκος του γερμανο-σερβικού εμπορίου αυξήθηκε κατά 2,5 φορές τα τελευταία οκτώ χρόνια, αγγίζοντας επί του παρόντος τα 8,3 δισ. ευρώ.

Με μικρή διαφορά σε αξία, ακολουθεί η **Ιταλία**. Υπάρχουν περισσότερες από 1.600 εταιρείες ιταλικών συμφερόντων εγγεγραμμένες στη Σερβία (περίπου 600 με συνεχή δραστηριότητα) και απασχολούν περί τους 50.000 εργαζόμενους (εκ των οποίων 39.000 άμεσα και 12.000 μέσω πρακτορείων). Σύμφωνα με μελέτη του Ιταλικο-Σερβικού Επιμελητηρίου σε συνεργασία με την Ιταλική Πρεσβεία στο Βελιγράδι, οι επενδύσεις αφορούν μεγάλες εταιρείες αλλά και ΜμΕ, που δραστηριοποιούνται σε πολυάριθμους τομείς, όπως η γεωργία, η αυτοκινητοβιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία και η ένδυση, οι τεχνολογίες πληροφορικής, η βιομηχανική παραγωγή, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και οι τραπεζικές υπηρεσίες ή ασφάλισης κλπ. Μερικές από αυτές είναι οι Banka Intesa, UniCredit, Unipol-DDOR, Generali κ.ά.

Σύμφωνα με την Πρεσβεία των **ΗΠΑ** στο Βελιγράδι, ο όγκος των επενδύσεων αμερικανικών εταιρειών στη Σερβία ανέρχεται τουλάχιστον σε 600 εκατ. δολάρια. Εάν συμπεριληφθούν οι επενδύσεις των αμερικανικών θυγατρικών στην Ευρώπη, τότε, συνολικά, αυτές ανέρχονται σε περίπου 4 δισ. και απασχολούν περίπου 20.000 άτομα. Αρχικά, οι περισσότερες επενδύσεις αφορούσαν τον κλάδο της βιομηχανίας, με εταιρείες όπως η Ball Corporation, η Van Drunen Farms, η Coca-Cola Co. (μάζί με την Coca-Cola Hellenic Bottling) και η Philip Morris. Αλλά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια σημαντική στροφή στον τομέα της πληροφορικής και της ενέργειας. Η εγκατάσταση Γραφείου του DFC στη Σερβία το 2020, υποστηρίζει τις αμερικανικές επενδύσεις στη Σερβία, ιδιαιτέρως στον τομέα της ενέργειας, μετά από μία περίοδο στασιμότητας 17 ετών.

Από το 2010, η **Γαλλία** έχει επενδύσει περισσότερα από 2,5 δισ. ευρώ. Μεταξύ των μεγαλύτερων γαλλικών επενδύσεων ξεχωρίζουν η παραχώρηση του αεροδρομίου Νίκολα Τέσλα στη Vinci (1,46 δισ. ευρώ), η "Michelin Tiger Tires" (367 εκατ. ευρώ - αυτοκινητοβιομηχανία), η "Agricole group" (264 εκατ. ευρώ - χρηματοοικονομικός τομέας), η "Lafarge" (160 εκατ. ευρώ - κατασκευαστικός κλάδος), η "Tarket" (136 εκατ. ευρώ - βιομηχανία ξυλείας), η Schneider Electric (100 εκατ. ευρώ στον τομέα της πληροφορικής) κ.ά., καθώς και η συμφωνία για κατασκευή του μετρό Βελιγραδίου από τον όμιλο Alstom σε συνεργασία με κινεζική εταιρεία.

Η **Αυστρία** έχει επενδύσει περισσότερα από 2,5 δισ. ευρώ στη Σερβία, ενώ οι 733 εγκατεστημένες στη χώρα, αυστριακές εταιρείες απασχολούν περίπου 22.000 άτομα. Οι περισσότερες αυστριακές εταιρείες δραστηριοποιούνται στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, των χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών, στο εμπόριο προϊόντων πετρελαίου, στην αγορά ακινήτων, καθώς και στη βιομηχανία ξύλου-επίπλων, στην αυτοκινητοβιομηχανία, στη γεωργία, στις μεταφορές ή "logistics" και στον τουρισμό. Μεταξύ αυτών είναι ο όμιλος Soravia, οι οίκοι Falkensteiner, GebruderWeiss, Immofinanz και οι εταιρείες Rauch, Knaufl, Tondach, Kronospan, Swarovski, Gierlinger, Agrana κλπ.

1.1.5.1 Τουρκική Οικονομική παρουσία στη Σερβία

Από το 2015 και έπειτα, καταγράφεται απότομη αύξηση των τουρκικών επενδύσεων στη Σερβία, η οποία και συνεχίζεται. Σύμφωνα με δηλώσεις του Πρέσβη της Σερβίας στην Τουρκία, άνω των 700 τουρκικών εταιρειών δραστηριοποιούνται στη Σερβία, ενώ ο όγκος του διμερούς εμπορίου ξεπέρασε το 1 δισ. δολάρια το περασμένο έτος. Το τουρκικό Υπουργείο Εμπορίου κατέστησε τη Σερβία ως «χώρα προτεραιότητας». Είναι χαρακτηριστικό ότι το ένα τρίτο του συνολικού όγκου του εμπορίου μεταξύ της Τουρκίας και των χωρών των Δ. Βαλκανίων αφορά την Σερβία, χώρα με μόλις 3% μουσουλμανικό πληθυσμό. Το τουρκικό επενδυτικό ενδιαφέρον εστιάζεται στον κατασκευαστικό και ενεργειακό τομέα. Όσον αφορά τον κατασκευαστικό τομέα, μείζον έργο είναι η κατασκευή του αυτοκινητόδρομου Βελιγραδίου- Σεράγεβο, ενώ στον ενεργειακό η ολοκλήρωση του σερβικού τμήματος του αγωγού Balkan Stream εντός Σερβίας, ως συνέχεια του Turkish Stream.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η DenizBank (η πέμπτη μεγαλύτερη τουρκική τράπεζα σε χορήγηση δανείων) και η Ziraat Bank (η δεύτερη σημαντικότερη τουρκική τράπεζα σε περιουσιακά στοιχεία), χρηματοδότησαν τη κατασκευή δύο έργων αυτοκινητοδρόμων στη Σερβία. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την ανακατασκευή του τμήματος Novi Pazar – Tutin και την κατασκευή του τμήματος Sremska Rača – Kuzmin, μιας γέφυρας πάνω από τον ποταμό Sava και το σχεδιασμό του τμήματος Požega – Kotroman (αυτοκινητόδρομοι προς Βοσνία-Ερζεγοβίνη). Η παρουσία των **τουρκικών κατασκευαστικών** είναι έντονη

στη χώρα, ως αποτέλεσμα της εντατικοποίησης των σχέσεων Σερβίας-Τουρκίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η κατασκευή τμήματος του αυτοκινητόδρομου A5 - «Διάδρομος Μοράβα»- από την αμερικανό-τουρκική κοινοπραξία Bechtel-Enka, το τμήμα του αυτοκινητόδρομου Βελιγραδίου/Σαράγεβο από την τουρκική Tasyari, καθώς και η κατασκευή του Balkanstream -διακλάδωση του TurkStream-, ο οποίος, τουλάχιστον έως την έναρξη του ουκρανικό-ρωσικού πολέμου διοχέτευε ανελλιπώς την αγορά της Σερβίας με ρωσικό φυσικό αέριο διαμέσου της Τουρκίας και της Βουλγαρίας.

Η επίσης τουρκική τράπεζα, Halkbank, αποτελεί το πρώτο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στη Σερβία που συνήψε "Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Εγγυήσεων" με το Σερβικό Ίδρυμα Επιχειρηματικότητας (Serbian Entrepreneurship Foundation-SEF). Το SEF, του οποίου ιδρυτές είναι η Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (KfW) και το Σερβικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο, δημιούργησε αυτό το πρόγραμμα που παρείχε υποστήριξη σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς και σε εγγεγραμμένες γεωργικές "φάρμες", προκειμένου να μετριαστούν οι συνέπειες της πανδημίας του κορονοϊού. .

Ο Πρόεδρος της Σερβίας κ. Αλεξάνταρ Βούτσιτς, κατά την επίσκεψή του στην Κωνσταντινούπολη (25.9.2020), πρότεινε στον Τούρκο Πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, **την κατασκευή βιομηχανικής ζώνης στην περιοχή της Βοϊβοντίνια**. Κατά τον κ. Βούτσιτς, συζητήθηκαν επίσης έργα υποδομής με τη συμμετοχή εκπροσώπων εταιρειών που ανέλαβαν, μεταξύ άλλων, την τεκμηρίωση του έργου για τον αυτοκινητόδρομο Karadjordje (αυτοκινητόδρομος που συνδέει την Κεντρική με την Ανατολική Σερβία και του Διαδρόμους X και XI). Επίσης, σερβική αντιπροσωπεία υπό τον Υπουργό Οικονομικών κ. Μάλι, πραγματοποίησε, στις 2.10.2020, επίσκεψη στην Τουρκία για να συζητήσει σχετικά με νέα έργα στη Σερβία.

Τον Οκτώβριο του 2021, η Επιτροπή Κρατικών Ενισχύσεων της Σερβίας ανακοίνωσε ότι ενέκρινε την παράδοση 7,6 εκταρίων γης, στο Leskonac (N. Σερβία), στην τουρκική εταιρεία Erenli για την κατασκευή **εργοστασίου**, αξίας 16,65 εκατ. ευρώ (19,4 εκατ. δολάρια), με αντικείμενο τα **συστήματα ψύξης αυτοκινήτων**. Επιπλέον, ανέφερε ότι εγκρίθηκε η κρατική βοήθεια προς την Erenli για την κατασκευή του εργοστασίου. Ο Τούρκος επενδυτής δεσμεύτηκε για τη δημιουργία 338 νέων θέσεων εργασίας ενώ η επένδυση θα υλοποιηθεί μέσω της σερβικής θυγατρικής της, Erenli Leskonac, που ιδρύθηκε τον Μάιο του 2021. Σύμφωνα με το επενδυτικό σχέδιο, τα συστήματα ψύξης αυτοκινήτων που κατασκευάζονται στο Leskonac θα πωλούνται στις Daimler Mercedes, FCA, PSA, Renault, Nissan, Volkswagen, Kia, BMW και Hyundai.

Τέλος, η τουρκική Acibadem Health Group, η οποία δραστηριοποιείται από το 1991 στην Τουρκία, κατέστη ο κύριος ιδιοκτήτης του Bel Medic, του κορυφαίου ιδιωτικού ιδρύματος **ιατρικής περίθαλψης** στη Σερβία. Το ιδιωτικό αυτό ίδρυμα υγείας λειτουργεί υπό την επωνυμία Acibadem Bel Medic.

Ανάλογη **τουρκική οικονομική παρουσία** παρατηρείται και σε άλλες βαλκανικές χώρες κατά τα τελευταία χρόνια. Γενικότερα, σημειώνεται ότι η Τουρκία συνεχίζει την δραστηριοποίησή της στα **Δυτικά Βαλκάνια** προκειμένου να επεκτείνει και να εμβαθύνει περαιτέρω την επιρροή της στην περιοχή. Αυτό γίνεται με πλήθος "εργαλείων", μεταξύ των οποίων οικονομικά ή επιχειρηματικά, ενώ τουρκικές εταιρείες επιδιώκουν να εμπλακούν σε διάφορα στρατηγικής σημασίας έργα υποδομής.

1.1.5.2 Λοιπές επενδυτικές «δυνάμεις»

Ο Υπουργός Εξωτερικών της **Ουγγαρίας**, κ. Szijjarto, πραγματοποίησε επίσκεψη στο Βελιγράδι στις 29 Οκτωβρίου 2020, κατά την οποία ανακοίνωσε ότι η Ουγγαρία θα υποστηρίξει εννέα ουγγρικές εταιρείες να δραστηριοποιηθούν στην Σερβία, χρηματοδοτώντας τις με κονδύλια ύψους 25 εκατ. ευρώ. Η συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών σε έργα υποδομής αναπτύσσεται σταθερά, ειδικά όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό της σιδηροδρομικής γραμμής Βελιγραδίου- Βουδαπέστης, την έναρξη των εργασιών για την βελτίωση του σιδηροδρόμου Szeged- Subotica-Baja, την επέκταση της συνοριακής διέλευσης του Horgos και τις επενδύσεις ουγγρικών εταιρειών. Πρόσφατα ανακοινώθηκε και η κατασκευή αγωγού πετρελαίου Σερβίας – Ουγγαρίας. Τέλος, σημειώνεται ότι η Ουγγαρία τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σταθερά μέσα στους πέντε πρώτους εμπορικούς εταίρους της Σερβίας, ιδιαίτερα ως προς τις σερβικές εξαγωγές, οι οποίες αποτελούνται κυρίως από εξαρτήματα αυτοκινήτων.

Από το 2015, οι **κινεζικές επενδύσεις** στη Σερβία αυξάνονται σταθερά και τα τελευταία χρόνια αντιπροσωπεύουν το 20% των συνολικών εισροών ΑΞΕ, σύμφωνα με το fDi Markets και την NBS. Το 2019 η Σερβία απορρόφησε το υψηλότερο ποσό κινεζικών ξένων επενδύσεων μεταξύ των χωρών της Πρωτοβουλίας «17+1». Η Κίνα φαίνεται να έχει καταστήσει τη Σερβία κόμβο της Πρωτοβουλίας Belt and Road στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι κινεζικές ΑΞΕ κατευθύνονται κυρίως προς τους εξαγωγικούς κλάδους της Σερβίας, όπως η παραγωγή χάλυβα και χαλκού, καθώς και στα βασικά έργα υποδομής. Η Σερβική Κυβέρνηση εκτιμά ότι οι κινεζικές επενδύσεις ανέρχονται σε 10 δισ. ευρώ τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, τα δεδομένα της Κεντρικής Τράπεζας μέχρι το 2019 δείχνουν ότι οι κινεζικές εισροές περιορίζονται μόνο σε 1,6 δισ. (πολύ μικρότερο ποσό σε σύγκριση με τις επενδύσεις από την ΕΕ). Οι επικριτές των κινεζικών επενδύσεων πιστεύουν ότι, ως επί το πλείστον, οι Κινέζοι δεν είναι άμεσοι επενδυτές, αλλά απλώς δανείζουν χρηματικά κεφάλαια για τα κατασκευαστικά έργα. Στη συνέχεια, η σύμβαση ανατίθεται σε μια κινεζική εταιρεία στην οποία απασχολούνται Κινέζοι εργάτες. Όπως προαναφέρθηκε πολλά έργα χρηματοδοτούνται από κινεζικά δάνεια, όπως για παράδειγμα το σερβικό τμήμα της σιδηροδρομικής γραμμής Βουδαπέστη- Βελιγράδι (δάνεια 1,3 δισ. δολαρίων από την China Exim Bank που καλύπτει το 85% του κόστους του έργου).

Η Κίνα εξακολουθεί να επεκτείνει την οικονομική της παρουσία στη Σερβία, μέσω νέων επενδύσεων, πχ της Zijin Mining (διαχείριση ορυχείου εξόρυξης χαλκού στο Bor) ή επενδυτικών σχεδίων κατασκευής διυλιστηρίου πετρελαίου στο Smederevo, αξίας περίπου 2,6 δισ. δολαρίων. Ταυτόχρονα πρόσφατα δημιουργήθηκε κοινό κινεζικό-σερβικό εργαστήριο για την παρασκευή φυσικών προϊόντων και ανάπτυξη νέων φαρμάκων. Η κινεζική Huawei εγκατέστησε επίσης περίπου 1.000 κάμερες υψηλής ευκρίνειας, οι οποίες χρησιμοποιούν λογισμικό αναγνώρισης προσώπου και πινακίδων κυκλοφορίας, σε 60 βασικές τοποθεσίες στο Βελιγράδι. Τον Ιανουάριο 2021, η κινεζική Power Construction Corporation, μαζί με τις Alstom και Egis της Γαλλίας, υπέγραψαν μνημόνιο με τη σερβική κυβέρνηση σχετικά με την κατασκευή των δύο αρχικών γραμμών του **μετρό του Βελιγραδίου**. Μεγάλα έργα υποδομών στη Σερβία, στα οποία συμμετέχουν κινεζικές εταιρείες, θα συνεχιστούν και το 2023-2024, ενώ έχουν ανακοινωθεί κινεζικές επενδύσεις σε ακίνητα, κέντρα “logistics”, παραγωγή τροφίμων, σε συνεταιρισμούς στον τομέα της γεωργίας κλπ. Το ετήσιο **διμερές εμπόριο** ανάμεσα στη Σερβία και την Κίνα εγγίζει τα 2,5 δισ. ευρώ, ενώ η οικονομική συνεργασία πραγματοποιείται μέσω διακυβερνητικών συμφωνιών. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις η πλειονότητα των σέρβων πολιτών θεωρεί, λάνθασμένα, ότι η Κίνα αποτελεί τον μεγαλύτερο δωρητή και επενδυτή της χώρας.

Σημειώνεται ότι κατά την Εθνική Τράπεζα της Σερβίας-NBS, το 70 % των ΑΞΕ μεταξύ 2013 και 2019 προήλθαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Την ίδια περίοδο, το μερίδιο της Κίνας ανήλθε μόνο σε 2,65%. Η ΕΕ αποτελεί επίσης τον μεγαλύτερο δωρητή στη Σερβία, έχοντας επιχορηγήσει περί τα 3,6 δισ. ευρώ κατά τα τελευταία 18 χρόνια. Σύμφωνα με έκθεση του Κέντρου Ασιατικών Σπουδών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (CEECAS) σχετικά με τις κινεζικές επενδύσεις στην Ευρώπη, η Σερβία οφείλει να πληρώσει στην Κίνα περισσότερα από οκτώ δισ. δολάρια κατά τα επόμενα 20-25 χρόνια.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Σερβικού Εμπορικού Επιμελητηρίου, **οι Ιαπωνικές επενδύσεις στη Σερβία ανέρχονται σε περίπου 200 εκατ. ευρώ**, από τις οποίες, περισσότερες από τα μισές, διενεργήθηκαν τα δύο προηγούμενα χρόνια. Οι επενδύσεις περιλαμβάνουν 30 περίπου ιαπωνικές εταιρείες (Nidec Corporation, Canon, Itochu Corporation, JTI, Mitsubishi Corporation, Toyo Tires, Yazaki, Nippon, Panasonic Electric Works, Asahi Food and Healthcare, Mitsui Co, Mayekawa κ.α.), αλλά και την ανάληψη έργων υποδομών, όπως την κατασκευή της μονάδας αποθείωσης καυσαερίων στους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής TPP Nikola Tesla A και TPP Nikola Tesla B με τη συμμετοχή της Mitsubishi Hitachi Power System, το έργο "Ενέργεια από απόβλητα" στη Vinča (γαλλο-ιαπωνική κοινοπραξία Itochu-Suez), τον εκσυγχρονισμό των δημόσιων αστικών μεταφορών στην πόλη του Βελιγραδίου κ.ά. Αρκετά από τα έργα χρηματοδοτούνται από τον Ιαπωνικό Αναπτυξιακό Οργανισμό JICA. Σημειώνεται ότι η Toyo Tires επένδυσε περίπου 400 εκατ. ευρώ το 2019, ενώ η Nidec Corporation αναμένεται να επενδύσει στη Σερβία περισσότερα από τα μισά από τα 1,5 δισ. ευρώ. Η εν λόγω ιαπωνική εταιρεία άρχισε την κατασκευή του εργοστασίου της για την παραγωγή κινητήρων ηλεκτρικών οχημάτων στο Νόβι Σαντ, τον Δεκέμβριο του 2020. Ο **όγκος εμπορίου** ανάμεσα στις δύο χώρες σύμφωνα με τα στοιχεία της Σερβικής Στατιστικής Υπηρεσίας για το 2022 υπολογίζεται σε περίπου 295 εκατ. Ευρώ, τοποθετώντας την Ιαπωνία στην 30η θέση των εμπορικών εταίρων

Ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης, στις σημαντικότερες επενδύσεις συγχωνεύσεις ή εξαγορές, των τελευταίων ετών περιλαμβάνονται:

- η επιλογή της Σερβίας (Κραγκιουγεβατς) από την Stellantis (Peugeot, Citroen, DS, FCA, Opel, Jeep κλπ), για το νέο της εργοστάσιο το οποίο θα κατασκευάζει ηλεκτρικά αυτοκίνητα από το 2024. Η επένδυση αναμένεται να δημιουργήσει 10.000 νέες θέσεις εργασίας.
- Η εταιρεία πετρελαίου NIS ανακοίνωσε ότι το 2022 προέβη σε επενδύσεις ύψους 22,1 δισ. δην. (περ. 19 εκ. ευρώ) σε αναπτυξιακά έργα, καθώς και ότι προβλέπει το διπλάσιο ποσό για επενδύσεις κεφαλαίου για το 2023. Η NIS παρέμεινε επίσης ένας από τους μεγαλύτερους συνεισφέροντες στον προϋπολογισμό της Σερβίας, με 231,7 δισ. δην (περίπου 200 εκ. ευρώ).
- Στις αρχές του 2023 η γερμανική Bizerba, ένας από τους κορυφαίους παραγωγούς λογισμικού ζύγισης εγκαινίασε το εργοστάσιο της στο Valjevo, στη Δυτική Σερβία. Όπως ανακοινώθηκε το εργατικό δυναμικό του εργοστασίου θα ανέλθει σταδιακά σε περίπου 300 άτομα, ενώ σε πρώτο στάδιο, η επένδυση ανέρχεται σε περίπου 21 εκατ. ευρώ.
- η γερμανική εταιρεία ZF Fridrichshafen δημιούργησε εργοστάσιο παραγωγής εξαρτημάτων αυτοκινήτων στην πόλη Pančevo.
- η κατασκευή εργοστασίου από την ιαπωνική εταιρεία Nidec, η οποία εξειδικεύεται στην παράγωγη ηλεκτρικών κινητήρων, στο Νόβι Σαντ
- η κατασκευή του εργοστασίου της Toyo Tires στην Indija.
- Τον Οκτώβριο 2020 ξεκίνησε τη λειτουργία του το Galerija Belgrade, το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο των Βαλκανίων της εμιρατινής Eagle Hills.
- Η Delta Holding αγόρασε το συνεδριακό – εμπορικό κέντρο Sava Centar, στο Βελιγράδι, στην αρχική τιμή των 17,54 εκατ. ευρώ, με υποχρέωση να προβεί σε επενδύσεις ύψους, τουλάχιστον, 50 εκατ. ευρώ.

-Το εργοστάσιο της γερμανικής Continental Automotive Srbije, 500 εργαζομένων, ξεκίνησε τη λειτουργία του στο Νόβι Σαντ. Η αξία της επένδυσης είναι 140 εκατ. ευρώ. Στο Νόβι Σαντ, η ανωτέρω εταιρεία διαθέτει από το Μάρτιο 2018, το Κέντρο Ερευνάς & Ανάπτυξης, όπου εργάζονται 600 ειδικοί.

- Η Telenor ανακοίνωσε τον Ιανουάριο 2021, ότι παρά την πανδημία του κορονοϊού, επένδυσε το 2020 περισσότερα από 33 εκατ. Ευρώ. Η εταιρεία κατασκεύασε 44 νέους σταθμούς κινητής τηλεφωνίας και εγκατέστησε επιπλέον δίκτυα 4G σε 850 νέα σημεία. Η συμβολή της Telenor στη σερβική οικονομία το 2020 ανήλθε συνολικά σε 140 εκατ. ευρώ, από επενδύσεις σε υποδομές καθώς και από την καταβολή φόρων και μισθών.

- ο γαλλικός όμιλος Vinci ανέλαβε την διαχείριση και τις εργασίες επέκτασης του αεροδρομίου Nikola Tesla

- η Shandong Linglong, κινεζική εταιρεία που παράγει ελαστικά κατασκεύασε εργοστάσιο στην πόλη Zrenjanin (ανατολικά του Νόβι Σαντ)

- Η συμφωνία με την κινεζική Xingyu Automotive Lighting Systems (εταιρεία παραγωγής φωτισμού αυτοκινήτων), για κατασκευή εργοστασίου στη Niš αξίας 60 εκατ. ευρώ.

- η επένδυση της Kyungshin Cable στη Smederevska Palanka, καθώς και η επέκταση των παραγωγικών δυνατοτήτων των εταιρειών Cooper Tires και Henkel στο Kruševac.

- Ιδιωτικοποίηση των μεταλλείων RTB Bor των οποίων το 66% ανήκει πλέον στον κινεζικό Όμιλο Zijin Mining

- Η BC Capital Partners αγόρασε από την KKR, την SBB, τον μεγαλύτερο πάροχο καλωδιακών τηλεοπτικών προγραμμάτων στη Σερβία.

- Η Coca Cola (Coca Cola HBC) απέκτησε την σερβική εταιρεία τροφίμων Bambi.

- Η KINLOVERSKE MINERALNE VODE και η PEPSICO αγόρασαν την KNJAZ MILOS (νερό και αναψυκτικά) από τη MID EUROPA PARTNERS.

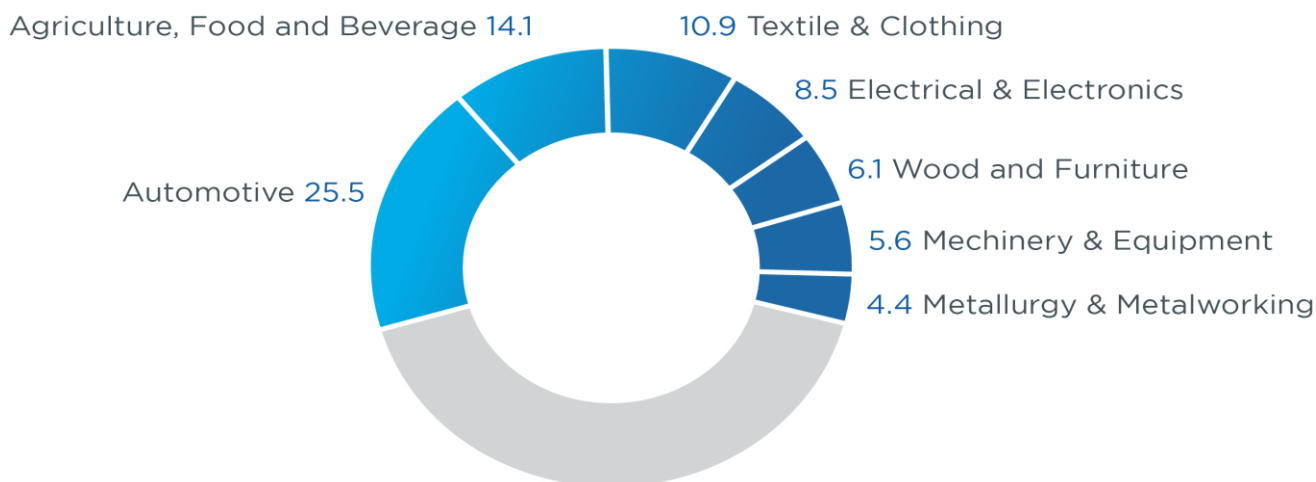
- Η MID EUROPA PARTNERS ελέγχει ποσοστό συμμετοχής της στο MEDIGROUP, το μεγαλύτερο ιδιωτικό πάροχο υπηρεσιών υγείας στη Σερβία, από την Blue Sea Capital.

- Η TELEKOM SRBIJA απέκτησε συμμετοχή στην KOPERNIKUS, τοπικό πάροχο τηλεοπτικών υπηρεσιών, από την ABRIS.

- Μετά από χρόνια διαπραγματεύσεων, η σερβική κρατική Komercijalna banka, πωλήθηκε στη Σλοβενική Nova Ljubljanska banka (NLB), η οποία ελέγχεται από την Bank of New York Mellon. Η διαδικασία εξαγοράς ολοκληρώθηκε στις 30 Δεκεμβρίου 2020 με την υπογραφή της σύμβασης μεταβίβασης του 83,23% των κοινών μετοχών της Komercijalna banka στην NLB, με το τίμημα να ανέρχεται στα 395 εκατ. ευρώ. Στη συνέχεια η NLB ανακοίνωσε ότι σκόπευε να αποκτήσει τη πλήρη κυριότητα της Komercijalna banka, εξαγοράζοντας και τις υπόλοιπες μετοχές της τράπεζας.

- Στις αρχές του 2023 ανακοινώθηκε η εξαγορά της Eurobank Direktna από τη σερβική AIK Bank του Ομίλου MK

Διάγραμμα 3.3: Οι πιο ελκυστικοί επενδυτικοί τομείς κατά αριθμό έργων (%)

Πηγή: RAS 2022

Συνοπτικά ανα τομέα, οι εταιρείες **“blue-chip”** που επενδύουν στον μεταποιητικό τομέα της χώρας περιλαμβάνουν τους ακόλουθους γνωστούς Ομίλους: Fiat Chrysler Automobiles, Bosch, Michelin, Siemens, Panasonic, Continental, Schneider Electric, Philip Morris, LafargeHolcim, Pepsico, Coca-Cola, Carlsberg και άλλους.

Στον τομέα της **ενέργειας**, οι ρωσικοί ενεργειακοί “γίγαντες”, Lukoil και Gazprom, έχουν προβεί σε μεγάλες επενδύσεις.

Στον τομέα της μεταλλουργίας, οι κινεζικές Hesteel και Zijin Mining διαθέτουν χαλυβουργείο στο Smederevo και συγκρότημα εξόρυξης χαλκού στο Bor αντίστοιχα.

Στον **χρηματοπιστωτικό τομέα** έχει προσελκύσει επενδύσεις από ιταλικές τράπεζες όπως η Intesa Sanpaolo και η UniCredit, γαλλικές (Crédit Agricole και Société Générale), αυστριακές (Erste Bank και Raiffeisen) κ.ά.

Ο τομέας **ΤΠΕ και οι τηλεπικοινωνίες** υποδέχθηκαν επενδυτές όπως η Microsoft, η Telenor, η Telekom Austria και η NCR.

Στον τομέα της **λιανικής**, οι μεγαλύτεροι ξένοι επενδυτές είναι η ολλανδική Ahold Delhaize, η German Metro AG, επίσης γερμανική η Schwarz Gruppe, η Κροατική Fortenova, η ελληνική Βερόπουλος (Vero) κλπ.

1.2 Οικονομικές προβλέψεις

Ως προς τα **μακροοικονομικά σενάρια**, και σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία, το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (**ΑΕΠ**) **σημείωσε αύξηση 0,7%** καθοδηγούμενο από την αύξηση της δραστηριότητας στον κλάδο της βιομηχανίας και της γεωργίας, την ανάκαμψη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας αλλά και τον τομέα των υπηρεσιών, η ανάπτυξη ωστόσο του οποίου είναι χαμηλότερη από το 2022.

Η Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας (NBS), κα Ταμπάκοβιτς, ανακοίνωσε ότι η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ στη Σερβία αναμένεται να κυμανθεί μεταξύ 2% και 3% το 2023, και σε 3% με 4% το 2024. Για το 2025 και έπειτα προβλέπεται η επιστροφή στα προ-πανδημικά αποτελέσματα, με ετήσια ανάπτυξη περίπου 4%. Αναμένει επίσης, σημαντική βελτίωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών για φέτος, καθώς και αύξηση ρεκόρ στις εξαγωγές υπηρεσιών - κατά 42%. Στη συνέχεια ο αναπληρωτής διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας (NBS) Ζέλικο Γιόβιτς ανακοίνωσε ότι οι **εισροές ΑΞΕ στη Σερβία ανήλθαν κατά το α' τετράμηνο του** έτους σε 1,26 δισ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 66% σε σχέση με το ίδιο διάστημα του περασμένου έτους. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι καθαρές εισροές ΑΞΕ αναμένεται να υπερκαλύψουν και φέτος το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, όπως συμβαίνει τα τελευταία οκτώ χρόνια.

Σύμφωνα δε με δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών της Σερβίας, κ. Μάλι, το δημόσιο χρέος της Σερβίας δεν θα αυξηθεί και, μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους, θα ανέλθει στο 53% με 54% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), το οποίο είναι κάτω από το κριτήριο του Μάαστριχτ του 60%. Δήλωσε επίσης, ότι το μερίδιο του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ ήταν 50,8% τον Φεβρουάριο και συνεπώς, σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από τον μέσο όρο της ΕΕ, που είναι περίπου 95%. Πρόσθεσε επίσης, ότι για το 2023 έχει προβλεφθεί έλλειμμα 3,3%, όπου το 1,9% αφορά το «βασικό έλλειμμα», όπως συμφωνήθηκε με το ΔΝΤ, και το 1,4% θα λειτουργήσει ως αποθεματικό σε περίπτωση που συνεχιστεί η κρίση.

Όσον αφορά την πορεία του πληθωρισμού ο Υπουργός Οικονομικών της Σερβίας, κ. Μάλι καθώς και η NBS ανακοίνωσαν ότι ο πληθωρισμός θα υποχωρήσει πιο έντονα το δεύτερο εξάμηνο του 2023 και αναμένεται μείωση κατά το ήμισυ - από περίπου 16% σε 8% -μέχρι το τέλος του έτους. Ωστόσο σύμφωνα με τον ίδιο, η περαιτέρω μείωση του πληθωρισμού από το 8% στο 1,5-2% θα είναι, πολύ πιο δύσκολο έργο, σημειώνοντας ότι η Σερβία αντιμετωπίζει κυρίως εισαγόμενο πληθωρισμό, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία και της αύξησης των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας.

Σύμφωνα με αντίστοιχη έρευνα του Bloomberg, τον Φεβρουάριο 2024, οι προσδοκίες για τον πληθωρισμό είναι ότι θα κυμανθεί στο χαμηλότερο επίπεδο του 7,0%. Οι μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι ο πληθωρισμός θα έχει μειωθεί στο 5,0% σε δύο έτη από τώρα και στο 4,0% σε τρία χρόνια.

Σύμφωνα με την **Εαρινή Έκθεση Οικονομικών Προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2023**, η οικονομική ανάπτυξη της Σερβίας προβλέπεται να επιβραδυνθεί στο 1,9% το 2023, κυρίως λόγω της μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης καθώς και του υψηλού πληθωρισμού, ο οποίος μειώνει το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα. Ωστόσο, παρά την μειωμένη δυναμική των ανταλλαγών με τους κύριους εμπορικούς εταίρους της Σερβίας στην ΕΕ, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στο ΑΕΠ αναμένεται να βελτιωθεί, κυρίως λόγω της επιβράδυνσης των εισαγωγών και της αύξησης των σερβικών εξαγωγικών επιδόσεων, οι οποίες υποστηρίζονται από τις πρόσφατες άμεσες ξένες επενδύσεις στον τομέα των εμπορευμάτων.

Η αύξηση του ΑΕΠ το 2024 προβλέπεται να προέλθει κυρίως από την ιδιωτική κατανάλωση και από την ανάκαμψη των επενδύσεων. Ωστόσο, αναμένεται να παραμείνει χαμηλότερη από την προ-πανδημική περίοδο, και κάτω από 3%. Σημειώνεται ότι, σε συνέχεια μιας ισχυρής ανάκαμψης το 2021, η ανάπτυξη της σερβικής οικονομίας επιβραδύνθηκε σημαντικά το 2022, στο 2,3%. Δεδομένου του πολέμου στην Ουκρανία, η Επιτροπή προειδοποιεί στην έκθεση της ότι οι προοπτικές ανάπτυξης υπόκεινται σε υψηλό επίπεδο αβεβαιότητας, ενώ οι επίμονες πληθωριστικές πιέσεις θα μπορούσαν να αποδυναμώσουν περαιτέρω την αγοραστική δύναμη. Μια βαθύτερη από την αναμενόμενη οικονομική επιβράδυνση των βασικών εμπορικών εταίρων της Σερβίας, ιδιαίτερα στην ΕΕ, θα μπορούσε να μειώσει τις καθαρές εξαγωγές. Μετά από μια αναμενόμενη κορύφωση την άνοιξη του 2023, ο πληθωρισμός θα επιβραδυνθεί, από τα μέσα του 2023 και θα επιστρέψει στο σε επίπεδα εντός της τιμής-στόχου το 2024.

Η έκθεση αναφέρει επίσης ότι, μετά την πτώση στο 9,4% το 2022, το ποσοστό ανεργίας προβλέπεται να συνεχίσει να μειώνεται το 2023 και το 2024 -αν και με πιο ήπιο ρυθμό -ενώ το έλλειμμα προβλέπεται να μειωθεί σταδιακά το 2023 και το 2024 από το 3,1% του 2022.

Τέλος, σύμφωνα με την τελευταία **έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας**, η οικονομική ανάπτυξη της Σερβίας φέτος εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 2,3%, όπως και πέρυσι, αντί για 2,7% που είχε προβλεφτεί αρχικά, και σε 3% το 2024. Κύριος μοχλός της ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα θα είναι η κατανάλωση και σε μικρότερο βαθμό οι επενδύσεις, ενώ οι καθαρές εξαγωγές θα έχουν αρνητική συμβολή καθώς οι εισαγωγές προβλέπεται να αυξηθούν ταχύτερα από τις εξαγωγές. Ο πληθωρισμός θα παραμείνει συγκρατημένος και αναμένεται να επιστρέψει στα όρια-στόχου (1,5 έως 4,5%) το 2024. Το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος αναμένεται να ακολουθήσουν πτωτική πορεία.

1.3 Οικονομικές Σχέσεις Σερβίας – Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς

Η Σερβία συμμετέχει στους εξής Διεθνείς οικονομικούς ή περιφερειακούς Οργανισμούς:

- Παγκόσμια Τράπεζα
- Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
- Λοιπούς Διεθνείς Εξειδικευμένους Οργανισμούς (βλ. Κεφ. 1.2.4)
- Η Σερβία έχει υποβάλλει αίτηση προς ένταξη στον ΠΟΕ
- Βρίσκεται σε καθεστώς υποψήφιας υπό ένταξη χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (επωφελείται χρηματοδότησης από ΕΤΑΑ, ΕΤΕπ κτλ)

1.3.1 Σερβία – ΠΟΕ (World Trade Organisation – WTO)

Η Σερβία έχει υποβάλει αίτηση προς ένταξη στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου ήδη από το 2005. Το Γενικό Συμβούλιο του ΠΟΕ σύστησε Ομάδα Εργασίας για την εξέταση της αίτησης της Σερβίας στις 15/02/05. Το Μνημόνιο Καθεστώτος Εξωτερικού Εμπορίου της χώρας ανακοινώθηκε τον Μάρτιο 2005, ενώ η Ομάδα Εργασίας συνήλθε για πρώτη φορά, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Σήμερα συνεχίζονται οι διμερείς διαπραγματεύσεις, βάσει αναθεωρημένου καταλόγου προσφορών αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης, συνεχίζονται και οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις. Οι διαπραγματεύσεις της Σερβίας με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου βρίσκονται σε πολύ προχωρημένο στάδιο, με μόνο βασικό σημείο τριβής την πλήρη απαγόρευση του εμπορίου και της καλλιέργειας προϊόντων αγροτικής βιοτεχνολογίας, την οποία έχει επιβάλει η Σερβία.

1.3.2 Σερβία - Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) .

Η Σερβία αποτελεί υποψήφιο Κράτος-Μέλος (Κ-Μ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με άγνωστο προς το παρόν, το αποτέλεσμα και τον χρόνο ενδεχόμενης ολοκλήρωσης της χρονοβόρας αυτής διαδικασίας.

α. Διαπραγματεύσεις Σερβίας –ΕΕ

Κατά τις ετήσιες συναντήσεις της Σερβικής Κυβέρνησης με τον αρμόδιο για την διεύρυνση Επίτροπο της Ε.Ε., γίνεται ανασκόπηση της προόδου εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων και των ετήσιων συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι σημαντικές δημοσιονομικές προσαρμογές από το 2014 και έπειτα, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, έχουν βελτιώσει την βιωσιμότητα του χρέους. Η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα διατηρήθηκε και οι επιδόσεις της αγοράς εργασίας βελτιώθηκαν. Όμως οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης προχωρούν αργά, παρατείνοντας τις μακροχρόνιες ανεπάρκειες. Το κράτος συνεχίζει να διατηρεί ισχυρή επιρροή στην οικονομία και ο ιδιωτικός τομέας επηρεάζεται από αδυναμίες στο κράτος δικαίου και τον αθέμιτο ανταγωνισμό.

Το θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων ΕΕ - Σερβίας ορίζεται από τη **Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την ΕΕ, την οποία υπέγραψε η Σερβία στις 29.4.2008 και ετέθη σε ισχύ την 1.9.2013**. Η Σερβία έλαβε καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας την 1.3.2012 και οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 21.1.2014, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ. Τον Δεκέμβριο του 2019 άνοιξε το Κεφάλαιο 4 (περί Ελεύθερης Κυκλοφορίας Κεφαλαίων),. Εντός του 2020 δεν υπήρξε κάποια σχετική εξέλιξη, κάτι που συνέβη για πρώτη φορά από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, η ΕΕ προχώρησε σε τροποποίηση της ενταξιακής διαδικασίας, και πλέον τα κεφάλαια ομαδοποιούνται σε ομάδες-clusters. Στη Διακυβερνητική Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 2021, αποφασίσθηκε το άνοιγμα του Cluster 4 – Πράσινη Ατζέντα και Βιώσιμη Συνδεσιμότητα, το οποίο αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια: Κεφάλαιο 14 – Πολιτική Μεταφορών, Κεφάλαιο 15 – Ενέργεια, Κεφάλαιο 21 – Διευρωπαϊκά Δίκτυα και Κεφάλαιο 27 – Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή. Σημειώνεται ότι η Σερβία έχει ανοίξει μέχρι στιγμής 22 κεφάλαια στις διαπραγματεύσεις με την ΕΕ, εκ των οποίων δύο έχουν κλείσει προσωρινά, ενώ υπάρχουν συνολικά 33 κεφάλαια, χωρισμένα σε έξι ομάδες -clusters.

Στις αρχές του 2023 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι, μετά από οκτώ χρόνια διαπραγματεύσεων εκπληρώθηκαν οι απαιτήσεις για το άνοιγμα του Κεφαλαίου 1 - Ελεύθερη Διακίνηση Εμπορευμάτων.

β. Μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας (IPA) και λοιπή χρηματοδότηση ΕΕ

Σύμφωνα με τις Σερβικές Αρχές, το ύψος της προ-ενταξιακής χρηματοδοτικής βοήθειας (κονδύλια IPA από το 2014 έως το 2020) ανήλθε σε 1,5 δισ. ευρώ. Η δε Ευρωπαϊκή Ένωση, από το 2007 έχει χορηγήσει συνολικά 2,8 δισ. ευρώ στη Σερβία. Η Σερβία έλαβε τα τελευταία 20 χρόνια συνολική **οικονομική βοήθεια από την ΕΕ ύψους 3 δισ. ευρώ** υπό την μορφή μη επιστρεφόμενων πόρων για την ενίσχυση συγκεκριμένων τομέων πολιτικής και δημόσιας διοίκησης (εκπαίδευση, υγεία, ενέργεια, μεταφορές, δικαιοσύνη, κλπ). Το ύψος της ενίσχυσης αυτής κατατάσσει την Σερβία στην 3η θέση του καταλόγου των χωρών που λαμβάνουν οικονομική βοήθεια από την ΕΕ.

Τα ποσά που έχουν διατεθεί για το Πρόγραμμα IPA 2014-2020 για τη Σερβία προβλέπονται από το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (Multiannual Financial Framework-MFF) 2014-2020 που αφορά το σύνολο των Δυτικών Βαλκανίων. Τα εν λόγω ποσά κατανέμονται στα κράτη, ανάλογα με τη δυνατότητα απορρόφησής τους. Μεταξύ των τομέων στους οποίους δόθηκε προτεραιότητα από την Ε.Ε. και τα Κ-Μ για την περίοδο 2014-20, είναι οι ακόλουθοι οικονομικοί κλάδοι: δράσεις για το Περιβάλλον και το κλίμα, Μεταφορές, Ενέργεια, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία, Εκπαίδευση, Απασχόληση και Κοινωνικές Πολιτικές, Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη. Σε ότι αφορά τον Προγραμματισμό του **IPA II 2019-2020**, οι κύριες δράσεις αφορούσαν τους εξής τομείς: Περιβάλλον και Ενέργεια, Κοινωνική στέγαση και στατιστικές υπηρεσίες, Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία, Δράσεις Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου 2021, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ), ενέκρινε **το τρίτο πρόγραμμα προενταξιακής βοήθειας IPA III (2021-2027)**, συνολικού ύψους 14,2 δισ. ευρώ, το οποίο αφορά τη Σερβία, την Αλβανία, τη Βοσνία -Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο, τη Βόρεια Μακεδονία, την Τουρκία και το Κοσσυφοπέδιο. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στο νέο πρόγραμμα, η χρήση των κεφαλαίων θα εξαρτηθεί από την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων δίνοντας τη δυνατότητα διακοπής της χρηματοδότησης σε περιπτώσεις μη σεβασμού του Κράτους Δικαίου, και ότι το ΕΚ θα έχει ισχυρότερο ρόλο στην εποπτεία της χρήσης αυτών των κεφαλαίων. Το IPA III θα εφαρμοστεί αναδρομικά από 01.01.2021. Οι **οικονομικοί τομείς**

προτεραιότητας περιλαμβάνουν την Πράσινη “Ατζέντα” (βλ. κατωτέρω) και συνδεσιμότητα, όπως και την ανταγωνιστικότητα ή την χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Ειδικότερα, ως **κύριοι τομείς δράσεων** των εκάστοτε προγραμμάτων ορίστηκαν, η εκπαίδευση, η ασφάλεια, η μετανάστευση, η έρευνα & καινοτομία, το περιβάλλον, οι μεταφορές και η ενεργειακή συνδεσιμότητα.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στην **δεύτερη θεματική «Συνδεσιμότητα και Πράσινη Ατζέντα»**, τον Διάδρομο 10 (Corridor X), την ασφάλεια και αποδοτικότητα των δρόμων, τα περιβαλλοντικά προγράμματα (Zlatibor και Palilula Waste Water Management System, Kolubara Water Supply System, Novi Sad Landfill κλπ), καθώς και τα προγράμματα ενεργειακής απόδοσης και ανακυκλώσιμων υλικών. **Σημαντικά ζητήματα εξακολουθούν να παραμένουν ως στόχοι για το σύνολο των χωρών των Δ. Βαλκανίων**, όπως το Κράτος Δικαίου, η Μεταρρύθμιση της Φορολογικής Διοίκησης, οι Δημόσιες Συμβάσεις η ελευθερία των ΜΜΕ κ.λ.π.

Το Ετήσιο Πρόγραμμα Δράσης 2021, για τη Σερβία, ύψους, 122,14 εκ. ευρώ, του οποίου η υλοποίηση ξεκίνησε το δεύτερο εξάμηνο 2022 (αναδρομικά από 1.1.2021), αφορά τέσσερις “Θεματικές Δράσεων”, όπως Ένταξη στην ΕΕ, Συνδεσιμότητα και Πράσινη Ατζέντα, Βιώσιμη Οικονομία & Αγροτική Ανάπτυξη και τέλος Ενδυνάμωση του Συστήματος Υγείας. Η ΕΕ κάλεσε τα κράτη μέλη να συμμετάσχουν στα προγράμματα αυτά και ιδιαίτερα, σε αυτά της Διασυνδεσιμότητας και της Αγροτικής Ανάπτυξης (μέσω προγραμμάτων Twinning κτλ).

Το σημαντικότερο ίσως έργο που προβλέπεται στο Σχέδιο Δράσης 2021 είναι αυτό της δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου περιφερειακού συστήματος διαχείρισης απορριμμάτων στο Νόβι Σαντ. Η χρηματοοικονομική συμφωνία, μεταξύ ΕΕ και σερβικού Υπουργείου Οικονομικών, υπεγράφη το Δεκέμβριο του 2022 και **οι πρώτοι διαγωνισμοί αναμένονται στα τέλη του 2023- αρχές του 2024**.

Την ίδια περίοδο αναμένεται να προκηρυχθούν επίσης **διαγωνισμοί για τα έργα επεξεργασίας λυμάτων στις περιοχές Τσατσακ, Λοζνιτσα και Σοκομπάνια**, έργα τα οποία «εκκρεμούν» από το Σχέδιο Δράσης 2020.

Η υπογραφή της χρηματοοικονομικής συμφωνίας για το **Σχέδιο Δράσης 2022**, ύψους 200 εκατ. ευρώ, από τα οποία τα 162 αφορούν επιχορηγήσεις, πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2023. Τα σημαντικότερα έργα που προβλέπονται είναι αυτά της **κατασκευής συστημάτων επεξεργασίας λυμάτων στις περιοχές Ζλάτμπορ και Μοράβιτσα, για τα οποία οι διαγωνισμοί αναμένονται το δεύτερο ή το τρίτο τρίμηνο του 2024**. Το συνολικό κονδύλι για το έργο θα ανέλθει σε 74 εκ. ευρώ, από τα οποία περίπου τα 40 εκ. θα προέλθουν από τις ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις και τα υπόλοιπα από τον σερβικό προϋπολογισμό. Το **Σχέδιο Δράσης** για το 2022 κατατέθηκε προς έγκριση τον Ιούλιο 2022. Το Σχέδιο Δράσης 2023, «ακυρώθηκε» καθώς η προβλεπόμενη χρηματοδότηση δόθηκε ως βοήθεια για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Το Σχέδιο για το 2024 είναι υπό επεξεργασία.

Στις 29 Νοεμβρίου 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε επίσημα το νέο πρόγραμμα **διακρατικής συνεργασίας - Interreg, για την περιοχή του Δούναβη για την περίοδο 2021-2027**. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν 9 χώρες της ΕΕ (Αυστρία, Γερμανία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Κροατία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Βουλγαρία) και 5 χώρες εκτός ΕΕ (Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Μολδαβία, Σερβία και Ουκρανία). Ο προϋπολογισμός του νέου προγράμματος ανέρχεται σε 266 εκατ. ευρώ. Χρηματοδοτείται από ευρωπαϊκά κονδύλια και στόχος του είναι να υποστηρίξει θεματικούς τομείς, οι οποίοι μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά μέσω διακρατικών έργων (π.χ. ερήμωση, μετανάστευση, οικονομικές ανισότητες, ενεργειακή εξάρτηση, κλιματική αλλαγή).

Η συνεργασία στην περιοχή του Δούναβη ξεκίνησε το 1997 όταν δημιουργήθηκε το πρώτο διακρατικό πρόγραμμα CADSES, το οποίο διαδέχθηκε το Πρόγραμμα Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020, μέσω του προγράμματος υποστηρίχθηκαν 143 έργα, αξίας 275 εκατομμυρίων ευρώ. Η εγκεκριμένη έκδοση του εγγράφου του Προγράμματος είναι διαθέσιμη ΕΔΩ: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/Vesti/2022/danube_region_programme_-_approved.pdf

Στις αρχές 2023, η σερβική κυβέρνηση ενέκρινε το νομοσχέδιο επικύρωσης της συμφωνίας Σερβίας-ΕΕ για τη συμμετοχή της Σερβίας στο **πρόγραμμα Horizon Europe** - ένα πρόγραμμα πλαίσιο για την έρευνα και την καινοτομία. Η εν λόγω Συμφωνία επιτρέπει στη Σερβία να έχει πρόσβαση στον προϋπολογισμό της ΕΕ για την έρευνα, ενώ οι σερβικοί επιστημονικοί ερευνητικοί οργανισμοί θα βρίσκονται πλέον σε ισότιμη θέση με αντίστοιχους οργανισμούς των κρατών- μελών.

Η **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ)** δραστηριοποιείται στη Σερβία από το 1977. Από το 2001, η Τράπεζα παρέχει χρηματοδότηση για τη στήριξη βασικών έργων υποδομής και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ), της βιομηχανίας, των υπηρεσιών και των τοπικών Αρχών, Παράλληλα με τη συνεχή υποστήριξή της για την ανασυγκρότηση και την αναβάθμιση των δημόσιων υποδομών, από το 2010 η ΕΤΕπ επεκτάθηκε σε πολλούς νέους τομείς, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η έρευνα και ανάπτυξη, η εκπαίδευση και οι ΜμΕ.

Κατά τους εκπροσώπους της ΕΤΕπ για τα Δυτικά Βαλκάνια, η Τράπεζα έχει επενδύσει σχεδόν 10 δισ. ευρώ στην περιοχή σε περισσότερα από 92 έργα, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων των 5 δισ. ευρώ στον τομέα των μεταφορών (2019) και πάνω από 4,2 δισ. ευρώ για τις ΜμΕ. Όσον αφορά τις ΜμΕ στη Σερβία, οι επενδύσεις της ΕΤΕπ υπολογίζονται σε 2,3 δισ. ευρώ, τα οποία συνέβαλαν στη διατήρηση περισσότερων από 300.000 θέσεων εργασίας.

Για να επεκτείνει την τοπική παρουσία της και να ενισχύσει την οικονομική και τεχνική βοήθεια σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, η **ΕΤΕπ εγκαινίασε την πρωτοβουλία EIB Global** — με στόχο να επιταχύνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση έργων μέσω εξατομικευμένης υποστήριξης που παρέχεται από ειδικούς επί τόπου. Ως η τράπεζα της ΕΕ για το κλίμα, η ΕΤΕπ, εντατικοποίησε την τεχνική και οικονομική της υποστήριξη για την προετοιμασία και υλοποίηση έργων **για το κλίμα και τη βιώσιμη ανάπτυξη, σύμφωνα με το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια**. Το 2021, «ξεκλείδωσε» συνολικά 257 εκατ. ευρώ για την προστασία του περιβάλλοντος, για τη δημιουργία ασφαλέστερων και αποδοτικότερων ενεργειακών δικτύων, για τις βιώσιμες μεταφορές και την εισαγωγή φιλικών προς το κλίμα διεργασιών. Με τα 200 εκατ. ευρώ που επενδύθηκαν σε **ψηφιακά έργα** στην περιοχή, όπως την αναβάθμιση του υπάρχοντος δικτύου 4G και την εισαγωγή του δικτύου 5G, καθώς και την ψηφιοποίηση πάνω από 1.500 σχολείων, από το 2020 έως το 2022, η ΕΤΕπ επέτρεψε την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη στην περιοχή. Επίσης, η ΕΤΕπ δάνεισε 70 εκατ. ευρώ στην Telekom Srbija για την ανάπτυξη του τηλεπικοινωνιακού δικτύου 5G και την επέκταση του υφιστάμενου δικτύου 4G, σε ολόκληρη τη Δημοκρατία της Σερβίας.

Σύμφωνα με σχετική ανακοίνωσή, **οι επενδύσεις της ΕΤΕπ - EIB Global Branch στα Δυτικά Βαλκάνια έφθασαν το 2022 τα 824 εκατομμύρια ευρώ**, από τα οποία 650 εκατ. ευρώ διατέθηκαν για έργα στη Σερβία. Από αυτά, περισσότερα από τα τρία τέταρτα διατέθηκαν σε έργα στον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον παρείχε επιχορηγήσεις ύψους 11,2 εκατ. ευρώ για την υποστήριξη της προετοιμασίας και της υλοποίησης νέων έργων στην περιοχή. Η ΕΤΕπ αναμένει

ότι η χρηματοδότηση αυτή θα κινητοποιήσει συνολικά σχεδόν 3,5 δισ. ευρώ για νέες επενδύσεις, ως μέρος του Οικονομικού και Επενδυτικού Σχεδίου της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF). Η ανακοίνωση αναφέρει επίσης, ότι από το 2020, οι επενδύσεις της ΕΤΕπ στην περιοχή έφτασαν τα 2,5 δισ. ευρώ, οι οποίες κατευθύνθηκαν μεταξύ άλλων στην αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της κρίσης της πανδημίας. Τέλος, η ΕΤΕπ επισημαίνει ότι οι νέες επενδύσεις αφορούν κυρίως έργα στους τομείς των σιδηροδρομικών και θαλάσσιων μεταφορών (περίπου το 75% των κονδυλίων το 2022), ακολουθούμενες από επενδύσεις σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), την προστασία του περιβάλλοντος και την ψηφιοποίηση.

Στις αρχές του 2023, η κυβέρνηση της Σερβίας και η ΕΤΕπ υπέγραψαν συμφωνία για τη χορήγηση 174,6 εκατ. ευρώ, η οποία αφορά τη δεύτερη δόση της επιχορήγησης της ΕΕ, συνολικού ύψους 600 εκατ. Ευρώ, για την κατασκευή της νέας σιδηροδρομικής γραμμής από το Βελιγράδι στη Νις. Η υπογραφή της συμφωνίας για τη δεύτερη δόση – ένα μόλις μήνα μετά την πρώτη – αφορά την κατασκευή του τμήματος Paracin-Trupale-Medjurovo, και αποτελεί μέρος του χρηματοδοτικού πακέτου της ΕΕ συνολικού ύψους 2,2 δισ. ευρώ για τη γραμμή Βελιγράδι-Νις- ένα εμβληματικό έργο του Οικονομικού και Επενδυτικού Σχεδίου για τα Δυτικά Βαλκάνια και του προγράμματος Team Europe. Το πακέτο περιλαμβάνει επίσης, δάνειο ύψους 1,1 δισ. ευρώ από την ΕΤΕπ, καθώς και δάνειο 550 εκατ. ευρώ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ).

Στις αρχές του 2023 η Σερβία υπέγραψε επίσης συμφωνία δανεισμού ύψους 300 εκατ. δολαρίων από την ΕΤΕπ για τη μεταρρύθμιση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρικής Ενέργειας -Elektroprivreda Srbije (EPS).

Όσον αφορά την **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ)**, αξίζει να αναφερθεί ότι τα προηγούμενα έτη υπέγραψε με την ελληνικών συμφερόντων **Eurobank Direktna συμφωνία** (40 εκατ. EUR το 2020 και περίπου 25 εκατ. το 2021), ως δάνεια προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), προκειμένου να αμβλυνθούν τα κενά ρευστότητας που προκάλεσε η πανδημία του κορωνοϊού. Στα τέλη του 2022 ενέκρινε αντίστοιχο δάνειο 15 εκατ. ευρώ για τη στήριξη των σερβικών ΜμΕ, μέσω της Erste Bank. Σύμφωνα με την ανακοίνωση, οι συμμετέχουσες στο πρόγραμμα ΜμΕ θα επωφεληθούν επίσης από κίνητρα επιχορήγησης έως και 15%. Από τη συνολική χρηματοδότηση, περίπου το 70% θα διατεθεί για επενδύσεις στην εξοικονόμηση ενέργειας και τις πράσινες τεχνολογίες, ενώ το υπόλοιπο θα αφορά επενδύσεις σε τεχνολογίες αυτοματισμών, καθώς και της γενικότερης αύξησης της παραγωγικότητας, της ποιότητας και της ασφάλειας των προϊόντων.

Όσον αφορά τις επενδύσεις στον τομέα των υποδομών, σημειώνεται ότι η ΕΤΑΑ είναι πολύ ισχυρός υπέρμαχος του Οικονομικού και Επενδυτικού Σχεδίου της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια (WBIF)", έχοντας επενδύσει περισσότερα από 15 δισ.εκατομμύρια ευρώ στην περιοχή ενώ συνεχίζει να επενδύει πάνω από 1 δισ.εκατομμύριο ευρώ κάθε χρόνο.

Όλα τα ενεργά προγράμματα της ΕΕ στη Σερβία μπορούν να αναζητηθούν στις κάτωθι ιστοσελίδες:

<https://www.euzatebe.rs/en/eu-programs>

και <https://www.mei.gov.rs/eng/funds/eu-funds/union-programmes/>

γ. Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων (WBIF) & Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια

Τον Οκτώβριο του 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε ένα ολοκληρωμένο οικονομικό και επενδυτικό σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια, ύψους 9 δισ. ευρώ, το οποίο αποσκοπεί στην μακροπρόθεσμη οικονομική ανάκαμψη της περιοχής, τη στήριξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης και την προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και σύγκλισης με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κατά τη σύνοδο κορυφής των Δυτικών Βαλκανίων στη Σόφια τον Νοέμβριο του 2020, εγκρίθηκε, επιπλέον, η «**Πράσινη Ατζέντα**» για τα **Δυτικά Βαλκάνια**, η οποία προβλέπει **δράσεις που στηρίζονται σε πέντε πυλώνες**. α) δράση για το κλίμα, συμπεριλαμβανομένης της απανθρακοποίησης, της ενέργειας και της κινητικότητας, β) κυκλική οικονομία, με ιδιαίτερη στόχευση στη διαχείριση των αποβλήτων, την ανακύκλωση, τη βιώσιμη παραγωγή και τη ορθή χρήση των πόρων, γ) βιοποικιλότητα, με σκοπό την προστασία και την αποκατάσταση του φυσικού πλούτου της περιοχής, δ) καταπολέμηση της ρύπανσης του αέρα, των υδάτων και του εδάφους και ε) βιώσιμα συστήματα τροφίμων και οι αγροτικές περιοχές. Η ψηφιοποίηση θα αποτελέσει βασικό καταλύτη για τους ανωτέρω πέντε πυλώνες σύμφωνα με την έννοια της διττής πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.

Η ανωτέρω Ατζέντα, προσδιορίζει **δέκα επενδυτικές εμβληματικές πρωτοβουλίες** για τη στήριξη μεγάλων οδικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων στην περιοχή, την ανανεώσιμη ενέργεια και την απεξάρτηση από τον άνθρακα, την ανακαίνιση δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων για την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τις υποδομές διαχείρισης αποβλήτων και λυμάτων, την ανάπτυξη ευρυζωνικών υποδομών, την αύξηση επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας, ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε στις Βρυξέλλες, αρχές Μαρτίου 2021, το **Γραφείο Ενεργειακής Μετάβασης των Δυτικών Βαλκανίων**, στόχος του οποίου είναι να βοηθήσει τις χώρες της περιοχής να τερματίσουν την παραγωγή ενέργειας από μη ανανεώσιμες πηγές, όπως ορίζεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Ατζέντας.

Στις 25 Φεβρουαρίου 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα επενδυτικό πακέτο, ύψους 3,2 δισ. ευρώ, για την υποστήριξη 21 έργων, το οποίο αποτελεί το **πρώτο τμήμα του φιλόδοξου Οικονομικού και Επενδυτικού Σχεδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δυτικά Βαλκάνια**. Το πακέτο περιλαμβάνει 1,1 δισ. ευρώ επιχορηγήσεις από το Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας 2021-2027 (IPA III), πρόσθετες διμερείς συνεισφορές μελών της ΕΕ και τη Νορβηγία και τέλος, ευνοϊκά δάνεια από διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Όσον αφορά τα σχέδια για τον τομέα των βιώσιμων μεταφορών, αυτά αφορούν την κατασκευή σημαντικών οδικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένων των διαδρόμων Μεσογείου, Ανατολής- Δύσης και Ρήνου-Δούναβη, μαζί με τη σιδηροδρομική σύνδεση από τα Σκόπια έως τα βουλγαρικά σύνορα.

Τέλος, σημειώνεται ότι σε συνέχεια σχετικής συμφωνίας μεταξύ παρόχων από την ΕΕ και τα Δυτικά Βαλκάνια, ανακοινώθηκε, ότι η δραστηριοποιούμενη στη Σερβία, εταιρεία κινητής τηλεφωνίας Yettel, εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (EC), του Συμβουλίου Περιφερειακής Συνεργασίας (RCC) και των παρόχων κινητής τηλεφωνίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Δυτικά Βαλκάνια **συμφώνησαν σε μείωση των τιμών περιαγωγής διαδικτύου κινητής τηλεφωνίας (mobile internet) μεταξύ της ΕΕ και των Δυτικών Βαλκανίων από την 1η Οκτωβρίου 2023**. Σύμφωνα με την ανακοίνωση οι πολίτες των

Δυτικών Βαλκανίων θα έχουν από τον επόμενο Οκτώβριο στη διάθεσή τους ειδικά πακέτα περιαγωγής όσον αφορά τη χρήση του ιντερνέτ με τιμές πολύ χαμηλότερες από τις υπάρχουσες. Η ολική μείωση των επιπλέον χρεώσεων περιαγωγής προβλέπεται να εισαχθεί σταδιακά, με έτος ολοκλήρωσης της διαδικασίας το 2028. Στην ανακοίνωση υπενθυμίζεται επίσης ότι οι φορείς κινητής τηλεφωνίας της περιοχής των Δυτικών Βαλκανίων συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας ενιαίας οικονομικής ζώνης στην περιοχή αυτή, καταργώντας πλήρως τα τέλη περιαγωγής από την 1η Ιουλίου 2021.

δ. Το Επενδυτικό Φόρουμ Δυτικών Βαλκανίων (Western Balkans 6 Chamber Investment Forum - WB6 CIF)

Η Σερβία συμμετέχει στη δημιουργία του **Επιχειρηματικού Συμβουλίου των Δυτικών Βαλκανίων WB6 (WB6 CIF)**, το οποίο αποτελεί μια κοινή πρωτοβουλία εμπορικών και βιομηχανικών επιμελητηρίων από την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κόσοβο*, τη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία. Αντιπροσωπεύει περίπου 350.000 εταιρείες, κυρίως μικρομεσαίες και αποτελεί το επιχειρηματικό σκέλος στο πλαίσιο της Διαδικασίας του Βερολίνου. Το Νοέμβριο του 2021, εγκαινιάστηκε η ψηφιακή επιχειρηματική B2B πλατφόρμα του WB6 CIF, που είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα www.market-access.wb6cif.eu. Η εν λόγω πλατφόρμα αποτελεί μια βάση δεδομένων, για τη σύνδεση των εταιρειών των έξι οικονομιών των Δυτικών Βαλκανίων και στοχεύει στην προώθηση κοινών δραστηριοτήτων τους σε ευρωπαϊκές και παγκόσμιες αγορές. Στην πλατφόρμα μπορούν να εγγραφούν επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται όχι μόνο στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη χώρα.

1.3.3 Σερβία - Διεθνές Νομισματικό Ταμείο-ΔΝΤ (International Monetary Fund - IMF)

Η Σερβία έγινε μέλος του ΔΝΤ το 1992. Από τότε, η χώρα έχει συνάψει σειρά συμφωνιών χρηματοδότησης ή προληπτικής χρηματοδότησης όπως αυτή του Φεβρουαρίου 2015. Τότε η Σερβία υπέγραψε Συμφωνία Προληπτικού Διακανονισμού Διευκόλυνσης (Stand by Agreement), διάρκειας 36 μηνών και ύψους 1,2 δισ. ευρώ κατά τον χρόνο της έγκρισης.

Το θέμα των περιοδικών συναντήσεων, κατά το 2019 και 2020, εκπροσώπων του **ΔΝΤ** με την Κυβέρνηση της Σερβίας αφορούσε την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων που συμφωνήθηκαν στο πλαίσιο του **προγράμματος συνεργασίας** που υποστηρίζεται από το μέσο συντονισμού πολιτικής (PCI). Το πρόγραμμα αυτό ενέκρινε το ΔΝΤ τον Ιούλιο του 2018 για περίοδο 30 μηνών. Στο πλαίσιο των προγραμματισμένων μέτρων, περιλαμβάνονταν μεταρρυθμίσεις της φορολογικής διοίκησης, του δημόσιου τομέα και άλλων πτυχών (δημοσιονομικοί κανόνες, δημόσιες επενδύσεις, διαχείριση των κρατικών επιχειρήσεων κλπ). Το πρόγραμμα του ΔΝΤ στόχευε στη διατήρηση της μακροοικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και στη συνέχιση των διαρθρωτικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων. Το εν λόγω πρόγραμμα ολοκληρώθηκε στις αρχές του 2021.

Τον Ιούνιο του 2021 ανακοινώθηκε η **έγκριση μιας νέας συμφωνίας με το ΔΝΤ (PCI)**, κατόπιν αιτήματος της Σερβίας. Ο κύριος στόχος του νέου συμβουλευτικού διακανονισμού με τη Σερβία, σε συνέχεια του προηγούμενου που έληξε τον Ιανουάριο του 2021, αφορά την περαιτέρω υποστήριξη της μακροοικονομικής σταθερότητας και την ανάκαμψή της μετά την πανδημία. Η νέα ρύθμιση, δεν περιλαμβάνει οικονομική στήριξη, έχει αποκλειστικά συμβουλευτικό χαρακτήρα και θα διαρκέσει 30 μήνες.

Στις 22 Μαρτίου 2022 ολοκληρώθηκε άλλη μία επίσκεψη του ΔΝΤ στη Σερβία. Η αποστολή, με επικεφαλής τον κ. Jan Kees Martijn, πραγματοποίησε διαβουλεύσεις με τις σερβικές αρχές, από τις 11 έως τις 22 Μαρτίου 2022, με θέμα την δεύτερη αναθεώρηση του Μηχανισμού Συντονισμού Πολιτικής (PCI). Σχετικά με τη σερβική οικονομία, η ομάδα του ΔΝΤ ανακοίνωσε ότι, όπως και άλλες οικονομίες, η Σερβία έχει να αντιμετωπίσει νέες προκλήσεις λόγω της κρίσης στην Ουκρανία. Τελικά, τον Δεκέμβριο του 2022 εγκρίθηκε μια νέα 24μηνια χρηματοδοτική συμφωνία «stand-by», ύψους 2,4 δισ. ευρώ. Τον Απρίλιο του 2023 ολοκληρώθηκε η αποστολή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) για την πρώτη αναθεώρηση αυτής.

Στο σχετικό Δελτίο Τύπου του ΔΝΤ, αναφέρεται ότι η σερβική οικονομία έχει επιδείξει ανθεκτικότητα απέναντι στις τρέχουσες κρίσιμες παγκόσμιες συνθήκες, έχοντας επιτύχει ισχυρά μακροοικονομικά αποτελέσματα, χαμηλότερα δημοσιονομικά και έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών από τα αναμενόμενα και υψηλότερα συναλλαγματικά αποθέματα και ΑΞΕ. Το ΔΝΤ τόνισε επίσης το πρόβλημα των πληθωριστικών πιέσεων καθώς και τη σημασία της προετοιμασίας ενός σχεδίου διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων με επίκεντρο τις μεταρρυθμίσεις στον ενεργειακό τομέα, και την «περαιτέρω προσαρμογή των τιμολογίων ενέργειας». Τέλος, το ΔΝΤ στην ανακοίνωσή του επικροτεί τη μετατροπή της κρατικής εταιρείας ηλεκτρικής ενέργειας Elektroprivreda Srbije (EPS) σε μετοχική εταιρεία καθώς και την αντίστοιχη δέσμευση για αντίστοιχη μετατροπή της κρατικής Srbijagas μέχρι το τέλος του 2024.

1.3.4 Συμμετοχή σε περιφερειακές οικονομικές/τελωνειακές Ενώσεις

Η Σερβία έχει συνάψει τις κατωτέρω σημαντικές διεθνείς συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών:

- i. Συμφωνία Σταθεροποίησης Σύνδεσης και Ενδιάμεση Συμφωνία για το Εμπόριο με την ΕΕ (2008)
- ii. Κεντρο-Ευρωπαϊκή Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου ή ΚΕΣΕΕ –CEFTA- (2006)
- iii. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ/ΕFTA)
- iv. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με τη Λευκορωσία (2009)
- v. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση /EAEU (2019)
- vi. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με το Καζακστάν (2010)
- vii. Γενικευμένο Σύστημα Προτιμήσεων (ΣΓΠ) με τις Η.Π.Α (2005)
- viii. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με την Τουρκία (2009)
- ix. Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών με τη Ρωσία (2000)

Όπως προαναφέρθηκε, όσον αφορά την ΣΕΣ με τη Ρωσία, εφόσον η προστιθέμενη αξία των σερβικών προϊόντων υπερβαίνει το 50%, αυτά εισάγονται στην ρωσική αγορά χωρίς την επιβολή τελωνειακών δασμών. Επίσης, μέσω της Σ.Ε.Σ. με την **Τουρκία**, τα ημι-επεξεργασμένα σερβικά προϊόντα μπορούν να εξάγονται στις **Ρωσία**, Τουρκία και χώρες ΚΕΣΕΕ (CEFTA), είτε αδασολόγητα, είτε απολαμβάνοντας προτιμησιακούς δασμούς.

Αναφορικά με την συμφωνία ελεύθερου εμπορίου της Σερβίας με την **Ευρασιατική Ένωση- EAEU** (Ρωσία, Καζακστάν, Λευκορωσία, Αρμενία και Κιργιστάν), αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 10 Ιουλίου 2021. Η τότε Υπουργός Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών, κα Μάτιτς, δήλωσε ότι η εν λόγω συμφωνία διατηρεί το επίπεδο εμπορικής απελευθέρωσης που ίσχυε με τις υφιστάμενες διμερείς συμφωνίες (Ρωσία, Λευκορωσία Καζακστάν). Ωστόσο, επισημαίνεται η εξής αλλαγή: «...στις εν λόγω συμφωνίες ως μία από τις προϋποθέσεις έγκρισης του καθεστώτος ελεύθερου εμπορίου ήταν και η λεγόμενη "άμεση αγορά", η οποία προϋπέθετε ότι το καθεστώς ελεύθερου εμπορίου θα μπορούσε να εγκριθεί εφόσον η

εισαγωγή και η εξαγωγή των εμπορευμάτων πραγματοποιούταν βάσει συμφωνίας μεταξύ των κατοίκων των κρατών αμφοτέρων των συμβαλλόμενων μερών, το οποίο δεν ισχύει για την παρούσα Συμφωνία. Υπό αυτή την έννοια τα εμπορεύματα μπορούν να πωλούνται και να αγοράζονται βάσει συμφωνητικών αγοραπωλησίας με τρίτα πρόσωπα ("μεσάζοντες"). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι στη Σερβία υπάρχει η δυνατότητα να εφαρμοσθεί καθεστώς προτιμησιακής δασμολογικής μεταχείρισης εμπορευμάτων (προτιμησιακής καταγωγής) με τη Ρωσία για τα οποία, μαζί με τα απαραίτητα αποδεικτικά καταγωγής (των εμπορευμάτων), υποβάλλεται στις σερβικές αρχές τιμολόγιο από τρίτη χώρα, για παράδειγμα, από την Ευρωπαϊκή Ένωση.»

Σύμφωνα με ρωσικά μέσα ενημέρωσης, η Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα (EAEC) θα εγκρίνει το 2023 στη Σερβία ποσοτώσεις εισαγωγής χωρίς δασμούς για ορισμένα είδη τυριών, αλκοολούχων βαμμάτων και τσιγάρων. Ειδικότερα, η αδασμολογήτη ποσόστωση θα αφορά 400 τόνους ετησίως για ορισμένα είδη τυριών και βουτύρου - 253,53 τόνους προς τη Ρωσία, 2,07 τόνοι για την Αρμενία, 20,04 τόνοι προς τη Λευκορωσία, 121,4 τόνοι για το Καζακστάν, και 2,96 τόνοι για το Κιργιστάν. Η Σερβία θα μπορεί να εξάγει επίσης, χωρίς τελωνειακά τέλη, 35.000 λίτρα καθαρής αλκοόλης ετησίως που προέρχονται από την απόσταξη κρασιού ή πυρηνέλαιου, ενώ η ποσόστωση στα τσιγάρα ανέρχεται σε δύο δισ. τεμάχια ετησίως. Η χορήγηση των ανωτέρω ποσοτώσεων προβλέπεται στο πλαίσιο της συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της ΕΚΑΕ και της Σερβίας που υπεγράφη στις 25 Οκτωβρίου 2019.

Στις 19 Απριλίου 2021 υπεγράφη συμφωνία για την υποστήριξη των διμερών εταιρικών σχέσεων και της εμπορικής συνεργασίας συνεργασίας Σερβίας - **Ηνωμένου Βασιλείου**. Η Συμφωνία παρέχει το νομικό πλαίσιο για τη ρύθμιση του διμερούς εμπορίου στη βάση των κανονισμών που έχουν διαμορφωθεί από τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Σερβίας.

Η Σερβία ξεκίνησε το 2022 διαπραγματεύσεις με την **Κίνα, την Νότια Κορέα, την Αίγυπτο** αλλά και τα **ΗΑΕ** για τη σύναψη συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών.

1.3.5 Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς, "Φόρα" και ομάδες χωρών

Η Σερβία συμμετέχει εδώ και χρόνια στους εξής Διεθνείς, οικουμενικούς ή περιφερειακούς Οργανισμούς.

Παγκόσμια Τράπεζα-ΠΤ (World Bank - WB).

Η συνεργασία της Σερβίας με την WB ξεκίνησε το 2001. Έκτοτε, έχει εγκριθεί η χρηματοδότηση ή συγχρηματοδότηση 39 τουλάχιστον έργων, συνολικής αξίας άνω των \$ 2 δισ, σε τομείς όπως οι μεταφορές, η Δημόσια Διοίκηση, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, η υγεία κλπ. Το τρέχον χαρτοφυλάκιο αποτελείται από 17 επενδυτικά σχέδια συνολικής αξίας περίπου 458,9 εκατομμυρίων δολαρίων. Σημειώνεται ότι τα ως άνω μεγέθη συμπεριλαμβάνουν τις χρηματοδοτήσεις ή συγχρηματοδοτήσεις έργων από τη **Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης-ΔΤΑΑ** (International Bank for Reconstruction and Development - IBRD) και τον **Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης** (International Development Association - IDA), που λειτουργούν κάτω από την «ομπρέλα» της WB. Σημειώνεται ότι εντός του 2020, ο Υπουργός Οικονομικών της Σερβίας κ. Μάλι, εκπρόσωποι της Γαλλικής Υπηρεσίας Ανάπτυξης και της Παγκόσμιας Τράπεζας, υπέγραψαν δανειακές συμφωνίες για την κλιματική αλλαγή και τον εκσυγχρονισμό των σιδηροδρόμων, ύψους περίπου 235 εκατ. ευρώ. Το 2022 το Διοικητικό Συμβούλιο της Παγκόσμιας Τράπεζας ενέκρινε την πρώτη φάση για το Πρόγραμμα Εκσυγχρονισμού του Σιδηροδρομικού Τομέα της Σερβίας, παρέχοντας 62,5 εκατ δολάρια.

Το Μάιο του 2022, η Π.Τ. ενέκρινε το πενταετές πλαίσιο εταιρικής σχέσης για τη Σερβία περιόδου 2022-2026, το οποίο επικεντρώνεται σε πιο πράσινη και ανθεκτική ανάπτυξη. Στις αρχές Μαρτίου 2023 εγκρίθηκε το Πρώτο Δάνειο του Προγράμματος Αναπτυξιακής Πολιτικής για την Πράσινη Μετάβαση της Σερβίας, ύψους 149,9 εκ. ευρώ. Το πρόγραμμα στοχεύει στην επιτάχυνση της μετάβασης στην καθαρή ενέργεια μέσω μεταρρυθμίσεων της ενεργειακής αγοράς και τη διενέργεια έργων ΑΠΕ, ώστε να καταστήσει την δημόσια επιχείρηση ηλεκτρισμού- EPS, βιώσιμη, προστατεύοντας παράλληλα τους ευάλωτους στην ενέργεια καταναλωτές. Βοηθά επίσης τη Σερβία να ευθυγραμμίσει την εγχώρια νομοθεσία της με τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το κλίμα και το περιβάλλον, με έμφαση στη διαχείριση των απορριμμάτων και την ποιότητας του αέρα. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από τη Γαλλική Αναπτυξιακή Υπηρεσία (Agence Française de Développement, AFD) και τη Γερμανική Τράπεζα Ανάπτυξης (Kreditanstalt für Wiederaufbau, KfW).

Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ)

Σημαντική είναι και η συνεργασία της Σερβίας με το **Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ)**, αλλά και η στήριξη που δέχεται από την **Αναπτυξιακή Τράπεζα του ΣτΕ**. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Περιφερειακό Πρόγραμμα Κατοικίας (RHP), μέσω του οποίου θα παραδοθούν 7.000 κατοικίες σε Βοσνία Ερζεγοβίνη, Κροατία, Μαυροβούνιο και Σερβία, σε ευάλωτα άτομα που εκτοπίστηκαν κατά τις συγκρούσεις της δεκαετίας του 1990. Σημειώνεται ότι μεταξύ των νεότερων προγραμμάτων συνεργασίας Σερβίας-ΣτΕ, συγκαταλέγονται η οικονομική στήριξη για εγκαταστάσεις παροχής καθαρού νερού αλλά και την αναβάθμιση πανεπιστημιακών υποδομών. Στις αρχές του 2023 υπεγράφη με τον επικεφαλής της Τράπεζας Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης, κ. Κάρλο Μοντιτσέλι Συμφωνία Επιχορήγησης, ύψους 35 εκατ. ευρώ, για την κατασκευή του νοσοκομείου παιδιών Tirsova 2.

Λοιποί Διεθνείς, Εξειδικευμένοι και Περιφερειακοί Οργανισμοί

Πλην των ανωτέρω, η Σερβία είναι μέλος και των εξής **Διεθνών, Εξειδικευμένων αλλά και Περιφερειακών Οργανισμών**: Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (Bank for International Settlements – BIS), Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Εύξεινου Πόντου (Organization of the Black Sea Economic Cooperation – BSEC), Οργανισμός Επισιτισμού & Τροφίμων των Ηνωμένων Εθνών (Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO), Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency – IAEA), Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (International Civil Aviation Organization – ICAO), Διεθνής Εμπορικό Επιμελητήριο (International Chamber of Commerce – ICC-Εθνικές Επιτροπές), ICRM, Διεθνής Οργανισμός Χρηματοδότησης (International Finance Corporation – IFC), Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός (International Hydrographic Organization – IHO), Διεθνής Οργανισμός Ναυτιλιακών Δορυφόρων (International Mobile Satellite Organization – IMSO), Διεθνής Οργανισμός Ζάχαρης (International Sugar Organization – ISO), Διεθνής Οργανισμός Δορυφορικών Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunications Satellite Organization – ITSO), Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunication Union – ITU), Διεθνής Συνομοσπονδία Εργατικών Σωματείων (International Trade Union Confederation – ITUC-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), Οργανισμός Πολυμερούς Ασφάλισης Επενδύσεων (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA), Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Organisation for Security and Co-operation in Europe – OSCE), Μόνιμο Διαιτητικό Δικαστήριο (Permanent Court of Arbitration – PCA), Κέντρο Επιβολής του Νόμου στη Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη (Southeast European Law Enforcement Center – SELEC), Ηνωμένα Έθνη (United Nations – UN), Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την

Ανάπτυξη (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD), Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO), Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Industrial Development Organization – UNIDO), Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization – UNWTO), Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση (Universal Postal Union – UPU), Παγκόσμιος Οργανισμός Τελωνείων (World Customs Organisation – WCO), Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (World Health Organisation – WHO), Παγκόσμια Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας (World Intellectual Property Organisation – WIPO), Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός (World Meteorological Organisation – WMO) κ.ά.

Σημαντική πρωτοβουλία περιφερειακής συνεργασίας είναι η λεγόμενη **Πρωτοβουλία Μίνι Σένγκεν, πλεόν Open Balkan**, την οποία προωθεί η Σερβία. Η εν λόγω Πρωτοβουλία ανακοινώθηκε στα τέλη του 2019 και αποσκοπεί στη δημιουργία μιας κατά το δυνατόν ενιαίας οικονομικής ζώνης στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Προς το παρόν, την απαρτίζουν οι Σερβία, Αλβανία και Βόρεια Μακεδονία, ενώ το Κόσοβο, παρά τη δέσμευσή του να εισέλθει, μετά τις συμφωνίες της Ουάσιγκτον (Σεπτ. 2020), δεν έχει υλοποιήσει την υπόσχεσή του μέχρι σήμερα. Το 2021, οι ηγέτες των τριών χωρών αποφάσισαν να εφαρμόζονται στην περιοχή οι 4 ελευθερίες της ΕΕ (ελεύθερη μετακίνηση ατόμων, αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών). Τελικά, στο περιφερειακό οικονομικό Φόρουμ που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο 2021 στα Σκόπια, αποφασίστηκε η μετονομασία της Mini Schengen σε "**Open Balkan**". Ταυτόχρονα υπεγράφησαν τρεις συμφωνίες μεταξύ Σερβίας, Βόρειας Μακεδονίας και Αλβανίας, οι οποίες θα διευκολύνουν το εμπόριο στην περιοχή, θα επιτρέψουν τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς εργασίας, αλλά και την αμοιβαία βοήθεια σε εξαιρετικές καταστάσεις. Ειδικότερα υπεγράφησαν συμφωνίες για τη διακίνηση αγαθών, την κοινή πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τη συνεργασία για την προστασία από φυσικές καταστροφές. Συμφωνήθηκε, επίσης, η αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων και γενικότερα των τίτλων σπουδών και επαγγελματικής κατάρτισης.

Επιπλέον, από τις 3 Ιανουαρίου 2022 αναγνωρίζονται αμοιβαίως όλα τα πιστοποιητικά κτηνιατρικού και φυτοϋγειονομικού ελέγχου μεταξύ των χωρών μελών της «Open Balkan». Η διαδικασία είναι απλή και το μόνο που απαιτείται είναι η έγκαιρη ενημέρωση μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την ημέρα διέλευσης του φορτηγού .

Πρόσφατα επετεύχθη συμφωνία για την ολοκλήρωση των διαδικασιών έκδοσης αμοιβαίων αδειών εργασίας μεταξύ των τριών χωρών.

Ο κ. Βούτσιτς ανακοίνωσε πρόσφατα ότι συζητήθηκε επίσης η εφαρμογή των νέων εναρμονισμένων δελτίων ταυτότητας, σημειώνοντας ότι θα μπορούσε να επιτευχθεί συμφωνία για το θέμα αυτό κατά το προσεχές διάστημα. Ο Σέρβος Πρόεδρος επεσήμανε ότι οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της Σερβίας και της Βόρειας Μακεδονίας έχουν αυξηθεί κατά 50% τα τελευταία τρία χρόνια ενώ τόνισε επίσης, ότι το μεγαλύτερο εμπόδιο για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, είναι τα σύνορα, καθώς όπως ανέφερε, τα φορτηγά βρίσκονται καθοδόν μόνο το 30% του συνολικού χρόνου της διαδρομής ενώ το 70% περιμένουν στα συνοριακά σημεία ελέγχου.

Η Σερβία συμμετέχει επίσης στην **Πρωτοβουλία «17+1»**. Το εν λόγω σχήμα αποτελεί προσπάθεια του κινεζικού υπουργείου Εξωτερικών για την προώθηση των επιχειρηματικών δεσμών μεταξύ Κίνας και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Κίνα-ΚΑΕ).

1.3.6 Λοιπές χώρες-εταίροι οικονομικής και αναπτυξιακής συνεργασίας

Πλην των χωρών, οι οποίες αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, αξίζει να καταγραφούν και κάποια σχέδια οικονομικής-αναπτυξιακής συνεργασίας της Σερβίας με τις εξής χώρες:

Σερβία - ΗΠΑ

Το Σεπτέμβριο του 2020 εγκαινιάστηκε το γραφείο του **Διεθνούς Αμερικανικού Φορέα Χρηματοδότησης για την Ανάπτυξη** (U.S. International Development Finance Corporation- DFC) στη Σερβία. Στις 21.1.2021 υπεγράφη διακρατική συμφωνία για τη διενέργεια επενδύσεων στη Σερβία, μεταξύ του Σέρβου Υπουργού Οικονομικών, κ. Sinisa Mali και του Πρέσβη των ΗΠΑ στη Σερβία. Η εν λόγω συμφωνία αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη των δραστηριοτήτων του διεθνούς αμερικανικού Φορέα Χρηματοδότησης για την Ανάπτυξη (U.S. International Development Finance Corporation- DFC) στη χώρα. Σύμφωνα με τον Σέρβο Υπουργό Οικονομικών, ο στόχος ήταν να συμφωνηθεί ένα εγγυοδοτικό σχήμα, αξίας 1 δισ. δολαρίων ΗΠΑ, έως το τέλος του πρώτου τριμήνου του 2021, και να καταστεί διαθέσιμο στις σερβικές πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις έως τα μέσα του 2021. Ένα μέρος της συμφωνίας θα αφορά άμεσες πιστώσεις και βοήθεια, οι οποίες θα χορηγηθούν από το DFC, ενώ το υπόλοιπο μέρος της βοήθειας θα προέρχεται από εμπορικές τράπεζες.

Τον Μάιο του 2021, το Γραφείο της Υπηρεσίας Αναπτυξιακής Βοήθειας των ΗΠΑ - USAID στη Σερβία παρουσίασε την **Στρατηγική Συνεργασίας για την Ανάπτυξη της Σερβίας** (Country Development Cooperation Strategy- CDCS) για τα έτη 2020-2025. Η εν λόγω στρατηγική, προϋπολογισμού 115 εκατ. δολαρίων, επικεντρώνεται σε δύο αναπτυξιακούς στόχους. Ο πρώτος αφορά την ανθεκτικότητα των δημοκρατικών παραγόντων και ο δεύτερος την υποστήριξη της επίτευξης της δίκαιης ευημερίας. Τα κύρια εργαλεία για τους στόχους αυτούς - ως προς το οικονομικό σκέλος - είναι η ανάπτυξη των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μέσω της ενσωμάτωσής τους σε ανεπτυγμένες αγορές, της βελτίωσης των δυνατοτήτων πρόσβασης σε χρηματοδότηση και της ενίσχυσης - μιας βασισμένης στη γνώση - οικονομίας.

Σερβία-Κίνα

Σύμφωνα με στοιχεία του American Enterprise Institute, οι επενδύσεις και τα δάνεια της Κίνας στη Σερβία από το 2010 έως το τέλος του 2022 ανήλθαν σε 17,3 δισ. δολάρια. Από το 2014 έως το 2022, οι κινεζικές εταιρείες έχουν επενδύσει στη Σερβία 4,4 δισ. δολάρια στον τομέα αυτό. Η Zijin Mining έχει προβεί σε επενδύσεις ύψους 1,84 δισ. δολαρίων το 2018, το 2019, το 2020 και το 2021, ενώ δαπάνησε 380 εκατ. δολάρια για την απόκτηση δικαιωμάτων εξόρυξης για το ορυχείο Cukaru Peki. Άλλες κινεζικές επενδύσεις περιλαμβάνουν την κατασκευή του εργοστασίου ελαστικών Shangdong Linglong στο Zrenjanin αξίας 950 εκατ. ευρώ, την επένδυση της κινεζικής εταιρείας CMEC στον θερμοηλεκτρικό σταθμό στο Kostolac, αξίας 970 εκατ. δολ. (με δανεισμό ωστόσο από τη σερβική κυβέρνηση), την αγορά του σιδηροδρογείου Smederevo από την κινεζική εταιρεία HBIS, έναντι 120 εκατ. δολαρίων, καθώς και την κατασκευή του θερμοηλεκτρικού σταθμού στο Pancevo από την Shanghai Electric Company, κατόπιν παραγγελίας της Gazprom. Ωστόσο, σύμφωνα με το Ινστιτούτο, τα έργα κατασκευής υποδομών που χρηματοδοτούνται από κινεζικά δάνεια και υλοποιούνται από κινεζικές εταιρείες είναι σχεδόν τρεις φορές υψηλότερα από τις κινεζικές επενδύσεις στη Σερβία, και ανέρχονται σε περίπου 12,87 δισ. δολ.

Όσον αφορά τα έργα καινοτομίας αναφέρεται ότι η Huawei και το σερβικό Υπουργείο Εσωτερικών έχουν συνάψει, επίσης, συμφωνία συνεργασίας για την εισαγωγή των ασύρματων ευρυζωνικών τεχνολογιών «eLTE» και των συστημάτων δημόσιας ασφάλειας «Smart City», συμπεριλαμβανομένου ενός δικτύου παρακολούθησης μεγάλης κλίμακας που έχει εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα της Σερβίας. Επίσης, το 2021 εγκαινιάστηκε το Κέντρο Καινοτομιών και Ανάπτυξης της Huawei, το οποίο αναμένεται να βοηθήσει σημαντικά την περαιτέρω ψηφιοποίηση στη Σερβία. Η Σερβία συνεργάζεται με την Huawei για την εισαγωγή του 5G. Η κινεζική εταιρεία έχει συνάψει συμβόλαιο 150 εκατ. ευρώ με την κρατική Telekom Srbija και ανακηρύχθηκε εταίρος στην ανάπτυξη του δικτύου 5G με την σερβική εταιρεία κινητής τηλεφωνίας Telenor - Yettel.

Σερβία - Γαλλία

Ο Γαλλικός Οργανισμός Ανάπτυξης (AFD) ενέκρινε δάνειο ύψους 50 εκατ. ευρώ για τη στήριξη των μεταρρυθμίσεων αναφορικά με την κλιματική αλλαγή στη Σερβία. Μέσω του δανειακού αυτού προγράμματος, το οποίο κατά την πρώτη - διετή - "φάση" του περιλαμβάνει δάνειο 50 εκατ. ευρώ και επιδότηση 500.000 ευρώ, θα μπορεί να στηριχθεί η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και την επίτευξη μιας πράσινης ανάπτυξης στη χώρα. Κατά τον AFD, η υιοθέτηση του νόμου για την κλιματική αλλαγή αποτελεί σημαντικό βήμα προς τις μεταρρυθμίσεις στους τομείς που καλύπτονται από την Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ και την Πράσινη Ατζέντα για τα Δυτικά Βαλκάνια. Τέλος, σημειώνεται, ότι ο Γαλλικός Οργανισμός Ανάπτυξης σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα, χρηματοδοτούν μέρος του προγράμματος για τον εκσυγχρονισμό των σιδηροδρομικών υποδομών της Σερβίας (βλ. Κεφ. Διεθνείς Οργανισμοί - ΠΟΕ).

Σερβία - Ισραήλ

Σύμφωνα με την Πρεσβεία του Ισραήλ στη Σερβία, οι Ισραηλινοί ενδιαφέρονται για πρόσθετες επενδύσεις στη χώρα. Στα τέλη του 2020 αποφασίστηκε από το Επιμέλητληριο της Σερβίας (PKS) η έναρξη λειτουργίας σερβικού Γραφείου εμπορικών υποθέσεων στην Ιερουσαλήμ, αρμόδιου για την ανάπτυξη της οικονομικής συνεργασίας, ιδίως στον τομέα της καινοτομίας. Τελικά, αυτό το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε μέχρι σήμερα εξ' αιτίας της ψύχρασης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, μετά την αναγνώριση του Κοσόβου από το Ισραήλ στις αρχές του 2021.

Σερβία - ΗΑΕ

Από το 2012, η συνεργασία της Σερβίας με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αποτελεί σημαντικό πυλώνα της εξωτερικής πολιτικής της με το εύρος της αμοιβαίας συνεργασίας να αυξάνεται συνεχώς. Παρά τα έργα που δεν ολοκληρώθηκαν, σημαντικές επενδύσεις όπως το Belgrade Waterfront, η αγορά γεωργικής γης από εμιρατινές εταιρείες (βλ. Κεφ. Γεωργία) αλλά και ο σημαντικός δανεισμός από τα Εμιράτα, ενισχύουν τις διμερείς σχέσεις.

Τον Σεπτέμβριο του 2022 ανακοινώθηκε ότι η Σερβία είχε εξασφαλίσει δάνειο ενός δις. δολαρίων από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, με επιτόκιο 3%. Ειδικότερα, ο Σέρβος Πρόεδρος ανέφερε ότι, στην παρούσα κατάσταση, οι χώρες πρακτικά δεν μπορούν να λάβουν δάνεια σε μετρητά ενώ κράτη-μέλη της ΕΕ, όπως η Ουγγαρία και η Ρουμανία, λαμβάνουν δάνεια με επιτόκιο 6%. Αντιθέτως, ο ευνοϊκός αυτός δανεισμός θα κάνει δυνατή την αποπληρωμή παλαιών δανείων που ελήφθησαν το 2010 και το 2011 με επιτόκιο 7,5%.

Ο Υπουργός Οικονομικών, Σίνισα Μάλι, δήλωσε πρόσφατα ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του Ιουλίου 2022, η συνολική αξία των αραβικών επενδύσεων στη Σερβία ανέρχεται σε 4 δισ. δολάρια. Οι καθαρές εισροές το 2018 ήταν μόλις 180 εκατ. ευρώ, ενώ το 2010 οι εμμερατινές επενδύσεις ανήλθαν σε μόλις 300.000 ευρώ. Σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας, οι άμεσες επενδύσεις από τα ΗΑΕ στη Σερβία για το 2021 ανήλθαν σε 11,8 εκατ. Επίσης, σύμφωνα με τον Υπουργό Τηλεπικοινωνιών και Πληροφοριών της Σερβίας, κ. Ιοναπονίτς, οι δύο χώρες συνεργάζονται επίσης στους τομείς της ψηφιοποίησης, της ανάπτυξης της τεχνητής νοημοσύνης και της βιοπληροφορικής.

2. Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας – Σερβίας

2.1 Διμερές εμπόριο

2.1.1 Διμερείς Εμπορικές Ροές – Εμπόριο Αγαθών

Ο όγκος του διμερούς εμπορίου αγαθών Σερβίας – Ελλάδας κατά το 2022 ανήλθε στα 751 εκατ. ευρώ παρουσιάζοντας, αύξηση σε σχέση με το 2021 κατά 22,48%.

Συγκεκριμένα, για το 2022, οι ελληνικές εξαγωγές αγαθών στη Σερβία ανήλθαν σε 455,5 εκατ. ευρώ και οι εισαγωγές από τη Σερβία σε 295,7 εκατ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο κατέγραψε πλεόνασμα υπέρ της χώρας μας ύψους 159,8 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση κατά 46,57%.

Πίνακας 2.1 Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδας – Σερβίας

(ποσά σε ευρώ)	2018	2019	2020	2021	2022	Μεταβολή 2022/2021
Εξαγωγές αγαθών Ελλάδας	269.524.695	250.045.082	266.555.537	361.193.536	455.537.696	26,12%
Εισαγωγές αγαθών Ελλάδας	195.606.377	202.369.879	210.975.501	252.145.395	295.709.893	17,28%
Όγκος εμπορίου	465.131.072	452.414.961	477.531.038	613.338.931	751.247.589	22,48%
Εμπορικό ισοζύγιο	73.918.318	47.675.203	55.580.036	109.048.141	159.827.803	46,57%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

Οι σημαντικότερες κατηγορίες προϊόντων που συνθέτουν τις ελληνικές εξαγωγές προς την Σερβία, σύμφωνα με την επίσημη τελωνειακή ονοματολογία, είναι “αργίλιο και τεχνουργήματα από αργίλιο”, “πλαστικές ύλες και τεχνουργήματα από αυτές τις ύλες” “καρποί και φρούτα βρώσιμα, φλούδες εσπεριδοειδών ή πεπονιών”, ορυκτά καύσιμα, και “πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις, μέρη αυτών των μηχανών ή συσκευών”.

Πίνακας 2.2 ΟΙ 5 Κυριότερες Κατηγορίες Εξαγωγών από την Ελλάδα (2ψήφιος κωδικός)

2ψήφιο κεφάλαιο συνδυασμένης ονοματολογίας	2022		2021		Μεταβολή στην αξία
	Αξία (σε Ευρώ)	% στο σύνολο	Αξία (σε Ευρώ)	% στο σύνολο	
76 - ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ	124.583.660	27,35%	79.231.371	21,94%	57,24%
39 - ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΥΛΕΣ	43.414.006	9,53%	43.146.102	11,95%	0,62%
08 - ΚΑΡΠΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ, ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ Ή ΠΕΠΟΝΙΩΝ	36.093.980	7,92%	35.217.304	9,75%	2,49%
27 - ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ, ΟΡΥΚΤΑ ΛΑΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΑΞΗΣ ΑΥΤΩΝ. ΑΣΦΑΛΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ. ΚΕΡΙΑ ΟΡΥΚΤΑ	27.249.475	5,98%	7.141.229	1,98%	281,58%
84 - ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ, ΛΕΒΗΤΕΣ, ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΝΟΗΣΕΙΣ. ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ Ή ΣΥΣΚΕΥΩΝ	19.945.786	4,38%	19.827.233	5,49%	0,60%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

Στους κάτωθι πίνακες αντικατροπτίζεται τα 15 πρώτα προϊόντα κατά αξία, των διμερών εισαγωγών-εξαγωγών, σε τετραψήφια ανάλυση, βάσει των στοιχείων της Στατιστικής Υπηρεσίας της Σερβίας για τα έτη 2021 και 2022.

Πίνακας 2.2.1 : Εισαγωγές Ελλάδας από Σερβία, (Αξία σε εκ. ευρώ)

ΚΣΟ	ΚΣΟ 4 ψήφιος	2022	2021	Μεταβολή
4819	Κουτιά και άλλες συσκευασίες από χαρτί, χαρτόνι, χαρτοβάμβακα ή επίπεδες επιφάνειες από ίνες κυτταρίνης. Είδη από χαρτόνι για γραφεία, καταστήματα κ.ά.	19,57	15,76	24,18%
1507	Σογιέλαιο και τα κλάσματά του, μη χημικά τροποποιημένα	16,24	7,79	108,47%
4011	Επίσωτρα με πιεσμένο αέρα, καινούργια, από καουτσούκ	11,60	9,88	17,41%
2105	Παγωτό, είτε περιέχει κακάο είτε όχι	10,76	10,94	-1,65%
3901	Πολυμερή αιθυλενίου	10,71	10,73	-0,19%
4805	Άλλο μη επικαλυμμένο χαρτί και χαρτόνι, σε ρολά ή φύλλα	10,37	5,89	76,06%
2401	Καπνός, μη επεξεργασμένος· απορρίμματα καπνού	9,55	3,84	148,70%
4811	Χαρτί, χαρτόνι, βάτα κυτταρίνης, επικαλυμμένο, εμποτισμένο,..	9,15	8,88	3,04%
2309	Παρασκευάσματα του είδους που χρησιμοποιούνται στη διατροφή των ζώων	8,03	5,97	34,51%
7204	Απορρίμματα και θραύσματα χυτοσιδήρου, σιδήρου ή χάλυβα (παλιοσίδερα).	7,99	16,68	-52,10%
7208	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, πλάτος >=600 mm, που έχουν ελαθεί σε θερμή κατάσταση, μη επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ούτε επενδυμένα	7,22	2,05	252,20%
7210	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, πλάτος >=600 mm, επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ή επενδυμένα	6,48	2,82	129,79%
2710	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά, άλλα από τα ακατέργαστα λάδια	6,42	2,42	165,29%
7612	Βαρέλια, τύμπανα, δοχεία και παρόμοια δοχεία, από αλουμίνιο, V<300l	5,88	5	17,60%
1806	Σοκολάτα και άλλα παρασκευάσματα διατροφής που περιέχουν κακάο	5,12	0,366	1298,91%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Πίνακας 2.2.2: Εξαγωγές Ελλάδας σε Σερβία, (Αξία σε εκ. ευρώ)

ΚΣΟ	ΚΣΟ 4 ψήφιος	2022	2021	Μεταβολή
7606	Πλάκες, φύλλα και λωρίδες αλουμινίου, πάχους >0,20 mm	62,67	29,78	110,44%
9999	Μη ταξινομημένα εμπορεύματα	36,36	26,68	36,28%
7601	Αλουμίνιο, ακατέργαστο	28,03	22,13	26,66%
7604	Ράβδοι και είδη καθορισμένης μορφής από αλουμίνιο	25,38	21,2	19,72%
3004	Φάρμακα, συσκευασμένα σε μετρημένες δόσεις ή για λιανική πώληση	24,19	16,34	48,04%
7411	Σωλήνες κάθε είδους από χαλκό	21,33	19,76	7,95%
0805	Εσπεριδοειδή, νωπά ή αποξηραμένα	20,17	22,89	-11,88%
3903	Πολυμερή στυρολίου	16,78	12,7	32,13%
2710	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά, άλλα από τα ακατέργαστα λάδια	15,06	5,91	154,82%
2402	Πούρα, πουράκια και τσιγάρα, από καπνό ή υποκατάστατα του καπνού	10,33	8,79	17,52%
7213	Χοντρόσυρμα (fil machine) από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες	9,11	12,61	-27,76%
3921	Άλλες πλάκες, φύλλα, μεμβράνες, ταινίες και λουρίδες από πλαστικές ύλες	8,19	5,85	40,00%
0810	Άλλοι καρποί και φρούτα νωπά	7,47	5,94	25,76%
0811	Καρποί και φρούτα, άψητα ή ψημένα στον ατμό ή βρασμένα στο νερό, κατεψυγμένα, έστω και με προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών	6,84	6,53	4,75%
2713	Οπτάνθρακας (κοκ) από πετρέλαιο, άσφαλτος από πετρέλαιο και άλλα υπολείμματα των λαδιών πετρελαίου ή των ασφαλτούχων ορυκτών	6,62	0,974	579,67%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία της Σερβίας

Σημειώνεται ότι διαχρονικά το μερίδιο των γεωργικών προϊόντων & τροφίμων καταλαμβάνει περίπου το 50% του συνολικού διμερούς εμπορίου Ελλάδας-Σερβίας. Στα **κυριότερα εξαγόμενα ελληνικά προϊόντα** περιλαμβάνονται οι καρποί και τα φρούτα (κυρίως εσπεριδοειδή, αλλά και βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα, πεπόνια, καρπούζια, φράουλες, κεράσια κ.ά.), καπνά, λαχανικά, λιπάσματα, εκχυλίσματα βύνης, ελαιόλαδο και βαμβάκι. Στις **εισαγωγές από τη Σερβία** κυριαρχούν τα ποτά (κυρίως μεταλλικά και τα αεριούχα νερά και μύρα), τα παγωτά, τα έλαια (κυρίως σογιέλαιο), οι ζωτροφές, τα λιπάσματα, η ζάχαρη και η μελάσα, το καλαμπόκι, τα λαχανικά (κυρίως ντομάτες & κατεψυγμένα και παρασκευασμένα λαχανικά) και τα κατεψυγμένα φρούτα.

2.1.2 Εμπόριο Υπηρεσιών - Τουριστικές Ροές

Όσον αφορά τις ελληνικές εξαγωγές στο τομέα των υπηρεσιών, υπενθυμίζεται ότι αυτές συνίστανται κυρίως από εισροές προερχόμενες από τον τουριστικό κλάδο, τις λοιπές υπηρεσίες και τις μεταφορές.

Πίνακας 2.3 Ισοζύγιο Υπηρεσιών Ελλάδας – Σερβίας (σε εκ. ευρώ)

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΣΕΡΒΙΑΣ	2020	2021
	6,6	138,9
Εισπράξεις	47,5	188,4
Υπηρεσίες μεταποίησης αγαθών τα οποία ανήκουν σε άλλους	0,0	0,0
Υπηρεσίες συντήρησης και επισκευής που δεν περιλαμβάνονται αλλού	0,1	1,1
Ταξιδιωτικό	18,6	149,3
Θαλάσσιες μεταφορές	1,5	2,5
Λοιπές μεταφορές	7,6	11,5
Κατασκευαστικές	1,8	2,6
Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές	1,0	0,9
Χρηματοοικονομικές	0,1	0,0
Χρεώσεις για τη χρήση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (Royalties)	0,7	0,1
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης	7,4	6,7
Λοιπές υπηρεσίες επιχειρηματικής δραστηριότητας	8,4	11,9
Υπηρεσίες αναψυχής, πολιτιστικές, προσωπικές, κλπ.	0,2	1,8
Υπηρεσίες δημοσίου	0,1	0,0
Πληρωμές	40,8	49,5
Υπηρεσίες μεταποίησης αγαθών τα οποία ανήκουν σε άλλους	0,0	0,0
Υπηρεσίες συντήρησης και επισκευής που δεν περιλαμβάνονται αλλού	0,0	0,0
Ταξιδιωτικό	7,5	7,5
Θαλάσσιες μεταφορές	0,3	1,0
Λοιπές μεταφορές	14,7	17,3
Κατασκευαστικές	4,0	1,2
Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές	0,2	0,3
Χρηματοοικονομικές	0,9	0,7

Χρεώσεις για τη χρήση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (Royalties)	0,0	0,0
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και πληροφόρησης	1,0	1,1
Λοιπές υπηρεσίες επιχειρηματικής δραστηριότητας	7,5	13,7
Υπηρεσίες αναψυχής, πολιτιστικές, προσωπικές, κλπ.	4,0	5,9
Υπηρεσίες δημοσίου	0,7	0,8

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ακολουθεί το Ισοζύγιο Υπηρεσιών Ελλάδος-Σερβίας της τελευταίας δωδεκαετίας σε συνοπτική μορφή:

Πίνακας 2.4 Εμπόριο Υπηρεσιών Ελλάδος - Σερβίας 2010-20122 (σε εκ. ευρώ)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Εισπράξεις	296	258	256	310	400	319	314	414	349	395	47	188	339
Πληρωμές	70	106	85	88	157	92	73	57	48	66	41	50	62

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος

Όσον αφορά τις **αφίξεις Σέρβων τουριστών** προς την χώρα μας κατά το έτος 2019, αυτές υπερέβησαν σε αριθμό το ένα εκατομμύριο(*). Υπενθυμίζεται ότι η Σερβία είναι μία χώρα περίπου 7 εκατομμυρίων. Τα τουριστικά μας έσοδα από τους εν λόγω Σέρβους τουρίστες, ανήλθαν σε 356 εκατ. Ευρώ με μέση διάρκεια παραμονής τους τις 8,4 ημέρες.

Το 2020, λόγω της πανδημίας και του ξαφνικού κλεισίματος των συνόρων σημειώθηκε κατακόρυφη πτώση των αφίξεων από Σερβία (περίπου 60 χιλιάδες), ενώ έντονη ήταν η δυσάρεσκεια της σερβικής κοινής γνώμης. Προσπάθεια αντιστροφής του δυσάρεστου κλίματος, αποτέλεσε η επίσκεψη του Έλληνα Υπουργού Τουρισμού, κ. Χ. Θεοχάρη (Μάρτιος 2021) και η υπογραφή διμερούς μνημονίου για αμοιβαία αναγνώριση των πιστοποιητικών εμβολιασμού κτλ (βλ. κατωτέρω Κεφ: Διμερής Συνεργασία). Ωστόσο, κατά το 2021, υπήρξε διστακτικότητα στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμού, Πολλοί Σέρβοι, κυρίως μη εμβολιασθέντες νεαράς ηλικίας, επέλεξαν για το Μαυροβούνιο, την Αλβανία, την Αίγυπτο αλλά και την Τουρκία, χώρες, οι οποίες, δεν έθεσαν περιορισμούς για την είσοδο στη χώρα. Από 2022 σημειώνεται σημαντική ανάκαμψη στις τουριστικές ροές προς την Ελλάδα, χωρίς ωστόσο αυτές να έχουν επανέλθει στα προ πανδημίας επίπεδα.

Πίνακας 2.5: Αφίξεις στην Ελλάδα από τη Σερβία

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Αφίξεις από τη Σερβία στην Ελλάδα	1.079.879	922.365	1.027.300	60.151	413.777	728.500
Ποσοστό στο σύνολο των αφίξεων	3,58%	2,79%	3,02%	0,81%	2,7%	2,44%
Μεταβολή	49,61%	-14,59%	11,38%	-94,14%	588%	47%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΟΤ

Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία, από τα 3,7 εκατ. το 2019, το 30% κατευθύνθηκαν στο Βελιγράδι. Το 2018 τη Σερβία επισκέφτηκαν 71.359 Έλληνες, οι οποίοι πραγματοποίησαν 129.750 διανυκτερεύσεις. Το έτος 2019, συνεχίστηκε η ίδια τάση. Οι Έλληνες τουρίστες προβαίνουν, κατά μέσον όρο, σε δύο διανυκτερεύσεις όταν επισκέπτονται τη Σερβία. Βέβαια, κατά το έτος 2020 (πανδημία Covid-19), οι εν λόγω ροές σημείωσαν κατακόρυφη πτώση. Το 2021, σύμφωνα με τη Σερβική Στατιστική Υπηρεσία 15.131 Έλληνες επισκέφθηκαν τη Σερβία, πραγματοποιώντας 30.916 διανυκτερεύσεις. Την

περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου 2022, σημειώθηκαν 14.928 αφίξεις και 38.089 διανυκτερεύσεις, εκ των οποίων περισσότερες από τις μισές καταγράφηκαν τον Μάιο, λόγω της διοργάνωσης του Πρωταθλήματος της Ευρωλίγκας στο Βελιγράδι. Το 2022 τη Σερβία επισκέφθηκαν 56.564 έλληνες τουρίστες, οι οποίοι πραγματοποίησαν 122.936 διανυκτερεύσεις.

2.2 Ελληνικές επενδύσεις στη Σερβία

Όσον αφορά στις ελληνικές επενδύσεις, κυριότεροι τομείς δραστηριότητας τους είναι ο κατασκευαστικός κλάδος, η βιομηχανία τροφίμων και ποτών, το λιανικό εμπόριο, οι τηλεπικοινωνίες και τεχνολογίες πληροφορικής, οι ξενοδοχειακές υπηρεσίες, η παροχή συμβουλευτικών/νομικών υπηρεσιών κλπ. Θεωρείται, επίσης, σκόπιμο όπως υπογραμμισθεί η μικρή γεωγραφική διασπορά των ελληνικών επενδύσεων στο σύνολο της σερβικής επικράτειας καθώς οι περισσότερες από αυτές βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή του Βελιγραδίου. Μεταξύ των ελληνικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται σε Σερβία, περιλαμβάνονται οι: ΤΕΡΝΑ, ΕΛ.ΠΕ.-ΕΚΟ, Τσιμέντα ΤΙΤΑΝ, Coca Cola HBC, Eurobank EFG, Alumil, Isomat, Kleeman, Intracom, Chipita, ΒΙΟΧΑΛΚΟ, Καζίνο Λουτρακίου, Όμιλοι Δασκαλαντωνάκη και Λάμπσα Α.Ε., Βερόπουλος (Vero), Autostop Interiors κλπ.

Όπως αναφέρθηκε στο περί Τραπεζικού Συστήματος κεφάλαιο (1.1.3/Ε), τον Δεκέμβριο 2021 πραγματοποιήθηκε η συγχώνευση της Eurobank Σερβίας με την Direktna Bank. Ωστόσο, στη συνέχεια, στις αρχές του 2023, ανακοινώθηκε η εξαγορά της Eurobank Direktna από τη Σερβική ΑΙΚ Banka, του ομίλου MK Group.

Το 2021 ανακοινώθηκε και αγορά ποσοστού περίπου 10% του μετοχικού κεφαλαίου του Χρηματιστηρίου Βελιγραδίου, από το Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑΑ). Παρότι δεν υπάρχει ακόμα αξιόλογη χρηματαγορά στη Σερβία, η ανωτέρω κίνηση αποτελεί προσπάθεια ελέγχου μέρους των μελλοντικών εξελίξεων στο χώρο αυτό. Αξίζει εδώ να αναφερθεί, ότι κατά το 2020, η Εθνοσυνέλευση της Σερβίας ενέκρινε τροποποιήσεις του νόμου για την κεφαλαιαγορά, επιτρέποντας την αύξηση της βάσης και της δομής των δυνητικών επενδυτών σε εγχώριες κινητές αξίες. Οι ξένοι επενδυτές και τα κεφάλαια θα είναι πλέον σε θέση να επενδύσουν σε εγχώριους τίτλους και στην κεφαλαιαγορά της Σερβίας με γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο.

Πίνακας 2.6.1 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (Απόθεμα)

(Καθαρά Απόθεμα - ποσά σε εκ.)	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
ΑΞΕ προς την Ελλάδα	3,3	3,9	6,6	11,4	18,8	
Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στη Σερβία	386,6	279,6	188,0	663,7	585,2	-

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, *Η έρευνα επενδύσεων για το 2022 θα ολοκληρωθεί τον Σεπτέμβριο 2023

**Διαχρονικά η συνολική αξία των ελληνικών επενδύσεων στη Σερβία υπολογίζεται σε 1,5 δισ. Ευρώ, κατά μέσο όρο

Πίνακας 2.6.2 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (Ροές)

(Ροές - ποσά σε εκ.)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ΑΞΕ προς την Ελλάδα	1,4	1,7	10,3	3,3	5,5	27,8	15,7
Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στη Σερβία	27,1	-99,8	-61,2	12,0	-8,6	7,5	7,6

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Εντελώς διαφορετικά είναι τα στατιστικά δεδομένα της Εθνικής Τράπεζας της Σερβίας για τις ελληνικές Α.Ξ.Ε. στην χώρα αυτή, λόγω διαφορετικής μεθοδολογίας υπολογισμού τους (για ΑΞΕ στη Σερβία, βλ. https://www.nbs.rs/en/drugi-nivo-navigacije/statistika/platni_bilans/index.html)

Πίνακας 2.7 Εισερχόμενες ΑΞΕ στη Σερβία (εκατ. ευρώ)

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
37,6	30,6	-317,6*	37,4	89,7	12,8	42,7	-150,0*	30,3	11,8	6,8

(*αρνητικό ποσόν ΑΞΕ σημαίνει απόσυρση επενδύσεων πό τη Σερβία/ προσωρινά στοιχεία, σε εκ. ευρώ)

Περί τις 250 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων έχουν επενδύσει μέχρι τώρα περισσότερα από 1,5 δισ. ευρώ. Υπενθυμίζεται ότι κατά την “χρυσή εποχή” της ελληνικής επιχειρηματικότητας στη Σερβία, δηλαδή αμέσως μετά τον πόλεμο στην τότε Γιουγκοσλαβία, οι ελληνικές επενδύσεις υπερέβησαν τα 2,5 δισ. ευρώ.

Για περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις, ανά χώρα προέλευσης και προορισμού:

A. Σε επίπεδο ροών (<https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/roes>) και

B. Σε επίπεδο αποθεμάτων (<https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/apothemata>)

Όσον αφορά **τις σερβικές εταιρείες** στην Ελλάδα, αυτές είναι αμελητέες και αφορούν κυρίως την αγορά κατοικιών. Κάποιες επενδύσεις που ξεχωρίζουν, είναι στον τομέα του λιανεμπορίου, όπως της αλυσίδας φαρμακείων «Lilly» και της αλυσίδας λιανικής αθλητικών ειδών «SportVision».

2.3 Θεσμικό Πλαίσιο Οικονομικής Συνεργασίας - Διμερής Συνεργασία σε επιμέρους Τομείς

Σε γενικές γραμμές, οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Σερβίας εξελίσσονται ομαλά. Τα τελευταία δε χρόνια και έως τις αρχές Μαρτίου 2020 όταν λήφθηκαν έκτακτα μέτρα προστασίας κατά της πανδημίας του κορωνοϊού (Covid-19), είχαν πυκνώσει οι διμερείς επαφές, επίσημες ή επιχειρηματικού επιπέδου.

Ενέργεια

Η ενέργεια συγκαταλέγεται στους τομείς προτεραιότητας στο πλαίσιο της διμερούς **συνεργασίας Ελλάδας-Σερβίας**. Κατά το 2019 διατυπώθηκε η βούληση από πλευράς Ελλάδας για ενίσχυση συνεργασίας στους τομείς του φυσικού αερίου, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ενεργειακής αποδόσεως: πχ τροφοδοσία της Σερβίας με φυσικό αέριο (φ.α.) μέσω του δια-συνδετηρίων αγωγών Ελλάδος-Βουλγαρίας (IGB) και Βουλγαρίας-Σερβίας(IBS) ή επίσης από ενδεχόμενη προέκταση προς την Σερβία του νέου αγωγού φ.α. Θεσσαλονίκης-Σκοπίων. Η παγκόσμια ενεργειακή κρίση από τις αρχές 2022, καθιστά επιτακτική την ελληνο-σερβική συνεργασία στον τομέα αυτό. Ο δε Πρόεδρος Αλ. Βούτσιτς, την 3η Μαΐου 2022 παρέστη στην Αλεξανδρούπολη στην τελετή έναρξης κατασκευής του πλωτού σταθμού αποθηκευσης και επαναεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου (FSRU), ενώ λίγο αργότερα ανακοινώθηκε η πρόθεση της Σερβίας να προμηθευτεί φυσικό αέριο από τον εν λόγω σταθμό (περί τα 300 εκ. κ.μ.)

Τουρισμός

Διμερής Συμφωνία Συνεργασίας στον τομέα του τουρισμού υπογράφηκε κατά την σύγκλιση του πρώτου Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ). Τον Σεπτέμβριο 2020, η εν λόγω Συμφωνία, κυρώθηκε και από ελληνικής πλευράς. Εκκρεμεί η βάσει του άρθρου 6 αυτής σύναψη ειδικής συμφωνίας για την ίδρυση Γραφείων Τουρισμού εκατέρωθεν, η οποία θα ρυθμίζει και το καθεστώς τους. Υπολογίζεται ότι περισσότεροι από ένα εκατομμύριο Σέρβοι τουρίστες επισκέπτονταν ετησίως την Ελλάδα, έως και το 2019, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες.

Την άνοιξη του 2021 υπεγράφη Κοινή Δήλωση στον τομέα του τουρισμού εν μέσω πανδημίας COVID-19. Η κοινή Δήλωση καθόριζε τις προϋποθέσεις εισόδου των ταξιδιωτών από τη Σερβία στην Ελλάδα και αντίστροφα, για την θερινή περίοδο (2021). Μεταξύ 18 και 20 Μαΐου του 2022, πραγματοποιήθηκε επίσημη επίσκεψη του Έλληνα Υπουργού Τουρισμού και εξετάσθηκε η επιτευχθείσα πρόοδος των ανωτέρω.

Μεταφορές

Το **Μνημόνιο Συνεργασίας του 2017**, προβλέπει Κοινή Ομάδα Εργασίας. Κατά την επίσκεψη του τότε Υφυπουργού Μεταφορών κ. Ι. Κεφαλογιάννη στο Βελιγράδι τον Σεπτέμβριο του 2019, εκφράστηκε εκατέρωθεν η βούληση για ενίσχυση της συνεργασίας, ιδιαιτέρως, στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών (**γραμμή Θεσσαλονίκης-Σκοπίων-Βελιγραδίου**).

Τον Σεπτέμβριο του 2019 ετέθη σε λειτουργία η Μόνιμη Γραμματεία της Κοινότητας Μεταφορών στο Βελιγράδι. Στην τελετή των εγκαινίων συμμετείχε και ο ανωτέρω Έλληνας Υφυπουργός Μεταφορών και Υποδομών, ο οποίος είχε εθιμοτυπική συνάντηση με την πρωθυπουργό και την Υπουργό Μεταφορών της Σερβίας, όπου συζητήθηκε η εκατέρωθεν βούληση για ενίσχυση της συνεργασίας. Κατά το Α' Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας, είχε εξάλλου υπογραφεί Μνημόνιο Συνεργασίας για την ανάπτυξη των σιδηροδρομικών μεταφορών. Τέλος, σημειώνεται ότι έχει συσταθεί Κοινή Ομάδα Εργασίας μεταξύ του Οργανισμού Λιμένος Θεσσαλονίκης -ΟΛΘ και του Υπουργείου Μεταφορών & Υποδομών της Σερβίας.

Η δε, υπό αναβάθμιση, σιδηροδρομική σύνδεση Θεσ/κης-Σκοπίων-Βελιγραδίου, καλύπτει κανονικά τις εμπορευματικές μεταφορές. Τον Αύγουστο του 2022 ο Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης (ΟΛΘ Α.Ε.) εγκαινίασε μια νέα τακτική υπηρεσία με τρένα μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων μεταξύ Θεσσαλονίκης - Νις. Σύμφωνα με το σχετικό δελτίο τύπου, η υπηρεσία είναι διαθέσιμη κανονικά από τον Σεπτέμβριο του 2022 με αναχωρήσεις από τη Θεσσαλονίκη και από τη Νις κάθε εβδομάδα, Τετάρτη και Σάββατο με άφιξη την ίδια ημέρα στον αντίστοιχο προορισμό τους. Η συχνότητα των δρομολογίων δύναται να αυξηθεί ανάλογα με την ζήτηση. Η υπηρεσία κατέστη δυνατή ως αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ της ΟΛΘ Α.Ε. και των σιδηροδρομικών εταιρειών Ελλάδας-Βόρειας Μακεδονίας- Σερβίας, ήτοι της Hellenic Train S.A., της MZ Transport A.D., της Kombinovani Prevoz D.O.O. αντίστοιχα και άλλων 9 ιδιωτικών και δημόσιων φορέων. Όσον αφορά τις επιβατικές αερομεταφορές, πραγματοποιούνται καθημερινά απ' ευθείας πτήσεις της Aegean Airlines και της Air Serbia για την σύνδεση Βελιγραδίου με Αθήνα ή Θεσ/κη. Η δεύτερη έχει προσθέσει στο δίκτυό της και αρκετές καλοκαιρινές πτήσεις προς ελληνικά νησιά.

Περιβάλλον

Η υφιστάμενη διμερής συνεργασία εδράζεται στο υπογραφέν τον Απρίλιο 2019 Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των δύο Υπουργείων, στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης. Υπάρχει εκατέρωθεν βούληση για συνεργασία στους τομείς της κυκλικής οικονομίας, επεξεργασίας λυμάτων, διαχείρισεως στερεών

αποβλήτων (δυνατότητα χρηματοδοτήσεως και από IPA), στην βάση της Ατζέντας 2030 και της Συνθήκης των Παρισίων. Επίσης, έχει προταθεί η από κοινού συμμετοχή των δύο χωρών σε χρηματοδοτικά προγράμματα, τα οποία αφορούν τα Δυτικά Βαλκάνια, ενώ έχουν πραγματοποιηθεί συνομιλίες για ανταλλαγή πληροφοριών και ανάπτυξη συνεργασίας στον τομέα της απολιγνητοποίησης

Υγεία

Το 2017 υπεγράφη διμερής Συμφωνία Κοινωνικής Ασφάλισης

Τηλεπικοινωνίες

Την 21η Μαΐου 2021, υπεγράφη στην Αθήνα, Μνημόνιο Κατανόησης για την μείωση των **τελών Περιαγωγής** τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών Ελλάδας- Σερβίας. Σύμφωνα με την Γενική Γραμματεία Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων- Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης της Ελλάδας, οι μειώσεις των τιμών μεταξύ τρίτων χωρών είναι αντικείμενο διμερών συμφωνιών μεταξύ των παρόχων τους. Η Ελλάδα υποστηρίζει και παροτρύνει τους παρόχους της να συνάψουν τέτοιου είδους συμφωνίες με στόχο τις μειώσεις τιμών, πλην όμως δεν είναι σε θέση να τους επιβάλλει τιμές ή την τιμολογιακή πολιτική τους. Πρόσφατα υπεγραφή συμφωνία για τη μείωση των τελών περιαγωγής μεταξύ ΕΕ και Δυτ. Βαλκανίων η οποία αναμένεται να τεθεί σε πλήρη ισχύ το 2028 (βλ. ανωτέρω). Το φθινόπωρο του 2023, όπως ανακοινώθηκε θα πραγματοποιηθούν οι πρώτες μειώσεις όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου της κινητής τηλεφωνίας.

Εμπόριο και Οικονομία

Μνημόνιο Συνεργασίας (MoU) υπεγράφη (Βελιγράδι, 17/12/2021) μεταξύ του Οργανισμού Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων (**ΟΑΕΠ**), με τον αντίστοιχο σερβικό Οργανισμό **A.O.F.I** (Serbian Export Credit and Insurance Agency). Το Μνημόνιο Συνεργασίας υπέγραψε εκ μέρους του ΟΑΕΠ, ο Γενικός Διευθυντής Γρηγόριος Σταματόπουλος και εκ μέρους του A.O.F.I ο Δ/νων Σύμβουλος Dejan Vukotić.

Στόχος του εν λόγω Μνημονίου η υποστήριξη του εμπορίου και των επενδύσεων μεταξύ των δύο χωρών, μέσω συγκεκριμένων ενεργειών όπως: (i) Ανταλλαγή πληροφοριών για τρέχοντα και πιθανά νέα έργα, (ii) Διερεύνηση ευκαιριών αμοιβαίας ασφάλισης, για εξαγωγή αγαθών, υπηρεσιών, επενδύσεων και υποστήριξη ασφαλισμένων από τους δύο φορείς, (iii) Ανταλλαγή εμπορικών πληροφοριών στο πλαίσιο διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου σχετικά με την πιστοληπτική ικανότητα αγοραστών που βρίσκονται αντίστοιχα στη Σερβία ή την Ελλάδα, (iv) Διοργάνωση συναντήσεων και εκδηλώσεων B2B μεταξύ εξαγωγικών εταιρειών Σερβίας και Ελλάδας, διαφόρων τομέων όπως η γεωργία, οι κατασκευές, ο χάλυβας και το αλουμίνιο, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η βιομηχανία διαχείρισης απορριμμάτων κ.ά., (v) Διευκόλυνση της πρόσβασης Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων από τις δύο χώρες στην εξεύρεση λύσεων τόσο στον εξαγωγικό όσο και στον επενδυτικό τομέα κλπ.

3η Σύνοδος του Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ)

Στις 11 Δεκεμβρίου 2019 στην Αθήνα, διεξήχθησαν οι εργασίες του 3ου Ανωτάτου Συμβουλίου Συνεργασίας (ΑΣΣ) των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Σερβίας, υπό την Προεδρία του Πρωθυπουργού κ. Μητσοτάκη και του Προέδρου της Σερβίας κ. Βούτσιτς. Επιστέγασμα των εργασιών του ΑΣΣ αποτέλεσαν η υπογραφή από τον κ. Πρωθυπουργό και Πρόεδρο της Σερβίας, **της Διακήρυξης για τη σύσταση Στρατηγικής Σχέσης Ελλάδας-Σερβίας.**

Εκκρεμεί η σύγκλιση της 4^η Συνόδου στο Βελιγράδι.

Συνεργασία Ελλάδας-Σερβίας εντός πολυμερούς πλαισίου

Το 2019 διεξήχθησαν στο Βουκουρέστι οι εργασίες της **7ης Συνόδου Κορυφής της Τετραμερούς Συνεργασίας Ελλάδας, Σερβίας Ρουμανίας και Βουλγαρίας** στις οποίες έλαβαν μέρος ο κ. Πρωθυπουργός, ο Πρόεδρος Σερβίας και οι Πρωθυπουργοί Ρουμανίας και Βουλγαρίας. Στη συνάντηση εξετάστηκαν θέματα περιφερειακής συνεργασίας, μεταξύ άλλων στους τομείς της ενέργειας και διασυνδεσιμότητας στο εσωτερικό της Βαλκανικής αλλά και με τα ευρύτερα ευρωπαϊκά δίκτυα υποδομών.

Εκατέρωθεν Ελληνο-Σερβικές Επισκέψεις Οικονομικού ενδιαφέροντος

Οι σημαντικότερες αμοιβαίες επισκέψεις τα έτη **2020-2023** ήταν οι ακόλουθες:

Κατά τους πρώτους μήνες του 2020, πριν τη λήψη εκτάκτων μέτρων κατά την πανδημίας (Covid-19), πραγματοποιήθηκαν **επίσημες επισκέψεις στο Βελιγράδι: των κκ Χρ. Στταϊκούρα, Υπουργού Οικονομικών και Υφυπουργού Εσωτερικών (Μακεδονίας-Θράκης), κ. Καράογλου**. Ο πρώτος συνάντησε τον Σέρβο ομόλογό του, κ. Μάλι και τον πρώην Υπουργό Ενέργειας και Ορυχείων, Ράσιμ Λιάιτς, ενώ ο δεύτερος, αφού επισκέφτηκε την 42^η Διεθνή Έκθεση Τουρισμού Βελιγραδίου, συνάντησε τις αρμόδιες για τον Τουρισμό Σερβικές Αρχές.

Επίσης, ο τότε, **Γεν. Γραμματέας Δ.Ο.Σ. & Εξωστρέφειας του Υπουργείου Εξωτερικών**, κ. Γρ. Δημητριάδης, συμμετείχε σε Ελληνο-Σερβικό επιχειρηματικό Φόρουμ (5.3.2020) μαζί με τον Γεν. Γραμματέα του σερβικού Υπ. Εξωτερικών, κ. Στεφάνοβιτς και την κα Τατιάνα Μάιτις, Γενική Γραμματέα του Υπουργείου Εμπορίου, Τουρισμού & Τηλεπικοινωνιών (και μετέπειτα Υπουργό του ίδιου υπουργείου). Ακολούθησε σύντομη συνάντηση με την κα Σάντρα Νεντέλκοβιτς, του Γραφείου Διαχείρισης Δημοσίων Επενδύσεων(ΓΔΔΕ). Με τους τελευταίους είχε διμερείς συναντήσεις, όπως και με τον τότε Υπουργό Ενέργειας κ. Άντιτς, καθώς και άλλους θεσμικούς παράγοντες της Σερβικής Διοίκησης για θέματα προκήρυξης δημόσιων διαγωνισμών, ενέργειας, εμποδίων πρόσβασης στην σερβική αγορά κλπ.

Επίσημη επίσκεψη του τότε **Υπουργού Τουρισμού της Ελληνικής Δημοκρατίας** κ. Χ. Θεοχάρη στις 28-30.3.2021: Στις συναντήσεις που έλαβαν χώρα στη Παλάτι της Σερβίας (Palace of Serbia), με την τότε Υπουργό Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών της Σερβίας, κα Τατιάνα Μάιτις και την Βοηθό Υπουργό Τουρισμού, κα Ρενάτα Πίντζο, συζητήθηκαν οι λεπτομέρειες εφαρμογής της Κοινής Δήλωσής τους, της 29ης Μαρτίου 2021.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε συνάντηση του Υπουργού με εκπροσώπους επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα του Τουρισμού.

Ο πρώην ΥΠΕΞ κ. Δένδιας, συνοδευόμενος από τον ΥΦΥΠΕΞ κ. Φραγκογιάννη και τον τότε Γενικό Γραμματέα ΔΟΣ & ΕΞ κ. Σμυρλή, καθώς και **τον τότε Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης, κ. Λιβανό** επισκέφθηκε στις 5 Απριλίου 2021 το Βελιγράδι. Οι ΥΦΥΠΕΞ και Γενικός Γραμματέας ΔΟΣ & ΕΞ πραγματοποίησαν από κοινού συναντήσεις με την Υπουργό Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών, κα Matic και τον Υφυπουργό Περιβαλλοντικής Ανάπτυξης κ. Dujanovic. Στις συναντήσεις αυτές τέθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ελληνικές επιχειρήσεις στη Σερβία και ζητήθηκε η διευθέτησή τους. Επίσης, έγινε αναφορά στην εκκρεμότητα υπογραφής δύο Μνημονίων Κατανόησης που αφορούν στην κατάργηση των τελών περιαγωγής και την συνεργασία στις ταχυδρομικές υπηρεσίες και τηλεπικοινωνίες. Επίσης, δόθηκαν επεξηγήσεις για τα ψηφιακά πιστοποιητικά εμβολιασμού. Στη συνέχεια οι κ.κ. ΥΦΥΠΕΞ και ΓΓΔΟΣ είχαν σύσκεψη με εκπροσώπους επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων οι οποίες δραστηριοποιούνται στη Σερβία, όπου

συζητήθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθώς και οι δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης της διμερούς οικονομικής συνεργασίας. Τέλος, ο Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης είχε συνεργασία με τον Σέρβο ομόλογο του, όπου συζητήθηκαν οι προοπτικές του διμερούς εμπορίου αγροτικών προϊόντων και τροφίμων ενώ πραγματοποιήθηκε και επίσκεψη σε κτηνοτροφική μονάδα Εμιρατινών συμφερόντων.

Η Πρωθυπουργός της Σερβίας, κα Μπέρναμπιτς, στο πλαίσιο του οικονομικού Φόρουμ των Δελφών, πραγματοποίησε επίσκεψη την Ελλάδα (13.5.2021) και συναντήθηκε με την κα Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον κ. Πρωθυπουργό.

Ο τότε **Υπουργός Εξωτερικών της Σερβίας, κ. Σελάκοβιτς**, επισκέφτηκε την Αθήνα (2.11.2021) και συναντήθηκε, μεταξύ άλλων, με την κα Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον κ. Υπουργό Εξωτερικών, καλύπτοντας και διμερή οικονομικά θέματα.

Ο Υφυπουργός Εξωτερικών, κ. Φραγκογιάννης, επισκέφτηκε το Βελιγράδι (15-16.11.2021) και συναντήθηκε με τον τότε Υπουργό Εξωτερικών κ. Σελάκοβιτς, την τότε Υπουργό Ενέργειας, κα Μιχαήλοβιτς, την Υπουργό Περιβάλλοντος, κα Βούγιοβιτς, τον Υφυπουργό Εξωτερικών κ. Στάροβιτς, τον Βοηθό Υπουργό Εξωτερικών για οικονομικά θέματα, κ. Κνέζεβιτς, τον Υφυπουργό αρμόδιο για θέματα εμπορίου, στο Υπουργείο Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών, κ. Νίκτσεβιτς, καθώς και με εκπροσώπους εταιρειών ελληνικών συμφερόντων.

Στις 16-17 Φεβρουαρίου 2022 ο Π/Θ της Ελλάδας κ. Μητσοτάκης επισκέφτηκε τη Σερβία, όπου είχε συνάντηση με τον ομόλογό του κ. Βούτσιτς συζητώντας και οικονομικά ζητήματα.

Στις 3 Μαΐου 2022, ο Σέρβος Πρόεδρος συμμετείχε στην τελετή έναρξης κατασκευής του Πλωτού Σταθμού Αποθήκευσης και Επαναεριοποίησης φυσικού αερίου (φ.α.) στην Αλεξανδρούπολη. Ο κ. Βουτσίτς υπογράμμισε ότι αποτελεί σημαντικό έργο για τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας όλης της περιοχής των Βαλκανίων. Κατ' αυτόν θα πρέπει να βελτιωθούν οι υποδομές φ.α., αναφερόμενος στην κατασκευή του συστήματος διασύνδεσης με την Βουλγαρία, αλλά και τη Βόρεια Μακεδονία, έργα χρηματοδοτούμενα κατά το μεγαλύτερο μέρος από την Ε.Ε.

Στις 18-20 Μαΐου 2022, ο τότε Υπουργός Τουρισμού, κ. Β. Κικίλιας επισκέφθηκε τη Σερβία όπου είχε συναντήσεις, μεταξύ άλλων, με την τότε ομόλογό του κ. Μάτιτς και τον τότε Πρόεδρο της Σερβικής Εθνοσυνέλευσης, κ. Ντάτσιτς.

Στις 5 Δεκεμβρίου 2022, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη του πρώην **ΓΓΔΟΣ & ΕΞ., κ. Σμυρλή**, όπου συμμετείχε στο Belgrade Economic Forum. Στη συνέχεια ακολούθησε συνάντησή του με ελληνικές επιχειρήσεις της Σερβίας,

Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, κα Σακελλαροπούλου, συνοδευόμενη από τον Υφυπουργό Εξωτερικών, κ. Φραγκογιάννη, πραγματοποίησε επίσκεψη στο Βελιγράδι στις **27-29 Μαρτίου 2023**. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης συναντήθηκε με τον ομόλογό της κ. Βούτσιτς, την Πρωθυπουργό, τον Υπουργό Εξωτερικών και τον Πρόεδρο της Εθνοσυνέλευσης της Σερβίας. Επιπλέον, μαζί με τον κ. Υφυπουργό συνάντησε το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων της Σερβίας (HBA).

2.4 Δράσεις οικονομικής διπλωματίας (2022)

Προς διερεύνηση δυνατοτήτων επιχειρηματικών συνεργασιών στους ανωτέρω τομείς, το Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου πραγματοποιεί και προγραμματίζει δράσεις οικονομικής διπλωματίας όπως, π.χ προγράμματα και εκδηλώσεις προβολής ελληνικών προϊόντων, επιχειρηματικές αποστολές σε επιλεγμένους κλάδους, ανταλλαγές επισκέψεων επιχειρηματιών σε διεθνείς Εκθέσεις Ελλάδος-Σερβίας, στοχευμένες ενέργειες εμπορικής ή επενδυτικής συνεργασίας σερβικών και ελληνικών επιχειρήσεων με οργάνωση ενημερωτικών ημερίδων-(workshops), αμφίδρομη συμμετοχή σε Συνέδρια και άλλα. Το 2022, το Γραφείο Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου προέβη ή συμμετείχε, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, σε σειρά πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

A. Διακρατική συνεργασία.

- Συναντήσεις κ. Πρέσβυ και Προϊσταμένου Γραφείου ΟΕΥ με αρμόδιους Υφυπουργούς για προβλήματα ελληνικών προϊόντων και επιχειρήσεων (πχ ετικέτες γιαουρτιών, εξαγωγικές άδειες κτλ)
- Πραγματοποίηση Συνάντησης με τον Προϊστάμενο του Υπουργείου Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, κ. Μπράνκο Μπούντιμιρ-27 Μαΐου 2022
- Υποστήριξη και συναντήσεις με σερβικές Αρχές για την υποστήριξη υποψηφιοτήτων Ελλάδας και Σερβίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και της EXPO 2027, αντίστοιχα.
- Παραλαβή και αποστολή προς το Υπουργείο Μεταφορών και Υποδομών της Ελλάδας, των διμερών και "transit" αδειών διέλευσης φορτηγών αυτοκινήτων που εκδίδει το Υπουργείο Υποδομών της Δημοκρατίας της Σερβίας (Δεκ, 2022).

B. Στήριξη - Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας

- Συμμετοχή προϊσταμένου Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου (23.6.2022) στην «Ημέρα Πληροφόρησης Επιχειρηματιών για τα Δυτικά Βαλκάνια», η οποία διοργανώθηκε από το ΥΠΕΞ σε συνεργασία με το ΕΒΕΑ.
- Διεκπεραίωση 130 αιτημάτων παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών προς ελληνικές επιχειρήσεις και φορείς
- Διεκπεραίωση 5 αιτημάτων παροχής επιχειρηματικών πληροφοριών προς σερβικές εισαγωγικές επιχειρήσεις.
- Πραγματοποίηση σειράς συναντήσεων δια ζώσης και διαδικτυακά με διευθυντικά στελέχη σημαντικών εδώ δραστηριοποιούμενων ελληνικών και σερβικών επιχειρήσεων, όπως Kleeman, EBZ, AKTΩP, TEPNA, ISOMAT, Διάσταση, Βερόπουλος, Merkator, DELHAIZE, ΕΚΟ-Ελληνικά Πετρέλαια, NIS-GAZPROM, κ.α., και παροχή πληροφόρησης και στοιχείων που αφορούν στην σερβική οικονομία - αγορά, μετά από πρωτοβουλία του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου.
- Συναντήσεις με επιχειρηματίες από την Ελλάδα οι οποίοι επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη Σερβία, μετά από σχετικά αιτήματα των ενδιαφερομένων.
- Επίσκεψη στις παραγωγικές εγκαταστάσεις (ή showroom) επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη Σερβία, όπως ISOMAT, ALUMIL, Kleeman, Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης
- Γραπτές παρεμβάσεις υπέρ των συμφερόντων ελληνικών εταιρειών, σε περιπτώσεις που διαπιστώθηκαν προβλήματα-εμπορικές διαφορές στη συνεργασία τους με αντίστοιχες σερβικές εταιρείες.
- Συνεχής και επικαιροποιημένη ενημέρωση καθώς και παρεμβάσεις για τη διευκόλυνση της

διέλευσης και την επίλυση των προβλημάτων ελληνικών φορτηγών στις συνοριακές διαβάσεις λόγω της πανδημίας.

- Προφορική και γραπτή επικοινωνία με σερβικές Τελωνειακές, Κτηνιατρικές (κά) Αρχές για την διευθέτηση εμποδίων πρόσβασης στη σερβική αγορά επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων.
- Συνεργασία σε τακτά διαστήματα, με Διοικητικό Συμβούλιο Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας.
- Συνδρομή σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών λόγω των εργασιών αναβάθμισης του σερβικού δικτύου
- Επικοινωνία με σερβικές Τελωνειακές Αρχές, Υπουργείο Γεωργίας, Ενέργειας και Περιβάλλοντος, Εμπορίου κτλ για την διευθέτηση προβλημάτων επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων.
- Ενέργειες Γραφείου ΟΕΥ για την Παραπλανητική Χρήση του όρου “Greek Yogurt” στη Σερβία

Γ. Παρακολούθηση κατωτέρω Συνεδρίων/Ημερίδων/Εκδηλώσεων

- Συμμετοχή σε “εργαστήριο”, διοργανωθέν από το Γραφείο της Σ/Πρωθυπουργού σχετικά με τα φορολογικά κίνητρα στη Σερβία -19 Ιανουαρίου 2022
- Συμμετοχή στο Συνέδριο για την Πρωτοβουλία «Ανοιχτά Βαλκάνια», το οποίο διοργάνωσε το Κέντρο Εξωτερικής Πολιτικής και το Ίδρυμα Hanns Seidel στις 8.2.2022,
- Συμμετοχή στη συζήτηση στρογγυλής τραπέζης για την «πράσινη» μετάβαση, την οποία διοργάνωσε το Business Intelligence Club (BIC) σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (IEY), στις 9.2.2022
- Συμμετοχή στη διαδικτυακή συνεδρίαση της Υποεπιτροπής Γεωργίας και Αλιείας, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης ΕΕ-Σερβίας-10.2.2022
- Συμμετοχή στη διαδικτυακή παρουσίαση της 14ης έκδοσης της «Γκρι Βίβλου», “Grey Book” του σερβικού συμβουλευτικού οργανισμού NALED (National Alliance for Local Economic Development-www.naled.rs)- 23.2.2022
- Συμμετοχή στη διαδικτυακή συζήτηση με θέμα το νέο Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας – IPA III και τη μείωση του κοινωνικοοικονομικού χάσματος μεταξύ της ΕΕ και των Δυτικών Βαλκανίων, η οποία διοργανώθηκε από Αντιπροσωπεία της ΕΕ στο Βελιγράδι και το Κέντρο Ευρωπαϊκής Πολιτικής (European Policy Centre – CEP)- 4 Μαρτίου 2022
- Συμμετοχή στη Συντονιστική συνάντηση της ΕΕ για τη χρηματοδοτική βοήθεια προς τη Σερβία (Βελιγράδι, 14.3.2022)
- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών & Εμπορικών Συμβούλων Κ-Μ της ΕΕ-Βελιγράδι, 8 Μαρτίου 2022
- Σημείωμα Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου για την Αγορά Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνιών στη Σερβία-Μάρτιος 2022
- Σημείωμα Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου για τις Οικονομικές επιπτώσεις ουκρανικής κρίσης στη Σερβία, Μάρτιος 2022
- Συμμετοχή στη Συνεδρίαση της Υποεπιτροπής εμπορίου, βιομηχανίας, τελωνειακών θεμάτων και φορολογίας, 4 Απριλίου 2022
- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών & Εμπορικών Συμβούλων Κ-Μ της ΕΕ-Βελιγράδι, 16 Ιουνίου 2022
- Συμμετοχή προϊσταμένου Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου στην «Ημέρα Πληροφόρησης Επιχειρηματιών», η οποία διοργανώθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών, το ΕΒΕΑ και το Enterprise Europe Network, 23 Ιουνίου 2022. Παρουσίαση της σερβικής οικονομίας & αγοράς.
- Παρακολούθηση Συνεδρίου «Πορεία προς την ανάκαμψη: το μέλλον της παγκόσμιας

εφοδιαστικής αλυσίδας», 27 Σεπτεμβρίου, Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Σερβίας

- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών & Εμπορικών Συμβούλων Κ-Μ της ΕΕ-Βελιγράδι, 29 Σεπτεμβρίου 2022
- Συμμετοχή στη Συντονιστική συνάντηση της ΕΕ για τη χρηματοδοτική βοήθεια προς τη Σερβία, Βελιγράδι, 28 Σεπτεμβρίου 2022
- Σημείωμα για τις Επενδύσεις Κίνας στη Σερβία, Οκτώβριος 2022
- Συμμετοχή σε παρουσίαση της Ετήσιας Έκθεσης 2022 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Σερβία, 20 Οκτωβρίου 2022, Αντιπροσωπεία της ΕΕ στη Σερβία, Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Σερβίας
- Συμμετοχή σε συζήτηση στρογγυλής τράπεζης για τη χρηματοδότηση της αστικής ανάπτυξης στη Σερβία, 27 Οκτωβρίου 2022, Ηνωμένα Έθνη- Υπουργείο Μεταφορών Υποδομών και Κατασκευών
- Ενημερωτική συνάντηση των Οικονομικών & Εμπορικών Συμβούλων Κ-Μ της ΕΕ-Βελιγράδι, 4 Νοεμβρίου 2022
- Συμμετοχή σε παρουσίαση του Φορέα για την Ανάπτυξη της Ανατολικής Σερβίας (RARIS) σε συνεργασία με τα διμερή επιμελητήρια, με θέμα «Επενδυτικές ευκαιρίες και έργα στην Ανατολική Σερβία, 9 Νοεμβρίου 2022
- Συμμετοχή σε 12η Διάσκεψη για τα Ορυκτά Κοιτάσματα της Σερβίας, 9-10 Νοεμβρίου 2022
- Συμμετοχή σε Συνέδριο για τις δυνατότητες επενδύσεων σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) στα Δυτικά Βαλκάνια, 17 Νοεμβρίου 2022
- Επίσκεψη σε Εγκαταστάσεις Εταιρείας TITAN, 25 Νοεμβρίου 2022
- Συμμετοχή σε 22ο Belgrade Economic Forum, 5-6 Δεκεμβρίου 2022
-

Δ. Συνεργασία με συλλογικούς και κλαδικούς φορείς χωρών διαπίστευσης.

- Συνεργασία με τον σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (Hellenic Business Association-H.B.A.), όπως και το Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Βορ. Ελλάδος (ΕΣΕ), με στόχο την αποτελεσματική στήριξη των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται ή ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στη Σερβία και τη διοργάνωση εξειδικευμένων δράσεων προώθησης της ελληνικής επιχειρηματικότητας και ευρύτερης προβολής της χώρας μας.
- Συναντήσεις συνεργασίας με τον δραστήριο φορέα των ξένων επενδυτών-Foreign Investment Council-(FIC), επιχειρηματικό “βραχίονα” της Αντιπροσωπείας της Ε.Ε. στη Σερβία, το Αμερικανικό επιμελητήριο (AmCham) και τον Γ.Γ. του Γερμανο-Σερβικού επιμελητηρίου.

Ε. Επιχειρηματική πληροφόρηση.

- Μηνιαία αποστολή Ενημερωτικού Δελτίου οικονομικών και εμπορικών εξελίξεων σε επιχειρηματικούς φορείς κλπ της Ελλάδας.
- Καθημερινή ανάρτηση πληροφοριών οικονομικής και εμπορικής φύσης στη διαδικτυακή πύλη του Υπ. Εξωτερικών, «Αγορα» (www.agora.mfa.gr/Σερβία).
- Τακτική αποστολή ενημερωτικών εγγράφων με τις κυριότερες οικονομικές και εμπορικές εξελίξεις στη Σερβία.
- Παρακολούθηση και ενημέρωση για κυριότερους Διεθνείς Διαγωνισμούς που προκηρύσσονται στη Σερβία.
- Συνδρομή και ενημέρωση Γραφείου μας για πιθανή συμμετοχή ελληνικών εταιρειών στην παροχή τεχνογνωσίας για Σύστημα Παρακολούθησης Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου στις χώρες των Δυτ. Βαλκανίων (CBAM)
- Αποστολή επικαιροποιημένου “Επιχειρηματικού Οδηγού και Ετήσιας Έκθεσης 2021-22”

- Αποστολή Έρευνας Αγοράς Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανίας 2022)
- Αποστολή Έρευνας Αγοράς για -Τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία (Σεπτέμβριος 2020-2021).
- Αποστολή Έρευνας Αγοράς για Δομικά Υλικά, Κατασκευαστικό Τομέα & Αγορά Ακινήτων στη Σερβία (2022)
- Αποστολή Έρευνας Αγοράς για Διαχείριση Αποβλήτων (2022)

ΣΤ. Προσέλκυση επενδύσεων.

- Κοινοποίηση και προώθηση αιτημάτων Ελλήνων επιχειρηματιών σχετικά με επενδυτικές ευκαιρίες
- Παρουσίαση επενδυτικών ευκαιριών και κινήτρων στις εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Επιμελητήριο Βελιγραδίου και Σερβίας, λοιπούς επιχειρηματικούς φορείς κλπ.

3. Συμπεράσματα – Προτάσεις

3.1. Προοπτική ενίσχυσης Ελληνικής Επιχειρηματικής Παρουσίας & Διμερούς Εμπορίου

Στα προηγούμενα κεφάλαια εκτέθηκαν και αναλύθηκαν τα μακροοικονομικά στοιχεία της σερβικής οικονομίας αλλά και πτυχές της οικονομικής θέσης της χώρας εντός του ευρύτερου γεω-οικονομικού χώρου της. Πέραν των θετικών στοιχείων της σερβικής οικονομίας που καταγράφονται μέσω των μακροοικονομικών δεικτών, όλες οι αναφορές και αναλύσεις των ξένων επενδυτών διαπιστώνουν ότι η Σερβία παρουσιάζει, από το 2012 και κυρίως το 2014, πολιτική σταθερότητα, σταθερό ετήσιο αναπτυξιακό ρυθμό, περιορισμένο πληθωρισμό και σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία έναντι των κυριότερω διεθνών νομισμάτων.

Σύμφωνα με παράγοντες της αγοράς, οι ξένοι επενδυτές συναντούν μερικά από τα χαμηλότερα λειτουργικά έξοδα της Ευρώπης, φορολογικά και τελωνειακά οφέλη, κρατικές επιδοτήσεις και τοπικά κίνητρα. Πρόσθετο πλεονέκτημα αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό της Σερβίας, αφού η χώρα κατατάσσεται στην 27^η θέση από τις 157 χώρες του Δείκτη Ανθρώπινου Κεφαλαίου της Παγκόσμιας Τράπεζας, η υψηλότερη στην περιοχή των Βαλκανίων.

Από την άλλη, σύμφωνα με τις ίδιες αναλύσεις, στους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ξένες εταιρείες είναι το ελλειπές, σε ορισμένες περιπτώσεις πλαίσιο του ανταγωνισμού, το οποίο επιτρέπει φαινόμενα αθέμιτου ανταγωνισμού, συχνές τροποποιήσεις των διατάξεων για το εξωτερικό εμπόριο και τις συναλλαγές και μεταβαλλόμενες συνθήκες ελέγχων στα σύνορα.

Παρ'όλα αυτά, δε θα πρέπει να παραβλέπονται οι οικονομικές και γεωοικονομικές δυνατότητες της Σερβίας, αλλά και οι δυνατότητες περαιτέρω διμερούς συνεργασίας με τη χώρα μας. Η Σερβία, πολιτικά και, κυρίως, οικονομικά, ακολουθεί πολιτική “ανοιχτών θυρών” προς την Ανατολή και τη Δύση διατηρώντας στενή συνεργασία, ταυτόχρονα, με την ΕΕ και τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα, την Τουρκία αλλά και τις γειτονικές της χώρες. (βλ. πχ στρατηγικές συμφωνίες συνεργασίας, συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών, χρηματοδότηση, επενδύσεις, “Mini Schengen – Open Balkans” κτλ). Ταυτόχρονα, ως υποψήφια προς ένταξη στην ΕΕ χώρα, ακολουθεί πορεία εναρμόνισης με το Ενωσιακό Κεκτημένο, η οποία, αργά ή γρήγορα, οδηγεί σε εκσυγχρονισμό του νομικού πλαισίου, των δομών του κράτους και της οικονομίας.

Επιχειρηματικές Ευκαιρίες

Οι κυριότεροι τομείς που παρουσιάζουν επιχειρηματικές ευκαιρίες είναι οι ακόλουθοι:

-Έργα περιβάλλοντος: Τα έργα του **τομέα υδάτων** (κατασκευή αποχετευτικών δικτύων, συστημάτων καθαρισμού λυμάτων) και τα έργα **διαχείρισης στερεών αποβλήτων** βρίσκονται ακόμη σε νηπιακή κατάσταση και λαμβάνουν χρηματοδότηση, εκτός της Σερβικής Κυβέρνησης, από την ΕΕ και διεθνείς χρηματοοικονομικούς οργανισμούς. Σημειώνεται ότι, στο συγκεκριμένο τομέα, υπάρχει σημαντικός αριθμός έργων μεσαίου ή μικρού μεγέθους, που αφορούν μικρούς, αναλογικά, Δήμους, τα οποία, αν και εντάσσονται σε ευρύτερα χρηματοδοτικά σχέδια και σχήματα, προκηρύσσονται από τους ίδιους. Οι ελληνικές επιχειρήσεις διαθέτουν αξιόλογο “know-how”, μέσω έργων ΣΔΙΤ, για διαχείριση τέτοιων έργων. .

-Έργα ενέργειας: Η Σερβία ανακοίνωσε το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια για την περίοδο 2023-2030, το οποίο προβλέπει σημαντική ανάπτυξη της παραγωγής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές (Φωτοβολταϊκά – ηλιακά και αιολικά συστήματα) καθώς και συστήματα

αποθήκευσης, με εκτιμώμενο ύψος επενδύσεων τα 27 δισ. ευρώ, για το σύνολο της περιόδου. Μέχρι σήμερα η Σερβία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη χρήση **άνθρακα** ενώ στο πλαίσιο της συμφωνίας των Παρισίων για το περιβάλλον και στην προοπτική ένταξής της στην ΕΕ, οφείλει να περιορίσει τη χρήση του. Ο τομέας ανάπτυξης των ΑΠΕ θα αποτελέσει σημαντικό πεδίο επενδύσεων για τα επόμενα χρόνια. Στον τομέα αυτό οι ελληνικές επιχειρήσεις διαθέτουν επίσης υψηλή εξειδίκευση και ωριμότητα. Ο **αγωγός φυσικού αερίου Θεσσαλονίκης-Σκοπίων**, που αποτελεί ένα από τα τελευταία έργα που θα χρηματοδοτήσουν Ευρωπαϊκές Τράπεζες στον τομέα αυτό. Ο αγωγός αυτός αναμένεται να συνεχίσει προς Σερβία, καθώς είναι επίσης, από τα τελευταία έργα που φαίνεται να χρηματοδοτεί η ΕΕ, στο πλαίσιο της διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας ενέργειας της Σερβίας. Οι συνεπαγόμενες επενδύσεις θα είναι μεγάλες. Το συγκριτικό πλεονέκτημα των ελληνικών εταιρειών, είτε στην κατασκευή, είτε στην προμήθεια αερίου (και στο μέλλον υδρογόνου) είναι αξιόλογο.

-Σιδηρόδρομοι: Τα έργα στον τομέα αυτό βρίσκονται σε αρχικό στάδιο. Το έργο Stara Pazova - Novi Sad - Subotic - Ουγγαρία υλοποιείται με κινέζικα και εν μέρη ρωσικά δάνεια. Ενώ η κινεζική πλευρά επεδίωκε να της ανατεθεί, χωρίς διαπραγματεύση, η κατασκευή ολόκληρης της γραμμής από **Βόρεια Μακεδονία (Πρέσεβο) - Νις - Βελιγράδι - Κροατία (Sid)**, με διασύνδεση προς Stara Pazova, από τον Απρίλιο 2022 η ΕΕ απαίτησε να αναλάβει τη μελέτη και χρηματοδότηση της κατασκευής αυτής. Οι δε εργασίες του τμήματος Νις-Βελιγράδι θα είναι ταχέως ρυθμού. Το τμήμα Βόρεια Μακεδονία (Πρέσεβο) - Νις ανέλαβε το IPF8, σε κοινοπραξία με την Δανική COWI και τη Γαλλική EGIS. Τέλος η μελέτη του τμήματος Βελιγράδι - σύνορά με Κροατία (Sid), ανατέθηκε και αυτή στην Γαλλική EGIS και την Δανική COWI. Στις δύο τελευταίες κοινοπραξίες, συμμετέχει και η ελληνική μελετητική εταιρεία SYSTEMA. Ολόκληρη η γραμμή έχει προϋπολογισμό γύρω στα 2 δισ. ευρώ με χρόνο υλοποίησης τα 5-10 χρόνια. Χρηματοδοτείται από την ΕΕ με κοινοτικά "grants", δάνεια από EIB, EBRD και άλλες τράπεζες (π.χ. Παγκόσμια Τράπεζα) και τον σερβικό προϋπολογισμό.

Υπάρχουν και άλλα υπό σχεδιασμό σιδηροδρομικά έργα, όπως η βελτίωση των γραμμών σύνδεσης **προς Κόσοβο** (από βορρά προς Μιτρόβιτσα) καθώς και από νότια, δηλαδή από Νις - Merdare - Πρίστινα. Αντίστοιχα θα προωθηθούν και οι βελτιώσεις των συνδέσεων με τη Ρουμανία, αλλά ως δεύτερη προτεραιότητα. Στις εξελισσόμενες μελέτες απασχολούνται ήδη αρκετοί Έλληνες μηχανικοί.

-Αυτοκινητόδρομοι: Αντίθετα με τα προαναφερθέντα, στον τομέα αυτό οι ευκαιρίες φαίνεται να μειώνονται καθώς το βασικό εθνικό οδικό δίκτυο θα έχει ολοκληρωθεί στο εγγύς μέλλον.

-“Agri-Business”: Η σερβική γεωργία (6,3% του ΑΕΠ), συμβάλει στην ανάπτυξη αγροτικών περιοχών καθώς απασχολεί το 16,9% περίπου του εργατικού δυναμικού της χώρας. Τα “αδύνατα σημεία” της σερβικής γεωργίας, μεταξύ άλλων, αφορούν τα χαμηλά εισοδήματα, τα πρότυπα που μερικές φορές αποκλίνουν από τους διεθνείς κανόνες, ζητήματα υποδομής και την παρουσία μονοπωλίων στην αλυσίδα παραγωγής και λιανικής. Τα **κύρια εισαγόμενα** στη Σερβία προϊόντα περιλαμβάνουν τον καφέ, τα καπνά, τη σόγια, τις μπανάνες, τα λαχανικά και τα ψάρια. Όσον αφορά το **ελαιόλαδο**, μη παραδοσιακό προϊόν διατροφής των Σέρβων, παρουσιάζονται ορισμένες προοπτικές διότι αλλάζουν οι καταναλωτικές συνήθειες και η ζήτηση παρθένου ελαιόλαδου σημειώνει σταθερή αύξηση. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με αξιόπιστα στοιχεία, η κατανάλωσή του ανερχόταν σε 2.663.621 λίτρα το έτος 2017, αλλά τα επόμενα έτη υπερέβη τα 3.000.000 λίτρα.

Πέραν των εμπορικών ανταλλαγών, σημαντικές ευκαιρίες παρουσιάζονται στους υποτομείς παραγωγής και επεξεργασίας φρούτων και προϊόντων ζωϊκής παραγωγής.

-Ιατρικές συσκευές: Ο εκσυγχρονισμός του τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, που ωθείται κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα, δημιουργεί ζήτηση για προηγμένα **ιατροτεχνολογικά προϊόντα και εξοπλισμό**. Καθώς η ανάγκη για περισσότερες, σύγχρονες ιατρικές υπηρεσίες μεγαλώνουν, η ζήτηση για ιατρικά αναλώσιμα και φαρμακευτικά προϊόντα αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια. Η **οδοντιατρική** είναι επίσης τομέας που προσφέρει καλές δυνατότητες για εξαγωγές οδοντιατρικών προμηθειών και εξοπλισμού.

-Τηλεπικοινωνίες: Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών αντιπροσωπεύει το 6% του ΑΕΠ της χώρας. Η Σερβία προσπαθεί να καταστήσει τον τομέα αυτό ανταγωνιστικό και να προσελκύσει ξένους επενδυτές ώστε να βελτιώσουν την ποιότητα των υπηρεσιών αυτών. Οι τηλεπικοινωνίες προσφέρουν ευκαιρίες στον **τεχνολογικό εξοπλισμό** και τις **υπηρεσίες**, καθώς οι φορείς εκμετάλλευσης επεκτείνουν τα υπάρχοντα κινητά και ευρυζωνικά δίκτυα.

- Ψηφιακή οικονομία: Σύμφωνα με μελέτη που χρηματοδότησε η EBRD για την ψηφιοποίηση της σερβικής οικονομίας και την περαιτέρω ανάπτυξη των ευρυζωνικών δικτύων, συμβατών με τις απαιτήσεις της ΕΕ για συνδέσεις 100Mbps και άνω, οι ανάγκες είναι σημαντικές. Η δε Ελλάδα βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση ακόμη και σε σχέση με άλλα Κ.-Μ., στην ανάπτυξη των **υπηρεσιών 5G**. Υπάρχει πεδίο συνεργασίας τηλεπικοινωνιακών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα με αντίστοιχες Σέρβικες. Η Σερβία διαθέτει, επίσης, πολύ καλά εκπαιδευμένους επιστήμονες σε “Software, hardware engineering”, με αποτέλεσμα πολλές ξένες και ιδιαίτερα αμερικάνικες επιχειρήσεις να κάνουν “**outsourcing**” δραστηριοτήτων τους στη χώρα αυτή.

-Μεταφορές: Η Σερβία φιλοδοξεί να γίνει κέντρο “**logistics**” της κεντρικής Ευρώπης. Στην περιοχή Nova Pazova-Stara Pazova, δυτικά του αυτοκινητοδρόμου Βελιγραδίου-Νόβι Σαντ, δημιουργήθηκαν τεράστιες μονάδες διαχείρισης μεταφορών και υπηρεσιών “door to door”, όπως και αποθήκευσης προϊόντων (logistics). Μεταξύ αυτών δεσπόζουν οι αποθήκες της εταιρείας Schenker, μέλους του γερμανικού ομίλου DB, δηλαδή των γερμανικών σιδηροδρόμων. Η ανάπτυξη των εμπορευτικών σταθμών του ΟΛΠ και, ιδιαίτερα, του ΟΛΘ και η συνακόλουθη ανάπτυξη των εμπορευματικών μεταφορών προς Βορρά, καθιστά τον τομέα υπηρεσιών διαμετακόμισης, έναν εξ αυτών που προσφέρονται για ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ ελληνικών και σερβικών εταιρειών

-Έργα Υποδομών με Ευρωπαϊκή Χρηματοδότηση: Σύμφωνα με το Western Balkans Economic and Investment Plan, η **ΕΕ για την περίοδο 2021-2027** σκοπεύει να υλοποιήσει έργα υποδομών ύψους 9 δις. ευρώ στις έξι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Θα πρέπει να επιδιωχθεί ενδεχόμενη ελληνο-σερβική συνεργασία για την υλοποίηση μεγάλων έργων, πολλαπλώς ωφέλιμων για την χώρα μας και την Βαλκανική περιοχή, με συγχρηματοδότηση από την ΕΕ.

Εκτός των κύριων οργανισμών χρηματοδότησης (πχ EU, EIB EBRD, World Bank, UNDP κλπ), χρήσιμες πληροφορίες για τα υπό κατασκευή έργα μπορούν να αντληθούν μέσω: του **Συμβουλίου της Αναπτυξιακής Τράπεζας της Ευρώπης** (CEB-<https://coebank.org/en>), κυρίως για **οικοδομικά έργα σε νοσοκομεία, δικαστικά μέγαρα, φυλακές κτλ**, καθώς και από την **Γερμανική Τράπεζα Εξωτερικής Βοήθειας KfW** (<https://germancooperation.rs/kfw>) που χρηματοδοτεί έργα υποδομών ιδιαίτερα σε κλάδους **ενέργειας και περιβάλλοντος**. Επίσης στην ιστοσελίδα του Γραφείου Δημοσίων Συμβάσεων: <http://www.obnova.gov.rs/english/public-procurement>, στις ιστοσελίδες της ΕΕ <https://europa.rs/open-tenders/?lang=en>, <https://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do>,

και <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>. Τέλος, καθημερινή ενημέρωση για **προκηρύξεις διαγωνισμών και έργων** μπορούν να αναζητηθούν στη συνδρομητική ιστοσελίδα : <https://www.ekapija.com/en/tender>. Οι ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες και τα γραφεία μελετών μπορούν να απευθύνονται πρωταρχικά στις ιστοσελίδες αυτών των οργανισμών για να λάβουν τη σχετική πληροφόρηση.

Ως προς την **ελληνική παρουσία στη Σερβία**, η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 2010 και η συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας είχε ως αποτέλεσμα την συρρίκνωση της ελληνικής επιχειρηματικής παρουσίας στη Σερβία. Εμβληματική περίπτωση αποτελεί η σταδιακή αποχώρηση των ελληνικών Τραπεζών από την αγορά, η οποία επέδρασε αρνητικά τόσο ως προς την εικόνα της Ελλάδας στη σερβική αγορά όσο και ως προς την ευρύτερη ελληνική επενδυτική παρουσία. Όμως **στον κατασκευαστικό τομέα, η Ελλάδα διατηρεί ακόμα θετικό "brand name"** στην αγορά της Σερβίας και οι κατασκευαστικοί της όμιλοι απέδειξαν ότι δύνανται να προσφέρουν τεχνογνωσία (συνήθως ως ανάδοχοι), με θυγατρικές ελληνικών ομίλων να αναλαμβάνουν σημαντικά έργα. Οι ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ, ΑΚΤΟΡ ΑΤΕ ΟΓΡΑΝΑΚ και ΤΕΡΝΑ S.A. συμμετείχαν σε οδικά έργα του Διαδρόμου 10. Όπως προαναφέρθηκε, η δε Τερνα S.A. εκτελεί έργα στο αεροδρόμιο Nikola Tesla του Βελιγραδίου, όπως κατασκευής νέων εγκαταστάσεων επιβατικών τερματικών και ανακαίνισης υφιστάμενων τερματικών σταθμών.

Συνοψίζοντας, με δεδομένο το υπόβαθρο των διμερών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, εκτιμάται ότι η μεγαλύτερη έμφαση δίνεται σε ένα ευρύ **φάσμα τομέων με προοπτικές** για συνεργασίες, μερικοί από τους οποίους είναι:

- κατασκευές, δομικά υλικά, αγορά ακινήτων
- ενέργεια - ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας,
- ανακύκλωση - διαχείριση αποβλήτων και λυμάτων- αρδευτικά συστήματα
- μεταφορές-logistics
- αγροτο-διατροφικός τομέας
- τομέας υγείας - ιατρο-φαρμακευτικά προϊόντα και εξοπλισμός
- ξενοδοχειακός τομέας -τουριστικές υπηρεσίες
- τομέας ορυκτού πλούτου

Εμπόδια & Προβλήματα

Η Σερβική αγορά προσφέρει μεν επιχειρηματικές ευκαιρίες, αλλά παρουσιάζει και εμπόδια. Η χώρα φέρει ακόμη κάποια χαρακτηριστικά των πρώην σοσιαλιστικών καθεστώτων που προσπαθούν να προσαρμοστούν στην ελεύθερη οικονομία. Η γραφειοκρατία, τα εγχώρια επιχειρηματικά συμφέροντα και η εμβρυακή λειτουργία των κανόνων ανταγωνισμού, αποτελούν μερικά από αυτά. Όπως ήδη προαναφέρθηκε, σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρούνται, αποκλίσεις μεταξύ του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου και της εφαρμογής του.

Παρά τις βελτιώσεις των τελευταίων ετών, προβλήματα με τις Σερβικές Αρχές αντιμετωπίζουν πολλές ξένες εταιρείες, μεταξύ των οποίων και Ελληνικές. Είτε λόγω συχνών αλλαγών στη νομοθεσία, είτε λόγω τοπικών "πρακτικών", ως προς τον χωροταξικό σχεδιασμό ή την εφαρμογή νέων προτύπων οι εταιρείες καλούνται να αντιμετωπίσουν καταστάσεις οι οποίες θέτουν σημαντικά εμπόδια στη δραστηριοποίησή τους ή ακόμα και σε κίνδυνο τη λειτουργία και βιωσιμότητά τους.

Επιπλέον, συχνά είναι τα προβλήματα και οι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη συνεργασία Ελληνικών επιχειρήσεων με Σερβικές εταιρείες. Υπάρχουν αρκετά παραδείγματα παύσης πληρωμών, αθέτησης όρων συμβολαίου κ.λπ. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο λόγω των αδυναμιών και των καθυστερήσεων του δικαστικού συστήματος της χώρας, με αποτέλεσμα οι πληγείσες εταιρείες να επιβαρύνονται με σημαντικά κόστη και.

Πιο συγκεκριμένα, προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές – και όχι μόνο – επιχειρήσεις στη Σερβία, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (ΗΒΑ), είναι συνοπτικά τα εξής:

-ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - Μη ξεκάθαροι όροι του μισθοδοτικού κανονισμού

Ο υπολογισμός των εργατικών αποδοχών σύμφωνα με το εργατικό δίκαιο της Σερβίας είναι εξαιρετικά περίπλοκος και ρυθμίζεται από επιτακτικούς κανονισμούς. Οι διεθνείς εταιρείες που λειτουργούν στη Σερβία δεν είναι σε θέση να υπολογίσουν τον μισθό του εργαζομένου με τον ίδιο τρόπο όπως σε άλλες χώρες, μιας και η δομή αυτού διαφοροποιείται στις περιπτώσεις απουσίας του εργαζομένου σε περίοδο ασθένειας, σε εθνικές αργίες, σε ετήσιες άδειες, σε άδειες μετ' αποδοχών κ.λπ. Άμεση συνέπεια είναι η αδυναμία προγραμματισμού του προϋπολογισμού της εταιρείας.

- Χρονοβόρα διαδικασία χορήγησης άδειας εργασίας αλλοδαπού

Παρά τα οφέλη που προκύπτουν από τις τροποποιήσεις του Νόμου περί απασχόλησης αλλοδαπών και της περί αλλοδαπών νομοθεσίας στη Σερβία, προβληματίζουν ορισμένες διατάξεις που προβλέπουν ότι η άδεια εργασίας μπορεί να εκδοθεί βάσει της προσωρινής άδειας διαμονής του αλλοδαπού εργαζομένου. Στη Σερβία η λήψη προσωρινής άδειας διαμονής είναι αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία.

- Χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες επιχειρηματικών διαφορών

Τα έγγραφα των δικαστικών υποθέσεων θα πρέπει να είναι προσβάσιμα σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και οι ακροάσεις να πραγματοποιούνται ανά μικρότερες χρονείες το καθιερωμένο χρονοδιάγραμμα των ακροάσεων, είτε μεσολάβει μεγάλο χρονικό διάστημα (δύο ή και περισσότερων ετών) για την έκδοση της απόφασης, γεγονός που συμβάλλει στην καθυστέρηση της περάτωσης των δικαστικών διαδικασιών.

-ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - Μειωμένη διακίνηση εμπορευμάτων μέσω **σιδηροδρομικών γραμμών** και περιορισμένος αριθμός αδειών εισαγωγής προϊόντων από Ελλάδα. Ο εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού τομέα στη Σερβία αποτελεί σημαντικό ζήτημα για τις εμπορευματικές της σχέσεις με Ελλάδα. Μεγάλος αριθμός σιδηροδρομικών γραμμών δεν χρησιμοποιείται, ενώ παράλληλα οι ταχύτητες μεταφοράς των εμπορευμάτων δεν είναι ικανοποιητικές.

-ΟΙΚΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ -Καταχώρηση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

Παρόλο που η διαδικασία απόκτησης άδειας οικοδόμησης στη Σερβία έχει απλουστευτεί, οι αρμόδιες Αρχές της χώρας θα πρέπει να εκδίδουν άδειες με το κατάλληλο, συγκεκριμένο περιεχόμενο. Σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς, θα ήταν χρήσιμο να επιτρέπουν στον επενδυτή την καταχώρηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας του για τις νεόδμητες εγκαταστάσεις, χωρίς να τον εκθέτουν σε πρόσθετες απώλειες χρόνου και σπατάλη κεφαλαίων για την απόκτηση επιπλέον ειδικών εγγράφων.

-ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ - Απαρχαιωμένο γραφειοκρατικό σύστημα

Στη Σερβία υπάρχει μεγάλο πρόβλημα με τη γραφειοκρατία, η οποία οδηγεί σε **δυσλειτουργική διοίκηση** και “αργό” φορολογικό σύστημα. Καίριο ρόλο σε αυτό θα αποτελούσε η απλοποίηση και ψηφιοποίηση της διαδικασίας φορολογικής συμμόρφωσης και η ενδυνάμωση της φορολογικής εκπαίδευσης.

-ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ - Αδιαφανείς διαδικασίες ως προς την επιλογή του αναδόχου για τα υπό σχεδιασμό κρατικά έργα και μη εφαρμογή του Κανονισμού της Ε.Ε. περί προμηθειών.

Παρά την έγκριση νομοθετικών διατάξεων που συμβαδίζουν με τους Κανονισμούς της Ε.Ε., δεν σημειώθηκαν σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς στις δημόσιες συμβάσεις και την επιβολή κυρώσεων για σχετικά αδικήματα. Υφίστανται προβλήματα ανταγωνισμού στις Δημόσιες Συμβάσεις λόγω του γεγονότος ότι επιτρέπεται εξαίρεση, βάσει του ψηφισθέντος νόμου (Φεβρ. 2020), από την εφαρμογή κανόνων σχετικά με έργα «ειδικής σημασίας για τη Δημοκρατία της Σερβίας», αλλά και λόγω των κενών στη νομοθεσία για έργα συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ). Τα έργα πολλές φορές δεν προκηρύσσονται, αλλά δίνονται με **απ’ ευθείας ανάθεση** σε ξένες, κυρίως, εταιρείες προερχόμενες από συγκεκριμένες συνήθως χώρες (πχ Κίνα), βάσει του ανωτέρω νόμου. Επιπλέον, συχνά είναι και τα φαινόμενα «φωτογραφικών προκηρύξεων» και **διακριτικής μεταχείρισης**, με περιπτώσεις μη έγκαιρων και σαφώς αιτιολογημένων ακυρώσεων Διαγωνισμών. Τέλος, συχνό είναι και το πρόβλημα της «**ασυνήθιστα χαμηλής τιμής**» στις δημόσιες συμβάσεις της χώρας.

-Λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος: Πολλές ευρωπαϊκών συμφερόντων τράπεζες, αντιμετωπίζουν προβλήματα σχετιζόμενα με την πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας της Σερβίας. Ο τραπεζικός τομέας είναι από τους πλέον “ρυθμισμένους” με πλειάδα παλαιάς νοοτροπίας **γραφειοκρατικών κανονισμών και περιορισμών**. Υπάρχει, επίσης, αδυναμία προστασίας έναντι **συναλλαγματικών και παρεμφερών κινδύνων** για αγορές και πωλήσεις σε νόμισμα διαφορετικό του ευρώ.

-ΕΜΠΟΡΙΟ - Ασάφειες στις νομικές υποχρεώσεις των εμπόρων

Οι ασάφειες αναφορικά με την εισαγωγή προϊόντων και οι μη πλήρως καθορισμένες νομικές υποχρεώσεις που πρέπει να πληροί ένα κατάστημα λιανικής πώλησης στη Σερβία, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της δύσρυθμης λειτουργίας του εμπορίου στη Σερβία. Για ορισμένα έγγραφα που πρέπει να υποβάλλονται κατά την εισαγωγή ελληνικών προϊόντων στη Σερβία, η **νομοθεσία είναι αμφιλεγόμενη**, με αποτέλεσμα οι εισαγωγείς να βασίζονται σε γενικές οδηγίες που δημοσιεύονται στους δικτυακούς τόπους των αρμόδιων σερβικών αρχών. Επίσης, κατά την **εισαγωγή υπάρχει και το πρόβλημα της αιτιολόγησης του αριθμού ληφθέντων δειγμάτων**. Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι λόγω μη ύπαρξης συγκεκριμένης ερμηνείας της ρύθμισης που αφορά τις νομικές υποχρεώσεις των εμπόρων, σε διαφορετικές περιοχές της Σερβίας οι υπηρεσίες επιθεώρησης εφαρμόζουν διαφορετικά κριτήρια για τον έλεγχο και την επιβολή κυρώσεων.

-ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ - Καθυστερήσεις λόγω συνοριακών ελέγχων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται επιπρόσθετα κόστη και δυσκολίες κατά την εισαγωγή προϊόντων στη Σερβία, επηρεάζοντας αρνητικά την ανταγωνιστικότητα αυτών. Κατά τη διαδικασία του εκτελωνισμού στη Σερβία αντιμετωπίζονται τεχνικά εμπόδια και η εφαρμογή της διαφοροποιείται από τελωνείο σε τελωνείο. Αυτά που έχουν σημειωθεί ως συχνά προβλήματα είναι π.χ. η απαίτηση το εμπορικό έγγραφο να φέρει τη σφραγίδα του Έλληνα πωλητή (παρόλο που διεθνώς η ύπαρξη σφραγίδας δεν αποτελεί προϋπόθεση) και η απαίτηση γραπτής σύμβασης ακόμη και αν αυτή δεν είναι υποχρεωτική.

Επιπλέον, οι έλεγχοι ποιότητας (π.χ. τρόφιμα, λιπάσματα κτλ) είναι τακτικοί και εφαρμόζονται σε κάθε εισαγωγή, **επιβραδύνοντας άσκοπα τη διαδικασία του εκτελωνισμού** για τα τακτικά εισαγόμενα εμπορεύματα που έχουν επιθεωρηθεί από ελληνικά διαπιστευμένα εργαστήρια. Επίσης, θα ήταν χρήσιμο να εξεταστεί η δυνατότητα μείωσης ή ακόμη και κατάργησης των εισαγωγικών δασμών στις βιομηχανικές πρώτες ύλες. Κάτι που αναμένεται να συμβεί όταν η Σερβία ενταχτεί στην Ε.Ε.

-Λοιπά μη Δασμολογικά Εμπόδια (Μ.Δ.Ε.) στις εισαγωγές: Παρατηρείται συχνά πρόβλημα κατά την εισαγωγή γαλακτοκομικών, κρέατος, λιπασμάτων και άλλων προϊόντων φυτικής και ζωικής προέλευσης και ιδίως όσον αφορά τις απαιτούμενες προϋποθέσεις/κτηνιατρικά πιστοποιητικά.

-Μη-δασμολογικά εμπόδια στις διαδικασίες εξαγωγών σε δευτερογενείς πρώτες ύλες, όπως πχ όταν πρόκειται για εξαγωγές μη επικίνδυνων αποβλήτων. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει οικολογική δικαιολογία για την απαγόρευση της εξαγωγής τέτοιων αποβλήτων. Συνεπώς, οι αρχές της ελεύθερης αγοράς παραβιάζονται σοβαρά όταν χωρίς επίσημες διευκρινήσεις, επί μήνες, δεν χορηγούνται εξαγωγικές άδειες (κλπ).

Εκτός των ανωτέρω εμποδίων υπάρχουν και **άλλα προβλήματα** που συναντούν οι Ελληνικές και άλλες ξένες εταιρείες στη Σερβία, όπως το θέμα κατοχύρωσης **δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ως προς τη χρήση γης, ο αθέμιτος ανταγωνισμός** κλπ. Όπως ήδη αναφέρθηκε προηγουμένως, ένα από τα σημαντικότερα όλων που παραμένει ως ζητούμενο, αποτελεί η **άνιση μεταχείριση** των υποψηφίων κατά τη διαδικασία συμμετοχής και επιλογής του "μειοδότη" σε δημόσιους ή και ιδιωτικούς διαγωνισμούς κλπ.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη βαρύτητα φαίνεται να έχει η προσωποποιημένη επαφή **με τα εντόπια κέντρα αποφάσεων καθώς και η συμμετοχή σε επιχειρηματικούς φορείς επιρροής** οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να συν-διαμορφώνουν τις εισηγήσεις για τα κατά καιρούς υπό επεξεργασία κλαδικά νομοθετικά ή κανονιστικά πλαίσια. Συνεπώς θεωρούμε χρήσιμη την ανάλογη επαφή και δραστηριοποίηση ελληνικών εταιρειών στη Σερβία, τόσο στον Σύνδεσμο Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (**HBA**) ή/και στο Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο και το Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Β.Ελλάδος-**ΕΣΕ**, αλλά σε σημαντικούς φορείς επιρροής, όπως τον Σύνδεσμο για την Τοπική Οικονομική Ανάπτυξη, NALED (www.naled.rs) και το Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών (**FIC**-www.fic.org.rs). Τα τελευταία, σε συνεργασία με την Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Σερβία (www.europa.rs), αλλά και άλλους εγχώριους συλλογικούς φορείς, κάθε χρόνο υποβάλουν επεξεργασμένες προτάσεις (**advocacy**) προς την Σερβική Κυβέρνηση σχετικά με την βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, το νομοθετικό πλαίσιο, την φορολογία και την επίλυση σημαντικών προβλημάτων ή εμποδίων που συναντούν **επιχειρηματικοί κλάδοι** στην Σερβική αγορά, ενώ συμμετέχουν, επίσης, μαζί με εκπροσώπους της Σερβικής κυβέρνησης και "decision makers", σε σημαντικά ετήσια οικονομικά Φόρουμ, όπως αυτό του Κοραονικ.

Περιτεύει να τονιστεί η σημασία της επαφής των εταιρειών που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη σερβική αγορά, με το Γραφείο Ο.Ε.Υ. της Πρεσβείας της Ελλάδας στο Βελιγράδι, προκειμένου να αποκτήσουν μια πρώτη εικόνα και πληροφόρηση για την αγορά και τις ιδιαιτερότητες της.

3.2. Προτάσεις δράσεων ενίσχυσης εξωστρέφειας

Για **μόνιμη παρουσία ενός ελληνικού εξαγωγίμου προϊόντος** (αγαθού ή υπηρεσίας) στη σερβική αγορά, απαιτείται επιμονή και υπομονή. Η ελληνική εξαγωγική εταιρεία **δεν θα πρέπει να αναμένει ιδιαίτερο κέρδος κατά τα δύο-τρία πρώτα χρόνια**. Η Σερβία θεωρείται μικρή αγορά αλλά αποτελεί **εφαλτήριο** για τις λοιπές αγορές των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η δημιουργία κάποιας **σχέσης εμπιστοσύνης** μεταξύ ελλήνων και σέρβων επιχειρηματιών. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρούμε, χρήσιμη την υπενθύμιση της **ελληνικής εμπειρίας, ως προς την προσέγγιση της Σερβίας κατά την τελευταία εικοσαετία**, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον ελληνικό δημόσιο τομέα.

Ο ανταγωνισμός πλέον είναι ισχυρός με πολλούς μεγάλους νέους επενδυτές οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη χώρα δημιουργώντας νέες επιχειρηματικές εναλλακτικές για τους Σέρβους, όπως Ιταλία, ΗΠΑ, Γαλλία, Αυστρία, Κίνα, Γερμανία, Τσεχία, Τουρκία κλπ. Έκτοτε πολλοί Σέρβοι επιχειρηματίες συνήθιζαν να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους ανωτέρω “νέους παίχτες” στη χώρα τους και να αντιμετωπίζουν την Ελλάδα περισσότερο ως τουριστικό προορισμό. **Δυστυχώς, περιορισμένος αριθμός Σέρβων επιχειρηματιών επισκέπτεται κατά τα τελευταία 10-15 χρόνια κλαδικές εκθέσεις και επιχειρηματικές εκδηλώσεις στην Ελλάδα.**

Συνιστάται οι επιχειρηματίες **να ακολουθούν πιστά την εγχώρια νομοθεσία** και να δίνουν **ιδιαίτερη βαρύτητα σε προωθητικές δράσεις.**

Σημειώνεται τέλος, ότι όσες χώρες ασκούν εξωστρεφή οικονομική στρατηγική προς τη Σερβία (πχ Τουρκία, Αυστρία, Ιταλία, Γερμανία, Κίνα κλπ), δεν περιορίζονται μόνο στις εξαγωγές τους, αλλά ακολουθούν μια πολιτική “win-win”. Οι χώρες αυτές επιδιώκουν μόνιμη παρουσία στην τοπική αγορά μέσω επενδύσεων εντάσεως κεφαλαίου, επωφελούμενες των αντίστοιχων επενδυτικών κινήτρων για ευκολότερη πρόσβασή τους στην ευρωπαϊκή αγορά. Το ευνοϊκό επενδυτικό πλαίσιο κινήτρων της Σερβίας, επιδοτεί θέσεις εργασίας και χρήση οικοπέδων για μερικά χρόνια ενώ υπάρχει εκπαιδευμένο προσωπικό (μηχανικοί, τεχνικοί κλπ) διεθνώς ανταγωνιστικού, εργατικού κόστους. Μικρομεσαίες ξένες επιχειρήσεις δημιουργούν μικρές παραγωγικές μονάδες στη Σερβία και κυρίως στις περιοχές νοτίως του Βελιγραδίου. Διμερείς συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών της Σερβίας με άλλες χώρες, επιτρέπουν στα περισσότερα σερβικά προϊόντα να εξάγονται ατελώς ή με ευνοϊκό δασμολογικό καθεστώς προς τις αγορές αυτές.

Πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με την οικονομία και την αγορά της Σερβίας, τις διμερείς οικονομικο-εμπορικές μας σχέσεις (κλπ), περιέχονται την ιστοσελίδα www.agora.mfa.gr/Σερβία, στον Επιχειρηματικό Οδηγό 2021-2022, (πχ. σύσταση εταιρείας, φορολογικό πλαίσιο, επενδυτικά κίνητρα κτλ) ή στις κλαδικές έρευνες σερβικής αγοράς του Γραφείου ΟΕΥ Βελιγραδίου (πχ για δομικά υλικά-κατασκευαστικό τομέα-αγορά ακινήτων, διαχείριση αποβλήτων, υψηλή τεχνολογία-ICT, agri-business-ελαϊόλαδο-ελιές κλπ).

4. Παράρτημα

4.1. Αναλυτικά στατιστικά στοιχεία 2022

CN4	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ
7606'	Πλάκες, ταινίες και φύλλα, από αργίλιο, με πάχος που υπερβαίνει τα 0,2 mm	60.531.204	502.981
7601'	Αργίλιο σε ακατέργαστη μορφή	26.073.647	31.700
7604'	Ράβδοι και είδη καθορισμένης μορφής από αργίλιο	25.226.616	3.211.149
2710'	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά, άλλα από τα ακατέργαστα λάδια. Παρασκευάσματα που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού, που περιέχουν κατά βάρος 70 % ή περισσότερο λάδια από πετρέλαιο ή ασφαλτούχα ορυκτά και στα οποία τα λάδια αυτά αποτελούν το βασικό συστατικό. Χρησιμοποιημένα λάδια	23.466.938	6.391.391
7411'	Σωλήνες κάθε είδους από χαλκό	17.745.963	11.934
3903'	Πολυμερή του στυρολίου, σε αρχικές μορφές	16.538.208	-
0805'	Εσπεριδοειδή, νωπά ή ξερά	14.899.172	14.828
2402'	Πούρα (στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα με κομμένα τα άκρα), πουράκια και σιγάρα, από καπνό ή υποκατάστατα του καπνού	10.151.633	-
7607'	Φύλλα και ταινίες, λεπτά, από αργίλιο (έστω και τυπωμένα ή επικολλημένα σε χαρτί, χαρτόνι, πλαστικές ύλες ή παρόμοια υποθέματα), με πάχος που δεν υπερβαίνει τα 0,2 mm (μη περιλαμβανομένου του υποθέματος)	9.506.844	8.057
7213'	Χοντρόσυρμα (fil machine) από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες	8.572.716	-
0810'	Άλλοι καρποί και φρούτα νωπά	7.884.601	40.512
8431'	Μέρη που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για τις μηχανές ή συσκευές των κλάσεων 8425 μέχρι 8430	6.920.033	30.489
0811'	Καρποί και φρούτα, άψητα ή ψημένα στον ατμό ή βρασμένα στο νερό, κατεψυγμένα, έστω και με προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών	6.820.782	1.067.870
3921'	Άλλες πλάκες, φύλλα, μεμβράνες, ταινίες και λουρίδες από πλαστικές ύλες	6.194.821	193.442
8302'	Προσαρτήματα, σιδερικά και άλλα παρόμοια είδη από κοινά μέταλλα για έπιπλα, πόρτες, σκάλες, παράθυρα, παντζούρια, αμαξώματα, είδη ιπποσκευής, μπαούλα, κασέλες, μικρά κιβώτια και άλλα τεχνουργήματα αυτού του είδους. Κρεμάστρες τοίχου για ενδύματα και καπέλα, υποστηρίγματα και παρόμοια είδη, από κοινά μέταλλα. Τροχίσκοι με σκελετό από κοινά μέταλλα. Μηχανισμοί αυτόματου κλεισίματος για πόρτες από κοινά μέταλλα	5.976.803	96.743
6806'	Μαλλιά από σκουριές υφικαμίνων, από άλλες σκουριές, από πετρώματα και παρόμοια ορυκτά μαλλιά. Βερμικουλίτης εκτονωμένος, άργιλοι εκτονωμένοι, αφρός από σκουριές και παρόμοια ορυκτά προϊόντα εκτονωμένα. Μείγματα και τεχνουργήματα από ορυκτές ύλες για χρήσεις θερμικών ή ηχητικών μονώσεων ή για την απορρόφηση του ήχου, με εξαίρεση εκείνα των κλάσεων 6811, 6812 ή του κεφαλαίου 69	5.148.950	2.638.820
3004'	Φάρμακα (με εξαίρεση τα προϊόντα των κλάσεων 3002, 3005 ή 3006) που αποτελούνται από προϊόντα αναμειγμένα ή μη αναμειγμένα, παρασκευασμένα για θεραπευτικούς ή προφυλακτικούς σκοπούς, που παρουσιάζονται με μορφή δόσεων (στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα που προορίζονται να χορηγηθούν διαδερμικά) ή είναι συσκευασμένα για τη λιανική πώληση	5.119.995	30.378
3208'	Χρώματα επίχρησης και βερνίκια με βάση συνθετικά πολυμερή ή τροποποιημένα φυσικά πολυμερή, διασκορπισμένα ή διαλυμένα σε μη υδατώδες μέσο. Διαλύματα που καθορίζονται στη σημείωση 4 του κεφαλαίου αυτού	4.884.072	5.367
4803'	Χαρτί καθαριότητας (υγείας), χαρτί που χρησιμοποιείται για πετσέτες χεριών, για πετσέτες και παρόμοια χαρτιά οικιακής χρήσης, υγιεινής ή καθαριότητας, χαρτοβάμβακας και επίπεδες επιφάνειες από ίνες κυτταρίνης, έστω και ρυτιδωμένα, πτυχωτά, ανάγλυφα, δ	4.870.442	2.361.936
3907'	Πολυακετάλες, άλλοι πολυαιθέρες και ρητίνες-εποξειδία, σε αρχικές μορφές. Πολυανθρακικά άλατα, ρητίνες-αλκυδία, πολυεστέρες αλλυλικού και άλλοι πολυεστέρες, σε αρχικές μορφές	4.819.375	80.895
2106'	Παρασκευάσματα διατροφής που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	4.181.157	999.659
6006'	Άλλα πλεκτά υφάσματα	4.142.830	33.928
3102'	Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά αζωτούχα	3.976.112	60.847
8523'	Δίσκοι, ταινίες, διατάξεις στερεάς κατάστασης μη πηκτικής αποθήκευσης με ημιαγωγό, «έξυπνες κάρτες» (smart cards) και άλλα υποθέματα για την εγγραφή του ήχου ή για ανάλογες εγγραφές, έστω και γραμμένα, στα οποία περιλαμβάνονται και οι μήτρες και τα γαλβανισμένα εκμαγεία για την κατασκευή των δίσκων, άλλα από τα προϊόντα του κεφαλαίου 37	3.722.812	131.096
8507'	Ηλεκτρικοί συσσωρευτές, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι διαχωριστές τους, έστω και με τετράγωνο ή ορθογώνιο σχήμα	3.422.945	10.138
2713'	Οπάνθρακας (κοκ) από πετρέλαιο, άσφαλτος από πετρέλαιο και άλλα υπολείμματα των λαδιών πετρελαίου ή των ασφαλτούχων ορυκτών	3.317.589	-
0709'	Άλλα λαχανικά, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	3.256.694	31.493
7308'	Κατασκευές και μέρη κατασκευών (π.χ. γέφυρες και στοιχεία γεφυρών, υδροφραχτικές πόρτες, πύργοι, πυλώνες, στύλοι, σκελετοί, στέγες, πόρτες και παράθυρα και τα πλαίσιά τους, περβάζια και κατώφλια, φράγματα, κιγκλιδώματα), από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα, με εξαίρεση τα προκατασκευασμένα κτίρια της κλάσης 9406. Λαμαρίνες, ράβδοι, είδη με	3.212.750	926.271

	καθορισμένη μορφή, σωλήνες και παρόμοια, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα, προετοιμασμένα για να χρησιμοποιηθούν σε κατασκευές		
3105'	Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά που περιέχουν δύο ή τρία λιπαντικά στοιχεία: άζωτο, φωσφόρο και κάλιο. Άλλα λιπάσματα. Προϊόντα του κεφαλαίου αυτού που παρουσιάζονται είτε σε δισκία ή παρόμοια σχήματα, είτε σε συσκευασίες με μικτό βάρος που δεν υπερβαίνει τα 10 kg	3.201.628	1.159.886
7610'	Κατασκευές και μέρη αυτών (π.χ. γέφυρες και μέρη αυτών, πύργοι, πυλώνες στύλοι, σκελετοί, στέγες, πόρτες, παράθυρα και τα πλαίσια τους, περβάζια και κατώφλια, κιγκλιδώματα), από αργίλιο, με εξαίρεση τα προκατασκευασμένα κτίρια της κλάσης 9406. Πλάκες και φύλλα, ράβδοι, είδη με καθορισμένη μορφή, σωλήνες και παρόμοια, από αργίλιο, προετοιμασμένα για να χρησιμοποιηθούν σε κατασκευές	3.127.299	144.056
9503'	Παιχνίδια για παιδιά (εκτός από τροχοφόρα παιχνίδια, στα οποία μπορούν να επιβιβασθούν και με τα οποία μπορούν να μετακινηθούν παιδιά, αμαξάκια για κούκλες και κούκλες που απλώς αναπαριστούν ανθρώπους). Μικροκατασκευές για παιχνίδι ή διασκέδαση, έστω Φωτιστικά και συσκευές φωτισμού (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι προβολείς) και τα μέρη τους, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Λάμπες-ρεκλάμες, φωτεινά σήματα, φωτεινές ενδεικτικές πινακίδες και παρόμοια είδη, που διαθέτουν μόνιμη πηγή φωτισμού, και τα μέρη τους που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	3.115.534	13.284
9405'	Άλλα λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα αλλιώς παρά με ξίδι ή οξικό οξύ, όχι κατεψυγμένα, άλλα από τα προϊόντα της κλάσης 2006	3.028.090	245.760
2005'	Χρωστικές ύλες συνθετικές οργανικές, έστω και καθορισμένης χημικής σύστασης. Παρασκευάσματα που αναφέρονται στη σημείωση 3 του κεφαλαίου αυτού, με βάση συνθετικές οργανικές χρωστικές ύλες. Προϊόντα συνθετικά οργανικά των τύπων εκείνων που χρησιμοποιούνται ως παράγοντες τόνωσης του φθορισμού ή ως φωτοφόρα, έστω και καθορισμένης χημικής σύστασης	2.893.823	344.148
3204'	Άλλες πλάκες, φύλλα, μεμβράνες, ταινίες και λουρίδες, από πλαστικές ύλες μη κυψελώδεις, μη ενισχυμένες ούτε με απανωτές στρώσεις ούτε όμοια συνδυασμένες με άλλες ύλες, χωρίς υπόθεμα	2.709.705	33.949
3920'	Μηχανές και συσκευές τεχνητού κλίματος που περιλαμβάνουν ανεμιστήρα με κινητήρα και διατάξεις για τη μεταβολή της θερμοκρασίας και της υγρασίας, στις οποίες περιλαμβάνονται και εκείνες στις οποίες ο υγρομετρικός βαθμός δεν μπορεί να ρυθμιστεί χωριστά	2.640.306	1.105.297
8415'	Ζωικά, φυτικά ή μικροβιακά λίπη και λάδια και τα κλάσματά τους, μερικώς ή ολικώς υδρογονωμένα, διεστεροποιημένα, επαναστεροποιημένα ή ελαϊδινισμένα (με ισομέρεια λιπαρών οξέων), έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι αλλιώς παρασκευασμένα	2.576.426	36.213
1516'	Εκχυλίσματα βύνης. Παρασκευάσματα διατροφής από αλεύρια, πλιγούρια, σιμιγδάλια, άμυλα κάθε είδους ή εκχυλίσματα βύνης, που δεν περιέχουν κακάο ή που περιέχουν λιγότερο από 40 % κατά βάρος κακάο επί πλήρως απολιπανθείσας βάσεως και δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Παρασκευάσματα διατροφής από προϊόντα των κλάσεων 0401 μέχρι 0404, που δεν περιέχουν κακάο ή περιέχουν λιγότερο από 5 % κατά βάρος κακάο, επί πλήρως απολιπανθείσας βάσεως, και δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	2.550.041	-
1901'	Είδη μεταφοράς ή συσκευασίας, από πλαστικές ύλες. Πώματα, καπάκια, καψούλια και άλλες διατάξεις κλεισίματος, από πλαστικές ύλες	2.538.296	48.075
3923'	Πεπόνια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα καρπούζια) και καρποί παπαιάς, νωπά	2.518.943	4.422.559
0807'	Πολυμερή του προπυλενίου ή άλλων ολεφινών, σε αρχικές μορφές	2.489.621	-
3902'	Συνδετικά παρασκευασμένα για καλούπια ή πυρήνες χυτηρίου. Χημικά προϊόντα και παρασκευάσματα των χημικών ή συναφών βιομηχανιών (στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα που αποτελούνται από μείγματα φυσικών προϊόντων), που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	2.475.668	-
3824'	Μέρη και εξαρτήματα των αυτοκινήτων οχημάτων των κλάσεων 8701 μέχρι 8705	2.453.620	110.649
8708'	Καπνά ακατέργαστα ή που δεν έχουν βιομηχανοποιηθεί. Απορρίμματα καπνού	2.252.085	116.372
2401'	Γλυκά κουταλιού, ζελέδες, μαρμελάδες, πολτοί και πάστες καρπών και φρούτων, που λαμβάνονται με βράσιμο, με ή χωρίς προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών	2.239.060	8.157.862
2007'	Σαπούνια. Προϊόντα και παρασκευάσματα οργανικά που ενεργούν πάνω στην επιφανειακή τάση, που χρησιμοποιούνται αντί σαπουνιού, σε ράβδους, σε σχήμα στρογγυλού ψωμιού σε τεμάχια ή είδη έκτυπα, έστω και αν περιέχουν σαπούνη. Προϊόντα και παρασκευάσματα οργανικά που ενεργούν πάνω στην επιφανειακή τάση που προορίζονται για το πλύσιμο του δέρματος, με μορφή υγρού ή κρέμας, συσκευασμένα για τη λιανική πώληση, έστω και αν περιέχουν σαπούνη. Χαρτί, βάτες, πιλήματα και μη υφασμένα υφάσματα, εμπτισμένα, επιχρισμένα ή καλυμμένα με σαπούνη ή απορρυπαντικά	2.055.375	17.511
3401'	Πλάκες-διαφράγματα από ίνες ξύλου ή άλλες ξυλώδεις ύλες, έστω και συσσωματωμένες με ρητίνες ή άλλα οργανικά συνδετικά	1.969.809	374.167
4411'	Αγγούρια και αγγουράκια, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	1.845.922	442.046
0707'	Ντομάτες, νωπές ή διατηρημένες με απλή ψύξη	1.799.628	-
0702'	Εντομοκτόνα, ποντικοφάρμακα, μυκητοκτόνα, ζιζανιοκτόνα, ανασχετικά της βλάστησης και ρυθμιστικά της ανάπτυξης των φυτών, απολυμαντικά και παρόμοια προϊόντα που παρουσιάζονται σε μορφές ή συσκευασίες για τη λιανική πώληση ή ως παρασκευάσματα ή με μορφή ειδών, όπως ταινίες, φιλία, θειαφοκέρια και μυοκτόνο χαρτί	1.701.144	1.593.571
3808'	Άλλοι καρποί με κέλυφος, νωποί ή ξεροί, έστω και χωρίς το κέλυφος ή τη φλούδα τους	1.701.135	414.319
0802'	Ελαιόλαδο και τα κλάσματά του, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	1.688.617	-
1509'	Άλλα καπνά και υποκατάστατα του καπνού, που έχουν βιομηχανοποιηθεί. Καπνά «ομογενοποιημένα» ή «ανασχηματισμένα». Εκχυλίσματα και βάμματα καπνού	1.673.884	-
2403'	Οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (άλλες από τα σαπούνια). Παρασκευάσματα που ενεργούν πάνω στην επιφανειακή τάση, παρασκευάσματα για πλύσιμο (αλισίβες) (στα οποία περιλαμβάνονται και τα βοηθητικά παρασκευάσματα για το πλύσιμο) και παρασκευάσματα	1.636.567	-
3402'		1.625.264	3.045.311

	καθαρισμού, έστω και αν περιέχουν σαπούνι, άλλα από εκείνα της κλάσης 3401		
2008'	Καρποί και φρούτα και άλλα βρώσιμα μέρη φυτών, αλλιώς παρασκευασμένα ή διατηρημένα, με ή χωρίς προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών ή αλκοόλης, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	1.624.390	687.239
3916'	Μονόκλωστα νήματα στα οποία η μεγαλύτερη διάσταση της εγκάρσιας τομής υπερβαίνει το 1 mm (μονόινα), χοντρά σχοινιά, ραβδιά και είδη καθορισμένης μορφής, έστω και κατεργασμένα στην επιφάνεια αλλά όχι αλλιώς κατεργασμένα, από πλαστικές ύλες	1.620.123	69.144
7217'	Σύρματα από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες	1.616.877	646
8474'	Μηχανές και συσκευές για τη διαλογή, το κοσκίνισμα, το διαχωρισμό, το πλύσιμο, το κοπάνισμα, τον τεμαχισμό, την ανάμειξη ή μάλαξη χωμάτων, λίθων, μεταλλευμάτων ή άλλων στερεών ορυκτών υλών (στα οποία περιλαμβάνονται και οι σκόνες και οι ζύμες). Μηχανές για τη συσσωμάτωση, τη μορφοποίηση ή το σχηματισμό σε τύπους των στερεών ορυκτών καυσίμων, των κεραμεικικών ζυμών, του σιμέντου, του γύψου ή άλλων ορυκτών υλών σε σκόνη ή ζύμη. Μηχανές σχηματισμού των μητρών των χυτηρίων από άμμο	1.598.617	49.426
5201'	Βαμβάκι, μη λαναρισμένο ούτε χτενισμένο	1.580.986	-
0809'	Βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα (στα οποία περιλαμβάνονται και τα brugnons και nectarines), δαμάσκηνα και αγκυροδαμάσκηνα, νωπά	1.573.934	-
3925'	Είδη εξοπλισμού για κατασκευές, από πλαστικές ύλες, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	1.488.514	1.468.980
8424'	Μηχανικές συσκευές (έστω και χειρός) για την εκτόξευση, διασπορά ή ψεκασμό υγρών υλών ή υλών σε σκόνη. Πυροσβεστήρες, έστω και γεμάτοι. Πιστόλια εξακοντίσεως που λειτουργούν με πιεσμένο αέρα ή ατμό και παρόμοιες συσκευές. Μηχανές και συσκευές που εκσφενδονίζουν άμμο, ατμό και παρόμοιες συσκευές εκσφενδονίσεως	1.435.676	238.786
8544'	Σύρματα, καλώδια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα ομοαξονικά καλώδια) και άλλοι αγωγοί με ηλεκτρική μόνωση (έστω και βερνικωμένα ή ανοδικώς οξειδωμένα), εφοδιασμένα ή όχι με τεμάχια σύνδεσης. Καλώδια από οπτικές ίνες, που αποτελούνται από ίνες επενδυμένες καθεμία χωριστά, έστω και αν φέρουν ηλεκτρικούς αγωγούς ή είναι εφοδιασμένα με τεμάχια σύνδεσης	1.409.467	282.945
3917'	Σωλήνες κάθε είδους και τα εξαρτήματά τους (π.χ. συνδέσεις, γωνίες, αρμοί), από πλαστικές ύλες	1.399.861	2.473.278
99SS'	λοιπά προϊόντα	1.379.395	-
3304'	Προϊόντα ομορφιάς ή φτιασιδώματος (μακιγιάζ) παρασκευασμένα και παρασκευάσματα για τη συντήρηση ή τη φροντίδα του δέρματος, άλλα από τα φάρμακα, στα οποία περιλαμβάνονται και τα αντιηλιακά παρασκευάσματα και τα παρασκευάσματα για το μαύρισμα.	1.305.490	78.863
9505'	Παρασκευάσματα για την περιποίηση των νυχιών των χεριών ή των ποδιών	1.299.938	-
1905'	Είδη για γιορτές, καρναβάλι ή άλλες διασκεδάσεις, στα οποία περιλαμβάνονται και τα είδη μαγείας και τα είδη «εκπλήξεις»	1.279.410	1.102.808
2817'	Προϊόντα αρτοποιίας, ζαχαροπλαστικής ή μπισκοτοποιίας, έστω και με προσθήκη κακάου. Όσπες, κάψουλες κενές των τύπων που χρησιμοποιούνται για φάρμακα, αζυμοσφραγίδες, ξεραμένες ζύμες από αλεύρι ή άμυλο κάθε είδους σε φύλλα και παρόμοια προϊόντα	1.279.410	1.102.808
0302'	Οξείδιο του ψευδαργύρου. Υπεροξείδιο του ψευδαργύρου	1.249.874	11.350
4410'	Ψάρια νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη, με εξαίρεση τα φιλέτα και άλλη σάρκα ψαριών της κλάσης 0304	1.206.015	-
4823'	Πλάκες-διαφράγματα από μικρά τεμάχια, πετάσματα με την ονομασία «oriented strand board» (OSB) και παρόμοιες πλάκες-διαφράγματα (π.χ. πετάσματα επονομαζόμενα «waferboard»), από ξύλο ή άλλες ξυλώδεις ύλες, έστω και συσσωματωμένες με ρητίνες ή άλλες οργανικές συνδετικές ύλες	1.132.177	-
4818'	Άλλα χαρτιά, χαρτόνια, χαρτοβάμβακας και επίπεδες επιφάνειες από ίνες κυτταρίνης, κομμένα σε καθορισμένα μεγέθη. Άλλα τεχνουργήματα από χαρτόμαζα, χαρτί, χαρτόνι, χαρτοβάμβακα ή επίπεδες επιφάνειες από ίνες κυτταρίνης	1.114.496	138.833
3307'	Χαρτί των τύπων που χρησιμοποιούνται για χαρτί καθαριότητας (υγείας) και συναφή χαρτιά, χαρτοβάμβακας ή ιστοί κυτταρινικών ινών των τύπων που χρησιμοποιούνται για οικιακές χρήσεις ή χρήσεις υγιεινής, σε ρόλους με πλάτος που δεν υπερβαίνει τα 36 cm ή κομμένα σε διάφορα σχήματα. Χαρτομάντιλα, χαρτιά ντεμακιγιάζ, πετσέτες νίψεως, τραπεζομάντιλα, χαρτοπετσέτες φαγητού, χάρτινα σεντόνια, παρόμοια είδη για οικιακή χρήση, χρήσεις καθαρισμού, υγιεινής ή για νοσοκομεία, ενδύματα και εξαρτήματα ενδυμάτων από χαρτοπολτό, χαρτί, χαρτοβάμβακα ή ιστούς κυτταρινικών ινών	1.110.207	23.909
3215'	Παρασκευάσματα για πριν το ξύρισμα, για το ξύρισμα και για μετά το ξύρισμα, αποσμητικά σώματος, παρασκευάσματα για λουτρά, αποτριχωτικά, άλλα προϊόντα αρωματοποίησης ή καλλωπισμού παρασκευασμένα και άλλα καλλυντικά παρασκευάσματα, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Αποσμητικά χώρων, παρασκευασμένα, έστω και μη αρωματισμένα, που έχουν ή όχι απολυμαντικές ιδιότητες	1.089.780	21.491
3209'	Μελάνια τυπογραφίας, μελάνια γραφής ή σχεδίασης και άλλα μελάνια, έστω και συμπυκνωμένα ή σε στερεές μορφές	1.060.056	-
1103'	Χρώματα επίχρισης και βερνίκια με βάση συνθετικά πολυμερή ή τροποποιημένα φυσικά πολυμερή, διασκορπισμένα ή διαλυμένα σε υδατώδες μέσο	1.055.195	2.737
7312'	Πλιγούρια, σιμιγδάλια και συσσωματώματα με μορφή σβόλων από δημητριακά	1.045.276	-
8428'	Κλώνοι (μονόκλωνα συρματόσχοινα), καλώδια (πολύκλωνα συρματόσχοινα), πλεξίδες, αρτάνες (σαμπάνια) και παρόμοια είδη, από σίδηρο ή χάλυβα, μη μονωμένα για την ηλεκτροτεχνία	1.043.687	469
8541'	Άλλες μηχανές και συσκευές για την ανύψωση, τη φόρτωση, εκφόρτωση ή τη μετακίνηση (π.χ. ανελκυστήρες, μηχανικές σκάλες, μεταφορείς, εναέριοι σιδηρόδρομοι)	1.038.431	111.415
	Συσκευές ημιαγωγών (για παράδειγμα, δίοδοι, κρυσταλλολυχνίες, μετατροπείς με βάση ημιαγωγούς). Φωτοευαίσθητες διατάξεις με ημιαγωγό, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα	1.019.900	-

	φωτοβολταϊκά κύτταρα, έστω και συναρμολογημένες σε αυτοτελείς μονάδες ή κατασκευασμένες σε πλάκες. Δίοδοι φωτοεκπομπής (LED), έστω και συναρμολογημένοι με άλλες διόδους φωτοεκπομπής (LED). Συναρμολογημένοι πιεζοηλεκτρικοί κρύσταλλοι		
3901'	Πολυμερή του αιθυλενίου, σε αρχικές μορφές	975.238	9.124.757
1207'	Άλλα σπέρματα και ελαιώδεις καρποί, έστω και σπασμένα	927.692	-
8481'	Είδη κρουνοποιίας και παρόμοια όργανα για σωληνώσεις, ατμολέβητες, δεξαμενές, κάδους ή παρόμοια δοχεία, στα οποία περιλαμβάνονται και οι υποβιβαστές πίεσης και οι θερμοστατικές δικλίδες	905.517	270.039
9403'	Άλλα έπιπλα και τα μέρη τους	899.731	2.768.825
7307'	Εξαρτήματα σωληνώσεων (π.χ. συνδέσεις, γωνίες, περιβλήματα), από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	866.799	106.374
8542'	Ηλεκτρονικά ολοκληρωμένα κυκλώματα	860.500	5.213
8528'	Οθόνες απεικόνισης και συσκευές προβολής, που δεν ενσωματώνουν δέκτες τηλεόρασης. Δέκτες τηλεόρασης με ενσωματωμένη ή μη συσκευή λήψης για τη ραδιοφωνία ή συσκευή εγγραφής ή αναπαραγωγής του ήχου ή εικόνας	833.949	216.928
4202'	Μπαούλα, βαλίτσες και βαλιτσάκια, στα οποία περιλαμβάνονται και τα βαλιτσάκια για είδη καλλωπισμού και τα βαλιτσάκια για έγγραφα, οι χαρτοφύλακες γενικά, θήκες για ματογυάλια, θήκες για κυάλια, για φωτογραφικές και κινηματογραφικές μηχανές, για μουσικά όργανα ή όπλα και παρόμοια. Σάκοι ταξιδιού, μονωτικοί σάκοι για προϊόντα διατροφής και ποτά, θήκες για είδη καλλωπισμού, σάκοι ράχης, σακίδια χειριού, σάκοι για ψώνια, πορτοφόλια για χαρτονομίσματα και κέρματα, θήκες για επισκεπτήρια, τσιγαροθήκες, καπνοσακούλες, θήκες εργαλείων, σάκοι για είδη αθλητισμού, κουτιά για φιαλίδια ή κοσμήματα, κουτιά πουόδρας, θήκες για τιμαφή και παρόμοια, από δέρμα φυσικό ή ανασηματισμένο, από φύλλα πλαστικών υλών, από υφαντικές ύλες, από βουλκανισμένη κυτταρίνη ή από χαρτόνι, ή καλυμμένα, εξ ολοκλήρου ή κατά μεγαλύτερο μέρος, από αυτές τις ίδιες ύλες ή από χαρτί	830.190	9.715
6802'	Πέτρες κατάλληλες για λάξευση ή για την οικοδομική (άλλες από αυτές του σχιστόλιθου) επεξεργασμένες και τεχνουργήματα από τις πέτρες αυτές, με εξαίρεση εκείνες της κλάσης 6801. Κύβοι, ψηφίδες και παρόμοια είδη για μωσαϊκά, από φυσικές πέτρες (στις οποίες περιλαμβάνεται και ο σχιστόλιθος), έστω και πάνω σε υπόθεμα. Κόκκοι, μικρά θραύσματα και σκόνες από φυσικές πέτρες (στις οποίες περιλαμβάνεται και ο σχιστόλιθος), τεχνητά χρωματισμένα	829.033	17.728
0406'	Τυριά και πηγμένο γάλα για τυρί	825.669	659.206
4810'	Χαρτί και χαρτόνια επιχρισμένα με καολίνη ή με άλλες ανόργανες ουσίες στη μία ή και στις δύο επιφάνειες, με ή χωρίς συνδετικά, με εξαίρεση κάθε άλλη επίχριση ή επάλειψη, έστω και χρωματισμένα στην επιφάνεια, διακοσμημένα στην επιφάνεια ή τυπωμένα, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα σχήματος τετραγώνου ή ορθογωνίου, σε όλα τα μεγέθη	816.891	4.744.372
2009'	Χυμοί φρούτων και καρπών (στους οποίους περιλαμβάνονται ο μούστος σταφυλιών και το νερό καρύδας) και χυμοί λαχανικών, που δεν έχουν υποστεί ζύμωση, χωρίς προσθήκη αλκοόλης, με ή χωρίς προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών	808.346	1.445.772
5603'	Υφάσματα μη υφασμένα, έστω και εμποτισμένα, επιχρισμένα, επικαλυμμένα ή με απανωτές στρώσεις	789.948	34.623
7210'	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο, επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ή επενδυμένα	786.132	6.512.104
4101'	Δέρματα ακατέργαστα βοοειδών (στα οποία περιλαμβάνονται και των βουβαλιών) ή μονόπλων (νυπιά ή αλατισμένα, αποξηραμένα, διατηρημένα με ασβέστη, με άλλα διατηρητικά διαλύματα ή αλλιώς διατηρημένα, αλλά όχι δεψασμένα ούτε περγαμηνοειδή, ούτε παρασκευασμένα με άλλο τρόπο), έστω και αποτριχωμένα ή σχισμένα κατά μήκος	744.631	-
3906'	Πολυμερή ακρυλικά, σε αρχικές μορφές	742.264	28.272
8479'	Μηχανές και μηχανικές συσκευές με ιδιαίτερη λειτουργία, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό	736.248	569.638
5402'	Νήματα από ίνες συνθετικές συνεχείς (άλλα από τα νήματα για ράψιμο), μη συσκευασμένα για τη λιανική πώληση, στα οποία περιλαμβάνονται και τα μονόινα συνθετικά κάτω των 67 decitex	734.990	44.965
1006'	Ρύζι	631.269	-
8504'	Ηλεκτρικοί μετασηματιστές, ηλεκτρικοί μετατροπείς ρεύματος στατοί (π.χ. ανορθωτές), πηνία αντίδρασης και αυτεπαγωγής	610.848	185.360
4811'	Χαρτιά, χαρτόνια, χαρτοβάμβακας και επίπεδες επιφάνειες από ίνες κυτταρίνης, επιστρωμένα, επιχρισμένα, διαποτισμένα, επικαλυμμένα, επιφανειακώς χρωματισμένα, διακοσμημένα ή τυπωμένα επιφανειακώς σχήματος τετραγώνου ή ορθογωνίου, σε όλα τα μεγέθη, σε ρόλους ή φύλλα, εκτός από εκείνα του είδους που περιγράφεται στις κλάσεις 4803, 4809 ή 4810	594.222	12.791.849
3926'	Άλλα τεχνουργήματα από πλαστικές ύλες και τεχνουργήματα από άλλες ύλες των κλάσεων 3901 μέχρι 3914	591.185	1.924.960
3919'	Πλάκες, φύλλα, ταινίες, λουρίδες, μεμβράνες και άλλες επίπεδες μορφές, αυτοκόλλητα, από πλαστικές ύλες, έστω και σε κυλίνδρους	587.907	892.713
6902'	Τούβλα, πλάκες, πλακάκια και ανάλογα κεραμεικά είδη για την οικοδομική, πυρίμαχα, άλλα από εκείνα από πυριτικές σκόνες απολιθωμάτων ή από ανάλογες πυριτικές γαίες	584.696	-
8501'	Ηλεκτροκινητήρες και ηλεκτρογεννήτριες, με εξαίρεση τα συγκροτήματα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος	564.733	171.158
4707'	Χαρτιά και χαρτόνια για ανακύκλωση (απορρίμματα και αποκόμματα)	548.550	-
5407'	Υφάσματα από νήματα από συνθετικές ίνες συνεχείς, στα οποία περιλαμβάνονται και τα υφάσματα που κατασκευάζονται από τα προϊόντα της κλάσης 5404	526.546	106.752

1511'	Φοινικέλαιο και τα κλάσματά του, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	513.697	-
8407'	Κινητήρες με παλινδρομικό ή περιστρεφόμενο έμβολο, στους οποίους η ανάφλεξη γίνεται με ηλεκτρικούς σπινθήρες (κινητήρες εκρήξεως)	504.000	-
9506'	Είδη και υλικό για τη φυσική αγωγή, τη γυμναστική, τον κλασικό αθλητισμό, τα άλλα αθλήματα (στα οποία περιλαμβάνεται και η επιτραπέζια αντισφαίριση) ή τα παιχνίδια υπαίθρου, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό. Πισίνες κάθε είδους	503.335	4.673
6805'	Λειαντικά, φυσικά ή τεχνητά, σε σκόνη ή σε κόκκους, προσαρμοσμένα πάνω σε υφαντικά προϊόντα, χαρτί, χαρτόνι ή άλλες ύλες, έστω και κομμένα, ραμμένα ή αλλιώς συναρμολογημένα	496.253	-
1208'	Αλεύρια από σπέρματα και ελαιώδεις καρπούς, άλλα από το αλεύρι σιναπιού (μουστάρδα)	489.302	369.258
3303'	Αρώματα και κολώνιες (εκτός από λοσιόν ξυρίσματος λοσιόν after shave και αποσμητικά σώματος, καθώς και εκτός από λοσιόν για τα μαλλιά)	486.379	-
4901'	Βιβλία, φυλλάδια και παρόμοια έντυπα, έστω και σε ξεχωριστά φύλλα	479.222	93.059
7229'	Σύρματα από άλλα χαλυβοκράματα	479.003	-
0806'	Σταφύλια, νωπά ή ξερά	478.296	-
4008'	Πλάκες, φύλλα, ταινίες, ράβδοι και είδη καθορισμένης μορφής, από καουτσούκ βουλκανισμένο, μη σκληρυμένο	476.039	-
2309'	Παρασκευάσματα των τύπων που χρησιμοποιούνται για τη διατροφή των ζώων	469.723	10.785.599
3305'	Παρασκευάσματα για τα μαλλιά	464.207	781
8421'	Μηχανές και συσκευές φυγόκεντρες, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα φυγοκεντρικά στραγγιστήρια και στεγνωτήρια. Συσκευές για τη διήθηση ή το καθάρισμα των υγρών ή αερίων	453.040	407.586
5911'	Προϊόντα και είδη υφαντουργικά για τεχνικές χρήσεις, που αναφέρονται στη σημείωση 8 του κεφαλαίου αυτού	452.792	1.605
4822'	Πηνία, καρούλια κάθε είδους και παρόμοια υποθέματα από χαρτόμαζα, χαρτί ή χαρτόνι, έστω και διάτρητα ή σκληρυμένα	450.582	125.563
2922'	Αμινοενώσεις με οξυγονούχες ομάδες	448.923	-
8438'	Μηχανές και συσκευές, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό, για την παρασκευή ή βιομηχανική παραγωγή τροφίμων ή ποτών, άλλες από τις μηχανές και συσκευές για την εξαγωγή ή την παρασκευή των σταθερών φυτικών λαδιών ή λιπών, των ζωικών λαδιών ή λιπών ή των μικροβιακών λαδιών ή λιπών	440.011	105.940
7010'	Νταμπιτζάνες, φιάλες, φιαλίδια, πλατύστομες φιάλες, δοχεία, σωληνοειδείς συσκευασίες, φύσιγγες και άλλα δοχεία για τη μεταφορά ή τη συσκευασία, από γυαλί. Πλατύστομες φιάλες για κονσέρβες, από γυαλί. Πώματα και λοιπά είδη πωματισμού, από γυαλί	435.191	1.864.715
0403'	Γιαούρτι, βουτυρόγαλα, πηγμένο γάλα και πηγμένη κρέμα, κεφίρ και άλλα γάλατα και κρέμες που έχουν υποστεί ζύμωση ή έχουν καταστεί όξινα, έστω και συμπυκνωμένα ή με προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών ή αρωματισμένα ή με προσθήκη φρούτων, καρπών ή κακάου	432.707	-
1517'	Μαργαρίνη. Βρώσιμα μείγματα ή παρασκευάσματα από ζωικά, φυτικά ή μικροβιακά λίπη ή λάδια ή από τα κλάσματα διαφόρων λιπών ή λαδιών του κεφαλαίου αυτού, άλλα από τα λίπη και λάδια διατροφής και τα κλάσματά τους της κλάσης 1516	430.811	-
1704'	Ζαχαρώδη προϊόντα χωρίς κακάο (στα οποία περιλαμβάνεται και η λευκή σοκολάτα)	416.863	6.120
6305'	Σάκοι και σακίδια συσκευασίας	406.845	644.249
7214'	Ράβδοι από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, που έχουν απλώς σφυρηλατηθεί, ελαθεί ή διελαθεί σε θερμή κατάσταση, καθώς και εκείνες που έχουν υποστεί στρίψιμο μετά την έλαση	402.923	-
8536'	Συσκευές και διατάξεις για τη διακοπή, κατανομή, προστασία, διακλάδωση, συναρμογή ή σύνδεση των ηλεκτρικών κυκλωμάτων [π.χ. διακόπτες, διακόπτες αναστροφής, ηλεκτρονόμοι, διατάξεις διακοπής κυκλωμάτων, αντιστάσεις στα κύματα ηλεκτρισμού, βύσματα (φίς) και ρευματολήπτες, υποδοχές ηλεκτρικών λαμπτήρων (ντουί) και άλλοι σύνδεσμοι, κουτιά σύνδεσης], για τάση που δεν υπερβαίνει 1000 V. Σύνδεσμοι για οπτικές ίνες, δέσμες ή καλώδια οπτικών ινών	402.049	223.016
8414'	Αεραντλίες ή αντλίες κενού, συμπιεστές αέρος ή άλλων αερίων και ανεμιστήρες. Απορροφητήρες που βγάζουν ή ανακυκλώνουν τον αέρα, με ενσωματωμένο ανεμιστήρα, έστω και με φίλτρο. Αεροστεγή ερμάρια βιολογικής ασφάλειας, έστω και με φίλτρο	401.497	58.348
8514'	Κλίβανοι ηλεκτρικοί, βιομηχανικοί ή εργαστηρίων, στους οποίους περιλαμβάνονται και εκείνοι που λειτουργούν με επαγωγή ή με διηλεκτρικές απώλειες. Άλλες συσκευές βιομηχανικές ή εργαστηρίων για τη θερμική επεξεργασία των υλών, με επαγωγή ή με διηλεκτρικές απώλειες	382.536	-
0603'	Άνθη και μπουμπουκία ανθέων, κομμένα, για ανθοδέσμες ή διακοσμήσεις, νωπά, αποξηραμένα, λευκασμένα, βαμμένα, διαβρεγμένα ή αλλιώς παρασκευασμένα	377.421	-
5608'	Δίχτυα με δεμένους κόμπους, σε τόπια ή σε τεμάχια, που γίνονται από σπάγκους, σχοινιά ή χοντρά σχοινιά. Δίχτυα έτοιμα για την αλιεία και άλλα δίχτυα έτοιμα, από υφαντικές ύλες	366.467	64.147
3909'	Ρητίνες αμινικές, ρητίνες φαινολικές και πολυουρεθάνες, σε αρχικές μορφές	360.107	1.082
9504'	Κονσόλες και μηχανές βιντεοπαιχνιδιών, επιτραπέζια παιχνίδια ή παιχνίδια συντροφιάς, στα οποία περιλαμβάνονται και τα παιχνίδια με κινητήρα ή μηχανισμό, τα σφαιριστήρια (μπιλιάρδα), τα ειδικά τραπέζια για παιχνίδια λεσχών και τα αυτόματα παιχνίδια τύπου μπούουλινγκ, μηχανές διασκέδασης που λειτουργούν με την εισαγωγή κέρματος, τραπεζογαρματιού, τραπέζικης κάρτας, μάρκας ή με άλλα μέσα πληρωμής	348.696	-
2712'	Βαζελίνη. Παραφίνη, κεριά πετρελαίου μικροκρυστάλλινο, slack wax, οζοκηρίτης, κεριά από λιγνίτη, κεριά από τύρφη, άλλα ορυκτά κεριά και παρόμοια προϊόντα που λαμβάνονται με σύνθεση ή άλλες μεθόδους, έστω και χρωματισμένα	346.796	36.550
1602'	Άλλα παρασκευάσματα και κονσέρβες κρεάτων, παραπροϊόντων σφαγίων, αίματος ή εντόμων	340.124	154.752

6204'	Κουστούμια-ταγιέρ, σύνολα, ζακέτες, φορέματα, φούστες, φούστες-παντελόνια (ζιπ-κιλόντ), παντελόνια, φόρμες με τράντες (σαλοπέτ), κοντά παντελόνια που καλύπτουν και το γόνατο και παντελόνια κοντά (σορτζ) (άλλα από εκείνα για το μπάνιο), για γυναίκες ή κορίτσια	335.810	1.389.002
3206'	Άλλες χρωστικές ύλες. Παρασκευάσματα που αναφέρονται στη σημείωση 3 του κεφαλαίου αυτού, άλλα από εκείνα των κλάσεων 3203, 3204 ή 3205. Προϊόντα ανόργανα των τύπων εκείνων που χρησιμοποιούνται ως φωτοφόρα, έστω και καθορισμένης χημικής σύστασης	330.655	53
4819'	Κουτιά, σάκοι, θύλακες, χωνιά και άλλες συσκευασίες από χαρτί, χαρτόνι, χαρτοβάμβακα ή επίπεδες επιφάνειες από ίνες κυτταρίνης. Είδη από χαρτόνι για γραφεία, καταστήματα ή παρόμοια	323.539	20.924.745
2208'	Αιθυλική αλκοόλη μη μετουσιωμένη, με κατ' όγκο αλκοολικό τίτλο λιγότερο του 80 % vol. Αποστάγματα, λικέρ και άλλα οιοπνευματώδη ποτά	323.500	420.516
4107'	Δέρματα παρασκευασμένα μετά τη δέψη ή μετά την αποξήρανση και δέρματα περγαμνοειδή, βοοειδών (στα οποία περιλαμβάνονται και των βουβαλιών) ή μονόπλων, αποτριχωμένα, έστω και σχισμένα κατά μήκος, άλλα από εκείνα της κλάσης 4114	323.137	11.150
8467'	Εργαλεία που λειτουργούν με συμπιεσμένο αέρα, υδραυλικά ή με ενσωματωμένο κινητήρα (ηλεκτρικό ή μη ηλεκτρικό), για εργασία με το χέρι	316.950	136.849
2508'	Άλλες άργιλοι (με εξαίρεση τις εκτονωμένες άργιλους της κλάσης 6806), ανδαλουσίτης, κυανίτης, σιλλιμανίτης, έστω και πυρωμένοι. Μουλλίτης. Χώματα που λαμβάνονται ύστερα από άλεση των θραυσμάτων των ψημένων πυρίμαχων πλίνθων ή των ψημένων μειγμάτων άργιλου και άλλων πυρίμαχων υλών, καθώς και όσα αποτελούνται από χώματα χαλαζιακά, που περιέχουν άργιλο αλεσμένη, ή από μείγματα άργιλου και χαλαζία αλεσμένου	316.926	-
8516'	Θερμαντήρες νερού και συσκευές, που βυθίζονται στο νερό για τη θέρμανσή του, ηλεκτρικά. Ηλεκτρικές συσκευές για τη θέρμανση των κλειστών χώρων, του εδάφους ή για παρόμοιες χρήσεις. Συσκευές ηλεκτροθερμικές για την κόμωση (π.χ. στεγνώματος, κατασάρωματος, θέρμανσης τσιμπίδων κατασάρωματος) ή για το στέγνωμα των χεριών. Ηλεκτρικά σίδερα σιδερώματος. Άλλες ηλεκτροθερμικές συσκευές για οικιακές χρήσεις. Θερμαντικές αντιστάσεις, άλλες από εκείνες της κλάσης 8545	311.588	231.301
4821'	Ετικέτες κάθε είδους, από χαρτί ή χαρτόνι, τυπωμένες ή μη	305.594	19.514
7212'	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος κατώτερο των 600 mm, επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ή επενδυμένα	305.270	187.070
0602'	Άλλα φυτά ζωντανά (στα οποία περιλαμβάνονται και οι ρίζες τους), μοσχεύματα και μπόλια. Λευκό (φύτρα) μανιταριών	302.275	45.500
8903'	Θαλαμηγοί (γιοτ) και άλλα πλοία και πλοιάρια αναψυχής ή αθλητισμού. Πλοία με κουτιά και κανό	300.500	-
2203'	Μπίρα από βύνη	287.680	921.095
3302'	Μείγματα ευωδών ουσιών και μείγματα (στα οποία περιλαμβάνονται και τα αλκοολικά διαλύματα) με βάση μία ή περισσότερες από αυτές τις ουσίες, των τύπων που χρησιμοποιούνται ως πρώτες ύλες για τη βιομηχανία. Άλλα παρασκευάσματα με βάση ευώδεις ουσίες που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή ποτών	271.792	20.925
6109'	Τι-σερτ και φανελάκια, από πλεκτό	271.574	6.653
7412'	Εξαρτήματα σωληνώσεων (π.χ. σύνδεσμοι, γωνίες, περιβλήματα), από χαλκό	266.924	26.395
7211'	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος κατώτερο των 600 mm, μη επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ούτε επενδυμένα	263.185	-
9401'	Καθίσματα (με εξαίρεση εκείνα της κλάσης 9402), έστω και αν μετατρέπονται σε κρεβάτια, και τα μέρη τους	253.817	1.863.220
2204'	Κρασιά από νωπά σταφύλια, στα οποία περιλαμβάνονται και τα εμπλουτισμένα με αλκοόλη κρασιά. Μούστος σταφυλιών άλλος από εκείνον της κλάσης 2009	252.048	100
3822'	Αντιδραστήρια διαγνωστικής ή εργαστηρίου σε υπόθεμα και παρασκευασμένα αντιδραστήρια διαγνωστικής ή εργαστηρίου έστω και σε υπόθεμα, έστω και παρουσιαζόμενα υπό τη μορφή συνόλων (κιτς), άλλα από εκείνα της κλάσης 3006. Πιστοποιημένα υλικά αναφοράς	249.592	7.113
8470'	Υπολογιστικές μηχανές και μηχανές τσέπης για την καταγραφή, αναπαραγωγή και ένδειξη πληροφοριών με υπολογιστική δυνατότητα. Λογιστικές μηχανές, μηχανές αποτύπωσης ταχυδρομικών τελών σε φάκελα αλληλογραφίας, μηχανές εκδόσεως εισιτηρίων και παρόμοιες μηχανές, που περιλαμβάνουν και διάταξη υπολογισμού. Ταμειομηχανές	248.064	1.745
9406'	Προκατασκευασμένα κτίρια	248.054	-
3214'	Στόκος υαλοφυγών, κονίες ρητίνης και άλλες μαστίχες (στόκοι). Σταρώματα που χρησιμοποιούνται στο χρωμάτισμα. Επιχρίσματα μη πυρίμαχα των τύπων που χρησιμοποιούνται προσόψεις, εσωτερικούς τοίχους, δάπεδα, ορόφες ή παρόμοιες επιφάνειες	247.028	1.211.142
4415'	Κιβώτια κάθε μεγέθους, καφάσια, τύμπανα και παρόμοιες συσκευασίες από ξύλο. Τύμπανα (τροχίσκοι) για καλώδια από ξύλο. Παλέτες απλές, παλέτες-κιβώτια και άλλες επίπεδες επιφάνειες για τη φόρτωση, από ξύλο. Στεφάνια παλετών από ξύλο	240.977	229.879
3924'	Πιατικά, άλλα είδη νοικοκυριού ή οικιακής οικονομίας και είδη υγιεινής ή καλλωπισμού, από πλαστικές ύλες	236.017	1.341.027
8205'	Εργαλεία και συλλογές εργαλείων χειρός (στα οποία περιλαμβάνονται και οι γυαλοκόπτες με διαμάντι) που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Καμινέτα για τη συγκόλληση των μετάλλων και παρόμοια. Μέγκενες, αρμοσφιχτήρες και παρόμοια, άλλα από εκείνα που αποτελούν εξαρτήματα ή μέρη μηχανών-εργαλείων ή μηχανών κοπής με έγχυση ύδατος. Αμόνια. Φορητά σιδηρουργικά καμίνια. Τροχοί ακονίσματος με το σκελετό τους, χειροκίνητοι ή ποδοκίνητοι	231.611	17.992
2909'	Αιθέρες, αιθέρες-αλκοόλες, αιθέρες-φαινόλες, αιθέρες-αλκοόλες-φαινόλες, υπεροξειδία αλκοολών, υπεροξειδία αιθέρων, υπεροξειδία ακετάλης και ημιακετάλης, υπεροξειδία κετονών (καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης) και τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	231.179	-

8422'	Πλυτήρια πιάτων. Μηχανές και συσκευές για τον καθαρισμό ή το στέγνωμα των φιαλών ή άλλων δοχείων. Μηχανές και συσκευές για το γέμισμα, κλείσιμο, πωματισμό ή επικόλληση ετικετών φιαλών, κουπιών, σάκων ή άλλων δοχείων, σωλήνων και ανάλογων περιεκτών. Μηχανές και συσκευές για το περιτύλιγμα ή τη συσκευασία εμπορευμάτων (συμπεριλαμβανομένων και των μηχανών και συσκευών για συσκευασία σε θερμοσυρρικνούμενο φιλμ). Μηχανές και συσκευές για την εισαγωγή διοξειδίου του άνθρακα στα ποτά	227.058	79.580
6004'	Πλεκτά υφάσματα πλάτους που υπερβαίνει τα 30 cm, που περιέχουν κατά βάρος 5 % ή περισσότερο νήματα ελαστομερή ή νήματα από καουτσούκ, άλλα από εκείνα της κλάσης 6001	225.283	4.656
8441'	Άλλες μηχανές και συσκευές για την κατεργασία της χαρτόμαζας του χαρτιού ή του χαρτονιού, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι μηχανές κοπής κάθε τύπου	223.610	153.615
3404'	Κεριά τεχνητά και κεριά παρασκευασμένα	221.562	-
3506'	Κόλλες και άλλα παρασκευασμένα συγκολλητικά, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Προϊόντα κάθε είδους για να χρησιμοποιηθούν ως κόλλες ή ως συγκολλητικά, συσκευασμένα για τη λιανική πώληση ως κόλλες ή συγκολλητικά, καθαρού βάρους που δεν υπερβαίνει το 1 kg	221.509	11.292
8311'	Σύρματα, βέργες, σωλήνες, πλάκες, ηλεκτρόδια και παρόμοια είδη, από κοινά μέταλλα ή από μεταλλικά καρβίδια, επενδυμένα ή παραγεμισμένα με υλικά κατά της σκουριάς ή που διευκολύνουν το λιώσιμο, για συγκολλήσεις γενικά ή για την απόθεση του μετάλλου ή των μεταλλικών καρβιδίων. Σύρματα και βέργες από συσσωματωμένες σκόνες κοινών μετάλλων για επιμετάλλωση με ψεκασμό	215.683	82
0701'	Πατάτες νωπές ή διατηρημένες με απλή ψύξη	215.629	-
9608'	Στυλογράφοι και μολύβια με σφαιρίδια (μπίλια). Στυλογράφοι και μαρκαδόροι με μύτη από πύλημα ή με άλλες πορώδεις μύτες. Στυλογράφοι με πένα και άλλοι στυλογράφοι. Μεταλλικές αιχμές για αντίγραφα. Μηχανικά μολύβια. Κονδυλοφόροι, θήκες για μολύβια και παρόμοια είδη. Μέρη (στα οποία περιλαμβάνονται και τα καλύμματα που προφυλάσσουν τις μύτες και τα άγκιστρα συγκράτησης) των ειδών αυτών, με εξαίρεση εκείνα της κλάσης 9609	211.524	3.282
1806'	Σοκολάτα και άλλα παρασκευάσματα διατροφής που περιέχουν κακάο	211.451	5.131.863
4902'	Εφημερίδες και περιοδικές εκδόσεις τυπωμένες, έστω και εικονογραφημένες ή με διαφημίσεις	208.033	-
6404'	Υποδήματα που έχουν τα εξωτερικά πέλματα από καουτσούκ, πλαστική ύλη, δέρμα φυσικό ή ανασχηματισμένο και το πάνω μέρος από υφαντικές ύλες	206.172	160.615
6203'	Κουστόμια, σύνολα, σακάκια, παντελόνια, φόρμες με τράντες (σαλοπέτ), κοντά παντελόνια που καλύπτουν και το γόνατο και παντελόνια κοντά (σορτς) (άλλα από εκείνα για το μπάνιο), για άντρες ή αγόρια	204.548	549.391
8433'	Μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις για τη συγκομιδή ή τον αλωνισμό των γεωργικών προϊόντων, στα οποία περιλαμβάνονται και τα πιεστήρια για άχυρα ή χορτονομές. Κουρευτικές μηχανές χόρτου και μηχανές-δρεπάνια. Μηχανές για το καθαίρισμα ή τη διαλογή αυγών, φρούτων ή άλλων γεωργικών προϊόντων, άλλες από τις μηχανές και συσκευές της κλάσης 8437	204.507	434.842
5508'	Νήματα για ράψιμο από συνθετικές ή τεχνητές ίνες, μη συνεχείς, έστω και συσκευασμένα για τη λιανική πώληση	192.236	-
9018'	Όργανα και συσκευές για την ιατρική, τη χειρουργική, την οδοντιατρική ή την κτηνιατρική, στα οποία περιλαμβάνονται και οι συσκευές σπινθηρογραφήματος και άλλες συσκευές ηλεκτροθεραπείας, καθώς και οι συσκευές για διάφορες οπτικές δοκιμασίες	191.954	38.515
9021'	Είδη και συσκευές ορθοπεδικής, στα οποία περιλαμβάνονται και οι ιατροχειρουργικές ζώνες και επίδεσμοι και οι πατερίτσες. Νάρθηκες, υποστηρίγματα και άλλα είδη και συσκευές για κατάγματα. Είδη και συσκευές προθέσεως. Συσκευές για τη διευκόλυνση της ακοής στους κουφούς και άλλες συσκευές που κρατιούνται με το χέρι, φέρονται από τα πρόσωπα ή εισάγονται στον ανθρώπινο οργανισμό, με σκοπό την αναπλήρωση μιας έλλειψης ή τη θεραπεία μιας αναπηρίας	190.426	-
2002'	Ντομάτες παρασκευασμένες ή διατηρημένες αλλιώς παρά με ξίδι ή οξικό οξύ	186.814	50
8309'	Πώματα (στα οποία περιλαμβάνονται και τα πώματα-στεφάνια, τα ελικωτά πώματα και τα πώματα για τη ρύθμιση της ροής), καπάκια (σκεπάσματα), καπάκια (καψούλια) για φιάλες, πώματα βιδωτά για βαρέλια, πλάκες πωμάτων, μολυβδοσφραγίδες και άλλα εξαρτήματα για τη συσκευασία, από κοινά μέταλλα	185.021	1.054.852
8418'	Ψυγεία, καταψύκτες-διατηρητές και άλλο υλικό, μηχανές και συσκευές για την παραγωγή του ψύχους, με ηλεκτρικό ή άλλο εξοπλισμό. Αντλίες θερμότητας, άλλες από τις μηχανές και συσκευές τεχνητού κλίματος της κλάσης 8415	183.975	2.099.351
3802'	Άνθρακες ενεργοποιημένοι. Φυσικές ορυκτές ύλες ενεργοποιημένες. Άνθρακες ζωικής προέλευσης, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο εξασθετισμένος ζωικός άνθρακας	179.809	-
9402'	Έπιπλα για την ιατρική, τη χειρουργική, την οδοντιατρική ή την κτηνιατρική (π.χ. χειρουργικά τραπέζια, τραπέζια εξέτασης, κρεβάτια με μηχανισμούς για κλινικές χρήσεις, πολυθρόνες οδοντιατρικές). Πολυθρόνες για κομμωτήρια και παρόμοιες πολυθρόνες, με διάταξη ταυτόχρονα προσανατολισμού και ανύψωσης. Μέρη των ειδών αυτών	175.254	3.358
8715'	Παιδικά αμαξάκια και μέρη αυτών, π.δ.κ.α.	172.997	1.400
8462'	Μηχανές (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι πρέσες) για την κατεργασία των μετάλλων με σφύρηλάτηση ή με αποτύπωση με μήτρα (με εξαίρεση τα έλαστρα). Μηχανές (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι πρέσες, οι γραμμές κοπής και οι γραμμές κοπής κατά μήκος) για την κατεργασία των μετάλλων μέσω κάμψης, διπλώσεως, ισιώματος, επιπέδωσης, κοπής, διάνοιξης οπών με σιγέα, ροκανίσματος ή βηματικής διάτμησης (με εξαίρεση τους πάγκους εφελκυσμού). Πρέσες για την κατεργασία των μετάλλων ή των μεταλλικών καρβιδίων, άλλες από εκείνες που αναφέρονται παραπάνω	172.482	211.131

0705'	Μαρούλια (<i>Lactuca sativa</i>) και ραδικία (<i>Cichorium spp.</i>), νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	171.250	2.926
3811'	Αντικροτικά παρασκευάσματα, ανασχετικά της οξειδωσης, προσθετικά εξουδετέρωσης καταλοίπων, βελτιωτικά του ιξώδους των λιπαντικών λαδιών, προσθετικά κατά της διάβρωσης και άλλα παρασκευασμένα προσθετικά, για ορυκτά λάδια (στα οποία περιλαμβάνεται και η βενζίνη) ή για άλλα υγρά που χρησιμοποιούνται για τους ίδιους σκοπούς με τα ορυκτά λάδια	163.509	11.659
2501'	Αλάτι, στο οποίο περιλαμβάνεται το επιτραπέζιο και το μετουσιωμένο αλάτι, και χλωριούχο νάτριο καθαρό, έστω και σε υδατικό διάλυμα ή με προσθήκη αντιυποσημιωτικών ουσιών ή ουσιών που εξασφαλίζουν καλή ρευστότητα. Θαλάσσιο νερό	161.795	-
2915'	Οξέα μονοκαρβοξυλικά άκυκλα κορεσμένα και οι ανυδρίτες, τα αλογονίδια, υπεροξειδία και υπεροξεία τους. Τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	161.061	9.150
5903'	Υφάσματα εμποτισμένα, επιχρισμένα ή επικαλυμμένα με πλαστική ύλη ή με απανωτές στρώσεις από πλαστική ύλη, άλλα από εκείνα της κλάσης 5902	157.939	46.835
2905'	Αλκοόλες άκυκλες και τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	156.547	-
6406'	Μέρη υποδημάτων (στα οποία περιλαμβάνονται τα πάνω τμήματα έστω και προσαρμοσμένα σε πέλματα άλλα από τα εξωτερικά πέλματα). Εσωτερικά κινητά πέλματα, υποφτέρνια και παρόμοια κινητά είδη. Γκέτες, περιβλήματα της κνήμης κάθε είδους και παρόμοια είδη και τα μέρη τους	152.807	17.251
7323'	Είδη οικιακής χρήσης ή οικιακής οικονομίας και τα μέρη τους, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα. Μαλλί από σίδηρο ή χάλυβα (ατσαλόμαλλο). Σπύγγοι, πατασβούρες, γάντια και παρόμοια είδη για τον καθαρισμό, τη στίλβωση ή ανάλογες χρήσεις, από σίδηρο ή χάλυβα	150.068	86.425
2001'	Λαχανικά, καρποί και φρούτα και άλλα βρώσιμα μέρη φυτών, παρασκευασμένα ή διατηρημένα με ξίδι ή οξικό οξύ	149.725	-
6813'	Παρεμβύσματα τριβής (π.χ. πλάκες, κύλινδροι, ταινίες, τεμάχια, δίσκοι, παράκυκλοι, πλακίδια), μη συναρμολογημένα, για φρένα, συμπλέκτες (αμπραγιάζ) ή για όλα τα όργανα τριβής, με βάση τον αμίαντο, άλλες ορυκτές ουσίες ή κυτταρίνη, έστω και συνδυασμένα με υφαντικές ή άλλες ύλες	149.345	-
1209'	Σπέρματα, καρποί και σπόροι για σπορά	149.039	25.900
2105'	Παγωτά, έστω και αν περιέχουν κακάο	141.560	11.470.344
2847'	Υπεροξειδίο του υδρογόνου (οξυγονούχο ύδωρ)	141.247	-
8207'	Εργαλεία εναλλασσόμενα για εργαλεία χειρός, μηχανικά ή μη ή για μηχανές-εργαλεία (π.χ. για κοίλανση, αποτύπωση, σφράγιση, κατασκευή εσωτερικών και εξωτερικών σπειρωμάτων, διάτρηση, εσωτερική εξομάλυνση, άνοιγμα και διέυρυνση οπών, τόννευση, βίδωμα), στα οποία περιλαμβάνονται και οι συρματωτήρες (φιλέρες) για τον εφελκυσμό ή τη διέλαση (πέρασμα από συρματωτήρα με θερμοπίεση) των μετάλλων, καθώς και τα εργαλεία διάτρησης ή γεώτρησης	139.209	10.053
8471'	Αυτόματες μηχανές επτεξεργασίας πληροφοριών και μονάδες (στοιχεία) αυτών. Μαγνητικές ή οπτικές διατάξεις ανάγνωσης, μηχανές εγγραφής των πληροφοριών σε υπόθεμα με κωδικοποιημένη μορφή και μηχανές επτεξεργασίας των πληροφοριών αυτών, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	135.367	580.924
1514'	Λάδια αγριογογγύλης, αγριοκράμβης ή σιναπιού και τα κλάσματά τους, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	135.199	1.746.307
6402'	Άλλα υποδήματα που έχουν τα εξωτερικά πέλματα και το πάνω μέρος από καουτσούκ ή από πλαστική ύλη	134.312	103.362
4408'	Φύλλα για επικάλυψη (στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα που λαμβάνονται με τεμαχισμό ξυλείας σε απανωτές στρώσεις), φύλλα πολυστρωτα αντικολλητά (κόντρα πλακέ) ή για παρόμοια ξυλεία σε απανωτά φύλλα και άλλη ξυλεία πριονισμένη κατά μήκος, κομμένη εγκάρσια ή ξετυλιγμένη, έστω και πλανισμένη, λειασμένη με ελαφρόπετρα ή κολλημένη με εγκάρσια συνένωση, πάχους που δεν υπερβαίνει τα 6 mm	133.284	684.959
8807'	Μέρη των συσκευών των κλάσεων 8801, 8802 ή 8806	132.288	923
1604'	Παρασκευάσματα και κονσέρβες ψαριών. Χαβιάρι και τα υποκατάστατα αυτού που παρασκευάζονται από αυγά ψαριού	132.196	-
2514'	Σχιστόλιθος, έστω και χοντρικά κατεργασμένος ή απλά κομμένος, με πριόνι ή άλλο τρόπο, σε όγκους ή πλάκες σχήματος τετραγώνου ή ορθογώνιου. Σκόνες και απορρίμματα σχιστόλιθου	131.539	-
2809'	Διφωσφορικό πεντοξειδίο. Φωσφορικό οξύ. Πολυφωσφορικά οξέα, καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης	128.843	65.195
7320'	Ελατήρια και ελάσματα ελατηρίων, από σίδηρο ή χάλυβα	128.120	3.429
4805'	Άλλα χαρτιά και χαρτόνια, χωρίς επίχριση ή επάλειψη, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα που δεν έχουν υποστεί καμία άλλη κατεργασία εκτός από εκείνες που αναφέρονται στη σημείωση 3 του κεφαλαίου αυτού	125.847	10.291.096
1521'	Κεριά φυτικά (άλλα από τα τριγλυκερίδια), κεριά από μέλισσες ή άλλα έντομα και κεριά σπέρματος κήτους, έστω και εξευγενισμένα ή χρωματισμένα	124.300	-
7317'	Περόνες, καρφιά, πινέζες, συνδετήρες μυτεροί, συνδετήρες κυματοειδείς ή λοξόμητοι (εκτός των συνδετήρων της κλάσης 8305) και παρόμοια είδη, από σίδηρο ή χάλυβα, έστω και με κεφάλι από άλλες ύλες, εκτός εκείνων που έχουν κεφάλι από χαλκό	123.239	129.820
2621'	Άλλες σκουριές και τέφρες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι τέφρες από φύκια. Τέφρες και υπολείμματα που προέρχονται από την αποτέφρωση των αστικών απορριμμάτων	123.136	-
2924'	Ενώσεις με καρβοξυαμιδική ομάδα. Ενώσεις με αμιδική ομάδα του ανθρακικού οξέος	120.850	-
8413'	Αντλίες για υγρά, έστω και με μετρική διάταξη. Ανυψωτές υγρών	112.757	291.739
6108'	Κομπινεζόν ή μεσοφόρια, μισά μεσοφόρια, σλιπ, νυχτικά, πιτζάμες, ελαφρές ρόμπες για το στίπι (νεγκλιζέ), ρόμπες λουτρού, ρόμπες δωματίου και παρόμοια είδη από πλεκτό, για γυναίκες ή κορίτσια	112.584	1.864

8510*	Ξυριστικές μηχανές, μηχανές κουρέματος και αποτριχωτικές συσκευές με ενσωματωμένο ηλεκτρικό κινητήρα	112.303	-
9609*	Μολύβια (άλλα από τα μολύβια της κλάσης 9608), λεπτές ράβδοι γραφίτη για κοινά και μηχανικά μολύβια, ράβδοι από χρωματιστή πάστα (παστέλ), ράβδοι από κάρβουνο για σχεδιάσεις, κιμωλίες γραφής ή σχεδίασης και κιμωλίες ραφτών	110.861	-
0804*	Χουρμάδες, σύκα, ανανάδες, αχλάδια των ποικιλιών avocats και gogaves, μάγγες και μαγγούστες, νωπά ή ξερά	110.364	8.815
7407*	Ράβδοι και είδη με καθορισμένη μορφή από χαλκό	110.205	-
6403*	Υποδήματα που έχουν τα εξωτερικά πέλματα από καουτσούκ, πλαστική ύλη, δέρμα φυσικό ή ανασχηματισμένο και το πάνω μέρος από δέρμα φυσικό	109.493	21.015
4808*	Χαρτί και χαρτόνια κυματοειδή (έστω και με συγκολλημένη επικάλυψη) ρυτιδωμένα, πτυχωτά, ανάγλυφα ή διάτρητα, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα, άλλα από εκείνα της κλάσης 4803	108.631	151.147
8419*	Συσκευές και διατάξεις, έστω και αν θερμαίνονται με ηλεκτρισμό (με εξαίρεση τους κλιβάνους και τις άλλες συσκευές της κλάσης 8514), για την επεξεργασία υλών με μεθόδους που απαιτούν αλλαγή της θερμοκρασίας, όπως η θέρμανση, το ψήσιμο, το καβούρδισμα, η απόσταξη, η διύλιση, η αποστείρωση, η παστερίωση, ο κλιβανισμός, το στέγνωμα, η εξάτμιση, το ράντισμα, η συμπύκνωση ή η ψύξη, άλλες από τις οικιακές συσκευές. Θερμαντήρες νερού μη ηλεκτρικοί, στιγμιαίας θέρμανσης ή συσσώρευσης	107.933	8.027
8526*	Συσκευές ραδιοανίχνευσης και ραδιοβόλισης (ραντάρ), συσκευές ραδιοαυσιπλοΐας και συσκευές ραδιοτηλεχειρισμού	106.526	53.740
9303*	Άλλα πυροβόλα όπλα και παρόμοια είδη που χρησιμοποιούν τη δύναμη της πυρίτιδας [π.χ. τουφέκια και караμπίνες κυνηγιού, πυροβόλα όπλα που δεν μπορούν να οπλισθούν παρά μόνο από την κάννη, πιστόλια φωτοβολιδών και άλλα είδη που έχουν κατασκευασθεί μόνο για την εκτόξευση φωτοβολιδών επισήμανσης, πιστόλια και περιστροφή που παράγουν μόνο κρότο (άσφαιρα), πιστόλια σφαγίων με σφήνα, πυροβόλα για την εκτόξευση σχοινοιών]	105.970	-
8458*	Τόρνοι (συμπεριλαμβανομένων και των κέντρων τόνρευσης) που λειτουργούν με αφαίρεση μετάλλου	105.000	-
6505*	Καπέλα και άλλα καλύμματα της κεφαλής, πλεκτά ή κατασκευασμένα από δαντέλες, πύλημα ή άλλα υφαντουργικά προϊόντα, σε τεμάχια (αλλά όχι σε ταινίες), έστω και στολισμένα, καθώς και φιλέδες για τα μαλλιά του κεφαλιού από κάθε ύλη, έστω και στολισμένοι (101.958	12
2515*	Μάρμαρα, τραβερτίνες, βελγικοί ασβεστόλιθοι και άλλοι ασβεστόλιθοι για πελέκημα ή χτίσιμο, φαινομενικής πυκνότητας ίσης ή ανώτερης του 2,5 και αλάβαστρο, έστω και χοντρικά κατεργασμένα ή απλά κομμένα, με πριόνι ή άλλο τρόπο, σε όγκους ή πλάκες σχήματος τετραγώνου ή ορθογωνίου	100.961	54.408
2202*	Νερά, στα οποία περιλαμβάνονται και τα μεταλλικά και τα αεριούχα νερά, με προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών ή αρωματισμένα και άλλα μη αλκοολούχα ποτά, με εξαίρεση τους χυμούς φρούτων, καρπών ή λαχανικών της κλάσης 2009	100.306	3.015.370
8517*	Τηλεφωνικές συσκευές συνδρομητών, στις οποίες περιλαμβάνονται τα έξυπνα τηλέφωνα» (smartphones) και άλλα τηλέφωνα για κυψελοειδή δίκτυα ή για άλλα ασύρματα δίκτυα. Άλλες συσκευές για τη μετάδοση ή τη λήψη της φωνής, εικόνων ή άλλων δεδομένων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι συσκευές για την επικοινωνία σε ενσύρματο ή ασύρματο δίκτυο (τοπικό δίκτυο ή δίκτυο ευρείας περιοχής), άλλες από τις συσκευές των κλάσεων 8443, 8525, 8527 ή 8528	99.766	95.653
6217*	Άλλα έτοιμα συμπληρώματα του ενδύματος. Μέρη ενδυμάτων ή συμπληρωμάτων του ενδύματος, άλλα από εκείνα της κλάσης 6212	99.745	-
0402*	Γάλα και κρέμα γάλακτος (ανθόγαλα), συμπυκνωμένα ή με προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών	98.992	-
7326*	Άλλα τεχνουργήματα από σίδηρο ή χάλυβα	97.229	226.584
6104*	Κουστουμια-ταγιέρ, σύνολα, ζακέτες, φορέματα, φούστες, φούστες-παντελόνια (ζιπ-κιλότ), παντελόνια, φόρμες με πιράντες (σαλοπέτ), κοντά παντελόνια που καλύπτουν και το γόνατο και παντελόνια κοντά (σορτς) (άλλα από εκείνα για το μπάνιο), από πλεκτό, για γυναίκες ή κορίτσια	95.415	967
3904*	Πολυμερή του χλωριούχου βινυλίου ή άλλων αλογονωμένων ολεφινών, σε αρχικές μορφές	95.027	41.220
2804*	Υδρογόνο, ευγενή αέρια και άλλα στοιχεία μη μεταλλικά	94.571	2.706.691
8512*	Ηλεκτρικές συσκευές φωτισμού ή σηματοδότησης (με εξαίρεση τα είδη της κλάσης 8539), υαλοκαθαριστήρες, διατάξεις ηλεκτρικές για την αφαίρεση των κρυστάλλων πάγου και του αχνού, των τύπων που χρησιμοποιούνται για ποδήλατα ή αυτοκίνητα	93.718	4.651
3005*	Βάτες, γάζες, ταινίες και ανάλογα είδη (π.χ. επίδεσμοι, τσιρότα, σινατισμοί), εμποτισμένα ή καλυμμένα με ουσίες φαρμακευτικές ή συσκευασμένα για τη λιανική πώληση, για ιατρικούς, χειρουργικούς, οδοντιατρικούς ή κτηνιατρικούς σκοπούς	93.239	-
8531*	Ηλεκτρικές συσκευές ακουστικής ή οπτικής σηματοδότησης (π.χ. συστήματα κουδουνιών, σειρήνες, αναγγελτήριο πίνακες, ειδοποιητήριες συσκευές για την προστασία κατά της κλοπής ή πυρκαγιάς), άλλες από εκείνες των κλάσεων 8512 ή 8530	92.140	6.321
0409*	Μέλι φυσικό	90.326	-
4002*	Καουτσούκ συνθετικό και καουτσούκ τεχνητό που προέρχεται από λάδια, σε αρχικές μορφές ή σε πλάκες, φύλλα ή ταινίες. Μείγματα των προϊόντων της κλάσης 4001 με προϊόντα της κλάσης αυτής, σε αρχικές μορφές ή σε πλάκες, φύλλα ή ταινίες	89.525	551.631
5601*	Βάτες από υφαντικές ύλες και είδη από τις βάτες αυτές. Υφαντικές ίνες με μήκος που δεν υπερβαίνει τα 5 mm (χνούδι από την επεξεργασία των υφασμάτων), κόμπι και σφαιρίδια από υφαντικές ύλες	89.474	-
3101*	Λιπάσματα ζωικής ή φυτικής προέλευσης, έστω και αναμειγμένα μεταξύ τους ή χημικώς επεξεργασμένα και λιπάσματα που προκύπτουν από ανάμειξη ή χημική επεξεργασία προϊόντων ζωικής ή φυτικής προέλευσης (εκτός από αυτά που παρουσιάζονται είτε σε δισκία ή π	88.732	-

1904'	Προϊόντα με βάση τα δημητριακά που λαμβάνονται με διόγκωση ή φρύξη [π.χ. καλαμπόκι σε νιφάδες (κορν-φλέικς)]. Δημητριακά άλλα από το καλαμπόκι, σε μορφή κόκκων, νιφάδων ή άλλων επεξεργασμένων κόκκων (εκτός από αλεύρι, πλιγούρι ή σμιγδάλι), προψημένα ή αλλιώς παρασκευασμένα, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	87.885	501.811
6702'	Άνθη, φυλλώματα και καρποί, τεχνητά, και τα μέρη τους. Έτοιμα είδη από άνθη, φυλλώματα ή καρπούς τεχνητούς	87.299	2.178
1302'	Χυμοί και εκχυλίσματα φυτικά. Πηκτικές ύλες, πηκτινικές και πηκτικές ενώσεις. Αγάρ-αγάρ και άλλα βλενωδή και πηκτικά φυτικά παράγωγα, έστω και τροποποιημένα	87.079	5.846
0808'	Μήλα, αχλάδια και κυδωνία, νωπά	86.856	198.706
8416'	Καυστήρες για την τροφοδότηση των εστιών, με υγρά καύσιμα, με στερεά καύσιμα σε σκόνη ή με αέρια. Εστίες αυτόματες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι προθάλαμοί τους, οι μηχανικές σχάρες τους, οι μηχανικές διατάξεις τους για την απομάκρυνση της στάχτης και παρόμοιες διατάξεις	86.415	43.377
6911'	Επιτραπέζια σκεύη, άλλα είδη οικιακής χρήσης ή οικιακής οικονομίας και είδη υγιεινής ή ευπρεπισμού, από πορσελένη	86.022	-
8713'	Αμαξάκια τύπου πολυθρόνας και άλλα οχήματα για αναπήρους, έστω και με κινητήρα ή άλλο μηχανισμό προώθησης	84.864	-
2707'	Λάδια και άλλα προϊόντα που προέρχονται από την απόσταξη σε υψηλή θερμοκρασία των πησσών από λιθάνθρακα. Ανάλογα προϊόντα στα οποία τα αρωματικά συστατικά υπερσχύουν κατά βάρος από τα μη αρωματικά συστατικά	84.459	-
2530'	Ορυκτές ύλες που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	83.547	4.055
6115'	Κολάν (κάλτσες-κιλότες), κάλτσες, μισές-κάλτσες, καλτσάκια (σοσόνια) και άλλα παρόμοια είδη, στα οποία περιλαμβάνονται και τα κολάν (κάλτσες-κιλότες), κάλτσες, μισές-κάλτσες με διαβάθμιση πίεσης (π.χ. κάλτσες φλεβίτιδας), από πλεκτό	83.077	328.303
9613'	Αναπτήρες κάθε είδους (με εξαίρεση τα είδη ανάφλεξης της κλάσης 3603), έστω και μηχανικοί ή ηλεκτρικοί, και τα μέρη τους εκτός από τις πέτρες και τα φίλτρα	81.342	-
7305'	Άλλοι σωλήνες κάθε είδους (π.χ. συγκολλημένοι ή πριτσινωμένοι), κυκλικής διατομής με εξωτερική διάμετρο που υπερβαίνει τα 406,4 mm, από σίδηρο ή χάλυβα	80.925	-
8716'	Ρυμουλκούμενα και ημιρυμουλκούμενα για κάθε είδους οχήματα. Άλλα μη αυτοκινούμενα οχήματα. Τα μέρη τους	80.443	273.684
2523'	Τσιμέντα υδραυλικά (στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα που δεν είναι σε σκόνη, με την ονομασία «clinkers»), έστω και χρωματισμένα	80.356	202
9019'	Συσκευές μηχανοθεραπείας. Συσκευές μάλαξης (μασάζ). Συσκευές ψυχοτεχνικής. Συσκευές οζονοθεραπείας, οξυγονοθεραπείας, ταυτόχρονης χορήγησης οξυγόνου και φαρμάκων, αναπνευστικές συσκευές για την τεχνητή αναπνοή και άλλες συσκευές για αναπνευστική θεραπεία	78.631	1.500
0704'	Κράμβες, κουνουπίδια, κράμβες σγουρές, γογγυλοκράμβες και παρόμοια βρώσιμα προϊόντα του γένους Brassica, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	78.239	-
4911'	Άλλα έντυπα, στα οποία περιλαμβάνονται και οι εικόνες, εικόνες χαρακτηριστικής και οι φωτογραφίες	78.132	217.404
3905'	Πολυμερή του οξικού βινυλίου ή άλλων εστέρων του βινυλίου, σε αρχικές μορφές. Άλλα πολυμερή του βινυλίου, σε αρχικές μορφές	77.937	110
4820'	Κατάστιχα, λογιστικά βιβλία, σημειωματάρια (σημειώσεις, παραγγελιών, αποδείξεων), σημειωματάρια-ημερολόγια (ατζέντες), συσσωματωμένα φύλλα χαρτιού για υπενθυμίσεις, συσσωματωμένα φύλλα χαρτιού για επιστολές και παρόμοια τεχνουργήματα, τετράδια, επιτραπέζιοι χαρτοθέτες, ταξιδέτες (κλασέρ με ή χωρίς κινητά φύλλα), δέσματα βιβλίων (με κινητά φύλλα ή άλλα), πουκάμισα και καλύμματα για φακέλους εγγράφων και άλλα είδη σχολικά, γραφείου ή χαρτοποιίας, στα οποία περιλαμβάνονται οι δέσμες και τα φυλλάδια με πολλές σειρές φύλλων (manifold), έστω και με φύλλα αποτυπωτικού χαρτιού (καρμπόν) από χαρτί ή χαρτόνι. Λευκώματα για δείγματα ή για συλλογές και καλύμματα βιβλίων από χαρτί ή χαρτόνι	77.871	88.988
8452'	Ραπτομηχανές, άλλες από εκείνες για το ράψιμο των φύλλων των βιβλίων της κλάσης 8440. Έπιπλα, βάσεις και καλύμματα ειδικά κατασκευασμένα για ραπτομηχανές. Βελόνες για ραπτομηχανές	77.466	-
6101'	Παλτά, κοντά παλτά, κάπες, άνορακ, μπλουζόν και παρόμοια είδη, από πλεκτό, για άντρες ή αγόρια, με εξαίρεση τα είδη της κλάσης 6103	76.509	-
7616'	Άλλα τεχνουργήματα από αργίλιο	74.485	7.435
4113'	Δέρματα παρασκευασμένα μετά τη δέψη ή μετά την αποξήρανση? δέρματα περγαμνοειδή, άλλων ζώων, αποτριχωμένα, και δέρματα παρασκευασμένα μετά τη δέψη και δέρματα περγαμνοειδή, αποτριχωμένων ζώων, έστω και σχισμένα κατά μήκος, άλλα από εκείνα της κλάσης 4114	72.543	-
8456'	Μηχανές-εργαλεία που εργάζονται αφαιρώντας κάθε ύλη και λειτουργούν με λέιζερ (laser) ή άλλη δέσμη φωτός ή φωτονίων, με υπερήχους, με ηλεκτροδιάβρωση, με ηλεκτροχημικές μεθόδους, με δέσμες ηλεκτρονίων, με ιοντικές δέσμες ή με εκτόξευση πλάσματος. Μηχανές κοπής με έγχυση ύδατος	71.370	-
0401'	Γάλα και κρέμα γάλακτος (ανθόγαλα) που δεν είναι συμπυκνωμένα και δεν περιέχουν ζάχαρη ή άλλα γλυκαντικά	71.360	-
6106'	Φορέματα-πουκάμισα (σεμιζιέ), μπλούζες, μπλούζες-πουκάμισα και πουκαμισάκια, από πλεκτό, για γυναίκες ή κορίτσια	70.063	379
2103'	Παρασκευάσματα για σάλτσες και σάλτσες παρασκευασμένες. Αρτύματα και καρκεύματα, σύνθετα. Αλεύρι από σινάπτι και μουστάρδα παρασκευασμένη	68.418	-
8509'	Συσκευές ηλεκτρομηχανικές με ενσωματωμένο ηλεκτρικό κινητήρα, για οικιακή χρήση, άλλες από τις ηλεκτρικές σκούπες της κλάσης 8508	68.113	11.390
3816'	Τσιμέντα, κονιάματα, σκυροδέματα και παρόμοιες πυρίμαχες συνθέσεις (εκτός από παρασκευάσματα με βάση το γραφίτη ή άλλο άνθρακα)	68.109	1.203

7324'	Είδη υγιεινής ή ευπρεπισμού, και τα μέρη τους, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	68.008	4.200
6202'	Παλάτα, κοντά παλάτα, κάπες, άνορακ, μπλουζόν και παρόμοια είδη, για γυναίκες ή κορίτσια, με εξαίρεση τα είδη της κλάσης 6204	66.380	-
4016'	Άλλα τεχνουργήματα από καουτσούκ βουλκανισμένο μη σκληρυμένο	66.149	54.689
7419'	Άλλα τεχνουργήματα από χαλκό	65.575	-
5516'	Υφάσματα από τεχνητές ίνες μη συνεχείς	65.459	-
2923'	Άλατα και υδροξείδια του τεταρτοταγούς αμμωνίου. Λεκιθίνες και άλλα φωσφοροαμινολιπίδια, καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης	65.451	-
6206'	Φορέματα-πουκάμισα (σεμιζιέ), μπλουζές, μπλούζες-πουκάμισα και πουκαμισάκια για γυναίκες ή κορίτσια	64.179	-
3211'	Ξηραντικά παρασκευασμένα	62.844	-
7219'	Πλατέα προϊόντα έλασης από ανοξείδωτους χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο	62.352	-
1902'	Ζυμαρικά εν γένει, έστω και ψημένα ή παραγεμισμένα (με κρέας ή άλλες ουσίες) ή και αλλιώς παρασκευασμένα, όπως τα σπαγγέτα, μακαρόνια, νούγιες, λαζάνια, νιόκι, ραβιόλια, κανελόνια.	62.175	4.222
6303'	Αράπικο σιμιγδάλι (κουσ-κουσ), έστω και παρασκευασμένο		
6303'	Παραπετάσματα εσωτερικά κάθε είδους για πόρτες και παράθυρα. Υπερθέματα παραπετασμάτων και γύροι κρεβατιών	57.486	392
6803'	Σχιστόλιθος φυσικός, κατεργασμένος και τεχνουργήματα από φυσικό ή συσσωματωμένο σχιστόλιθο (εκτός από κόκκους, μικρά θραύσματα και σκόνες από σχιστόλιθο, πέτρες για μωσαϊκά και παρόμοια είδη, κοντύλια για πλάκες, έτοιμες πλάκες από σχιστόλιθο και πλά Χρωστικά (pigments) (στα οποία περιλαμβάνονται και οι μεταλλικές σκόνες και νιφάδες) διασκορπισμένα σε μη υδατώδες μέσο, με μορφή υγρού ή πάστας των τύπων που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή χρωμάτων επίχρσισης. Φύλλα για την επισήμανση με σίδηρο. Βαφές και άλλες χρωστικές ύλες που παρουσιάζονται με μορφές ή συσκευασίες για τη λιανική πώληση	57.311	-
3212'	Υφάσματα από νήματα από τεχνητές ίνες συνεχείς, στα οποία περιλαμβάνονται και τα υφάσματα που κατασκευάζονται από προϊόντα της κλάσης 5405	56.230	386
5408'	Λαρδί χωρίς τα κρεάτινα μέρη, χοιρινό λίπος (ξίγκι) και λίπος πουλερικών, μη λειωμένα ούτε με άλλο τρόπο εκχυλισμένα, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη, κατεψυγμένα, αλατισμένα ή σε άρμη, αποξηραμένα ή καπνιστά	56.111	-
0209'	Βόμβες, χειροβομβίδες, τορπίλες, νάρκες, πύραυλοι, φυσίγγια και άλλα πυρομαχικά και βλήματα, και τα μέρη τους, στα οποία περιλαμβάνονται και τα κυνηγετικά σκάγια κάθε είδους και οι τάπες των φυσιγγιών	55.593	-
9306'	Άλλα λάδια και τα κλάσματά τους, που λαμβάνονται αποκλειστικά από ελιές, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα, και μείγματα από αυτά τα λάδια ή τα κλάσματα με λάδια ή κλάσματα της κλάσης 1509	55.580	-
1510'	Άλλα ανόργανα οξεία και άλλες ανόργανες οξυγονούχες ενώσεις των μη μεταλλικών στοιχείων	55.061	-
2811'	Άλλα ανόργανα οξεία και άλλες ανόργανες οξυγονούχες ενώσεις των μη μεταλλικών στοιχείων	55.030	568
6302'	Πανικά κρεβατιού, τραπεζιού, καθαριότητας ή κουζίνας	54.615	1.986
2936'	Προβιταμίνες και βιταμίνες, φυσικές ή αναπαραγόμενες με σύνθεση (στις οποίες περιλαμβάνονται και τα φυσικά συμπυκνώματα), καθώς και τα παράγωγά τους που χρησιμοποιούνται κυρίως σαν βιταμίνες, αναμειγμένα ή μη μεταξύ τους, έστω και σε οποιαδήποτε διαλύματα	54.598	13.675
9102'	Ρολόγια χειρός, τσέπης και τα παρόμοια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα χρονόμετρα των ίδιων τύπων), άλλα από εκείνα της κλάσης 9101	53.631	-
7007'	Γυαλί ασφαλείας, που αποτελείται από γυαλιά σκληρυμένα με βαφή ή που σχηματίζονται από συγκολλημένα φύλλα	53.574	-
8451'	Μηχανές και συσκευές (άλλες από τις μηχανές της κλάσης 8450) για το πλύσιμο, το καθάρισμα, το στράγγισμα, το στέγνωμα, το σιδέρωμα, το πάτημα (πρεσάρισμα) (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι πρέσες σταθεροποίησης), τη λεύκανση, τη βαφή, το κολλάρισμα, το τελείωμα, την επίχρση ή διαπότιση των νημάτων, υφασμάτων ή τεχνουργημάτων από υφαντικές ύλες, και μηχανές για την επικάλυψη των υφασμάτων ή άλλων υποθεμάτων που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή καλυμμάτων δαπέδων, όπως ο λινολίνης (linoleum). Μηχανές για την περιτύλιξη, το ξετύλιγμα, το δίπλωμα, το κόψιμο σε σχήματα ή το οδοντώματα των υφασμάτων	53.296	2.519
2821'	Οξείδια και υδροξείδια του σιδήρου. Χρωστικές γαίες που περιέχουν κατά βάρος 70 % ή περισσότερο ενωμένο σίδηρο, που υπολογίζεται σε Fe2O3	53.037	230
8432'	Μηχανές, συσκευές και μηχανήματα γεωργικά, κηπευτικά ή δασοκομικά για την προπαρασκευή ή την κατεργασία του εδάφους, ή την καλλιέργεια. Κύλινδροι για τη διαμόρφωση των πρασιών ή των αθλητικών γηπέδων	50.983	37.626
4402'	Ξυλοκάρβουνα (στα οποία περιλαμβάνονται και τα κάρβουνα από κελύφη ή καρπούς), έστω και συσσωματωμένα	50.901	304.544
2941'	Αντιβιοτικά	50.053	-
7418'	Είδη οικιακής χρήσης ή οικιακής οικονομίας, υγιεινής ή ευπρεπισμού, και τα μέρη τους, από χαλκό. Σπόγγοι, σύρμα τριψήματος, γάντια και παρόμοια είδη για τον καθαρισμό, τη στίλβωση ή ανάλογες χρήσεις, από χαλκό	50.044	-
8434'	Αμελκτικές μηχανές και μηχανές και συσκευές γαλακτοκομίας	49.736	-
9032'	Όργανα και συσκευές για την αυτόματη ρύθμιση ή τον αυτόματο έλεγχο	49.187	8.731
5503'	Συνθετικές ίνες μη συνεχείς, που δεν είναι λαναρισμένες, χτενισμένες ή με άλλο τρόπο παρασκευασμένες για νηματοποίηση	48.600	-
7318'	Κοχλίες, βίδες, περικόχλια (παξιμάδια), καρφιά μακριά με σπείρωμα για σιδηροτροχιές, κοχλιωτά άγκιστρα, καζανόκαρφα (πριτσίνια), κοπίλιες, περόνες σύνδεσης, ροδέλες (στις	47.951	243.318

	οποίες περιλαμβάνονται και οι ροδέλες που προορίζονται να λειτουργούν ως ελατήρια) και παρόμοια είδη, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα		
1601'	Λουκάνικα, σαλάμια και παρόμοια προϊόντα, από κρέας, παραπροϊόντα σφαγίων ή αίμα, στα οποία περιλαμβάνονται και παρασκευάσματα διατροφής με βάση τα προϊόντα αυτά	47.645	-
5502'	Δέσμες από τεχνητές ίνες	46.375	-
8473'	Μέρη και εξαρτήματα (άλλα από τα κιβώτια μεταφοράς, τα καλύμματα και τα παρόμοια) που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για τις μηχανές ή συσκευές των κλάσεων 8470 μέχρι 8472	45.580	253
5209'	Υφάσματα από βαμβάκι, που περιέχουν τουλάχιστον 85 % κατά βάρος βαμβάκι, με βάρος που υπερβαίνει τα 200 g/m ²	45.364	515
4421'	Άλλα τεχνουργήματα από ξύλο	44.870	2.023.870
2939'	Αλκαλοειδή, φυσικά ή αναπαράγμένα με σύνθεση, τα άλατά τους, οι αιθέρες τους, οι εστέρες τους και άλλα παράγωγα	44.406	300
8465'	Μηχανές-εργαλεία (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι μηχανές για το κάρφωμα, θηλύκωμα, συγκόλληση ή με άλλο τρόπο συναρμολόγηση) για την κατεργασία του ξύλου, του φελλού, του κόκαλου, του σκληρυμένου καουτσούκ, των σκληρών πλαστικών υλών ή παρόμοιων σκληρών υλών	44.312	7.178
8480'	Πλαίσια χυτηρίου. Βάσεις για μήτρες. Μοντέλα για μήτρες. Μήτρες για μέταλλα (άλλες από τις μήτρες χελωνών), τα μεταλλικά καρβίδια, το γυαλί, τις ορυκτές ύλες, το καουτσούκ ή τις πλαστικές ύλες	43.725	466.258
0106'	Άλλα ζώα ζωντανά	43.327	-
2833'	Θειικά. Στυπτηρίες. Υπεροξοθειικά (υπερθειικά)	42.763	-
7615'	Είδη οικιακής χρήσης ή οικιακής οικονομίας, υγιεινής ή ευπρεπισμού, και τα μέρη αυτών, όλα από αργίλιο. Σφουγγάρια, σύρματα τριψίματος, γάντια και παρόμοια είδη για τον καθαρισμό με τρίψιμο, τη στίλβωση ή ανάλογες χρήσεις, από αργίλιο	42.719	34
6103'	Κουστούμια, σύνολα, σακάκια, παντελόνια, φόρμες με τιράντες (σαλοπέτ), κοντά παντελόνια που καλύπτουν και το γόνατο και παντελόνια κοντά (σορτζ) (άλλα από εκείνα για το μπάνιο), από πλεκτό, για άντρες ή αγόρια	42.258	-
8506'	Ηλεκτρικές στήλες και συστοιχίες ηλεκτρικών στηλών	42.245	3.238
5804'	Τούλια και άλλα δικτυωτά υφάσματα, στα οποία δεν περιλαμβάνονται τα υφασμένα και πλεκτά εν γένει υφάσματα. Δαντέλες σε τόπια, σε ταινίες ή σε αυτοτελή διακοσμητικά σχέδια, εκτός από τα είδη των κλάσεων 6002 μέχρι 6006	41.585	-
3202'	Προϊόντα δεμικά συνθετικά οργανικά. Προϊόντα δεμικά ανόργανα. Παρασκευάσματα δεμικά, έστω και αν περιέχουν φυσικά δεμικά προϊόντα. Παρασκευάσματα ενζυματικά για την προεργασία της δέψης	41.310	24
8453'	Μηχανές και συσκευές για την παρασκευή, τη δέψη ή την κατεργασία των δερμάτων γενικά ή για την κατασκευή ή επιδιόρθωση των υποδημάτων ή άλλων τεχνουργημάτων από δέρμα γενικά, άλλες από τις ραπτομηχανές	41.000	9.510
3915'	Απορρίμματα, ξέσματα και θραύσματα, από πλαστικές ύλες	40.600	-
8301'	Λουκέτα, κλειδαριές και σύρτες (που λειτουργούν με κλειδί, με μυστικό συνδυασμό ή με ηλεκτρισμό), από κοινά μέταλλα. Κλειστρα και συναρμογές κλειστρων, που φέρουν κλειδαριά, από κοινά μέταλλα. Κλειδιά για τα είδη αυτά, από κοινά μέταλλα	39.825	-
7304'	Σωλήνες κάθε είδους και είδη με καθορισμένη μορφή κοίλα, χωρίς συγκόλληση, από σίδηρο ή χάλυβα	39.713	-
9025'	Πυκνόμετρα, αραιόμετρα κάθε είδους και παρόμοια όργανα που επιπλέουν, θερμόμετρα, πυρόμετρα, βαρόμετρα, υγρόμετρα και ψυχρόμετρα, που καταγράφουν ή όχι τα αποτελέσματα της μέτρησης, έστω και συνδυασμένα μεταξύ τους	39.527	-
9404'	Σομιέδες. Είδη κλινοστρωμνής και παρόμοια είδη [π.χ. στρώματα, καλύμματα ποδιών, παπλώματα, μαξιλάρια, παραγεμισμένα χαμηλά καθίσματα (πουφ), προσκεφάλια], που φέρουν ελατήρια ή είναι παραγεμισμένα ή επενδυμένα εσωτερικά με οποιαδήποτε ύλη, στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα από κυψελώδες καουτσούκ ή κυψελώδεις πλαστικές ύλες, επενδυμένα ή μη	39.034	154.953
6912'	Επιτραπέζια σκεύη και άλλα είδη οικιακής χρήσης, υγιεινής και ευπρεπισμού, από κεραμεικές ύλες άλλες από πορσελάνη (εκτός από μπανιέρες, μπιντέδες, νεροχύτες και παρόμοια μόνιμα είδη υγιεινής, αγαλαμάτια και άλλα αντικείμενα διακόσμησης, στάμνες, ν	38.952	-
6112'	Φόρμες αθλητικές (προπόνησης), κουστούμια και σύνολα του σκι, μαγιό, κιλότες και σλιπ μπάνιου, από πλεκτό	38.445	-
6307'	Άλλα έτοιμα είδη, στα οποία περιλαμβάνονται και τα αχνάρια για ενδύματα (πατρών)	36.632	15.318
8210'	Μηχανικές συσκευές χειροκίνητες, από κοινά μέταλλα, βάρους <= 10 kg, που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή, τη συσκευασία ή το σερβίρισμα των τροφίμων ή των ποτών	36.218	-
8478'	Μηχανές και συσκευές για την προετοιμασία ή τη μεταποίηση του καπνού, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό	34.637	9.625
4303'	Ενδύματα, εξαρτήματα της ένδυσης και άλλα είδη από γουνοδέρματα	34.213	-
2711'	Αέρια πετρελαίου και άλλοι αέριοι υδρογονάνθρακες	33.693	-
8208'	Μαχαίρια και κοφτερές λεπίδες, για μηχανές ή μηχανικές συσκευές	33.613	17.291
8466'	Μέρη και εξαρτήματα που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για τις μηχανές των κλάσεων 8456 μέχρι 8465, στα οποία περιλαμβάνονται και οι διατάξεις που συγκρατούν τα τεμάχια για επεξεργασία και οι φορείς των εργαλείων, οι συρματοσύρτες αυτόματης ελευθέρωσης, οι διαιρετικές διατάξεις και άλλες ειδικές διατάξεις που συναρμολογούνται πάνω στις μηχανές. Φορείς εργαλείων για εργαλεία ή συλλογές εργαλείων χειρός, όλων των τύπων	33.237	54.641

8714'	Μέρη και εξαρτήματα των οχημάτων των κλάσεων 8711 μέχρι 8713	32.191	1.006
2836'	Ανθρακικά, υπεροξοανθρακικά (υπερανθρακικά). Ανθρακικό του αμμωνίου του εμπορίου που περιέχει καρβαμιδικό του αμμωνίου	32.123	-
0803'	Μπανάνες, στις οποίες περιλαμβάνονται και του είδους των Αντιλλών, νωπές ή ξερές	31.581	-
2513'	Ελαφρόπετρα. Σμύριδα. Κορούνδιο φυσικό, γρανίτης φυσικός και άλλες φυσικές λειαντικές ύλες, έστω και θερμικά επεξεργασμένες	31.255	-
8450'	Μηχανές για το πλύσιμο των ασπρόρουχων, έστω και με διάταξη στεγνώματος	30.640	24
2509'	Κιμωλία	30.279	-
2835'	Φωσφινικά (υποφωσφορώδη), φωσφονικά (φωσφορώδη) και φωσφορικά. Πολυφωσφορικά, καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης	29.952	1.963.140
3810'	Παρασκευάσματα για την επιφανειακή αποξειδωση των μετάλλων. Συλλιπάσματα για συγκολλήσεις ή συνενώσεις και άλλα βοηθητικά παρασκευάσματα για τη συγκόλληση ή τη συνένωση των μετάλλων. Πολτοί και σκόνες για συγκολλήσεις ή συνενώσεις, που αποτελούνται από μέταλλο και άλλα προϊόντα. Παρασκευάσματα των τύπων που χρησιμοποιούνται για την επένδυση ή το παραγέμισμα των ηλεκτροδίων ή των μικρών ράβδων συγκόλλησης	29.708	-
0813'	Καρποί και φρούτα αποξηραμένα, άλλα από εκείνα των κλάσεων 0801 μέχρι και 0806.	29.692	2.249.225
9004'	Ματογυάλια (διορθωτικά, προστατευτικά ή άλλα) και παρόμοια είδη	29.541	-
4112'	Δέρματα παρασκευασμένα μετά τη δέψη ή μετά την αποξήρανση και δέρματα περγαμνοειδή, προβατοειδών, αποτριχωμένα, έστω και σχισμένα κατά μήκος, άλλα από εκείνα της κλάσης 4114	29.408	-
5703'	Τάπητες και άλλες επενδύσεις δαπέδου από υφαντικές ύλες (περιλαμβανομένου του χλοοτάπητα), φουντωτά, έστω και έτοιμα	29.348	43
6005'	Υφάσματα πλεκτά στημονιού (στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα που γίνονται σε μηχανές κατασκευής σιριπιών), άλλα από εκείνα των κλάσεων 6001 μέχρι 6004	28.948	-
8409'	Μέρη που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κυρίως για κινητήρες των κλάσεων 8407 ή 8408	28.470	130.623
8468'	Μηχανές και συσκευές για τη συγκόλληση με διάφορους τρόπους, έστω και με ικανότητα να κόβουν, άλλες από εκείνες της κλάσης 8515. Μηχανές και συσκευές που λειτουργούν με αέριο, για την επιφανειακή σκληύρυνση (βάψιμο)	28.202	27.450
8447'	Μηχανές και αργαλειοί για πλέξιμο, ράψιμο-πλέξιμο, για την κατασκευή τουλιών, δαντελών, κάθε είδους κεντημάτων, ταισιοπλεγμάτων, πλεξίδων, δικτύων ή τουφών	28.150	-
3104'	Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά καλιούχα	27.600	-
4804'	Χαρτί και χαρτόνια κραφτ, χωρίς επίχριση ή επάλειψη, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα, άλλα από εκείνα των κλάσεων 4802 ή 4803	27.208	24.317
4103'	Άλλα δέρματα ακατέργαστα (νωπά ή αλατισμένα, αποξηραμένα, διατηρημένα με ασβέστη, με άλλα διατηρητικά διαλύματα ή αλλιώς διατηρημένα, αλλά όχι δεψασμένα ούτε περγαμνοειδή, ούτε παρασκευασμένα με άλλο τρόπο), έστω και αποτριχωμένα ή σχισμένα κατά μήκος, άλλα από εκείνα που αποκλείονται στη σημείωση 1 στοιχία β) και γ) του κεφαλαίου αυτού	26.632	-
7310'	Δεξαμενές, βαρέλια, τύμπανα, μπιτόνια, κουτιά και παρόμοια δοχεία, για όλες τις ύλες (με εξαίρεση τα πιεσμένα ή υγροποιημένα αέρια), από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα, με χωρητικότητα που δεν υπερβαίνει τα 300 l, χωρίς μηχανικές ή θερμικές διατάξεις, έστω και με εσωτερική επένδυση ή θερμομόνωση	25.899	17.408
3306'	Παρασκευάσματα για την υγιεινή του στόματος ή των δοντιών, στα οποία περιλαμβάνονται σκόνες και κρέμες για τη διευκόλυνση της στερέωσης των οδοντοστοιχιών. Νήματα που χρησιμοποιούνται για τον καθαρισμό των μεσοδοντίων διαστημάτων (οδοντικά νήματα), σε συσκευασίες λιανικής πώλησης	25.859	2.864
2834'	Νιτρώδη. Νιτρικά	25.282	-
1301'	Γομαλάκα. Γόμες, ρητίνες, γόμες-ρητίνες και ελαιορητίνες (π.χ. βάλασμα), φυσικές	25.164	-
8477'	Μηχανές και συσκευές για την κατεργασία του καουτσούκ ή των πλαστικών υλών ή για την κατασκευή προϊόντων από τις ύλες αυτές, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό	25.000	655
8711'	Μοτοσικλέτες (στις οποίες περιλαμβάνονται και τα μοτοποδήλατα) και ποδήλατα με βοηθητικό κινητήρα, με ή χωρίς πλάγιο καλάθι (side-car). Πλάγια καλάθια (side-cars)	24.190	-
2519'	Ανθρακικό μαγνήσιο φυσικό (μαγνησίτης). Μαγνησία που αποκτήθηκε με τήξη με ηλεκτρισμό. Μαγνησία πυρωμένη αδρανής (φρυγμένη), έστω και αν περιέχει ελάχιστες ποσότητες άλλων οξειδίων που προστέθηκαν πριν από τη φρύξη. Άλλο οξείδιο του μαγνησίου έστω και καθαρό	23.817	-
9031'	Όργανα, συσκευές και μηχανήματα μέτρησης ή ελέγχου, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό. Προβολείς πλάγιας όψης (προφίλ)	23.568	-
3806'	Κολοφώνια και ρηπινικά οξέα, καθώς και τα παράγωγά τους. Αιθέριο έλαιο κολοφωνίου και έλαια κολοφωνίου. Γόμες λιωμένες	22.940	-
8443'	Μηχανές και συσκευές εκτύπωσης μέσω πλακών πινάκων, κυλίνδρων και άλλων οργάνων εκτύπωσης της κλάσης 8442. Άλλοι εκτυπωτές, μηχανές αντιγραφής, μηχανές τηλεομοιοτυπίας, έστω και σε συνδυασμό. Μέρη και εξαρτήματα	22.871	1.192
7013'	Γυάλινα αντικείμενα, επιτραπέζια, μαγειρείου, καλλωπιστηρίου, γραφείου, εσωτερικής διακόσμησης διαμερισμάτων ή παρόμοιων χρήσεων, άλλα από εκείνα των κλάσεων 7010 ή 7018	22.652	11
3403'	Παρασκευάσματα λιπαντικά (στα οποία περιλαμβάνονται και τα λάδια κοπής, τα παρασκευάσματα για την απελευθέρωση του παξιμαδιού της βίδας, παρασκευάσματα αντισκωριακά ή αντιδιαβρωτικά και τα παρασκευάσματα για το ξεκαλούπωμα, με βάση τα λιπαντικά) και παρασκευάσματα των τύπων που χρησιμοποιούνται στην επεξεργασία με λάδι ή με λίπος των υφαντικών υλών, του δέρματος, των γουνοδερμάτων ή άλλων υλών, με	22.216	58.144

εξαίρεση εκείνα που περιέχουν σαν βασικά συστατικά 70 % ή περισσότερο κατά βάρος λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά

2942'	Αμιγείς οργανικές ενώσεις καθορισμένης χημικής σύστασης, π.δ.κ.α.	22.092	-
9615'	Χτένια χτενίσματος, χτένες κόμμωσης, πιαστράκια για τα μαλλιά και παρόμοια είδη, Φουρκέτες, τσιμπιδάκια, ρόλοι κατασάρωματος, μπικουτί και παρόμοια είδη για την κόμμωση, άλλα από εκείνα της κλάσης 8516, και τα μέρη τους	21.756	-
0306'	Μαλακόστρακα, έστω και χωρίς το όστρακό τους, ζωντανά, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη, κατεψυγμένα, αποξηραμένα, αλατισμένα ή σε άρμη. Μαλακόστρακα καπνιστά, έστω και χωρίς το όστρακό τους, έστω και ψημένα πριν ή κατά τη διάρκεια του καπνίσματος. Μαλακόστρακα με το όστρακό τους, βρασμένα σε νερό ή ατμό, έστω και διατηρημένα με απλή ψύξη, κατεψυγμένα, αποξηραμένα, αλατισμένα ή σε άρμη	21.543	-
0203'	Κρέατα χοιροειδών, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη ή κατεψυγμένα	21.424	-
8427'	Τροχοφόρα φορεία στοιβασίας. Άλλα τροχοφόρα φορεία για τη μετακίνηση που είναι εφοδιασμένα με διάταξη ανυψώσεως	21.258	-
4903'	Λευκώματα ή βιβλία με εικόνες και λευκώματα για ιχνογράφιση ή χρωματισμό, για παιδιά	20.853	11.890
8306'	Καμπάνες, κουδούνια, κύμβαλα (γκονγκ) και παρόμοια είδη, μη ηλεκτρικά, από κοινά μέταλλα. Αγαλματίδια και άλλα είδη διακόσμησης, από κοινά μέταλλα. Κορνίζες για φωτογραφίες, εικόνες ή παρόμοια, από κοινά μέταλλα. Καθρέφτες από κοινά μέταλλα	20.818	-
8437'	Μηχανές για το καθάρισμα, τη διαλογή ή το κοσκίνισμα των σπόρων ή των οσπρίων. Μηχανές και συσκευές για την αλευροποιία ή την επεξεργασία των δημητριακών ή των οσπρίων, άλλες από τις μηχανές και συσκευές του τύπου που χρησιμοποιείται στα αγροκτήματα	20.498	-
7005'	Κρύσταλλο (γυαλί ριχτό και γυαλί με ισοπεδωμένη ή στιλβωμένη επιφάνεια) σε φύλλα, έστω και με απορροφητική, ανακλαστική ή μη ανακλαστική στρώση, αλλά όχι αλλιώς κατεργασμένο	19.723	-
8537'	Πίνακες, πλαίσια, κονσόλες, αναλόγια, κιβώτια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα ερμάρια για αριθμητικούς χειρισμούς) και άλλες βάσεις που φέρουν πολλές συσκευές των κλάσεων 8535 ή 8536, για τον έλεγχο ή τη διανομή του ρεύματος, στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα που φέρουν ενσωματωμένα όργανα ή συσκευές του κεφαλαίου 90, καθώς επίσης και συσκευές ψηφιακού ελέγχου εκτός από τις συσκευές μεταγωγής της κλάσης 8517	19.409	23.608
3301'	Αιθέρια έλαια (αποτερπενωμένα ή μη), στα οποία περιλαμβάνονται και εκείνα με την ονομασία «πηγμένα» ή «απόλυτα». Ρητινοειδή. Εκχυλίσματα ελαιορητινών. Συμπυκνωμένα διαλύματα αιθερίων ελαίων σε λίπη, σταθερά λάδια, κεριά ή ανάλογες ύλες, που λαμβάνονται με απορρόφηση ή εμπόιση. Τερπενικά υποπροϊόντα, κατάλοιπα της αποτερπένωσης των αιθερίων ελαίων. Αποσταγμένα αρωματικά νερά και υδατικά διαλύματα αιθερίων ελαίων	19.355	21
3006'	Παρασκευάσματα και φαρμακευτικά είδη που αναφέρονται στη σημείωση 4 του κεφαλαίου	18.625	3.645
5515'	Άλλα υφάσματα από συνθετικές ίνες μη συνεχείς	18.569	-
1702'	Άλλα ζάχαρα, στα οποία περιλαμβάνεται η λακτόζη, η μαλτόζη, η γλυκόζη και η φρουκτόζη (λεβυλόζη), χημικώς καθαρά, σε στερεή κατάσταση. Σιρόπια από ζάχαρα χωρίς προσθήκη αρωματικών ή χρωστικών ουσιών. Υποκατάστατα του μελιού, έστω και αναμειγμένα με φυσικό μέλι. Ζάχαρα και μελάσες καραμελωμένα	18.080	422.182
6211'	Φόρμες αθλητικές (προπόνησης), κουστούμια και σύνολα του σκι, μαγιό, κιλότες και σλιπ μπάνιου. Άλλα ενδύματα	17.715	797
1001'	Σιτάρι και σμιγάδι	17.636	1.147.888
6107'	Σλιπ, σώβρακα, νυχτικά, πιτζάμες, ρόμπες λουτρού, ρόμπες δωματίου και παρόμοια είδη από πλεκτό, για άντρες ή αγόρια	17.513	-
3809'	Προϊόντα για το κολλάρισμα ή το τελείωμα, επιταχυντές βαφής ή προσκόλλησης χρωστικών υλών και άλλα προϊόντα και παρασκευάσματα (π.χ. είδη για κολλάρισμα παρασκευασμένα και παρασκευάσματα σταθεροποιητικά της βαφής), των τύπων που χρησιμοποιούνται στην κλωστούφαντουργία, στη βιομηχανία του χαρτιού, στη βιομηχανία του δέρματος ή σε παρόμοιες βιομηχανίες, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	17.500	-
6810'	Τεχνουργήματα από τσιμέντο, από σκυρόδεμα ή από τεχνητή πέτρα, έστω και οπλισμένα	16.994	664.037
1202'	Αράπικα φιστίκια όχι ψημένα ούτε αλλιώς παρασκευασμένα, έστω και χωρίς κέλυφος ή σπασμένα	16.920	-
0713'	Όσπρια ξερά, χωρίς λοβό, έστω και ξεφλουδισμένα ή σπασμένα	16.529	-
9619'	Σερβιέτες και ταμπόν υγείας, πάνες για βρέφη και παρόμοια είδη υγιεινής, από οποιοδήποτε υλικό	16.345	-
4416'	Βαρέλια, κάδοι, μαστέλα και άλλα τεχνουργήματα βαρελοποιίας και τα αναγνωρίσιμα μέρη τους, από ξύλο, στα οποία περιλαμβάνονται και οι δούγες	16.100	-
5208'	Υφάσματα από βαμβάκι, που περιέχουν τουλάχιστον 85 % κατά βάρος βαμβάκι, με βάρος που δεν υπερβαίνει τα 200 g/m ²	15.966	-
4816'	Χαρτί αποτυπωτικό (καρμπόν), χαρτί με την ονομασία «αυτοαντιγραφής» και άλλα χαρτιά για την αποτύπωση αντιγράφων ή τη μεταφορά κειμένων (άλλα από εκείνα της κλάσης 4809), μεμβράνες πολυγράφων πλήρεις και πλάκες όφσετ, από χαρτί, έστω και συσκευασμένα σε κουτιά	15.258	-
5810'	Κεντήματα σε τόπια, σε ταινίες ή σε αυτοτελή διακοσμητικά σχέδια	15.154	-
3207'	Χρωστικά (pigments), σκιατικά και χρώματα, παρασκευασμένα, συνθέσεις που υαλοποιούνται, επιχρίσματα και επικαλύμματα κεραμεικής, υγρά στιλβώματα και παρόμοια παρασκευάσματα, των τύπων που χρησιμοποιούνται για την κεραμεική, τη σμάλτωση ή την υαλουργία. Γυαλί τριμμένο και άλλα γυαλιά, με μορφή σκόνης, λεπτών κόκκων, φυλλιδίων ή νιφάδων	14.845	-
5806'	Είδη κορδελοποιίας, άλλα από τα είδη της κλάσης 5807. Ταινίες χωρίς υφάδι, από νήματα ή ίνες παραλληλισμένα και κολλημένα (bolducs)	14.461	-

8701'	Ελκυστήρες (με εξαίρεση τα οχήματα-ελκυστήρες της κλάσης 8709)	14.340	-
0910'	Ζιγγίβερι, κρόκος (ζαφορά), curcuma, θυμάρι, φύλλα δάφνης, curry και άλλα μπαχαρικά	14.111	-
2823'	Οξείδια του τιτανίου	14.049	-
8543'	Μηχανές και συσκευές ηλεκτρικές που έχουν δική τους λειτουργία, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό	13.876	77.351
5205'	Νήματα από βαμβάκι (άλλα από τα νήματα για ράψιμο), που περιέχουν τουλάχιστον 85 % κατά βάρος βαμβάκι, μη συσκευασμένα για τη λιανική πώληση	13.841	-
4302'	Γουνοδέσματα δεφασμένα ή κατεργασμένα (στα οποία περιλαμβάνονται και τα κεφάλια, ουρές, πόδια και άλλα κομμάτια, αποκόμματα και απορρίμματα), που δεν έχουν συναρμολογηθεί ή έχουν συναρμολογηθεί (χωρίς προσθήκη άλλων υλών), άλλα από εκείνα της κλάσης 4303	13.556	75.890
2916'	Οξέα μονοκαρβοξυλικά άκυκλα μη κορεσμένα και οξέα μονοκαρβοξυλικά κυκλικά, οι ανυδρίτες, τα αλογονίδια, υπεροξείδια και υπεροξέα τους. Τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	13.515	-
0710'	Λαχανικά άβραστα ή βρασμένα στο νερό ή στον ατμό, κατεψυγμένα	13.324	751.211
4807'	Χαρτί και χαρτόνια συναρμολογημένα επίπεδα με συγκόλληση, χωρίς επίχριση ή επάλειψη στην επιφάνεια ούτε εμποτισμένα, έστω και ενισχυμένα εσωτερικά, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα σύμφωνα με τη σημείωση 7α) ή 7β) του κεφαλαίου 48	13.260	-
9603'	Σκούπες και ψήκτρες, έστω και αν αποτελούν μέρη μηχανών, συσκευών ή οχημάτων, μηχανικές σκούπες για χρήση με το χέρι, άλλες από εκείνες με κινητήρα, πινέλα και ξεσκονιστήρια από φτερά. Παρασκευασμένες κεφαλές για είδη ψηκτροποιίας. Βύσματα και κύλινδροι για βαφή. Καθαριστήρες υγρών επιφανειών από καουτσούκ ή από ανάλογες εύκαμπτες ύλες	13.237	238.444
6602'	Μπαστούνια, ράβδοι-καθίσματα, μαστίγια, μαστίγια ιππασίας και παρόμοια είδη (εκτός από ράβδους-μέτρα, δεκανίκια, ράβδους με χαρακτήρα όπλου και αθλητικές ράβδους)	12.945	-
3814'	Διαλυτικά και αραιωτικά οργανικά μείγματα, π.δ.κ.α. Παρασκευάσματα για την αφαίρεση των χρωμάτων επίχρισης ή των βερνικιών (εκτός από ασετόν)	12.307	7.949
1101'	Αλεύρια σιταριού ή σιμιγδαλιού	12.192	67.294
7313'	Αγκαθωτό σύρμα από σίδηρο ή χάλυβα. Στριφτά σύρματα ή ταινίες, έστω και αγκαθωτά, των τύπων που χρησιμοποιούνται για περιφράξεις, από σίδηρο ή χάλυβα	12.044	-
8460'	Μηχανές για την αφαίρεση ανωμαλιών της επιφάνειας, το ακόνισμα, την εκλέπτυνση, τη διόρθωση, το ξύσιμο, το γυάλισμα ή για άλλες εργασίες τελειώματος, κατά την κατεργασία των μετάλλων ή των κεραμομεταλλουργικών συνθέσεων με τη βοήθεια μυλόπετρων, λειαντικών ή προϊόντων γυαλίσματος, άλλες από τις μηχανές κοπής ή τελειώματος των οδοντωτών τροχών της κλάσης 8461	12.000	-
9022'	Συσκευές ακτίνων Χ και συσκευές που χρησιμοποιούν τις ακτινοβολίες άλφα, βήτα γάμα ή άλλες ιοντίζουσες ακτινοβολίες, έστω και για χρήση ιατρική, χειρουργική, οδοντιατρική ή κτηνιατρική, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι συσκευές ακτινογραφίας ή ακτινοθεραπείας, οι σωλήνες για ακτίνες Χ και άλλες διατάξεις παραγωγής ακτίνων Χ, οι γεννήτριες τάσης, οι πίνακες χειρισμού, τα προστατευτικά πλαίσια, τα τραπέζια, οι πολυθρόνες και παρόμοια είδη για την εξέταση ή θεραπεία	12.000	100
4009'	Σωλήνες κάθε είδους από βουλκανισμένο καουτσούκ μη σκληρυμένο, έστω και εφοδιασμένοι με τα εξαρτήματά τους (π.χ. σύνδεσμοι, γωνίες, φλάντζες)	11.917	86.386
5301'	Λινάρι ακατέργαστο ή κατεργασμένο, αλλά όχι νηματοποιημένο. Στουπία και απορρίμματα από λινάρι (στα οποία περιλαμβάνονται και τα απορρίμματα από νήματα και τα ξεφτίδια)	11.828	-
6804'	Μυλόπετρες και παρόμοια είδη, χωρίς σκελετούς ή πλαίσια για την τοποθέτησή τους, για το άλεσμα, την αφαίρεση ιών, το κοπάνισμα, το ακόνισμα, το γυάλισμα, τη διόρθωση (ρεκτιφιέ), την κοπή ή τον τεμαχισμό, πέτρες για το ακόνισμα ή το γυάλισμα με το χέρι, και τα μέρη τους, από πέτρες φυσικές, από λειαντικά φυσικά ή τεχνητά συσσωματωμένα ή από κεραμειτικές ύλες, έστω και με μέρη από άλλες ύλες	11.555	-
6809'	Τεχνουργήματα από γύψο ή από συνθέσεις με βάση το γύψο	11.460	1.790
8408'	Εμβολοφόροι κινητήρες στους οποίους η ανάφλεξη γίνεται με συμπίεση (κινητήρας ντίζελ ή ημιντίζελ)	10.900	1.000
6110'	Σαντάιγ, πουλόβερ, κάρντιγκαν, γιλέκα και παρόμοια είδη, στα οποία περιλαμβάνονται και τα σου-πουλ, από πλεκτό	10.709	3.020
8448'	Μηχανές και συσκευές βοηθητικές των μηχανών των κλάσεων 8444, 8445, 8446 ή 8447 (π.χ. ραπίερες, μηχανικές διατάξεις Jacquard, διακοπής του υφαδιού και του σημονιού, μηχανισμοί αλλαγής σαΐτων). Τεμάχια ξεχωριστά και εξαρτήματα που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για τις μηχανές της κλάσης αυτής ή των κλάσεων 8444, 8445, 8446 ή 8447 (π.χ. αξονίσκοι, πτερύγια, επενδύσεις λαναριών, χτένια, βέργες, φιλιέρες, σαΐτες, μιτάρια και πλαίσια αυτών, βελόνες, πλατίνες, άγκιστρα)	10.661	-
4802'	Χαρτί και χαρτόνια, χωρίς επίχριση ή επάλειψη, των τύπων που χρησιμοποιούνται για το γράψιμο και την εκτύπωση ή άλλους γραφικούς σκοπούς, και χαρτί και χαρτόνια για καρτέλες ή ταινίες για διάτρηση, μη διάτρητα, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα σχήματος τετραγώνου ή ορθογώνιου, σε όλα τα μεγέθη, άλλα από το χαρτί των κλάσεων 4801 ή 4803. Χαρτί και χαρτόνια που γίνονται φύλλο προς φύλλο (χειροποίητο χαρτί)	10.540	900
9003'	Σκελετοί ματογυαλιών ή παρόμοιων ειδών, και τα μέρη τους	10.243	-
0405'	Βούτυρα και άλλες λιπαρές ουσίες προερχόμενες από το γάλα. Γαλακτικές λιπαρές ύλες για επάλειψη	10.152	-
1520'	Γλυκερίνη, ακατέργαστη, καθώς και γλυκερινούχα νερά και αλισίβες	9.944	-
5210'	Υφάσματα από βαμβάκι, που περιέχουν λιγότερο από 85 % κατά βάρος βαμβάκι, σύμμεκτα κυρίως ή μόνο με συνθετικές ή τεχνητές ίνες, με βάρος που δεν υπερβαίνει τα 200 g/m ²	9.870	-

8502'	Συγκροτήματα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και μετατροπείς στρεφόμενοι ηλεκτρικοί Μηχανές για την προπαρασκευή των υφαντικών υλών. Μηχανές για το κλώσιμο, σύζευξη ή τη συστροφή των υφαντικών υλών και άλλες μηχανές και συσκευές για την κατασκευή των υφαντικών νημάτων. Μηχανές για την περιτύλιξη σε πηνία (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι ανέμες) ή το ξετύλιγμα των υφαντικών υλών και μηχανές για την προπαρασκευή των υφαντικών νημάτων για να χρησιμοποιηθούν στις μηχανές των κλάσεων 8446 ή 8447	9.400	403.646
8445'	Αυτοκίνητα οχήματα χωρίς διάταξη ανύψωσης των τύπων που χρησιμοποιούνται μέσα στα εργοστάσια, αποθήκες, λιμάνια ή αεροδρόμια, για τη μεταφορά των εμπορευμάτων σε μικρές αποστάσεις. Οχήματα, ελκυστήρες των τύπων που χρησιμοποιούνται στους σιδηροδρομικούς σταθμούς. Τα μέρη τους	9.095	-
8709'	Κλείστρα, συναρμογές κλειστρών, πόρτες, πόρτες-κλείστρα, πόρτες με περόνη (αγκράφες), άγκιστρα, κόπιτσες και παρόμοια είδη, από κοινά μέταλλα, για ενδύματα ή εξαρτήματα του ενδύματος, υποδήματα, κοσμήματα, ρολόγια χειρός, βιβλία, καλύμματα, δερμάτινα είδη, είδη ταξιδιού και είδη σελοποίησης, ή άλλα έτοιμα είδη. Καπούλια σωληνωτά ή με σχιστό στέλεχος, από κοινά μέταλλα. Χάντρες και πούλιες κομμένες, από κοινά μέταλλα	9.000	-
8308'	Πλάκες, φύλλα και ταινίες από χαλκό, με πάχος που υπερβαίνει τα 0,15 mm	8.985	-
7409'	Είδη σελοποίησης και λοιπού εξοπλισμού για όλα τα ζώα στα οποία περιλαμβάνονται και τα ζυγολούρια, λουριά για τη συγκράτηση (λυτάρια), επιγονατίδες, φίμωτρα, υποσάγματα, σακίδια για σέλες, προστατευτικά παλάτια για σκύλους και παρόμοια είδη, από κάθευλη	8.951	-
4201'	Άμμος φυσική κάθε είδους, έστω και χρωματισμένη, με εξαίρεση τη μεταλλοφόρο άμμο του κεφαλαίου 26	8.905	9
2505'	Καφές, έστω και καβουρντισμένος ή χωρίς καφεΐνη. Κελύφη και φλούδες καφέ. Υποκατάστατα του καφέ που περιέχουν καφέ, οποιοσδήποτε και αν είναι οι αναλογίες του μείγματος	8.732	97.311
0901'	Όργανα και συσκευές για αναλύσεις φυσικές ή χημικές (π.χ. πολωσίμετρα, διαθλασίμετρα, φασματόμετρα, αναλυτές αερίων ή καπνών). Όργανα και συσκευές για δοκιμές του ιξώδους, του πορώδους, της διαστολής, της επιφανειακής τάσης ή παρόμοια για μετρήσεις θερμίδων, ακουστικής ή έντασης φωτός (στα οποία περιλαμβάνονται και οι μετρητές του χρόνου της στάσης για φωτογράφιση). Μικροτόμοι	8.712	-
9027'	Κετόνες και κινόνες, έστω και αν περιέχουν άλλες οξυγονούχες ομάδες, και τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	8.652	5.204
2914'	Λαμπτήρες και σωλήνες ηλεκτρικοί πυράκτωσης ή εκκένωσης, στους οποίους περιλαμβάνονται και τα είδη με την ονομασία «φάροι και προβολείς σφραγισμένοι» και οι λαμπτήρες και σωλήνες υπεριωδών ή υπέρυθρων ακτίνων. Ηλεκτρικοί λαμπτήρες τόξου· φωτεινές πηγές διόδου φωτοεκπομπής (LED)	7.969	-
8539'	Ενδύματα και εξαρτήματα της ένδυσης από δέρμα φυσικό ή ανασχηματισμένο	7.846	1.514
4203'	Βελούδα και πλούσες υφασμένα και υφάσματα από σενίλλη, άλλα από τα είδη των κλάσεων 5802 ή 5806	7.845	-
5801'	Όργανα και συσκευές για τη μέτρηση ή τον έλεγχο της παροχής, της στάθμης, της πίεσης ή των άλλων μεταβλητών χαρακτηριστικών των υγρών ή των αερίων (π.χ. μετρητές παροχής, δείκτες στάθμης, μανόμετρα, μετρητές θερμότητας), με εξαίρεση τα όργανα και συσκευές των κλάσεων 9014, 9015, 9028 ή 9032	7.802	1.360
9026'	Νεροχύτες, νιπτήρες, κολόνες νιπτήρων, μπανιέρες, λεκάνες καθαριότητας (μπιντέδες), λεκάνες αποχωρητηρίων, καζανάκια, ουρητήρια και παρόμοια, μόνιμα είδη υγιεινής, από κεραμεική ύλη	7.638	-
6910'	Επίσωτρα με πιεσμένο αέρα, καινούργια, από καουτσούκ	7.636	1.098
4011'	Θερμάστρες, λέβητες με εστία, μαγειρεία (στα οποία περιλαμβάνονται και αυτά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν βοηθητικά για την κεντρική θέρμανση), σχάρες ψησίματος (μπάρμπεκίου), μαγκάλια, καμινέτα υγραερίου, θερμαντήρες φαγητών και παρόμοιες μη ηλεκτρικές συσκευές, για οικιακή χρήση, καθώς και τα μέρη τους, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	7.324	8.337.669
7321'	Ζωγραφικοί πίνακες και σχέδια, που έχουν γίνει εξ ολοκλήρου με το χέρι, με εξαίρεση τα σχέδια της κλάσης 4906 και τα βιομηχανικά είδη που έχουν ζωγραφιστεί ή διακοσμηθεί με το χέρι. Έργα από συγκόλληση (κολάζ), ψηφιδωτά και παρόμοιοι διακοσμητικοί πίνακες	7.261	305.513
9701'	Κοσμήματα με πολύτιμες ή μη πέτρες και μέρη αυτών, από πολύτιμα μέταλλα ή από μέταλλα επιστρωμένα με πολύτιμα μέταλλα	6.800	1.729
7113'	Τερεβινθέλαιο (νέφτι), αιθέριο έλαιο ξύλου πεύκου ή αιθέριο έλαιο που προκύπτει κατά την κατεργασία των ξύλων για την παρασκευή χαρτόμαζας με θειικό άλας και άλλα αιθέρια τερπενικά έλαια που προέρχονται από την απόσταξη ή από άλλες κατεργασίες των ξύλων των κωνοφόρων. Διπεντένιο ακάθαρμο. Αιθέριο έλαιο που προκύπτει κατά την κατεργασία των ξύλων για την παρασκευή χαρτόμαζας με διθειώδες άλας και άλλα παρακυμένα ακατέργαστα. Έλαιο πεύκου που περιέχει α-τερπινεόλη ως κύριο συστατικό	6.701	-
3805'	Βερμούιτ και άλλα κρασιά από νωπά σταφύλια, παρασκευασμένα με τη βοήθεια φυτών ή αρωματικών ουσιών	6.552	-
2205'	Μηχανές και συσκευές για τη συγκόλληση με διάφορους τρόπους (έστω και με την ικανότητα να κόβουν), ηλεκτρικές (στις οποίες περιλαμβάνονται και εκείνες με αέριο που θερμαίνονται με ηλεκτρισμό) ή που λειτουργούν με λέιζερ (laser) ή άλλες δέσμες φωτός ή φωτονίων, με υπερήχους, με δέσμες ηλεκτρονίων, με μαγνητικές ωθήσεις ή με εκτόξευση πλάσματος. Ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές για την εκτόξευση σε θερμή κατάσταση μετάλλων ή μεταλλοκεραμικών συνθέσεων	6.240	2.596
8515'	Παράγωγα οργανικά της υδραζίνης ή της υδροξυλαμίνης	6.114	-
2928'	Σπάγκοι, σχοινιά και χοντρά σχοινιά, πλεκτά ή όχι, έστω και εμποτισμένα, επιχρισμένα, επικαλυμμένα ή επενδυμένα με καουτσούκ ή πλαστικό ή ύλη	6.042	-
5607'	Άλλες μηχανές και συσκευές για τη γεωργία, την κηπουρική, τη δασοκομία, την πτηνοτροφία ή τη μελισσοκομία, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι συσκευές για τη βλάστηση των	6.012	1.060.061
8436'		5.940	638.478

	σπόρων με μηχανικές ή θερμικές διατάξεις και τα εκκολαπτήρια και εκτροφεία πτηνοτροφίας		
6001'	Βελούδα, πλούσες (στα οποία περιλαμβάνονται και τα υφάσματα με την ονομασία «με μακρύ τρίχωμα») και υφάσματα βροχιδωτά, όλα πλεκτά	5.919	-
5808'	Ταισιοπλέγματα σε τόπια. Είδη ταισιοπλεκτικής και ανάλογα είδη διακοσμητικά, σε τόπια, χωρίς κέντημα, άλλα από τα πλεκτά. Κόμποι σε σχήμα βελανιδιού, θύσανοι, κόμποι σε σχήμα ελιάς, καρυδιού, θύσανοι σφαιρικοί (πομπόν) και παρόμοια είδη	5.871	-
7306'	Άλλοι σωλήνες κάθε είδους και είδη με καθορισμένη μορφή κοίλα (π.χ. συγκολλημένα, βιδωμένα, θηλυκωμένα ή με άκρα που απλώς πλησιάζουν), από σίδηρο ή χάλυβα	5.740	400.932
6601'	Ομπρέλες για τη βροχή και τον ήλιο (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι ομπρέλες-ράβδοι για τη βροχή, οι ομπρέλες κήπου για τον ήλιο και παρόμοια είδη)	5.624	1.496
6207'	Φανελάκια, σλιπ, σώβρακα, νυχτικά, πιτζάμες, ρόμπες λουτρού, ρόμπες δωματίου και παρόμοια είδη, για άντρες ή αγόρια	5.450	39.777
3908'	Πολυαμίδια σε αρχικές μορφές	5.443	5.166
0712'	Λαχανικά ξερά, έστω και κομμένα σε τεμάχια ή σε φέτες ή και τριμμένα ή σε σκόνη, αλλά όχι αλλιώς παρασκευασμένα	5.256	-
8535'	Συσκευές και διατάξεις για τη διακοπή, κατανομή, προστασία, διακλάδωση, συναρμογή ή σύνδεση των ηλεκτρικών κυκλωμάτων (π.χ. διακόπτες, διακόπτες αναστροφής, διατάξεις διακοπής κυκλωμάτων, αλεξικέραυνα, διατάξεις για τον περιορισμό της τάσης, αντιστάσεις στα κύματα ηλεκτρισμού, ρευματολήπτες και άλλοι σύνδεσμοι, κουτιά σύνδεσης), για τάση που υπερβαίνει τα 1000 V	5.117	5.192
3823'	Λιπαρά οξέα μονοκαρβοξυλικά βιομηχανικά. Όξινα λάδια από εξευγενισμό (ραφινάρισμα). Λιπαρές βιομηχανικές αλκοόλες	5.100	-
8412'	Άλλοι κινητήρες και κινητήριες μηχανές	4.942	4.974
6212'	Στηθόδεσμοι, κορσέδες χωρίς ελάσματα (λαστέξ), κορσέδες, τιράντες, καλτσοδέτες αντρών και γυναικών και παρόμοια είδη και τα μέρη τους, έστω και πλεκτά	4.821	50
1703'	Μελάσες που προκύπτουν από την εκχύλιση ή τον εξευγενισμό (ραφινάρισμα) της ζάχαρης	4.773	1.479.760
4003'	Καουτσούκ αναγεννημένο σε αρχικές μορφές ή σε πλάκες, φύλλα ή ταινίες	4.703	750
0703'	Κρεμμύδια, ασκαλώνια, σκόρδα, πράσα και άλλα παρόμοια λαχανικά, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	4.661	22.209
0307'	Μαλάκια, έστω και χωρισμένα από το κοχύλι τους, ζωντανά, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη, κατεψυγμένα, αποξηραμένα, αλατισμένα ή σε άρμη. Μαλακόστρακα καπνιστά, έστω και χωρίς το όστρακό τους, έστω και ψημένα πριν ή κατά τη διάρκεια του καπνίσματος	4.610	50.790
4102'	Δέρματα ακατέργαστα προβατοειδών (νωπά ή αλατισμένα, αποξηραμένα, διατηρημένα με ασβέστη, με άλλα διατηρητικά διαλύματα ή αλλιώς διατηρημένα, αλλά όχι δεψασμένα ούτε περγαμηνοειδή ούτε παρασκευασμένα με άλλο τρόπο), έστω και αποτριχωμένα ή σχισμένα κατά μήκος, άλλα από εκείνα που αποκλείονται στη σημείωση 1 στοιχείο γ) του κεφαλαίου αυτού	4.460	-
6405'	Άλλα υποδήματα	4.400	185.766
3405'	Στιλβώματα και κρέμες για παπούτσια, για πατώματα και έπιπλα, στιλβώματα για αμαξώματα, γυαλί ή μέταλλα, πάστες και σκόνες καθαρισμού και παρόμοια παρασκευάσματα (έστω και με μορφή χαρτιού, βάτας, πιλημάτων, μη υφασμένων υφασμάτων, πλαστικής ύλης ή κυψελώδους καουτσούκ, εμποτισμένα, επιχρισμένα ή καλυμμένα με τα παρασκευάσματα αυτά), με εξαίρεση τα κεριά της κλάσης 3404	4.337	585
8503'	Μέρη που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για ηλεκτροκινητήρες, ηλεκτρικές γεννήτριες, συγκροτήματα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος ή για ηλεκτρικούς περιστρεφόμενους μετατροπείς, π.δ.κ.α.	4.158	60.596
6216'	Γάντια με δάκτυλα, γάντια χωρίς ακροδάκτυλα και γάντια χωρίς δάκτυλα (μονοκόμματα), παντός τύπου υφαντικού υλικού (εκτός των πλεκτών ή βροχιδωτών, καθώς και εκτός από γάντια για μικρά παιδιά)	4.108	-
6506'	Άλλα καπέλα και καλύμματα κεφαλής, έστω και στολισμένα	4.025	1.261
8518'	Μικρόφωνα και τα υποστηρίγματά τους. Μεγάφωνα, έστω και προσαρμοσμένα σε πλαίσια. Ακουστικά κεφαλής και αυτιών, έστω και συνδυασμένα με μικρόφωνο, και σύνολα ή συνδυασμοί που αποτελούνται από ένα μικρόφωνο και ένα ή περισσότερα μεγάφωνα. Ηλεκτρικοί ενισχυτές ακουστικής συχνότητας. Ηλεκτρικές συσκευές για την ενίσχυση του ήχου	4.000	1.055
8513'	Ηλεκτρικές λυχνίες φορητές, που προορίζονται να λειτουργούν με τη δική τους πηγή ηλεκτρικής ενέργειας. (π.χ. με σήλες, συσσωρευτές, ηλεκτρομαγνητικές διατάξεις), άλλες από τις συσκευές φωτισμού της κλάσης 8512	3.930	-
3911'	Ρητίνες πετρελαίου, ρητίνες κουμαροϊνδενίου, πολυτερπένια, πολυθειούχα, πολυσουλφόνες και άλλα προϊόντα που μνημονεύονται στη σημείωση 3 του κεφαλαίου αυτού, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού, σε αρχικές μορφές	3.831	-
7303'	Σωλήνες και κοίλα είδη με καθορισμένη μορφή, από χυτοσίδηρο	3.709	-
4701'	Πολτοί μηχανικοί από ξύλο, χημικώς μη επεξεργασμένοι	3.612	-
2937'	Ορμόνες, προσταγλανδίνες, θρομβοξάνες και λευκοτριένες, φυσικές ή αναπαραγμένες με σύνθεση. Τα παράγωγα και τα δομικά ανάλογά τους στα οποία περιλαμβάνονται και τα πολυτεπετρίδια τροποποιημένης αλύσου, που χρησιμοποιούνται κυρίως ως ορμόνες	3.589	-
6913'	Αγαλματιδία και άλλα αντικείμενα διακόσμησης από κεραμεική ύλη	3.585	3.463
1605'	Μαλακόστρακα, μαλάκια και άλλα ασπόνδυλα υδρόβια, παρασκευασμένα ή διατηρημένα	3.528	-
6117'	Άλλα έτοιμα εξαρτήματα του ενδύματος πλεκτά. Μέρη ενδυμάτων ή εξαρτήματα ενδύματος πλεκτά	3.527	-
8442'	Μηχανές, συσκευές και υλικά (άλλα από τις μηχανές των κλάσεων 8456 μέχρι 8465) για την παρασκευή ή κατασκευή των πλακών για την εκτύπωση εικόνων, πλακών πινάκων,	3.525	-

	κυλίνδρων ή άλλων οργάνων εκτύπωσης. Πλάκες για την εκτύπωση εικόνων, πλάκες πινάκων, κύλινδροι και άλλα όργανα εκτύπωσης. Λίθοι λιθογραφίας, πλάκες πινάκων, πλάκες και κύλινδροι έτοιμα για την εκτύπωση (π.χ. λειασμένα, με σπυρωτή επιφάνεια, γυαλισμένα)		
0902'	Τσαί, έστω και αρωματισμένο	3.455	21.238
9015'	Όργανα και συσκευές γεωδαισίας, τοπογραφίας, χωρομετρίας, χωροστάθμισης, εικονομετρίας, υδρογραφίας, ωκεανογραφίας, υδρολογίας, μετεωρολογίας ή γεωφυσικής, με εξαίρεση τις πυξίδες. Τηλέμετρα	3.393	2.348
6815'	Τεχνουργήματα από πέτρες ή από άλλες ορυκτές ύλες (στα οποία περιλαμβάνονται οι ίνες άνθρακα τα τεχνουργήματα από ίνες άνθρακα και τα τεχνουργήματα από τύρφη), που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	3.300	296
9029'	Άλλοι μετρητές (π.χ. μετρητές στροφών, μετρητές παραγωγής, ταξίμετρα, μετρητές της απόστασης που έχει διανυθεί, βηματόμετρα). Συσκευές ένδειξης της ταχύτητας και ταχύμετρα, άλλα από εκείνα των κλάσεων 9014 ή 9015. Στροβοσκόπια	3.190	-
9611'	Σφραγίδες αναγραφής ημερομηνίας, σφραγίδες για τη σφράγιση με ισπανικό κερί, σφραγίδες αρίθμησης και παρόμοια είδη, για χρήση με το χέρι. Σφραγίδες με σταθερές και μεταβαλλόμενες ενδείξεις και συσκευές εκτύπωσης που φέρουν σφραγίδες, για χρήση με το	3.136	-
0210'	Κρέατα και παραπροϊόντα σφαγίων, βρώσιμα, αλατισμένα ή σε άρμη, αποξηραμένα ή καπνιστά. Αλεύρια και σκόνες, βρώσιμα, από κρέατα ή εντόσθια	2.925	-
2926'	Ενώσεις με νιτριλική ομάδα	2.800	-
8505'	Ηλεκτρομαγνήτες. Μαγνήτες μόνιμοι και είδη που προορίζονται να γίνουν μόνιμοι μαγνήτες μετά από μαγνητοποίηση. Δίσκοι, σώματα πηνίων και παρόμοιες μαγνητικές ή ηλεκτρομαγνητικές διατάξεις συγκράτησης. Συζεύξεις, συμπλέκτες, διατάξεις μεταβολής της ταχύτητας και φρένα, ηλεκτρομαγνητικά. Ηλεκτρομαγνητικές κεφαλές ανύψωσης	2.800	-
4418'	Τεχνουργήματα ξυλουργικής και τεμάχια σκελετών για οικοδομές, στα οποία περιλαμβάνονται και οι κυψελώδεις πλάκες-διαφράγματα, συναρμολογημένες πλάκες για την επικάλυψη πατωμάτων και τα πέταυρα (shingles και shakes), από ξύλο	2.741	46.449
8508'	Ηλεκτρικές σκούπες	2.710	-
3819'	Υγρά για υδραυλικά φρένα και άλλα παρασκευασμένα υγρά για υδραυλικές μεταδόσεις κίνησης, που δεν περιέχουν ή περιέχουν < 70% κατά βάρος λάδια πετρελαίου ή ασφαλτούχων ορυκτών	2.640	5.561
8423'	Συσκευές και όργανα ζυγίσεως, στα οποία περιλαμβάνονται και οι πλάστιγγες και οι ζυγαριές για τον έλεγχο των προϊόντων που υφίστανται επεξεργασία στα εργαστήρια, με εξαίρεση όμως τις ζυγαριές με ευαισθησία σε βάρος 5 cg ή λιγότερο. Σταθμά για κάθε ζυγαριά	2.559	-
8529'	Μέρη που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για τις συσκευές των κλάσεων 8524 μέχρι 8528	2.516	2.666
9017'	Όργανα σχεδίασης, χάραξης ή υπολογισμού (π.χ. μηχανές σχεδίασης, παντογράφοι, μοιρογνωμόνια, θήκες μαθηματικών εργαλείων, λογαριθμικοί κανόνες και κύκλοι). Όργανα μέτρησης του μήκους, για χρήση με το χέρι [π.χ. μέτρα, μικρόμετρα, μετρητές (πόδια) με αυλακώσεις και μετρητές πάχους], που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού στο κεφάλαιο αυτό	2.471	22.132
6907'	Πλακάκια και πλάκες δαπέδου ή επένδυσης, από κεραμευτική ύλη. Κύβοι, ψηφίδες και παρόμοια είδη για μωσαϊκά από κεραμευτική ύλη, έστω και πάνω σε υπόθεμα. Κεραμικά φινιρίσματος	2.440	99.110
8521'	Συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής βιντεοφωνικών, έστω και με ενσωματωμένο δέκτη βιντεοφωνικών σημάτων	2.314	-
6111'	Ενδύματα και συμπληρώματα της ένδυσης, από πλεκτό, για βρέφη	2.272	-
5705'	Τάπητες και άλλες επενδύσεις δαπέδου από υφαντικές ύλες, έστω και έτοιμοι (εκτός των υφασμένων και των φουντωτών βελουδιτή κατασκευή με βελόνα, καθώς και εκτός εκείνων από πύλημα)	2.221	12.868
2904'	Παράγωγα σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα των υδρογονανθράκων, έστω και αλογονωμένα	2.200	-
5509'	Νήματα από συνθετικές ίνες μη συνεχείς (άλλα από τα νήματα για ράψιμο), μη συσκευασμένα για τη λιανική πώληση	2.184	-
3821'	Μέσα καλλιέργειας για την ανάπτυξη των μικροοργανισμών, ιδιαίτερα παρασκευασμένα	2.000	-
2504'	Γραφίτης φυσικός	1.955	-
2832'	Θειώδη. Θειοθειικά	1.838	-
9617'	Θερμομονωτικές φιάλες κενού και άλλα ισοθερμικά δοχεία κενού. Μέρη αυτών (εκτός από γυάλινες φύσιγγες)	1.747	-
3912'	Κυτταρίνη και τα χημικά της παράγωγα, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού, σε αρχικές μορφές	1.734	56.334
5007'	Υφάσματα από μετάξι ή από απορρίμματα από μετάξι	1.701	-
0304'	Φιλέτα και άλλη σάρκα ψαριών (έστω και αλεσμένα), νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη ή κατεψυγμένα	1.696	-
7117'	Απομμήσεις κοσμημάτων	1.601	740
7315'	Αλυσίδες, αλυσιδάκια και τα μέρη τους, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	1.595	22.031
7016'	Κυβόλιθοι, πλάκες, τούβλα, πλακάκια, κεραμίδια και άλλα είδη, από γυαλί, πρεσαριστό ή χυτό, έστω και οπλισμένο, για την οικοδομή ή την κατασκευή. Κύβοι, ψηφίδες και άλλα γυάλινα είδη, έστω και σε υπόθεμα, για μωσαϊκά ή παρόμοιες διακοσμήσεις. Γυαλιά συναρμολογημένα σε διακοσμητικά υαλοστάσια (βιτρό). Γυαλί με την ονομασία «πολυκυψελωτό» ή γυαλί «αφρώδες», σε όγκους, πλάκες-διαφράγματα, πλάκες, κελύφη ή παρόμοιες μορφές	1.584	-

2918'	Οξεία καρβοξυλικά που περιέχουν συμπληρωματικές οξυγονούχες ομάδες και οι ανυδρίτες, τα αλογονίδια, υπεροξειδία και υπεροξεία τους. Τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	1.503	753
6201'	Παλτά, κοντά παλτά, κάπτες, άνορακ, μπλουζόν και παρόμοια είδη, για άντρες ή αγόρια, με εξαίρεση τα είδη της κλάσης 6203	1.462	-
8404'	Βοηθητικές συσκευές για λέβητες των κλάσεων 8402 ή 8403 (π.χ. συσκευές εξοικονόμησης θερμότητας, υπερθερμαντήρες, συσκευές καθαρισμού αιθάλης ή επανάκτησης αερίων). Συμπυκνωτές ατμομηχανών	1.384	-
8303'	Χρηματοκιβώτια, πόρτες και χωρίσματα για θησαυροφυλάκια, κασετίνες ασφαλείας και παρόμοια είδη, από κοινά μέταλλα	1.312	-
4205'	Τεχνουργήματα από δέρμα φυσικό ή ανασχηματισμένο (εκτός από είδη σελοπτοίας και λοιπού εξοπλισμού για όλα τα ζώα, τεχνουργήματα από δέρμα, ενδύματα και εξαρτήματα της ένδυσης, είδη για τεχνικές χρήσεις, μαστίγια κάθε είδους και άλλα είδη της κλάσης 6	1.300	215
1805'	Σκόνη κακάου, χωρίς προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών	1.286	-
6205'	Πουκάμισα και πουκαμισάκια για άντρες ή αγόρια	1.282	3.413
1005'	Καλαμπόκι	1.240	9.854.696
6208'	Φανελάκια και πουκάμισα, κομπινεζόν ή μεσοφόρια, μισά μεσοφόρια, σλιπ, νυχτικά, πιτζάμες, ελαφρές ρόμπες για το σπίτι (νεγκλιζέ), ρόμπες λουτρού, ρόμπες δωματίου και παρόμοια είδη, για γυναίκες ή κορίτσια	1.204	-
2517'	Χαλίκια, αμμοχάλικα, πέτρες χοντροθρυμματισμένες, των τύπων που χρησιμοποιούνται συνήθως στην παρασκευή σκυροκονιάματος ή για το στρώσιμο των δρόμων, των σιδηροδρομικών γραμμών ή άλλες ανάλογες χρήσεις, κροκάλες και πυρίτης λίθος, έστω και θερμικά επεξεργασμένα. Σκύρα μη πισσωμένα, από σκουριές υψικαμίνων, από άλλες σκουριές ή από παρόμοια βιομηχανικά απορρίμματα, έστω και αν περιέχουν τις ύλες που περιλαμβάνονται στο πρώτο μέρος του κειμένου. Σκύρα πισσωμένα. Κόκκοι, θραύσματα και σκόνες από πέτρες των κλάσεων 2515 ή 2516, έστω και θερμικά επεξεργασμένα	1.179	139
8525'	Συσκευές εκπομπής για τη ραδιοφωνία ή την τηλεόραση, έστω και με ενσωματωμένη συσκευή λήψης ή συσκευή εγγραφής ή αναπαραγωγής του ήχου. Συσκευές λήψης εικόνων για την τηλεόραση, ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές και βιντεοκάμερες	1.150	-
8511'	Συσκευές και διατάξεις ηλεκτρικές για την αφή ή το ξεκίνημα των κινητήρων, στους οποίους η ανάφλεξη γίνεται με σπινθήρες ή με συμπίεση [π.χ. μαγνητοηλεκτρικές, δυναμομαγνητοηλεκτρικές, πηνία αφής, αναφλεκτήρες αφής ή θέρμανσης, εκκινήτρες (μίξες)]. Γεννήτριες (π.χ. δυναμοηλεκτρικές, εναλλάκτες) και διατάξεις σύνδεσης- αποσύνδεσης, που χρησιμοποιούνται με τους κινητήρες αυτούς	1.064	-
9209'	Μέρη (π.χ. μηχανισμοί μουσικών κουπιών) και εξαρτήματα (π.χ. κάρτες, δίσκοι και κύλινδροι για συσκευές μηχανικής ανάκρουσης) μουσικών οργάνων. Μετρονόμοι και διαπασών κάθε τύπου	1.060	341
0305'	Ψάρια αποξηραμένα, αλατισμένα ή σε άρμη. Ψάρια καπνιστά, έστω και ψημένα πριν ή κατά τη διάρκεια του καπνίσματος	1.034	-
2209'	Ξίδια, βρώσιμα, που προέρχονται από ζύμωση και υποκατάστατα ξυδιών που λαμβάνονται από οξικό οξύ	972	-
6812'	Αμιάντος επεξεργασμένος, σε ίνες. Μείγματα με βάση τον αμιάντο ή με βάση τον αμιάντο και το ανθρακικό μαγνήσιο. Τεχνουργήματα από αυτά τα μείγματα ή από αμιάντο (π.χ. νήματα, υφάσματα, ενδύματα, καλύμματα κεφαλής, υποδήματα, συναρμογές), έστω και ενισχυμένα, άλλα από εκείνα των κλάσεων 6811 ή 6813	912	-
3922'	Μπανιέρες, ντουσιέρες, νεροχύτες, νιπτήρες, μπιντέδες, λεκάνες αποχωρητηρίου και τα καθίσματα και τα καλύμματά τους, καζανάκια αποχωρητηρίου και παρόμοια είδη υγιεινής και καθαριότητας, από πλαστικές ύλες	897	251.208
4419'	Είδη από ξύλο για το τραπέζι ή την κουζίνα	876	22.250
7612'	Δεξαμενές, βαρέλια, τύμπανα, μπιτόνια, κουτιά και παρόμοια δοχεία, από αργίλιο (στα οποία περιλαμβάνονται και οι σωληνωτές θήκες, εύκαμπτες ή μη), για όλες τις ύλες (με εξαίρεση τα συμπιεσμένα ή υγροποιημένα αέρια), με χωρητικότητα που δεν υπερβαίνει τα 300 l, χωρίς μηχανικές ή θερμικές διατάξεις, έστω και με εσωτερική επένδυση ή θερμομόνωση	846	8.155.175
3812'	Παρασκευάσματα με την ονομασία «επιταχυντές βουλκανισμού». Σύνθετα προϊόντα για την πλαστικοποίηση του καουτσούκ ή των πλαστικών υλών, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Παρασκευάσματα κατά της οξειδωσης και άλλα σύνθετα προϊόντα για τη στερεοποίηση του καουτσούκ ή των πλαστικών υλών	835	2.100
3701'	Πλάκες και επίπεδες επιφάνειες, φωτογραφικές, ευαισθητοποιημένες, που δεν έχουν εκτεθεί στο φως (παρθένες), από άλλες ύλες εκτός από χαρτί, χαρτόνι ή υφαντικά. Επίπεδες φωτογραφικές επιφάνειες στιγμιαίας εμφάνισης και εκτύπωσης, ευαισθητοποιημένες, που δεν έχουν εκτεθεί στο φως (παρθένες), έστω και συσκευασμένες σε ειδική θήκη	790	-
9023'	Όργανα, συσκευές και πρότυπα για επίδειξη (π.χ. κατά τη διδασκαλία ή σε εκθέσεις), ακατάλληλα για άλλες χρήσεις (εκτός από συσκευές εδάφους για την εκπαίδευση στην πτήση της κλάσης 8805, αντικείμενα συλλογών της κλάσης 9705 και αρχαιολογικά αντικείμενα	755	88
2827'	Χλωριούχα, οξυχλωριούχα και υδροξυχλωριούχα. Βρωμιούχα και οξυβρωμιούχα. Ιωδιούχα και οξυϊωδιούχα	728	-
7203'	Σιδηρούχα προϊόντα που λαμβάνονται με απευθείας αναγωγή των σιδηρομεταλλευμάτων και άλλα σιδηρούχα σπογγώδη προϊόντα, σε τεμάχια, σφαιρίδια ή παρόμοιες μορφές. Σίδηρος με ελάχιστη καθαρότητα κατά βάρος 99,94 %, σε τεμάχια, σφαιρίδια ή παρόμοιες μορφές	640	-
6304'	Άλλα είδη επίπλωσης, με εξαίρεση εκείνα της κλάσης 9404	633	10.109
2933'	Ενώσεις ετεροκυκλικές μόνο με ετεροάτομο(-α) αζώτου	589	-
7309'	Δεξαμενές, βαρέλια, κάδοι και παρόμοια δοχεία, από σίδηρο ή χάλυβα, για ύλες παντός τύπου (εκτός των συμπιεσμένων ή υγροποιημένων αερίων), με χωρητικότητα > 300 l, χωρίς μηχανικές ή θερμοτεχνικές διατάξεις, έστω και με εσωτερική επένδυση ή θερμομόνωση	550	476.739

4905'	Χαρτογραφικά τεχνουργήματα κάθε είδους, στα οποία περιλαμβάνονται και οι χάρτες τοίχου, τα τοπογραφικά σχέδια και οι υδρόγειες σφαίρες, τυπωμένα	539	-
6102'	Παλιά, κοντά παλιά, κάπες, άνορακ, μπλουζόν και παρόμοια είδη, από πλεκτό, για γυναίκες ή κορίτσια, με εξαίρεση τα είδη της κλάσης 6104	506	-
7018'	Χάντρες από γυαλί, απομιμήσεις μαργαριταριών φυσικών ή από καλλιέργεια, απομιμήσεις πολυτίμων και ημιπολυτίμων πετρών και παρόμοια γυάλινα είδη, και τα τεχνουργήματά τους άλλα από τις απομιμήσεις κοσμημάτων. Γυάλινα μάτια άλλα από εκείνα που χρησιμοποιούνται για ιατρικές προθέσεις. Αγαλματάκια και άλλα είδη στολισμού, από γυαλί κατεργασμένο με φουσητήρα (κλωσμένο γυαλί), άλλα από τις απομιμήσεις κοσμημάτων. Μικροσφαιρίδια από γυαλί με διάμετρο που δεν υπερβαίνει το 1 mm	495	-
8211'	Μαχαίρια (άλλα από εκείνα της κλάσης 8208) με λεπίδα κοφτερή ή πριονωτή, στα οποία περιλαμβάνονται και τα πτυσσόμενα μαχαίρια, και οι λεπίδες τους	495	-
0801'	Καρύδια κοκοφοινικών, καρύδια Βραζιλίας και καρύδια ανακαρδιοειδών, νωπά ή ξερά, έστω και χωρίς το κέλυφος ή τη φλούδα τους	464	-
5908'	Φιτίλια υφασμένα, πλεγμένα σε πλεξούδες ή πλεκτά, από υφαντικές ύλες, για λάμπες, καμινέτα, αναπτήρες, κεριά ή παρόμοια, καθώς και αμίαντα φωτισμού και σωληνοειδή υφάσματα πλεκτά που χρησιμεύουν για την κατασκευή τους, έστω και εμποτισμένα (εκτός των	450	32.720
9606'	Κουμπιά και κουμπιά-σούστες. Σκελετοί για κουμπιά και άλλα μέρη για κουμπιά ή κουμπιά-σούστες. Ημιτελή κουμπιά	425	-
8483'	Άξονες για τη μετάδοση της κίνησης (στους οποίους περιλαμβάνονται και οι εκκεντροφόροι και οι στροφαλοφόροι άξονες) και στρόφαλοι. Έδρανα και κουζινέτα. Οδοντωτοί τροχοί και τροχοί τριβής. Ελικωτοί άξονες με μπίλιες ή κυλινδρικούς. Υποπολλαπλασιαστές, πολλαπλασιαστές και μετατροπείς ταχύτητας, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι μετατροπείς ζεύξης. Σφόνδυλοι και τροχαλίες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι αυλακωτές τροχαλίες. Συμπλέκτες και όργανα σύζευξης, στα οποία περιλαμβάνονται και οι αρθρωτές συναρμογές ρουλεμάν με κυλινδρικούς κυλίνδρους	418	2.907
7415'	Καρφιά κάθε είδους, πινέζες, συνδετήρες μυτεροί και παρόμοια είδη, από χαλκό ή με στέλεχος από σίδηρο ή χάλυβα και κεφάλι από χαλκό. Κοχλίες, βίδες, περικόχλια (παξιμάδια), κοχλιωτά άγκιστρα, καζανόκαρφα (πριτσίνια) κοπίλιες, σφήνες, περόνες σύνδεσης, παράκοχλοι (ροδέλες) (στους οποίους περιλαμβάνονται και οι ροδέλες που προορίζονται να λειτουργούν ως ελατήρια) και παρόμοια είδη, από χαλκό	385	58
8546'	Μονωτήρες από κάθε ύλη για ηλεκτρική χρήση	384	-
2921'	Ενώσεις με αμινική ομάδα	381	11.543
8203'	Λίμες, ράσπες, λαβίδες (έστω και με κοπτήρες), τανάλιες, λεπτές λαβίδες με ελατήριο, ψαλίδες μετάλλων, κοπτήρες σωλήνων, βιδών, σχημάτων και παρόμοια εργαλεία, χειρός	356	3.308
1513'	Λάδια κοκοφοινικά (λάδι κοπρά), λαχανοφοινικά (φοινικοπτηρηγέλαιο) ή babassu και τα κλάσματά τους, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	340	-
8472'	Άλλες μηχανές και συσκευές γραφείου (π.χ. πολύγραφοι εκτογραφικού τύπου ή μεμβρανών, μηχανές εκτύπωσης διευθύνσεων, αυτόματοι διανομείς τραπέζογραμματιών, μηχανές διαλογής, μετρήσεως ή συσκευασίας σε κυλίνδρους των κερμάτων, συσκευές για το ξύσιμο των μολυβιών, συσκευές για το τρύπημα ή τη σύνδεση εγγράφων)	280	-
6215'	Γραβάτες, παπιγιόν και φουλάρια-γραβάτες	164	-
6309'	Μεταχειρισμένα ενδύματα, συμπληρώματα του ενδύματος, καλύμματα, πανικά για οικιακή χρήση και είδη επίπλωσης, από υφαντουργικά προϊόντα παντός τύπου, ό. συμπ. τα υποδήματα και τα καλύμματα κεφαλής κάθε είδους, που είναι καταφανώς χρησιμοποιημένα και π	145	1.000
8534'	Κυκλώματα τυπωμένα	116	-
7322'	Σώματα καλοριφέρ για την κεντρική θέρμανση, με θέρμανση μη ηλεκτρική, και τα μέρη τους, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα. Γεννήτριες και διανεμητές θερμού αέρα (στους οποίους περιλαμβάνονται και οι διανεμητές που μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως διανεμητές δροσερού ή κλιματιζόμενου αέρα), με θέρμανση μη ηλεκτρική, που περιλαμβάνουν ανεμιστήρα ή φουσητήρα με κινητήρα, και τα μέρη τους, από χυτοσίδηρο σίδηρο ή χάλυβα	100	-
8215'	Κουτάλια, πιρούνια, κουτάλες, ξαφριστήρια, σπάτουλες για το σερβίρισμα των γλυκισμάτων, μαχαίρια ειδικά για τα ψάρια ή το βούτυρο, τσιμπίδες για τη ζάχαρη και παρόμοια είδη	61	-
9604'	Κόσκινα (εκτός από απλά κόσκινα αποστράγγισης)	53	-
6214'	Σάλια, σάρπες, μαντίλια του λαιμού (φουλάρια), καλύμματα μύτης, κασκόλ, μαντίλες, βέλα και βελάκια και παρόμοια είδη	52	-
8484'	Μεταλλοπλαστικές συναρμογές (φλάντζες). Συλλογές ή συνδυασμοί συναρμογών διαφόρων συνθέσεων που παρουσιάζονται σε σακουλάκια, φακέλους ή μηχανικές στεγανοποιητικές συναρμογές	37	-
5211'	Υφάσματα από βαμβάκι, που περιέχουν λιγότερο από 85 % κατά βάρος βαμβάκι, σύμμεικτα κυρίως ή μόνο με συνθετικές ή τεχνητές ίνες, με βάρος που υπερβαίνει τα 200 g/m ²	32	2.125
8310'	Πλάκες με επιγραφές, πινακίδες με ενδείξεις, πλάκες με ονόματα και παρόμοιες επιγραφές, αριθμοί, γράμματα και άλλα σήματα, από κοινά μέταλλα, ό. συμπ. τα σήματα της κυκλοφορίας (εκτός από τις πινακίδες και τα σήματα της κλάσης 9405, τυπογραφικά στοιχ	30	720
4409'	Ξυλεία (στην οποία περιλαμβάνονται και οι σανίδες και τα πηγάκια για παρκέτα, μη συναρμολογημένα) με καθορισμένη μορφή (με εξοχές-γλωσσίδια, αυλάκια, εντομές, πλαγιοτομές, αρμούς σε σχήμα V, γλυφές, στρογγυλεμένη ή παρόμοια) σ' όλο το μήκος μιας ή περισσότερων από τις πλάγιες πλευρές ή επιφάνειες ή άκρα έστω και πλανισμένη, λειασμένη με ελαφρόπετρα ή κολλημένη με εγκάρσια συνένωση	20	295.982
1515'	Άλλα φυτικά ή μικροβιακά λίπη και λάδια (στα οποία περιλαμβάνεται και το λάδι jojoba) και τα κλάσματά τους, σταθερά, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	15	538.943
6213'	Μαντίλια και μαντιλάκια τσέπης	3	-

0204*	Κρέατα προβατοειδών ή αιγοειδών, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη ή κατεψυγμένα	-	148.144
0508*	Κοράλλι και παρόμοιες ύλες, κοχύλια και όστρακα μαλακίων, μαλακοστράκων ή εχινοδέρμων, έστω και αλεσμένα ή απορρίμματα αυτών, καθώς και κόκαλα σουπιών, ακατέργαστα ή απλά επεξεργασμένα (εκτός από παρόμοια προϊόντα που έχουν υποστεί περαιτέρω κατεργασ	-	34.556
1003*	Κριθάρι	-	41.943
1007*	Σόργο σε κόκκους	-	32.190
1104*	Σπόροι δημητριακών αλλιώς επεξεργασμένοι (π.χ. με μερική απόξεση του περικάρπιου, πλατυσμένοι, σε νιφάδες, με ολική σχεδόν απόξεση του περικάρπιου και στρογγυλεμένα τα δύο άκρα τους, τεμαχισμένοι ή σπασμένοι), με εξαίρεση του ρυζιού της κλάσης 1006. Φύτρα δημητριακών ολόκληρα, πλατυσμένα, σε νιφάδες ή αλεσμένα	-	180.000
1107*	Βύνη, έστω και καβουρντισμένη	-	1.017.836
1108*	Άμυλα κάθε είδους. Ινουλίνη	-	2.415.905
1201*	Κουκιά σόγιας, έστω και σπασμένα	-	7.950
1206*	Σπέρματα ηλιοτρόπιου, έστω και σπασμένα	-	23.730
1211*	Φυτά, μέρη φυτών, σπόροι και καρποί των ειδών που χρησιμοποιούνται κυρίως στην αρωματοποιία, την ιατρική ή για χρήσεις εντομοκτόνες, παρασιτοκτόνες ή παρόμοιες, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη, κατεψυγμένα ή αποξηραμένα, έστω και κομμένα, σπασμένα ή σε σκόνη	-	11.458
1214*	Γογγύλια Σουηδίας (γογγυλοκράμβες), τεύτλα κτηνοτροφικά, ρίζες κτηνοτροφικές, χορτονομές (foin, luzerne) τριφύλλια, κτηνοτροφικά λάχανα, χορτονομές λούπιου, βίκου και παρόμοια κτηνοτροφικά προϊόντα, έστω και συσσωματωμένα με μορφή σβόλων	-	1.590.266
1401*	Φυτικές ύλες των ειδών που χρησιμοποιούνται κυρίως στην καλαθοποιία ή στη σπαρτοπλεκτική (π.χ. μπαμπού, καλάμια του είδους rotin, κοινά καλάμια, βούρλα, λυγαριές, ράφια, στελέχη δημητριακών καθαρισμένα, λευκασμένα ή βαμμένα, φλούδες φιλούρας)	-	32.830
1507*	Σογιέλαιο και τα κλάσματά του, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	-	20.354.547
1512*	Λάδια ηλιοτρόπιου, κνήκου ή βαμβακιού και τα κλάσματά τους, έστω και εξευγενισμένα, αλλά όχι χημικώς μετασχηματισμένα	-	2.008.009
1701*	Ζάχαρη από ζαχαροκάλαμο ή από τεύτλα και ζαχαρόζη χημικώς καθαρή, σε στερεή κατάσταση	-	4.991.329
2004*	Άλλα λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα αλλιώς παρά με ξίδι ή οξικό οξύ, κατεψυγμένα, άλλα από τα προϊόντα της κλάσης 2006	-	46.754
2006*	Λαχανικά, φρούτα, καρποί, φλούδες φρούτων και άλλα μέρη φυτών, ζαχαρόπηκτα στραγγισμένα, με σιλπνή ή κρυσταλλική εμφάνιση	-	142.625
2102*	Ζύμες (ενεργές ή αδρανείς). Άλλοι αδρανείς μονοκύτταροι μικροοργανισμοί (με εξαίρεση τα εμβόλια της κλάσης 3002). Σκόνες για το φούσκωμα της ζύμης, παρασκευασμένες	-	60
2104*	Παρασκευάσματα για σούπες και ζωμούς. Σούπες και ζωμοί παρασκευασμένα. Παρασκευάσματα διατροφής σύνθετα, ομογενοποιημένα	-	55
2206*	Μηλίτης, απίτης, υδρόμελι και άλλα ποτά που προέρχονται από ζύμωση. Μείγματα ποτών που προέρχονται από ζύμωση καθώς και μείγματα ποτών που προέρχονται από ζύμωση και μη αλκοολούχων ποτών, π.δ.κ.α. (εκτός από μπίρα, κρασί από νωπά σταφύλια, μούστο στα Πίτουρα εν γένει και άλλα υπολείμματα, έστω και συσσωματωμένα με μορφή σβόλων, από το κοσκίνισμα, το άλεσμα ή άλλες κατεργασίες των δημητριακών ή οσπριοειδών	-	16.333
2302*	Κατάλοιπα αμυλοποιίας και παρόμοια κατάλοιπα, πολτοί τεύτλων, υπολείμματα ζαχαροκάλαμου και άλλα απορρίμματα ζαχαροποιίας, υπολείμματα και απορρίμματα ζυθοποιίας ή οινοπνευματοποιίας, έστω και συσσωματωμένα με μορφή σβόλων	-	488.846
2303*	Πίτες και άλλα στερεά υπολείμματα, έστω και σπασμένα ή συσσωματωμένα με μορφή σβόλων, από την εξαγωγή του σογιέλαιου	-	2.303.058
2304*	Πίτες και άλλα στερεά υπολείμματα, έστω και σπασμένα ή συσσωματωμένα με μορφή σβόλων, από την εξαγωγή του σογιέλαιου	-	592.236
2306*	Πίτες και άλλα στερεά υπολείμματα, έστω και σπασμένα ή συσσωματωμένα με μορφή σβόλων, από την εξαγωγή φυτικών ή μικροβιακών λιπών ή λαδιών, άλλα από εκείνα των κλάσεων 2304 ή 2305	-	180
2404*	Προϊόντα που περιέχουν καπνό, ανασηματισμένο καπνό, νικοτίνη ή υποκατάστατα καπνού ή νικοτίνης, προοριζόμενα για εισπνοή χωρίς καύση. Άλλα προϊόντα που περιέχουν νικοτίνη και προορίζονται για την πρόσληψη νικοτίνης από το ανθρώπινο σώμα	-	180
2503*	Θείο κάθε είδους (εκτός από αυτό που παράγεται με εξάχνωση, με κατακρήμνιση και το κολλοειδές)	-	760.241
2507*	Καολίνη και άλλες καολινικές άργιλοι, έστω και πυρωμένες	-	116.866
2520*	Γύψος. Ανυδρίτης. Γύψος ψημένος, έστω και χρωματισμένος ή αναμειγμένος με μικρές ποσότητες ουσιών με σκοπό την επιτάχυνση ή επιβράδυνση του πήξιματός του	-	71
2618*	Σκουριές υψικαμίνων με μορφή σπυρωτής σκόνης άμμος υψικαμίνων, που προέρχονται από την κατεργασία σιδήρου ή χάλυβα	-	52
2803*	Άνθρακας αιθάλης από άνθρακα και άλλες μορφές άνθρακα, π.δ.κ.α.	-	54.600
2807*	Θειικό οξύ. Θειικό οξύ ατμίζον	-	33.553
2814*	Αμμωνία άνυδρη ή σε υδατικό διάλυμα (υγρή αμμωνία)	-	4.195
2842*	Άλλα άλατα των ανόργανων οξέων ή υπεροξοξέων, με εξαίρεση τα αζωτίδια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα αργιλοπυριτικά καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης), άλλα από τα αζωτίδια	-	12.977
2853*	Φωσφορούχα, καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης, με εξαίρεση τα σιδηροφωσφίδια· άλλες ανόργανες ενώσεις (στις οποίες περιλαμβάνονται και το αποσταγμένο νερό, το νερό αγωγιμότητας ή του ίδιου βαθμού καθαρότητας)· υγροποιημένος αέρας (στον οποίο περιλαμβάνεται και ο υγροποιημένος αέρας από τον οποίο έχουν αφαιρεθεί τα ευγενή αέρια)· συμπίεσμένος αέρας· αμαλάγματα, εκτός των αμαλαγμάτων των πολύτιμων μετάλλων.	-	8.220

2901'	Υδρογονάνθρακες άκυκλοι	-	38.214
2917'	Οξέα πολυκαρβοξυλικά, οι ανυδρίτες, τα αλογονίδια, υπεροξειδια και υπεροξέα τους. Τα αλογονωμένα, σουλφονικά, νιτρωμένα ή νιτρωδωμένα παράγωγά τους	-	2.440
2925'	Ενώσεις με καρβοξυϊμίδική ομάδα (στις οποίες περιλαμβάνονται και η ζαχαρίνη και τα άλατά της) ή με ιμινική ομάδα	-	675
2930'	Θειοενώσεις οργανικές	-	36.375
2934'	Νουκλεινικά οξέα και άλατά τους, καθορισμένης ή μη χημικής σύστασης. Άλλες ετεροκυκλικές ενώσεις	-	16.080
2935'	Σουλφοναμίδες	-	460
3203'	Χρωστικές ύλες φυτικής ή ζωικής προέλευσης, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα βαφικά εκχυλίσματα (εκτός από τους άνθρακες ζωικής προέλευσης), έστω και καθορισμένης χημικής σύστασης. Παρασκευάσματα με βάση χρωστικές ύλες φυτικής ή ζωικής προέλευσης, τ	-	23.000
3213'	Χρώματα για την καλλιτεχνική ζωγραφική, τη διδασκαλία, τη ζωγραφική των επιγραφών, την αλλαγή των αποχρώσεων, τη διασκέδαση και παρόμοια χρώματα σε τροχίσκους, σωληνάκια, δοχεία, φιαλίδια, κύπελλα ή παρόμοιες συσκευασίες	-	298
3407'	Πάστες για προπλάσματα, στις οποίες περιλαμβάνονται και εκείνες που παρουσιάζονται για τη διασκέδαση των παιδιών. Συνθέσεις με την ονομασία κερία για την οδοντοτεχνική, που παρουσιάζονται σε συνδυασμούς, σε συσκευασίες για τη λιανική πώληση ή σε πλακ	-	6.391
3505'	Δεξτρίνη και άλλα τροποποιημένα άμυλα κάθε είδους (π.χ. τα προζελατινοποιημένα ή εστεροποιημένα άμυλα κάθε είδους). Κόλλες με βάση τα άμυλα κάθε είδους, τη δεξτρίνη ή άλλα τροποποιημένα άμυλα κάθε είδους	-	740.215
3507'	Ένζυμα. Ένζυμα παρασκευασμένα, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	-	98.276
3606'	Σιδηροδημητριο και άλλα πυροφορικά κράματα κάθε μορφής. Είδη από εύφλεκτες ύλες που αναφέρονται στη σημείωση 2 του κεφαλαίου αυτού	-	1.448.405
3815'	Υποκινητές αντίδρασης, επιταχυντές αντίδρασης και καταλυτικά παρασκευάσματα, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	-	150
3820'	Αντιψυκτικά παρασκευάσματα και υγρά παρασκευασμένα για την αφαίρεση του πάγου (εκτός από παρασκευασμένα προσθετικά για ορυκτά λάδια ή άλλα υγρά που χρησιμοποιούνται για τους ίδιους σκοπούς με τα ορυκτά λάδια)	-	30.012
3825'	Προϊόντα που είναι υπολείμματα των χημικών ή συναφών βιομηχανιών και δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού. Αστικά απορρίμματα. Λυματολόσπη. Άλλα απορρίμματα που αναφέρονται στη σημείωση 6 του παρόντος κεφαλαίου	-	2.677
3827'	Μείγματα που περιέχουν αλογονωμένα παράγωγα μεθανίου, αιθανίου ή προπανίου, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	-	36.816
3910'	Σιλικόνες σε αρχικές μορφές	-	86
3918'	Επενδύσεις δαπέδων από πλαστικές ύλες, έστω και αυτοκόλλητες, σε κυλίνδρους ή με μορφές πλακιδίων ή πλακών. Επενδύσεις τοίχων ή οροφών από πλαστικές ύλες που καθορίζονται στη σημείωση 9 του κεφαλαίου αυτού	-	82.417
4001'	Καουτσούκ φυσικό, μπαλάτα, γουταπέρκα, guayule, chicle και ανάλογες φυσικές γόμες, σε αρχικές μορφές ή σε πλάκες, φύλλα ή ταινίες	-	44.368
4010'	Ιμάντες μεταφορικοί ή μετάδοσης κίνησης, από καουτσούκ βουλκανισμένο	-	1.298.966
4014'	Είδη υγιεινής ή φαρμακείου (στα οποία περιλαμβάνονται και τα θήλαστρα), από καουτσούκ βουλκανισμένο, μη σκληρυμένο, έστω και με μέρη από σκληρυμένο καουτσούκ	-	15.344
4015'	Ενδύματα και εξαρτήματα της ένδυσης στα οποία περιλαμβάνονται και τα είδη γαντοποίησης (τα κοινά γάντια, τα γάντια που αφήνουν γυμνές τις άκρες των δακτύλων και τα γάντια χωρίς υποδιαίρεση δακτύλων που έχουν υποδοχή μόνο για τον αντίχειρα) από καουτσούκ βουλκανισμένο, μη σκληρυμένο, για κάθε χρήση	-	17
4114'	Δέρματα κατεργασμένα με λάδι (στα οποία περιλαμβάνεται και το συνδυασμένο δέρμα αγριοκάτσικου). Δέρματα βερνικωμένα (λουστρίνια) ή επιστρωμένα. Δέρματα επιμεταλλωμένα	-	284
4401'	Καυσόξυλα σε κυλίνδρους, κούτσουρα, μικρά κλαδιά, δεμάτια ή με παρόμοιες μορφές. Ξυλεία σε πλακίδια ή σε μικρά τεμάχια. Πριονίδια, απορρίμματα και θραύσματα ξύλου, έστω και συσσωματωμένα σε μορφή κούτσουρων, πλίνθων, τροχίσκων ή σε παρόμοιες μορφές	-	89.425
4403'	Ξυλεία ακατέργαστη, έστω και ξεφλουδισμένη, που της έχει αφαιρεθεί ο σομφός ή ορθογωνισμένη	-	17.079
4407'	Ξυλεία πριονισμένη ή πλεκτημένη κατά μήκος, κομμένη εγκάρσια ή ξετυλιγμένη, έστω και πλανισμένη, λειασμένη με ελαφρόπετρα ή κολλημένη με εγκάρσια συνένωση, πάχους που υπερβαίνει τα 6 mm	-	2.636.218
4412'	Ξυλεία σε φύλλα πολύστρωτα αντικολλητά (κόντρα-πλακέ), ξυλεία σε φύλλα επικολλητά απλά και παρόμοια ξυλεία σε απανωτά φύλλα	-	1.403.243
4414'	Πλαίσια (κορνίζες) από ξύλο για εικόνες, φωτογραφίες, καθρέφτες και παρόμοια είδη	-	317.557
4417'	Εργαλεία, σκελετοί και λαβές εργαλείων, σκελετοί και λαβές για σκούπες ή ψήκτες, από ξύλο, και καλούπια, καταπόδια και ταχυτήρες για υποδήματα, από ξύλο (εκτός από μήτρες για την κατασκευή καπέλων, μήτρες της κλάσης 8480, άλλες μηχανές και μέρη μηχα	-	36.873
4420'	Ξυλεία με ενσωματωμένες ψηφίδες και ξυλεία με κολλημένα διακοσμητικά στοιχεία. Μικρά κιβώτια, θήκες για τιμαλφή και θήκες για κοσμήματα ή χρυσαφικά και παρόμοια τεχνουργήματα, από ξύλο. Αγαλματάκια και άλλα είδη στολισμού, από ξύλο. Είδη επιπλώσεως, από ξύλο, που δεν υπάγονται στο κεφάλαιο 94	-	1.628
4601'	Πλεξούδες και παρόμοια είδη από πλεκτικές ύλες, έστω και συναρμολογημένα σε ταινίες. Πλεκτικές ύλες, πλεξούδες και παρόμοια είδη από πλεκτικές ύλες υφασμένες ή παραλληλισμένες επίπεδα, έστω και τελειωμένα (π.χ. ψάθες, ψάθες για τον καθαρισμό των υποδημάτων και ψάθες με ενδιάμεσα κενά για την ξήρανση των καρπών κ.λπ.)	-	38.000
4806'	Χαρτί και χαρτόνια που λαμβάνονται με τη χρήση θειικού οξέος, χαρτί αδιάβροχο σε λίπη (greaseproof), χαρτί διάφανο αντιγραφής και χαρτί με την ονομασία «κρυσταλλοειδές» και	-	158

	άλλα χαρτιά που έχουν υποστεί κατεργασία με καλάνδρα, διαφανή ή ημιδιαφανή, σε κυλίνδρους ή σε φύλλα		
4817'	Φάκελοι, επιστολικά δελτάρια, ταχυδρομικά δελτάρια, μη εικονογραφημένα και δελτάρια αλληλογραφίας, από χαρτί ή χαρτόνι. Κουτιά, θήκες και παρόμοιες μορφές από χαρτί ή χαρτόνι, που περιέχουν συλλογή ειδών αλληλογραφίας	-	80
4907'	Γραμματόσημα, χαρτόσημα και ανάλογα, που δεν έχουν ακυρωθεί και κυκλοφορούν ή προορίζονται να μπουν σε κυκλοφορία στη χώρα προορισμού. Χαρτοσημασμένο χαρτί.	-	18.243
4910'	Επιταγές. Τραπεζογραμμάτια, τίτλοι μετοχών ή ομολογιών και παρόμοιοι τίτλοι	-	
5702'	Ημερολόγια κάθε είδους, τυπωμένα, στα οποία περιλαμβάνονται και τα μπλοκ ημερολογίων των οποίων αφαιρούνται τα φύλλα	-	3.580
5802'	Τάπητες και άλλες επενδύσεις δαπέδου από υφαντικές ύλες, υφασμένα, όχι φουντωτά ούτε φλοκωτά, έστω και έτοιμα, στα οποία περιλαμβάνονται και οι τάπητες με την ονομασία «κλίμια», «σουμάκ», «καραμανιάς» και παρόμοιοι τάπητες υφασμένοι στο χέρι	-	38.538
5906'	Υφάσματα φλοκωτά σπογγώδους μορφής, άλλα από τα είδη της κλάσης 5806. Φουντωτές υφαντικές επιφάνειες, άλλες από τα προϊόντα της κλάσης 5703	-	620
6002'	Υφάσματα συνδυασμένα με καουτσούκ, άλλα από εκείνα της κλάσης 5902	-	5.175
6105'	Πλεκτά υφάσματα πλάτους που δεν υπερβαίνει τα 30 cm, που περιέχουν κατά βάρος 5 % ή περισσότερο νήματα ελαστομερή ή νήματα από καουτσούκ, άλλα από εκείνα της κλάσης 6001	-	31.607
6114'	Πουκάμισα και πουκαμισάκια, από πλεκτό, για άντρες ή αγόρια	-	8.170
6306'	Άλλα ενδύματα πλεκτά	-	3.403
6401'	Καλύμματα εμπορευμάτων, οχημάτων κ.λπ και εξωτερικά προπετάσματα (τέντες). Σκηνές (στις οποίες περιλαμβάνονται τα προσωρινά υπόστεγα και παρόμοια είδη). Ιστία για βάρκες και άλλα σκάφη που κινούνται με πανιά, είδη για κατασκήνωση	-	25.392
6603'	Υποδήματα αδιάβροχα που έχουν τα εξωτερικά πέλματα και το πάνω μέρος από καουτσούκ ή από πλαστική ύλη, στα οποία το πάνω μέρος δεν είναι ούτε ενωμένο με το εξωτερικό πέλημα με ραφή ή με κερφιά, βίδες, θηλυκωτήρια ή παρόμοιες διατάξεις, ούτε φτιαγμένο από διάφορα μέρη που έχουν συναρμολογηθεί με τις ίδιες αυτές μεθόδους	-	29.444
6704'	Μέρη, συμπληρώματα και εξαρτήματα για τα είδη των κλάσεων 6601 ή 6602	-	5.280
6807'	Περούκες, γενειάδες, φρύδια, βλεφαρίδες, μπούκλες και ανάλογα είδη από τρίχες κεφαλής ανθρώπου, από τρίχες ζώων ή υφαντικές ύλες. Τεχνουργήματα από τρίχες κεφαλής ανθρώπου που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	-	594
6808'	Τεχνουργήματα από άσφαλο ή από παρόμοια προϊόντα (π.χ. πίσσα πετρελαίου, σκληρόπισσα)	-	233.551
6901'	Πλάκες, σανίδες, πλακάκια, όγκοι και παρόμοια είδη, από φυτικές ίνες, άχυρο ή ροκανίδια, κομματάκια, ίνες, πριονίδια ή άλλα απορρίμματα ξύλου, συσσωματωμένα με τσιμέντο, γύψο ή άλλες ορυκτές συνδετικές ύλες (εκτός των τεχνουργημάτων από συνδυασμό αμι	-	223.413
6914'	Τούβλα, πλάκες, πλακάκια και άλλα κεραμεικά είδη από πυριτικές σκόνες απολιθωμάτων (π.χ. γη διατόμων, τριπολίτις γη, διατομίτης) ή από παρόμοιες πυριτικές γαίες	-	1.447
7009'	Άλλα τεχνουργήματα από κεραμεική ύλη	-	4.200
7019'	Καθρέφτες από γυαλί, έστω και με πλαίσιο, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι οπισθοσκοπικοί καθρέφτες	-	658
7204'	Ίνες από γυαλί (στις οποίες περιλαμβάνεται και ο υαλοβάμβακας) και τεχνουργήματα από τις ύλες αυτές [π.χ. νήματα, νήματα με απαντωτές στρώσεις (ronings), υφάσματα]	-	42.140
7207'	Απορρίμματα και θραύσματα χυτοσίδηρου, σιδήρου ή χάλυβα (παλιοσίδερα). Απορρίμματα πλινθωμένα (σε τύπους) από σίδηρο ή χάλυβα	-	8.880.276
7208'	Ημιτελή προϊόντα από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες	-	1.079.549
7209'	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο, που έχουν ελαθεί σε θερμή κατάσταση, μη επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ούτε επενδυμένα	-	6.395.138
7216'	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες, με πλάτος 600 mm ή περισσότερο, που έχουν ελαθεί σε ψυχρή κατάσταση, μη επιστρωμένα με άλλο μέταλλο ούτε επενδυμένα	-	1.267.547
7301'	Είδη με καθορισμένη μορφή από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβες	-	565.184
7302'	Πάσσαλοι πλατυσμένοι από σίδηρο ή χάλυβα, έστω και διάτρητοι ή που γίνονται από συναρμολογημένα στοιχεία. Είδη με καθορισμένη μορφή που λαμβάνονται με συγκόλληση, από σίδηρο ή χάλυβα	-	10.770
7311'	Στοιχεία σιδηροδρομικών γραμμών, από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα: σιδηροτροχιές, αντιτροχιές και οδοντωτές τροχιές, κλειδιά, καρδιές διασταυρώσεων, ράβδοι χειρισμού των κλειδιών και άλλα στοιχεία διασταύρωσης ή αλλαγής τροχιών, στρωτήρες, συνδετήρες, στήριγματα, σφήνες, πλάκες στήριξης, πλάκες σύσφιξης, πλάκες και ράβδοι για τη ρύθμιση του πλάτους και άλλα τεμάχια ειδικά κατασκευασμένα για την τοποθέτηση, τη σύζευξη ή τη στερέωση των σιδηροτροχιών	-	20.514
7325'	Δοχεία από σίδηρο ή χάλυβα, για συμπιεσμένα ή υγροποιημένα αέρια (εκτός των εμπορευματοκιβωτίων containers που είναι ειδικά κατασκευασμένα ή προπαρασκευασμένα για μία ή περισσότερες μορφές μεταφοράς)	-	227.896
7404'	Άλλα τεχνουργήματα χυτά από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	-	687
7408'	Απορρίμματα και θραύσματα από χαλκό (εκτός από ακατέργαστους όγκους [πλινθώματα] ή εκτός από παρόμοιες ακατέργαστες μορφές, από ρευστοποιημένα απορρίμματα και θραύσματα από χαλκό, εκτός από τέφρες και κατάλοιπα (σκωρίες) που περιέχουν χαλκό, καθώς και	-	2.508.757
	Σύρματα από χαλκό	-	334.959

7413'	Κορδόνια, καλώδια, σχοινιά και παρόμοια είδη, από χαλκό (εκτός από μονωμένα είδη για την ηλεκτροτεχνία)	-	579.674
7602'	Απορρίμματα και θραύσματα, από αργίλιο (εκτός από σκουριές, ψήγματα κλπ. που προέρχονται από την κατεργασία σιδήρου και χάλυβα και τα οποία περιέχουν ανακτήσιμο αργίλιο σε μορφή πυριτικών αλάτων, πλινθώματα και παρόμοιες ακατέργαστες μορφές, από λιωμ	-	1.559.784
7609'	Σύνδεσμοι, εξαρτήματα σύμπλεξης και ζεύκτες σωληνώσεων (π.χ. καμπύλες ή περιβλήματα), από αργίλιο	-	794
7611'	Δεξαμενές, βαρέλια, βούτες και παρόμοια δοχεία, από αργίλιο, για ύλες παντός τύπου (εκτός από συμπιεσμένα ή υγροποιημένα αέρια), με χωρητικότητα > 300 l (εκτός εκείνων που φέρουν μηχανικές ή θερμοτεχνικές διατάξεις, καθώς και εκτός από εμπορευματοκιβ	-	16.543
7904'	Ράβδοι, είδη με καθορισμένη μορφή και σύρματα, από ψευδάργυρο, π.δ.κ.α.	-	45.661
8201'	Φτυάρια κάθε είδους, σκαπάνες, πικούνια, τσάπες, σκαλιστήρια, δίκρανα, τσουγκράνες και δικέλλες. Τσεκούρια, κλαδευτήρια και παρόμοια κοπτικά εργαλεία. Ψαλίδες όλων των ειδών. Κοσσιές και δρεπάνια, μαχαιρία για το κόψιμο του σανού ή του άχυρου, ψαλίδες για το κούρεμα των φραχτών, σφήνες ξυλοκόπων και άλλα γεωργικά, κηπουρικά ή δασικά εργαλεία, χειρός	-	16.779
8305'	Μηχανισμοί για το δέσιμο κινητών φύλλων ή για τα είδη ταξινόμησης, συνδετήρες επιστολών, γωνίες σύνδεσης επιστολών, συνδετήρες συρμάτινοι, σελιδοδείκτες και παρόμοια είδη γραφείου, από κοινά μέταλλα. Συνδετήρες συρραφής σε πλακέτες (π.χ. για γραφεία, ταπετσιέριδες, συσκευαστές), από κοινά μέταλλα	-	22.983
8307'	Σωλήνες εύκαμπτοι από κοινά μέταλλα, έστω και με τα εξαρτήματά τους	-	518.789
8403'	Λέβητες για την κεντρική θέρμανση, άλλοι από εκείνους της κλάσης 8402	-	340.872
8410'	Στρόβιλοι υδραυλικοί, τροχοί υδραυλικοί και οι ρυθμιστές αυτών	-	15.150
8425'	Πολύσπαστα. Βαρούλκα και εργάτες. Γρύλοι εν γένει	-	17.579
8426'	Ναυτικά βαρούλκα φορτώσεως. Γερανοί και γερανοί πάνω σε συρματοσχοίνο. Κυλιόμενες γερανογέφυρες, γερανογέφυρες-πυλώνες για την εκφόρτωση ή μετακίνηση, γερανογέφυρες, τροχοφόρα φορεία-αρπάγες για τη μετατόπιση υλικών και τροχοφόρα φορεία-γερανοί	-	51.653
8439'	Μηχανές και συσκευές για την παρασκευή του πολτού από ινώδεις ύλες που περιέχουν κυτταρίνη ή για την κατασκευή ή την τελική επεξεργασία του χαρτιού ή του χαρτονιού	-	10.600
8454'	Αναγωγείς για τη μετατροπή του χυτοσίδηρου σε χάλυβα, κουτάλες χυτηρίου, μήτρες χελωνών και μηχανές για τη χύτευση (σε τύπους) μετάλλων για τη μεταλλουργία, χαλυβουργία ή χυτήρια	-	23.800
8482'	Ρουλεμάν με σφαιρίδια (μπίλιες), με κώνους, με κυλίνδρους ή με βελόνες	-	92.957
8538'	Μέρη που αναγνωρίζονται ότι προορίζονται αποκλειστικά ή κύρια για τις συσκευές των κλάσεων 8535, 8536 ή 8537	-	188.336
8547'	Τεμάχια μονωτικά, που αποτελούνται στο σύνολό τους από μονωτικές ύλες ή που περιλαμβάνουν απλά μεταλλικά τεμάχια συναρμολόγησης (π.χ. κοχλιωτές υποδοχές) συναρμολογημένα στη μάζα, για μηχανές, συσκευές ή ηλεκτρικές εγκαταστάσεις, άλλα από τους μονωτήρες της κλάσης 8546. Μονωτικοί σωλήνες και τα συνδετικά τεμάχιά τους, από κοινά μέταλλα, που έχουν μονωθεί εσωτερικά	-	74.600
8607'	Μέρη οχημάτων για σιδηροδρομικές ή παρόμοιες γραμμές	-	11.554
8702'	Αυτοκίνητα οχήματα για τη μεταφορά δέκα προσώπων ή περισσότερων, συμπεριλαμβανομένου του οδηγού	-	20.000
8703'	Επιβατικά αυτοκίνητα και άλλα αυτοκίνητα οχήματα που είναι κατασκευασμένα κυρίως για τη μεταφορά προσώπων (άλλα από εκείνα της κλάσης 8702), στα οποία περιλαμβάνονται και τα οχήματα τύπου station wagon και τα αγωνιστικά οχήματα	-	62.645
8712'	Δίτροχα ποδήλατα και άλλα ποδήλατα (ό. συμπ. τα τρίτροχα μεταφοράς εμπορευμάτων), χωρίς κινητήρα	-	1.061.981
8806'	Μη επανδρωμένα αεροσκάφη	-	68.982
8907'	Άλλες πλωτές κατασκευές (π.χ. σχεδίες, δεξαμενές, στεγανά, κιβώτια, προσδετήρες πλοίων, σημαντήρες και υφαλοδείκτες)	-	149.142
9011'	Οπτικά μικροσκόπια, στα οποία περιλαμβάνονται και τα μικροσκόπια για τη φωτομικρογραφία, την κινηματοφωτομικρογραφία ή τη μικροπροβολή	-	582
9030'	Παλμογράφοι, αναλυτές φάσματος και άλλα όργανα και συσκευές για τη μέτρηση ή τον έλεγχο των ηλεκτρικών μεγεθών. Όργανα και συσκευές για τη μέτρηση ή ανίχνευση των ακτινοβολιών άλφα, βήτα, γάμα, Χ, κοσμικών ή άλλων ακτινοβολιών ιονισμού	-	2.609
9103'	Ρολόγια ζυπητήρια και ρολόγια επιτραπέζια, με μηχανισμό ρολογιού τσέπης ή χειρός	-	84
9507'	Ράβδοι αλιείας, αγκίστρια και άλλα είδη για την αλιεία με αρμίδι. Απόχες για κάθε χρήση. Δολώματα (άλλα από εκείνα των κλάσεων 9208 ή 9705) και παρόμοια είδη κυνηγιού	-	11.528
9612'	Μελανοταινίες για γραφομηχανές και παρόμοιες μελανοταινίες, εμποτισμένες με μελάνη ή αλλιώς παρασκευασμένες για να αφήνουν αποτυπώματα, έστω και τυλιγμένες σε πηνία ή κασέτες. Ταμπόν μελάνης, έστω και εμποτισμένα, με ή χωρίς κουτί	-	17.622
9618'	Κούκλες ραπτών, κούκλες βιτρίνας και παρόμοια είδη, κινούμενες φιγούρες και παραστάσεις για βιτρίνες (εκτός από τα ίδια τα προβαλλόμενα προϊόντα, κούκλες-παιχνίδια και προπλάσματα για τη βιτρίνα)	-	4.453

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

4.2. Χρήσιμες Διευθύνσεις

1. Ελληνικές Αρχές

Ελληνική Πρεσβεία	Τηλ: +381-11-3226523, 3331900	gremb.bel@mfa.gr
Προξενικό Γραφείο	Τηλ: +381-11-3341507, 3331906	grcon.bel@mfa.gr
Γραφείο Ο.Ε.Υ.	Τηλ: +381-11-3231577, 3222338	ecocom-belgrade@mfa.gr
Γραφείο ΑΚ.ΑΜ.	Τηλ : +381-11-3034698	defatt_srb@hndgs.mil.gr
Γραφείο Δημόσιας Διπλωματίας	Τηλ: +381-11-3331924, 3331963	pdo.bel@mfa.gr

2. Σερβικές Αρχές

Σερβική κυβέρνηση τηλ : +381 11 3614-621, <https://www.srbija.gov.rs>, kontakt@gov.rs
Γραφείο της πρωθυπουργού κας Α.Μπρνάμπιτς, Nemanjina 11, Βελιγράδι, τηλ / φαξ: +381 11 3620-115, predsednikvlade@gov.rs

Υπουργεία της Σερβικής Κυβέρνησης

Υπουργείο Εξωτερικών

Βελιγράδι, Kneza Milosa 24-26, τηλ: +381 11 306-8000, +381 11 3616-333; φαξ: +381 11 3618-366
www.mfa.gov.rs, <https://msp.rs>, mfa@mfa.rs, press@mfa.rs

Υπουργείο Εσωτερικών

Βελιγράδι, Bulevar Mihajla Pupina 2, τηλ: +381 11 306-2000 εσωτ. 2601, www.mup.gov.rs ,
info@mup.gov.rs

Υπουργείο Οικονομικών

Βελιγράδι, Kneza Milosa 20, τηλ: +381 11 3613-245; +381 11 3642-600, www.mfin.gov.rs ,
kontakt@mfin.gov.rs, press@mfin.gov.rs

Υπουργείο Οικονομίας

Βελιγράδι, Kneza Milosa 20, τηλ: +381 11 3642-600; φαξ: +381 11 3642-705, www.privreda.gov.rs,
kabinet@privreda.gov.rs, press@privreda.gov.rs

Υπουργείο Γεωργίας, Δασών και Διαχείρισης Υδάτων

Βελιγράδι, Nemanjina 22-26, τηλ: +381 11 260-79-60, +381 11 3612-197; φαξ: +381 11 260-79-61
www.minpolj.gov.rs , office@minpolj.gov.rs

Υπουργείο Προστασίας Περιβάλλοντος

Βελιγράδι, Omladinskih brigada 1, τηλ: +381 11 3131-357; φαξ: +381 11 3131-394
www.ekologija.gov.rs, eko.kabinet@eko.gov.rs

Υπουργείο Κατασκευών, Μεταφορών και Υποδομών

Βελιγράδι, Nemanjina 22-26, τηλ: +381 11 3614-652; φαξ: +381 11 3616- 521, www.mgsi.gov.rs ,
kabinet@mgsi.gov.rs

Υπουργείο Ορυχείων και Ενέργειας

Βελιγράδι, Nemanjina 22-26, τηλ: +381 11 3604-403; φαξ: +381 11 3616-603
www.mre.gov.rs , kabinet@mre.gov.rs

Υπουργείο Δικαιοσύνης

Βελιγράδι, Nemanjina 22-26, τηλ / φαξ: +381 11 785-8000
www.mpravde.gov.rs , kontakt@mpravde.gov.rs

Υπουργείο Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών

Βελιγράδι, Bulevar Mihajla Pupina 2, τηλ: +381 11 3113-432; φαξ: +381 11 3114-650,
www.mtt.gov.rs , kabinet@mtt.gov.rs

Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Βελιγράδι, Bircaninova 6, τηλ: +381 11 362-0146; +381 11 361-3654
www.mduls.gov.rs, kabinet@mduls.gov.rs, sekretarijat.mduls@mduls.gov.rs

Υπουργείο Άμυνας

Βελιγράδι, Bircaninova 5,τηλ: +381 11 3006-311; φαξ: +381 11 3006-062,

www.mod.gov.rs , info@mod.gov.rs

Υπουργείο Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

Βελιγράδι, Nemanjina 34, τηλ: +381 11 3061-100, +381 11 3061-102, +381 11 3061-103; faks: +381 11 3061-110

www.mei.gov.rs , office@mei.gov.rs

Υπουργείο Παιδείας, Επιστημών και Τεχνολογικής Ανάπτυξης

Βελιγράδι, Nemanjina 22–26, τηλ: +381 11 3616-489; φαξ: +381 11 3616-491

www.mpn.gov.rs , kabinet@mpn.gov.rs

Υπουργείο Υγείας

Βελιγράδι, Nemanjina 22–26,τηλ: +381 11 3616-251, +381 11 3614-890; φαξ: +381 11 2656-548

www.zdravlje.gov.rs , kabinet@zdravlje.gov.rs

Υπουργείο Εργασίας, Απασχόλησης, Βετεράνων και Κοινωνικών Υποθέσεων

Βελιγράδι, Nemanjina 22-26,τηλ: +381 11 3038-661

www.minrzs.gov.rs , protokol@minrzs.gov.rs, kabinet@minrzs.gov.rs, press@minrzs.gov.rs

Υπουργείο Αθλητισμού

Βελιγράδι, Bulevar Mihajla Pupina 2

τηλ: +381 11 3130-912, +381 11 3117-099; φαξ: +381 11 3130-915

www.mos.gov.rs , sekretarijat.mos@mos.gov.rs

Υπουργείο Αγροτικής Πρόνοιας

Βελιγράδι, Bulevar Mihajla Pupina 2, τηλ: +381 11 3112-282; +381 11 2673-027

www.mbs.gov.rs/, kabinet@mbs.gov.rs

Υπουργείο Επιστημών, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας

Βελιγράδι, Nemanjina 11, τηλ: +381 11 3621-537

www.inovacije.gov.rs/, kabinet@mbpi.gov.rs

Υπουργείο Δημοσίων Επενδύσεων

Βελιγράδι, Nemanjina 11, τηλ: +381 11 3617-737; +381 11 3617-584; φαξ: +381 11 3617-737

www.obnova.gov.rs/, kabinet@obnova.gov.rs

Υπουργείο Πολιτισμού και Μέσων Ενημέρωσης

Βελιγράδι, Vlajkovicena 3, τηλ/φαξ: +381 11 3398-172, +381 11 3398-811

www.kultura.gov.rs , kabinet@kultura.gov.rs

3. Εμπορικά & Βιομηχανικά Επιμελητήρια

Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Σερβίας	Τηλ. +381-11-3300900	kabinet@pks.rs
Εμπορικό Επιμελητήριο Βοϊβοντίνας	Τηλ: +381-21-4803709	kabinet@pkv.rs
Οικονομικό Επιμελητήριο Βελιγραδίου	Τηλ:+381-11-2641355,2643344,2643899	kabinetbg@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Νόβι Σαντ	Τηλ: +381-21-4802088	kabinet.novisad@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Νις	Τηλ:+381-18-510999,255668,255391	info.nis@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Ζρένιανιν	Τηλ: +381-23-562979, 535890	zrenjanin@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Κικίντα	Τηλ: +381-230-21080, 21173	office@rpk-ki.co.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Βάλιεβο	Τηλ: +381-14-221721, 222314	rpkvaljevo@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Πόζαρεβατς	Τηλ:+381-12-556800, 556801, 556802	rpk-po@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Ζάιετσαρ	Τηλ: +381-19-421901, 421411	rpkza@pks.rs
Περιφ.Εμπορ.&Βιομηχ. Επιμελητήριο Κράγκουιεβατς	Τηλ:+381-34-335805,335010	komora.kragujevac@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Κράλιεβο	Τηλ: +381-36-334655, 231711	kraljevo@komora.net
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Ούζιτσε	Τηλ: +381-31-514394, 513483	office.uzice@pks.rs
Περιφ. Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Πάντσεβο	Τηλ: +381-13-343475, 354055	rpkpancevo@pks.rs
Οικονομικό Επιμελητήριο Σρεμ	Τηλ: +381-22-610778	office@rpkstrem.co.rs

Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Κρούσεβατς Τηλ: +381-37-441128, 441280, 418520 krusevac@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Σόμπορ Τηλ: +381-25-420780, 420930 office.sombor@pks.rs
Περιφερειακό Εμπορικό Επιμελητήριο Σούμποτσιτσα Τηλ: +381-24-553357, 553420 subotica@pks.rs

4. Τράπεζες

ADDIKO BANK AD BEOGRAD	www.addiko.rs
AIK BANKA A.D. Beograd	www.aikbanka.rs
ALTA BANKA AD BEOGRAD	https://altabanka.rs/
API BANK A.D. BEOGRAD	www.apibank.rs
BANCA INTESA A.D. Beograd	www.bancaintesa.rs
BANKA POŠTANSKA ŠTEDIONICA A.D. Beograd	www.posted.co.rs
BANK OF CHINA SRBIJA A.D. Beograd - Novi Beograd	www.bankofchina.com/rs/
CRÉDIT AGRICOLE BANKA SRBIJA A.D. Novi Sad	www.creditagricole.rs
ERSTE BANK A.D. Novi Sad	www.erstebank.rs
EUROBANK DIREKTNA A. D. Beograd	www.eurobank-direktna.rs
EXPOBANK A.D. Beograd	www.expobank.rs
HALKBANK A.D. Beograd	www.halkbank.rs
NLB KOMERCIJALNA BANKA AD Beograd	www.kombank.com
MIRABANK A.D. Beograd	www.mirabankserbia.com
MOBI BANKA A.D. BEOGRAD	www.mobibanka.rs
NASA AIK BANKA A.D. BEOGRAD	www.nasaaikbanka.rs
3 BANKA AKCIONARSKO DRUSTVO. Novi Sad	www.3bank.rs
OTP BANKA SRBIJA A.D. BEOGRAD	www.otpbanka.rs/
PROCREDIT BANK A.D. Beograd	www.procreditbank.rs
RAIFFEISEN BANK A.D. Beograd	www.raiffeisenbank.rs
SRPSKA BANKA A.D. Beograd	www.srpskabanka.rs
UNICREDIT BANK SRBIJA A.D. Beograd	www.unicreditbank.rs

5. Διοργανωτές Εκθέσεων

A & L EXPO d.o.o. Beograd	Τηλ.: +381-11-7111685, 3340454	office.alexpo@gmail.com
BELEXPOCENTAR d.o.o.	Τηλ.: +381-11- 3100300, 3100153	belexpocentarhala@hibelgrade.rs
DUKE & PETERSON D.O.O.	Τηλ.: +381-11- 3284 110, 3346 425	office@dukeandpeterson.com
SUMADIA SAJAM	Τηλ.: +381-34 503 500	zoran.nedeljkovic@sumadijasajam.rs

6. Διπλωματικές Αποστολές

<http://www.mfa.gov.rs/en/embassies/serbian-diplomatic-missions/serbian-embassies>

7. Τεχνολογικά- Ερευνητικά Κέντρα

- StartIT, <https://startit.rs>
- *Impact Hub*, <https://belgrade.impacthub.net>
- **Science Technology Park Belgrade**, <https://ntpark.rs>

8. Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων - www.hba.rs

Address: Blvd Arsenija Carnojevica 68/8, 11070 Belgrade

Phone Number: [+381 11 36 26 067](tel:+381113626067), [+381 64 82 96 508](tel:+381648296508)

Web site: www.hba.rs

Email: office@hba.rs

& Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Βορείου Ελλάδος- <https://www.greekserbian.com/>

Address: Τσιμισκή 54, 54623, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

Phone Number: +30 2310277798

Email: info@greekserbian.com

Web site: <https://www.greekserbian.com/>

9. Πηγές Πληροφόρησης/Ειδήσεις

BETA

www.beta.rs

Tel: +381 (0)11 360 2400, +381 (0)11 360 2464

Fax: +381 (0)11 2642 551

E-mail: webportal@beta.rs

FONET

<http://www.fonet.rs/>

Tel/Fax: +381 (0)11 26 30 881, +381 (0)11 26 35 346

E-mail: info@fonet.rs

TANJUG

<http://www.tanjug.rs/>

Tel: +381 (0)11 32 88 284, 32 88 285

Fax: +381 (0)11 3282

E-mail: upr@tanjug.rs, office@tanjug.rs

NOVINSKA AGENCIJA JUGMEDIA

<http://www.jugmedia.rs/>

Tel: (+381) 16 281 557, (+381) 16 200 022, 063 402 361

E-mail: jugmedia.redakcija@gmail.com

JUGPRESS, REGIONALNA INFORMATIVNA AGENCIJA

<http://www.jugpress.com/>

Tel: 016 214 796, 063/8549104, 064/1338677

E-mail: lilasjug@gmail.com

SANAPRESS

<http://www.sanapress.info/>

Tel/fax: (+381) 60 889 2044

E-mail: agencija.sana@gmail.com

10. Τηλεοπτικοί/Ραδιοφωνικοί Σταθμοί

RADIO-TELEVIZIJA SRBIJE www.rts.rs

E-mail: kontaktcentar@rts.rs

B92 <http://www.b92.net/>

E-mail: office@b92.net

PRVA SRPSKA TELEVIZIJA <http://www.prva.rs/>

E-mail: info@prva.rs

HAPPY TV <http://www.happytv.tv/>

E-mail: happy@happytv.rs

TV PINK <http://www.rtpink.com/>
E-mail: infotop@rtpink.com, kabinet@rtpink.com
N1 <http://rs.n1info.com/>
E-mail: webredakcija@n1info.com

11. Εφημερίδες

DANAS www.danas.rs
E-mail: desk@danas.rs
ALO! www.alo.rs
E-mail: redakcija@alo.rs, online@alo.rs
BLIC www.blic.rs
E-mail: redakcija@blic.rs, redakcija_blic@ringier.rs
INFORMER www.informer.rs
E-mail: redakcija@informer.rs
KURIR www.kurir-info.rs
E-mail: redakcija@kurir-info.rs
POLITIKA www.politika.rs
E-mail: desk@politika.rs, redakcija@politika.rs
NOVOSTI <https://www.novosti.rs/>
E-mail: redakcija@novosti.rs, internet@novosti.rs

12. Ξενοδοχεία

Metropol Palace
<https://www.marriott.com/hotels/travel/beglc-metropol-palace-a-luxury-collection-hotel-belgrade>
Mercure Belgrade Excelsior
<https://all.accor.com/hotel/B1E1/index.en.shtml>
Hilton Belgrade
<https://www.hilton.com/en/hotels/begbshi-hilton-belgrade>
Hyatt Regency Belgrade
<https://www.hyatt.com/en-US/hotel/serbia/hyatt-regency-belgrade/belgr>
Square Nine
<https://www.squarenine.rs>
Mama Shelter Belgrade
<https://www.mamashelter.com/en/belgrade>
Hotel Townhouse 27
<https://townhouse27.com>
Crowne Plaza Belgrade
<https://www.crowneplaza.com/hotels/gb/en/belgrade/begcp/hoteldetail/hotel-overview>
Courtyard Belgrade City Center
<https://www.marriott.com/hotels/travel/begcy-courtyard-belgrade-city-center>

13. Χρήσιμες Ιστοσελίδες για επιχειρηματίες

<http://europa.rs/serbia-and-the-eu/call-for-tenders> & <http://europa.rs/eu-projects-in-serbia> – Γραφείο ΕΕ στη Σερβία-Προκηρύξεις Έργων
<http://www.cfcu.gov.rs> – Υπουργείο Οικονομικών - Τμήμα Συμβάσεων και Χρηματοδότησης Προγραμμάτων από την ΕΕ
<http://www.businessportal.gr/> Γενικό Εμπορικό Μητρώο Ελλάδος, Tel: +302104129395, +302104177241-5, E.mail: registry@pcci.gr
<https://www.apr.gov.rs/searches.4090.html> Μητρώο Επιχειρήσεων στη Σερβία
<https://alsu.gov.rs/en/> Εποπτικός φορέας πτωχεύσεων

<https://rap.euprava.gov.rs/> Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών
<http://www.obnova.gov.rs/english/public-procurement> - Γραφείο Διαχείρισης Δημοσίων Συμβάσεων
<https://coebank.org/en> Συμβούλιο της Τράπεζας της Ευρώπης (CEB)
<https://germancooperation.rs/kfw> Γερμανική Τράπεζα Εξωτερικής Βοήθειας
<https://www.wbif.eu> , <https://www.wb6cif.eu/covid-19/transport-news/> & <https://www.wbif.eu/wbif-projects> - WBIF
www.rs.undp.org - UNDP
<https://www.worldbank.org/en/country/serbia> - Παγκόσμια Τράπεζα
<https://www.ekapija.com/en/tender> - Συνδρομητική ιστοσελίδα για προκηρύξεις έργων
<https://www.srbija.gov.rs> - Κυβέρνηση Σερβίας
www.mfa.gov.rs - Υπουργείο Εξωτερικών Σερβίας
www.mfin.gov.rs - Υπουργείο Οικονομικών
www.privreda.gov.rs - Υπουργείο Οικονομίας
<https://www.mgsi.gov.rs> - Υπουργείο Κατασκευών, Μεταφορών και Υποδομών
www.mduls.gov.rs - Υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης
www.mtt.gov.rs - Υπουργείο Εμπορίου, Τουρισμού και Τηλεπικοινωνιών
<https://www.nbs.rs> - Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας
<https://www.imf.org/en/Countries/SRB> - Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
<https://ras.gov.rs> - Σερβική Υπηρεσία Ανάπτυξης
www.pks.rs - Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Σερβίας
<https://www.stat.gov.rs> - Στατιστική Υπηρεσία Σερβίας stat@stat.gov.rs
www.kkdp.gov.rs - Επιτροπή Ελέγχου Κρατικών Ενισχύσεων
www.kzk.org.rs - Επιτροπή για την Προστασία του Ανταγωνισμού
www.ujn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/07/Public-Procurement-Law-OG-91_2019-PPO.pdf - Νόμος για τις Δημόσιες Συμβάσεις
<https://www.carina.rs> - Τελωνειακή Υπηρεσία
<https://www.usz.gov.rs/eng/index.php> - Ελεύθερες Ζώνες
<https://nbs.rs/en/finansijske-institucije/banke/spisak-banaka/index.html> - Λίστα των Τραπεζών στη Σερβία
<https://startit.rs> - StartIT (θερμοκοιτίδα νεοφυών επιχειρήσεων)
<https://ntpark.rs> - Τεχνολογικό Πάρκο
<https://belgrade.impacthub.net> - (θερμοκοιτίδα νεοφυών επιχειρήσεων)
www.hba.rs - Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας
<https://www.ats.rs/en> - Οργανισμός Πιστοποίησης Σερβίας
<https://iss.rs/en> - Ινστιτούτο Τυποποίησης της Σερβίας
<https://www.consumersinternational.org/members/members/national-consumer-organisation-of-serbia-nops->
Ένωση καταναλωτών Σερβίας
www.fic.org.rs - Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών (FIC)
www.greekserbian.com Ελληνο-Σερβικό Επιμελητήριο Β.Ελλάδος-ΕΣΕ
<https://www.trade.gov/country-commercial-guides/serbia-market-opportunities> Official Website of the International Trade Administration
<https://eurofast.eu> Λογιστικό Γραφείο ελληνο-κυπριακών και γενικότερα ελληνικών συμφερόντων στη Σερβία, Eurofast
<https://innovations.serbiacreates.rs/> επενδύσεις στον τομέα του IT
<https://serbia-business.eu/invest-in-serbia/>
<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2018/07/european-tax-serbia-country-profile.html>
<https://www.pwc.rs/en/publications/assets/Doing-Business-Guide-Serbia-2019.pdf>
<https://www2.deloitte.com/rs/sr.html>
https://www.ey.com/en_rs
<https://www.pwc.rs/> (στη σερβική γλώσσα)
<https://www.productsgreek.com/el/> Products Greek, κατάλογος προβολής ελληνικών επιχειρήσεων και παραγωγών
<https://www.worldwide-tax.com/serbia/serbia-Index.asp> <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/welcome-access2markets-market-access-database-users> EU

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- IMF Country Report No 22/230/June2022- βλ. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/06/27/pr22230-imf-executive-board-completes-policy-coordination-modification-targets-for-serbia>
- IMF Executive Board Completes Second Review Under the Policy Coordination Instrument and Modification of Targets for the Republic of Serbia, Press Release no 22/230-June 27, 2022
- “South East Europe-Energy Outlook-2021/2022-IENE, Athens, December 2021, 1398 pages, www.iene.eu
- “Επιχειρηματικός Οδηγός Σερβίας 2022”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου, σελ. 69-72 - <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/80925>
- Έρευνα Αγοράς για τους κλάδους “Δομικών Υλικών, Μεγάλων Έργων και Ακινήτων 2022”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου, 72 σελ.- <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/80137>
- Έρευνα Αγοράς για “Διαχείριση Αποβλήτων στη Σερβία-2022”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου, 45 σελ. <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/79361>
- “Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΑΓΟΡΑ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ 2022”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου 42 σελ., <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/81052>
- “Ο Τομέας τεχνολογίας και νεοφυών εταιρειών στη Σερβία-Νοέμβριος 2020”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, 29 σελ. <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/72761>
- “Αγορά Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνιών στη Σερβία”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων Βελιγραδίου, 2022, 11 σελ. <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/79501>
- “There is enough room to improve our relations”, (interview with Vassilis Skronias), Greece IN Focus-Diplomacy & Commerce, Belgrade Oct.2021, pages 12-13
- “7th Serbian Property & Infrastructure Development Conference”, Belgrade, 22.03.2022, www.realestateconference.rs (& έγγραφο Γραφείου Ο.Ε.Υ. Βελιγραδίου υπ’ Α.Π.2240/ΑΣ 81/28.03.2022)
- **ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ & LOGISTICS ΣΤΗΝ ΣΕΡΒΙΑ:**
- <https://cordmagazine.com/special-editions/construction-transport-and-infrastructure-2022>
- “Ελλάς & Σερβία ως παράγοντες σταθερότητας στο παρελθόν και στη Βαλκανική προοπτική”, Aleksandra Pecinar-Γ. Δουδούμη, Ελλ. Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, Αναστατικές Εκδόσεις Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2020, 293 σελ.
- “Τα Βαλκάνια στη σκιά του χθές”, Γ. Ε. Δουδούμης, Εκδ. Βιβλ. Ν. Καραβία, Αθήνα, 2018, σελ. 159 καθώς και η γ’ έκδοσή έτους 2020 (160 σελ.)
- “Doing Business 2020, Economy Profile, Serbia, Comparing Business, Regulation in 190 Economies, World Bank Group, 70 σελ., www.doingbusiness.org
- “Επιχειρηματικός Οδηγός Σερβίας”, 2021, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στο Βελιγράδι, Διαθ. στο: <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76120>
- “Αγορά Ελαιολάδου και Αγρο-Βιομηχανία στη Σερβία”, Γραφείο Οικ. & Εμπ. Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σερβία, Σεπτέμβριος 2021, Διαθ. στο: <https://agora.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/76286>
- “Μια Peripeteia-Ταξίδι στον κόσμο”, Βασίλης Ευμολπίδης, Εκδ. Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, Αθήνα, 2020, 259 σελ.
- www.pwc.rs, pwc.rs/en.html
- “Guide to doing business and investing in Serbia”, PWC Serbia, April 2019, 53 σελ. , -“Guide to doing business in Serbia”, JPM, 2019, 82 σελ., www.jpm.rs -“Investing in Serbia - An overview of the current tax system”, TPA-Baker Tilly, 2020, 21 σελ., www.tpa-group.com
- “Human Development Paper on Income Inequality in the Republic of Serbia”, UNDP, August 2018, 82 pages, rs.undp.org
- ΑΞΕ της Ελλάδος στη Σερβία <https://www.nbs.rs/en/drugi-nivo->

navigacije/statistika/platni_bilans/index.html)

- “Ετήσια Έκθεση Πρεσβείας 2021
- www.nbs.rs
- www.stat.gov.rs
- www.oecd.org
- www.mfin.gov.rs
- www.data.worldbank.org
- www.eurofast.eu
- www.worldwide-tax.com/Serbia/ser_double.asp
- www.apr.gov.rs
- www.zis.gov.rs
- www.ras.gov.rs
- www.sec.gov.rs
- www.kopaonikbusinessforum.rs
- www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/
- Household Budget Survey, SORS, 2017/2019
- www.statistics.gr
- <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SFCO2/2019-M01>
- Enlargement package and Serbia Annual Report 2020:
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/near_factograph_serbia_october_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20201006-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf
- EU Economic and Investment Plan in Serbia: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/wb_economic_and_investment_plan_october_2020.pdf
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1811
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_1819
- www.europa.rs
- www.wb6cif.eu
- EU in Serbia: Morning & Afternoon Media Reviews
- Serbia Geo-poetical album, Princip Press, Belgrade 2015, 239 pages
- Belgrade The Eternal City, Aleksadar Diklic, Ed. Magnus Team, Belgrade 2021, 576 pages
- <https://serbien.ahk.de/>
- www.ekapija.com
- Rokas Energy Newsflash (72nd Issue/Nov 21/28.12.21) Rokas Law Firm Belgrade
<https://europa.rs/chapters-opened-and-closed/?lang=en>